

ATATÜRK'ÜN GÖRÜŞ VE DİREKTİFLERİ

E- KİTAP

BENİ GÖRMEK DEMEK MUTLAKA YÜZÜMÜ GÖRMEK DEĞİLDİR.

BENİM FİKİRLERİMİ, BENİM DUYGULARIMI ANLIYORSANIZ VE HİSSEDİYORSANIZ BU KÂFİDİR.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

ATATÜRK'ÜN GÖRÜŞ VE DİREKTİFLERİ.....	1
E- KİTAP	1

ÖNSÖZ ve T.C. GENKUR. BŞK.LIĞINA ARZ ve TEKLİF - M. KEMAL ADAL	7
1. DEVLET HAYATI.....	12
a. DEVLETİN TANIMI:	12
b. DEVLETTE EGEMENLİK VE EGEMENLİĞİN KULLANILMASI.....	13
(1) Egemenliğin Tanımı:.....	13
(2) Egemenliğin Kullanılması ve Milli Egemenlik:	17
(a) Demokrasi İlkesi (Halkçılık) :.....	17
(b) Temsili Hükümet Prensibi:	17
(c) Devletin Anayasasının Diğer Kanunlara Üstünlüğü Prensibi:	17
(3) Devlette Egemenliğin Varoluşu:.....	20
(a) Egemenlik neden ibarettir? Egemenlikte ne vardır? Hudutları nedir? Egemenliğe dayanılarak hangi fiiller hukuken yapılabilir?	20
(b) Egemenlik meselesinin meydana koyduğu ikinci esas mesele, devlette, devlet içinde egemenlik meselesidir.	21
(4) Devlet Şekilleri:	21
(a) Hükümdarlık (Monarşi):	21
(b) Oligarşi:	22
(c) Demokrasi - Halkçılık	22
(5) Demokrasi Yönetiminin Kapsamı:	22
(6) Demokrasi Yönetiminin Tarihi Gelişimi:.....	22
(7) Demokrasi Prensiplerinin Belirgin Nitelikleri:	23
(8) Demokrasiye Karşıt Çağdaş Akımlar:.....	24
c. TÜRK DEVLETİNİN YAPISI VE DAYANDIĞI ESASLAR.....	26
(1) Türk Devletinin Yapısı:.....	26
(2) Türk Devletinin Dayandığı Esaslar:.....	27
d. TÜRK DEVLETİNİN ANA NİTELİKLERİ	28

(1) Cumhuriyetçilik:	28
(2) Milliyetçilik:	31
(a) Millet:	31
(b) Türk Milleti:	32
(c) Türk Yurdu:	35
(d) Milli Ahlakçılık:	35
(e) Türk Milletinin Milli Hissi:.....	37
SAMSUN ÖĞRETMENLERİYLE KONUŞMA (22 Eylül 1924)	38
(f) Türk Milletinin Oluşmasında Etken Olan Unsurlar:.....	41
(g) Milli Birlik ve Beraberlik:	42
(h) Milliyetler Prensibi:	46
(i) Türk Milliyetçiliği:	46
ONUNCU YIL NUTKU	49
(3) Halkçılık:	50
(4) Devletçilik:.....	54
(a) Ferdietçi Teori:.....	54
(b) Devletçi Teori:	55
(c) Ferdietçi ve Devletçi Teorilerin Demokrasiye Göre Durumu:.....	55
(d) Devletin Vatandaştan İstedikleri:	55
(e) Devletçi ve Ferdietçi Teorilerin Felsefesi:.....	56
(f) Türkiye Cumhuriyeti Devletine Uygun Prensipler:.....	58
(g) İlmli Devletçilik:	58
(h) Türkiye'nin Uyguladığı Devletçilik:	58
(5)Laiklik.....	59
(6) İnkılâpçılık:.....	60
e. DEVLET YÖNETİMİNDE PARTİLER (MİLLİ SİYASET)	63

Valinin yetkileri:.....	70
Genel Müfettişlikler:.....	71
Denetleme:.....	72
f. MİLLİ DİŞ SİYASET	78
g. ADALET, HUKUK VE MAHKEMELERİN BAĞIMSIZLIĞI.....	80
h. İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ İLE SORUMLULUKLARI:	85
(1) Hürriyetin Çeşitli Şekilleri:.....	89
(a) Kişinin Maddi Çıkarlarına Karşılık Olan Hürriyetler:	89
(i) Kişisel Hürriyet:	90
(ii) Konut Dokunulmazlığı:	90
(iii) Kişisel Mülkiyet:.....	90
(iv) Ticaret, Çalışma ve Sanat Hürriyetleri:	90
(b) Kişinin Fikir Hayatındaki Hürriyet Hakları:	91
(i) Vicdan Hürriyeti:	91
(ii) Toplantı ve Basın Hürriyetleri:.....	91
(iii) Dernek Kurma ve öğretim Hürriyetleri:.....	92
(iv) İhbar ve Şikâyet Hakkı:	93
(v) Kişisel Hak - Siyasi Hak:.....	94
I. ASKERLİK.....	95
(1) Türk Silahlı Kuvvetleri:.....	95
(2) Türk Askeri:	101
(3) Vatan Savunması:.....	103
(4) Savaş ve Topyekün Savaş:	107
(5) Komutanlık - Liderlik:	114
(6) Askerlikte İnsiyatif:.....	119

T. B. M. M. NİN GAZİLİK VE MAREŞALLİK UNVANLARINI VERMESİ DOLAYISIYLA BAŞKOMUTAN MUSTAFA KEMALİN ORDUYA MESAJI:	121
2. FİKİR HAYATI:	122
a. AKILCILIK:	122
1923 (5-144)KONYA GENÇLERİYLE KONUŞMA KONYA 20 MART 1923	126
b. BİLİM VE TEKNOLOJİ	132
c. EĞİTİM	135
(1) Eğitimin önemi:	135
(2) Eğitim programı:	136
(a) Sosyal hayatımızın ihtiyaçlarına uygun olması	136
(b) Çağın gereklerine uymasdır	136
(3) Verilecek Eğitimin Türü (Milli Eğitim) :	138
(4) Okul ve öğretmen:	140
(5) Okuma Yazmanın Önemi:	142
d. KAMUOYU VE BASIN:	143
(1) Genel:	143
(2) Kamuoyunun Kendi Kendine Teşkilatlanması:	144
(3) Gazeteler:	146
e. SOSYAL FAALİYETLER	147
(1) İnsan İlişkileri ve İnsan Sevgisi, Evrensellik, ...	147
(2) Aile Hayatı:	151
(3) Gençlik ve Spor:	156
GENÇLİĞE HİTABE ANKARA 20 EKİM 1927	160
f. KÜLTÜR, MEDENİYET VE TARİH	160
g. TÜRK DİLİ:	166
h. GÜZEL SANATLAR:	167

i. DAYANIŞMA VE BARIŞÇILIK:	169
(1) Dayanışma (Bağlılık - Solidarite):.....	169
(2) Barışçılık:	171
i. TAASSUPSUZLUK:.....	173
j. İŞ BÖLÜMÜ VE ÇALIŞMA.....	174
(1) İş Bölümü:	174
(2) Çalışma:	175
(a) Maddi servetin lüzumu:	175
(b) Doğa, bir şey vermez, her şeyi kazanmak lazımdır. Kazanmanın yolları hangileridir?	176
(c) Çalışmak, bir cezalandırma değildir:.....	176
(d) Çalışmak sosyal bir vazifedir:	177
(e) Meslek nasıl seçilir ve yapılır:.....	178
3. EKONOMİK HAYAT.....	180
a. EKONOMİK FAALİYETLERİN ONEMİ:.....	180
b. EKONOMİK FAALİYETLERE İLİŞKİN FİKİR HAYATI:.....	182
c. EKONOMİK FAALİYETLERE İLİŞKİN DEVLET HAYATI:	188
d. EKONOMİK SİSTEM:.....	194
4. DİN	201
ATATÜRK'ÜN PAŞA CAMİİNDE YAPTIĞI KONUŞMA BALIKESİR 7 ŞUBAT 1923.....	206
EK-A: DOĞU ANADOLU İLLERİ ERZURUM KONGRESİ BEYANNAMESİDİR. ERZURUM 7 AĞUSTOS 1919.....	207
EK-B: GENEL KONGRE BİLDİRİSİDİR SİVAS 11 Eylül 1919	210
EK-C: MİLLİ ANT İSTANBUL 28 OCAK 1920.....	211
EK-D: CUMHURİYET HALK PARTİSİ GENEL BAŞKANI GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA NİN BEYANNAMESİ ANKARA 21 NİSAN 1931.....	212
EK-E: BEŞİNCİ DÖNEM ÜÇÜNCÜ TOPLANMA YILINI AÇIŞ KONUŞMASI ANKARA 1 KASIM 1937.....	215
İLAVE METİNLER:	225

KİTABIN İÇİNDEKİ METİNLERİN ALINDIĞI KAYNAKLAR VE KISALTMALARA ESAS OLAN NUMARALAR..... 227

KİTAP (KAYNAK) NO:..... 227

ÖNSÖZ ve T.C. GENKUR. BŞK.LIĞINA ARZ ve TEKLİF - M. KEMAL ADAL

28. Haziran 1983 tarihinde öğretim kurumlarında okutulmakta olan “Atatürkçülük ve İnkılâp Tarihi” dersinde kaynak kitap olarak kullanılmak üzere, T.C. Genelkurmay Başkanlığı tarafından, üç kitaptan oluşan “Atatürkçülük” isimli bir eser hazırlanmış ve 30.000 nüsha basılarak ilgililerine dağıtılmıştır.

“Söz Konusu Eserin:

Birinci Kitabı (**ATATÜRK’ÜN GÖRÜŞ VE DİREKTİFLERİ**); Atatürk’ün bizzat kendi el yazıları ile yazdığı veya söyleyerek yazdırdığı yazıların çeşitli zaman ve yerlerde söylediği sözlerin, istikbale yönelik ilke ve esasları ihtiva edenlerinin derlenmesi ve devlet, fikir ve ekonomik hayat ile ilişkilerine göre gruplandırılması suretiyle meydana getirilmiştir.

İkinci Kitabı (**ATATÜRK VE ATATÜRKÇÜLÜĞE İLİŞKİN MAKALELER**); Türk devlet ve ilim adamları ve düşünürleri tarafından yazılan, Atatürkçülüğe ilişkin makaleler ile Atatürk’ü tanıtan konferans metinlerinden oluşmaktadır.

Üçüncü Kitabı (**ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ**); Atatürk’ün fikir ve ilkelerini, bütün yönleri ile bir bütün olarak inceleyerek Atatürkçülüğün daha iyi anlaşılmasını sağlayacak kavram, ilke ve esasların mümkün olduğu kadar Atatürk’ün kendi ifadeleri ile ve temel müesseseleri, devlet, fikir ve ekonomik hayatı ayrı ayrı ve birinci kitaptaki bölümlere uygun olarak ele alacak bir tertip içinde açıklamaktadır.”

Meslekte iken yayımı tarihinde okuyup feyiz aldığım bu kitaplardan birincisi olan ATATÜRK’ÜN GÖRÜŞ VE DİREKTİFLERİ kitabını, Emekliliğimde, “**TÜRKİYE TEKSTİL SANAYİ İŞVERENLERİ SENDİKASI KÜLTÜR YAYINLARI KİTAP 1 ATATÜRK’ÜN GÖRÜŞ VE DİREKTİFLERİ**” nüshasından Sayın Serendip Altındal, yoğun bir emekle dijital kitaba çevirerek, ücretsiz olarak bilgisayar ortamında okunabilir halde paylaştığında çok memnun ve mutlu olarak aşağıya kopyaladığım iletim ile bu paylaşıma destek vermeğe çalıştım.

Sonra internet ortamında yaptığım araştırmalarda, birinci kitabın Sayın Serendip Altındal’ın düzenlediğinden başka ve ikinci ile üçüncü kitapların ise hiçbir dijital (E- Kitap) nüshasını bulamadım.

Bu sebeple, Kitap içeriğindeki konu dizini ile konularına göre ATATÜRK’ÜN GÖRÜŞ VE DİREKTİFLERİ’ ne kolayca ulaşabilmesi amacıyla, sadece Sayın Altındal’ın düzenlediği birinci kitabın yalnızca günümüz Türkçesine sadeleştirilmiş kısmını, E- Kitap olarak İçindekiler Listesi ilavesi ile bilgi ve değerlendirmenize sunabildim.

Kişisel bilgisayar bilğim ve gücüm ancak bu kadarına imkân veriyor.

“Geleceğimizin nesillerini, kendi varlığımızın temeli olan Atatürkçülük'te bütünleştirmek, sistemli bir eğitimle Atatürkçülüğe dayalı bir milli Ahlak vererek Atatürkçü ideolojiyi benimseyen ve uygulayan birer T. C. Vatandaşı olmalarını sağlamak, Atatürkçülüğü bir bütün olarak ve tüm faaliyetleri kapsayacak genişlikte açıklamak amacıyla” bu üç kitaba ulaşamayan özellikle gençlerimizin, internet ortamında ,bu üç kitabı kendi bilgisayarlarına ücretsiz ve eksiksiz olarak indirebilecekleri şekilde, bunların E- Kitap Nüshalarını hazırlayıp, kendi özgün sitesinden indirilmesi imkânının sağlanmasını, zamanımızın T.C. Genel Kurmay Başkanlığına, Kamuoyu desteğine açık bu iletimle, arz ve teklif ediyorum.

Başta, ADD ve TESUT olmak üzere, konuya duyarlı yasal ve demokratik tüm sivil toplum örgütleri ile aydın kuruluş ve derneklerin yetkililerinden, ilgililerinden ve saygın mensuplarından da “**ATATÜRK'ÜN GÖRÜŞ VE DİREKTİFLERİ E-Kitabını** dağıtmalarını / paylaşımlarını, T.C. Genkur. Başkanlığına yaptığım arz ve önerimi de imkânları dâhilinde ve uygun görecekları bir şekilde desteklemelerini istirham ediyorum.

Bu vesile ile T.C. nin Kurucu Lideri, Halaskâr Gazi Mareşal Mustafa Kemal Atatürk ve Dava arkadaşlarını Minnet, Saygı ve Rahmetle anıyorum.

M. Kemal Adal

adalkemal1@gmail.com

3 Şubat 2015 / İZMİR

Sayın Serendip Altındal'a bu değerli paylaşımı sebebiyle aleni teşekkürlerimi sunarım. MKA.

----- Yönlendirilmiş ileti -----

Kimden: **Serendip Altındal** <serendipaltindal@gmail.com>

Tarih: 1 Eylül 2014 10:01

Konu: YENİ ARŞİV BELGESELİNİZ..

Kime:

01.09.2014

Öncelikle Sayın Halit Narin ve Türkiye Tekstil Sendikasına; böyle değerli bir eseri toplum paylaşımına sundukları için sonsuz teşekkürlerimi arz etmek isterim. Bilhassa da sınırlı sayıda basılan, böylesi tarihi değeri çok yüksek olan bir belgeyi, almak isteseler de piyasada bulamayacak veya bulsalar da belki de maddi imkânsızlıkları nedeniyle alamayacak olan gençlerimize, kendimi yine ve yeni bir ahde vefa ödevine adayarak, armağan ediyorum.

İlişikte ki eserin orijinal eski Türkçe aslından yeni Türkçeleştirilmiş nüshasını, dijital belge (içinde araştırma yapılabilir) suretine getirerek, özellikle de Atatürkçü gençliğimin arşivine sunuyorum. Herhangi bir maddi menfaat amacım olmadığı için, piyasada satılmayan bu kitabın telif haklarını da ihlal etmediğimi, dijital kitabın ilk defa dağıtımını yaptığım bu yazımla da özellikle belirtmek isterim.

Kendi adreslerine de benden sonra dağıtım yapacak olan dostlarım, herhalde aynı esaslara sadık kalacaklardır. Bu paylaşımlar bilhassa kısıtlı bütçeli ve anavatanlarında yokluklarla mücadele eden gençlerimiz için büyük önem taşımaktadır aslında. Tarihi belgeler, tarihi bulgular gibidir. Asla toprak altında veya kapalı dolaplarda, kitaplıklarda kişisel ya da kurumsal menfaatler nedeniyle kullanılmak amacıyla muhafaza edilemezler. Hemen toplumla paylaşılmalıdırlar. İşte bu nedenle Sayın Halit Narin ve arkadaşları önemli bir iş başarmışlar ve her türlü övgüye de hak kazanmışlardır.

Bana gelince, elbette böylesi zarif bir duyarlılığa, duyarsız kalamazdım. Saniyelerde ciltleri yutan devasa tarayıcıların kullanıldığı bir Net dünyasında; 735 sayfayı tek tek ve ağır ofis tarama cihazıyla tek başıma elden geçirmek ve tarama hatalarının üstüne üstlük; orijinalinde bile bolca rastlanan hataları elimden geldiği kadar düzeltmeye çalışırken de, neler çektiğimi ben bilirim. İnanın yeni ve aynı büyüklükte bir eser veya hayli karmaşık bir ERP programı yazmaya kalksam, asla bu kadar zorlanmazdım.

Ne ki amaç aziz önderin, bana göre özelleri itibarıyla da, Nutuktan bile önemli, bilinen tüm görüş ve tarihi söylevlerinin yer aldığı böyle değerli ve kapsamlı bir eseri, özellikle de bugünkü mevcut, kol ve kanatları dışa bağımlı sistemin yokluk içinde bıraktığı vatanlarında; ama bağımsız geleceğimizin fundamenti olan çocuklarımızın arşivleriyle buluşturmak olunca, aldığım keyif çektiğim her sıkıntıya değerdi.

Dosyayı mesaj eki halinde yollarsam bazı servis sağlayıcılarında ve şirket serverlarında, dosya boyutu (23 MB) nedeniyle sorunlar oluşacağından, dijital kitabı aşağıda ki paylaşım adresimden direk olarak okuyabilecek veya bilgisayarlarınıza da yükleyebileceksiniz.

Bağlantı adresi: [Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri..](https://drive.google.com/file/d/0BxCtJb55pjVQaVRyRzIBT18tZjA/edit?usp=sharing)

<https://drive.google.com/file/d/0BxCtJb55pjVQaVRyRzIBT18tZjA/edit?usp=sharing>

Dipnot:

Bütün titizliğime rağmen kitabı oluştururken, kaçınılamaz bazı hatalarımdan dolayı lütfen kusumu bağışlayın. Siz nasıl olsa onlarla da eserin üstesinden gelebilirsiniz. Yerimde olsa Atatürk'de aynı şeyleri, size güveni tam olduğu için - ki hepsi kitabın içinde - önce de söylediği gibi, yine söylerdi sevgili gençler...

Serendip Altındal

Özün Kişiliğinin Aynasıdır...

serendipaltindal.blogspot.com

serendipaltindal@gmail.com

[Video Kanalım](#)

Bu eser Genel Kurmay Başkanlığı tarafından yayımlanmıştır. Telif hakları Genel Kurmay Başkanlığı'na aittir. Telif hakları hiçbir şahıs ve kuruma devredilemez.

Görüşleri, tespitleri, öngörülerini, çözüm önerileri geçerliliğini koruyan, korumaktan da öteye günümüze ışık tutmayı sürdüren, liderliği yerelliği aşarak evrensel ölçekte kabul edilip saygı duyulan; askerlikle devlet adamlığını, devlet adamlığı ile halktan birisi olmayı bilim ve akılcılığın potasında eriterek bütünleştiren Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve O'nun düşünce sisteminden seçilmiş örnekleri içeren bu yapıtı bilgileriniz ve istifadelerinize sunmaktan onur duyuyoruz.

Bu eser Atatürk'ün kendi el yazısı ile savaş şartlarında dikte ettirdiği tamamen aslına sadık kalarak hazırlanmış bir yapıttır. Ülkenin var olmak adına doğaüstü mücadeleler verdiği zor günlerinde ülkenin kurtuluşunu ve geleceğini planlarken kaleme alınan bu eserde; Atatürk'ün devlet yönetiminden, eğitim, siyasi partiler ve demokrasiye, irticai akımlardan laikliğe, sosyal haklar, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğüne, Türkiye'yi günümüz ve gelecekte bekleyen tehdit, tehlike ve sorunlara ilişkin görüş, öngörü ve önerilerini kendi kaleminden okuma şansı bularak O'nun büyüklüğü ve dehasına bir kez daha göreceğiz zor şartlarda verilen kararlarla aynı anda geleceğimizi nasıl planladığını hayranlıkla izleyeceksiniz.

Zaman zaman umutsuzluğa kapıldığımız, yaşanan koşullar ve dayatmalar karşısında kendimizi çaresiz hissettiğimiz, birlik ve beraberliğe ihtiyacımızın olduğu zamanlarda, anlarımızda başucumuzda bulunduracağımız bu eser geçmişimize bakarak nelerin üstesinden geldiğimizi görmemiz açısından oldukça önemlidir.

“Muhtaç olduğumuz kudretin” kaynağını bizlere anımsatan bu eserin gelecek nesillere miras bırakılmasında geçmişte uğraş verenleri minnetle anıyoruz. Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası olarak bundan sonra da geçmişin tecrübelerini içeren önemli ve ülke geleceğine yön verecek eserleri yayınlamaya devam edeceğiz.

Saygılarımızla,

Halit NARİN

Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Yönetim Kurulu Başkanı

İki Mustafa Kemal vardır: Biri ben, et ve kemik, geçici Mustafa Kemal... İkinci Mustafa Kemal, onu "ben" kelimesiyle ifade edemem; o, ben değil, bizdir! O, memleketin her köşesinde yeni fikir, yeni hayat ve büyük ülkü için uğraşan aydın ve savaşçı bir topluluktur. Ben, onların rüyasını temsil ediyorum. Benim teşebbüslerim, onların özlemini çektikleri şeyleri tatmin içindir. O Mustafa Kemal sizsiniz, hepimizsiniz. Geçici olmayan, yaşaması ve başarılı olması gereken Mustafa Kemal odur!

Mustafa Kemal Atatürk

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden, ilâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder-varsa-taşım,
Her cerihamdan, ilâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden naşım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl

Mehmet Akif ERSOY

Bu eserin yayınlanmasında katkı sağlayan ve Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikasına izin veren Genel Kurmay Başkanlığı'na içtenlikli teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Not: Cümleler ve sayfalar arasında bazı kopukluklar dikkatinizi çekecektir bu kopukluklar esere sadık kalındığı dışarıdan müdahale edilmediği için oluşmuştur. Atamız bazen cümleyi bazen de konuları yoğun kurtuluş savaşı mücadelesi sırasında tamamlayamamıştır.

Eseri okurken karşılaşıcağınız metinler altmda yer alan rakamların açıklanması;

- * Başta bulunan parantez dışındaki rakam; metnin Atatürk tarafından söylendiği veya yazıldığı tarihi.
- * Parantez içindeki ilk rakam; metnin alındığı kitabın (Kaynağın) sıra numarasını.
- * Parantez içindeki ikinci rakam; metnin alındığı kitabın (Kaynağın) sayfa numarasını belirtmektedir.

1. DEVLET HAYATI

a. DEVLETİN TANIMI:

Devlet dediğimiz zaman, her şeyden önce bir insan topluluğu, bir millet varlığı anlaşılır. Bundan sonra, bu insan topluluğunun coğrafi sınırlarla belirlenmiş bir arazide yerleşmiş olduğu görülür... Bir milleti

meydana getiren kişilerin, o millet içindeki her çeşit hürriyeti; yaşamak hürriyeti, çalışmak hürriyeti, fikir ve vicdan hürriyetinin, güven altında bulundurulması lazımdır.

Keza bir milletin tümünün her çeşit hürriyeti, yani kendi topraklarında dıştan hiçbir müdahale ve sınırlama olmaksızın, hür ve bağımsız yaşaması ve çalışması lazımdır, işte, devlet gerek kişilerin hürriyetini sağlamak için millet üzerinde bir nüfuza ve gerek millet ve memleketin bağımsızlığını koruyabilmek için kendine özgü bir nüfuz ve kuvvete sahip olmalıdır.

O halde, devlet, belirli bir arazide yerleşmiş ve kendine özgü bir kuvvete sahip kişilerin bütününden oluşan bir varlıktır.

1929 (14-384:387)

b. DEVLETTE EGEMENLİK VE EGEMENLİĞİN KULLANILMASI

(1) Egemenliğin Tanımı:

Devletin sahip olduğu kuvveti ifade ederken, bu kuvveti kendine özgü diye niteliyoruz. Gerçekten de, devleti oluşturan milletin üzerinde etkisini sürdüren kuvvet, kişi olarak hiç kimse tarafından verilmiş değildir. O, bir siyasi nüfuzdur ki devlet kavramının özünde vardır ve devlet onu halk üzerinde uygulamak ve milleti dışa ve diğer milletlere karşı savunmak yetkisine sahiptir. Bu siyasi nüfuz ve kudrete "irade veya Egemenlik" denir.

1929(14-388:389)

Kuvvet birdir ve o milletindir.

(1937(4-389)

Egemenlik hiçbir sebep ve şekilde terk ve iade edilemez, emanet edilemez! (bırakılamaz.)

Bu egemenliği tekrar geri alabilmek için, almak için kullanılmış olan araçları kullanmak gereklidir.

1923 (4-196)

Egemenlik, hiçbir anlam, hiçbir şekil ve hiçbir renkte ve yönde ortaklık kabul etmez.

1927 (2-700)

Korku üzerine egemenlik kurulamaz.

1930(6-87)

Bence, kamuoyunu aydınlatmada ve doğru yolu göstermede bir program yapmak lazımdır. Meselâ egemenlik nedir? Ve bu millet egemenliğini kendisinde mi tutmalı, yoksa başka birine verip, onun yol

göstermesi ile mi hareket etmeli? Bunu tarihin yardımı ile çok kuvvetli ifade edebilirsiniz. Geçirdiğiniz felaketleri birer birer saymalı. Millet geleceğinin sorumluluğunu üzerinde bulunduran insanların bu millete yaptığı her çeşit kötülüğü saymalı. Sonra hükümet şeklinin niteliğini anlatmak lazımdır...

Kuvvetlerin ayrımı düşüncesi, esastan yoksundur. Kuvvetler ayrımı esasını ortaya koymuş olan insanlar bile aslında kuvvetler birliğine inanmaktadırlar. Fakat kuvvetler birliğini sağlamaktan aciz oldukları için mevcut şekilleri esas kabul ederek, zorbalarla zulüm altındaki milletlerin yaptıkları pazarlık sonucunda ortaya atılmış bir görüştür.

Gerçekte kuvvetler birliği vardır ve bu kuvvetin asıl kaynağı millettir. Bu nedenle bunun asıl sahibi de millettir.

Millet bu kuvvetini en iyi, en zararsız nasıl kullanabilir. Gerçekte kuvvet sahibi olan bütün kişilerin bir araya gelip, o kuvveti kullanması gerekir. Ancak bu maddeten mümkün değildir. O halde en az ve çok da fazla olmayan Meclis aracılığıyla bunu uygulamaktan daha pratik bir çare yoktur.

1923.(37-74:75)

Millet egemenliği kayıtsız şartsız elinde tutmayı kendi vicdanına karşı söz verip yemin ettikten sonra, şunun ve bunun gereğidir diye şuna veya buna verilebilecek en basit bir hak bulunuz, vazife bulunuz ve yetki bulunuz. Kimse bulamaz...

Ondan sonrası idare usulü, halkın geleceğini şahsen ve fiili olarak idare etmesi esasına dayanır. Bildiğiniz gibi bir idare ve bir de egemenlik vardır. İdare, kalp ve vicdanın eğilimi ve isteğidir. Bir insanda olduğu gibi, insanlardan oluşan sosyal toplumda da irade mevcuttur. İrade alınamaz ve irade verilemez. Fakat iradenin uygulama vasıtası olan egemenliği verebilen bir insan veyahut egemenliğini kaybeden bir insan veyahut bir toplum egemenlikten yoksun olunca (ki egemenlik iradenin görüldüğü ve belirdiği yerdir) o halde iradesi felç olur. Bundan dolayı egemenliğini verebilmek için iradesinin felç olmasına razı olmak gerekir. Bundan dolayı veremez. Egemenliğini verebilmek için, iradesinin, arzusunun, eğilimlerinin felçli kalmasını kabul etmek lazımdır. Ölmeyi kabul etmek demektir. Bundan dolayı bir millet egemenliğini veremez. Yalnız alınır ve zorla alınır. Millet egemenliğini elinde tutuyor ve ancak egemenliğinden gerektiği kadarını uygulamak üzere Millet Meclisinin tümünü görevlendiriyor. Fakat bir tek adama bu yetki verilemez.

1923 (37-69)

Bizim hükümetimizin şeklini ve esasını anlamayanlar veya anlamak istemeyenler vardır. Bu tereddüdü gidermek için Anayasanın ruhunu iyi incelemek lazımdır. Gerçekte, Anayasanın özellikle bazı maddelerinin bilinmesi gereklidir. Meselâ birinci maddeyi beraber inceleyelim. Madde, iki fıkrayı kapsıyor. Egemenlik kayıtsız şartsız millettir. Bu, birinci fıkradır. Efendiler! Bilirsiniz ki irade denilen bir şey vardır. Bir insanın iradesi olduğu gibi, insanlardan oluşan herhangi bir sosyal toplumun da iradesi vardır, irade vicdanın eğilimi, arzusu demektir. Yani bu manevî bir şeydir. Tanrının isteğini Tanrıya bırakarak şeriat dili ile ifade etmek isterseniz buna insanın sahip olduğu irade deyiniz! Bu manevî olan iradenin meydana çıkması ve görünmesi için bir araç gereklidir ve vardır ki, ona egemenlik derler!

Egemenliğine sahip olmayan bir insan veya bir toplum hiçbir zaman iradesini kullanamaz! Egemenliğini herhangi birisine bırakan bir insan kendi iradesinin kullanılacağından ve uygulanacağından emin olamaz. Bunun için insanlar, milletler kendi iradelerini, kendi vicdanlarının eğilimini yapmak ve uygulamak isterlerse egemenliklerini mutlaka ellerinde tutmak mecburiyetindedirler. Şimdiye kadar milletimizin başına gelen bütün felâketler kendi talih ve geleceklerini başka birisinin eline terk etmesinden kaynaklanmıştır.

En yakın bir örneği hatırlayalım! Meselâ Birinci Dünya Savaşına girmek milletin iradesi ile mi olmuştur? Milletin Birinci Dünya Savaşı'na girmek için içten gelen bir isteği var mıydı? Ben zannediyorum ki yoktu.Çünkü Birinci Dünya Savaşı'na girmeden önceki devirlerin her biri felâket ile sonuçlanan safhalar ile dolu idi. Kesin zorunluluk olmadıkça millet harp olsun istemezdi. Öyle olmakla beraber harbe girmiş ise, kabahat kendisinin değildir, diyebilir miyiz? Hayır. Kabahat maalesef kendisindedir. Çünkü egemenliğini başka ellere vermiştir.

Muharebeye girdikten sonra da ordularımızın Romanya'da, Makedonya'da oyalandırılmasını İnan vahalarında ve Kafkas dağlarında perişan edilmesini milletin iradesi uygun görüyor muydu? Elbette hayır!

Fakat bunlar hep meydana geliyordu! Çünkü millet egemenliğini kendi elinde bulundurmuyordu. Birinci Dünya Savaşından sonra iyi kötü bir ateşkes yapıldı ve bu şekilde milli onur az çok kurtarıldı sanılıyordu. Fakat sonra Kilikya düşman tarafından işgal edildi. Çanakkale ve İstanbul'a düşman girdi. İzmir Yunanlıların hücumuna uğradı. Bu nasıl oldu? Şu şekilde oldu; Millet egemenliğine sahip değildi ve milletin egemenliğini zorla alanlar milletin iradesini değil, kendi iradelerini uyguluyorlardı. Düşmanla beraber hareket ediyorlardı!

Pekâlâ, biliyorsunuz ki mücadelemizin başlangıcında millet birbiriyle boğazlaştı. Kan döküldü. İstanbul'dan Ayaş'a kadar yerlerde, Konya'da, Yozgat'ta birçok yerlerde feci sahneler oldu. Bu vurdumduymazlık nereden geliyordu? Yıllarca ve yüzyıllarca egemenliğini kullanmamaktan ve egemenliğini kullananların aldatmalarına alışagelmekten ileri geliyordu.

Bu kadar acı tecrübeler geçiren milletin (ki artık namus ve hayatını korumaya karar vermiştir) bundan sonra egemenliğini bir kişiye vermesi kesinlikle mümkün olmayacaktır.

Egemenlik kayıtsız şartsız millettir ve milletin kalacaktır! Sonraki cümlede; idare usulü halkın geleceğini bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına dayanır denilmektedir. Bundan bütün milletin işini gücünü bırakıp devlet idaresiyle uğraşacaktır anlamı çıkarılmasın! Bu elbette fiilen mümkün değildir. Gerçekten bugünkü sosyal hayatın, vatanlarının genişliği ve hayatın devamının sağlanmasındaki meşguliyetin çokluğu göz önüne alınırsa, buna hem imkân ve hem de lüzum yoktur. Maddedeki ikinci fıkra yönetim usulündeki prensibimizi ifade etmektedir. Buna göre milletin geleceğine yalnız ve ancak millet egemen olacaktır. Milleti temsil eden milli iradeyi millet namına sınırlı ve belirli bir zaman için manevi şahsiyetinde toplayan Millet Meclisi bile en sonunda millet tarafından yenilenebilir. Esas olan millettir. Egemenlik onun olduğu gibi idare hakkı da onundur.

Bizden önce, bugünkü yeni Türkiye Devletinden önce, Osmanlı Devletinden ve daha önce Selçuklu Devletinde ve böyle geçmişe yürüdüğümüz zamanda bunlara da temel oluşturan devletlerde görülen idare şekli mutlakiyet idi. Son zamanlarda Osmanlı Hükümeti ismen meşrutiyet oldu. Selçukluların yıkılmasından sonra yalnız Ankara'da Cumhuriyet idaresine rastlıyoruz.

Bütün dünya tarihinde ve bugün de dünya yüzünde mutlakiyet idaresine meşrutiyet idaresine rastlıyoruz. Bir de Cumhuriyet esasına dayalı hükümetler görürüz. Bildiğiniz Meşrutiyeti ve Cumhuriyeti esas alan hükümetler teşkilatı, kuvvetler ayrımı prensibine dayalı kabul edilmektedir. Biz kuvvetler birliği esasına dayanarak hükümet kurduk.

Bu iki görüşten hangisinin doğru olduğunu ve hangisinin milli egemenliği daha iyi temsil ettiğini burada açıklamayacağım Meclis'te verdiğim bir uzun nutukta bu husustaki görüşümü kesin olarak ifade etmiştim. Bence gerçekte kuvvetler ayrımı yoktur. Kuvvetler birliği vardır. Dini hükümlere uygunluk noktasından düşünmek isterseniz, hatırlatayım ki, bizim dini hükümlerimizde belirli bir hükümet şekli ifadesi yoktur. Cumhuriyet, Mutlakiyet şekilleri gibi bir şekil tespit edilmemiştir ve din bilginleri zamanına göre en despot hükümdarların hükümetlerine bile yasal ve doğru demişlerdir.

Kuran ayetlerine ve peygamberlerimizin sözlerine göre, hükümetin yalnız esasları ifade edilmiştir. O esaslar şunlardır: Danışıp-konuşma (meşveret), adalet ve Devlet Başkanına itaat.

Devlet idaresinde danışma ve görüşme çok önemlidir. Yüce Peygamberin kendisi de danışma ile iş yapmak gereğini söylemiştir. Ve kendisi bizzat öyle yapmıştır. Bundan başka (ve şâvirhum fi'1-emri) diye Allah'ın da kendisine hitabı vardır. Peygamberin şahsına verilen bu emrin ondan sonra gelenler için de geçerli olacağından şüphe yoktur. Danışma ve konuşma olmaksızın iş yapmak kurallara aykırıdır.

Adaletin gerekliliğine herkes katılır. Başkana itaat ise toplumla ilgilidir. Bir ferde itaat demek değildir. Herhangi bir işte, o işin en iyi şekilde çözümlenip sonuçlandırılması için işin ehli, üstün nitelikli insanlar bulunmalıdır. Bu sebeple, milletin tercihini ve güvenini kazanan temsilcilerden, vekillerden oluşan manevi şahsiyet en büyük makamdır. Yüce kudret onda vücut bulur. Ona ve onun işleri idarede görevlendireceği ve vekilliğini yapacağı kişilere itaat etmek lazımdır.

Milletler egemenliklerini geçici olarak da olsa verecekleri meclislere dahi lüzumundan fazla güvenmemelidir. Çünkü meclisler bile istibdat (keyfi hareket) edebilirler. Ve bu istibdat, şahsi istibdattan daha öldürücü olabilir. Bunun için meclisler belirli zamanlarda yenilenir. Bu sayede milli egemenlik daha emniyetli, esas ve şartlara bağlanmış olur. Meclisler uygun görülenden fazla uzun süre devam ederse, bu takdirde vekillerle temsil edilenler arasındaki görüşler birbirinden ayrılmaya ve bağlar çözülmeye başlar. Nihayet vekiller başka şey temsil edilenler başka şey düşünmeye başlarlar.

Efendiler! Meclisler belirli devre içinde vazife yaparken dahi vekillerle temsil edilenler arasında önemli konularda da anlaşmazlık meydana gelemez mi? Bu da olmayacak bir şey değildir. Meclislerin öyle kararları olabilir ki, kararlar gerçekten milletin hayatında tedavisi mümkün olmayan zararlar meydana getirebilir. Bu da başlı başına bir sorundur. Bu hususta da yasal önlemler lazımdır. Millet her ihtimale karşı egemenliğini korumak zorundadır. Bu hususta yapıla gelen şey tekrar milletin genel oyuna

başvurmaktır. Bugünkü meclisimiz milli egemenliğin âşığıdır. Bundan sonrakilerin de öyle olacağına şüphem yoktur. Bunlar elbette bu gibi önlemleri tam olarak bilirler.

Efendiler! Milletın yegâne temsilcisi olan yüce kudreti manevi kişiliğinde toplayan bir meclisin ayrıca vazifelerin tespit ve tayine ihtiyaç olmadığı fikri hatıra gelir. Oysaki Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisinin esas görevlerinden olmak üzere bir takım hukuki esaslar ifade edilmiştir. Bunun sebebini izah edeyim.

Bilindiği üzere, Osmanlı Devleti'nde padişahın takdirine bırakılan bu gibi hak (ta'zır hakkı) Padişah ve Halife denilen kişiye verilmişti. Ve bu kişi o hukuku öyle kullanmıştır ki, sonunda millet yoksulluğa mahkûm bir duruma ve memleket baştan sona kadar baykuş yuvası haline gelmiştir. Bu esas hukukun artık hiçbir şekil ve surette millet tarafından bu gibi adamlara bırakılmasına imkân olmadığını ve Millet Meclisinin sorumluluğunda kalacağını ifade için özel madde halinde belirtilmiştir. Türkiye Halkının şeriat hükümleri Büyük Millet Meclisi tarafından yerine getirilir. Ve bunu yapmak için hiçbir makama ihtiyaç yoktur.

1923 (37-29:32)

(2) Egemenliğin Kullanılması ve Milli Egemenlik:

Devlet bir iradeye, bir egemenliğe sahiptir. O'nu ifade etmek ve yerine getirmek için bir takım vasıtalarla muhtaçtır. Bu vasıtaları kapsayan devlet teşkilatında Millet Meclisi ve Hükümet teşkilatı esastır.

1929(14-390)

Çağımızda esas olan yönetim biçiminin dayandığı gelenek haline gelmiş bir takım temel ilkeler vardır.

(a) Demokrasi İlkesi (Halkçılık) :

Bu prensibe göre, irade ve egemenlik milletin tümüne aittir ve ait olmalıdır. Demokrasi prensibi milli egemenlik prensibi şekline dönüşmüştür.

(b) Temsili Hükümet Prensibi:

Bu prensip, milli egemenliğin uygulanmasını ve yürütülmesini düzenler.

(c) Devletin Anayasasının Diğer Kanunlara Üstünlüğü Prensibi:

Bu prensip, çağdaş anayasada, yasallığın ve adli istikrarın temel ilkesidir.

Bu saydığımız prensipler (a), (b), (c) Demokrasi prensibinin binası gibi görülür. Gerçekte demokrasi prensibi, pratikte kıymetini ancak bu saydığımız prensipler sayesinde kazanır.

1929 (14-390:392)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün programlarının temel ilkesi şu iki esastır. Tam bağımsızlık, kayıtsız şartsız milli egemenlik.

1923 (5-57)

Halk, milli egemenliği benimsemeli ve memlekette tek egemen ve etkenin kendisinden ibaret olduğunu unutmamalıdır.

1923 (5-53)

Kuvvetliyiz, Ordularımız kuvvetlidir. Ordularımızı yaratan ordularımızı vücuda getiren milletimiz kuvvetlidir. Bu milleti yaşatan bu vatan sonsuz doğal zenginliklere ve verimliliğe sahiptir, kuvvetlidir. Fakat Efendiler, bütün bu kuvvetlerin üstünde başka bir kuvvetimiz vardır ki, o da milli egemenliğimizi idrak etmiş ve onu doğrudan doğruya halkın eline vermiş, halkın elinde tutmuş ve tutabileceğimizi gerçekten ispat etmiş olmaktadır.

1923 (37-96:97)

Biz bu kadar engin, kıymetli ve sonsuz çeşitli hazineleri olan bu memleketin sahibi oldukça ve milletimiz gayet kıskanç bir şekilde milli egemenliğini elinde tutarak, geleceğini bizzat idareye devam ettikçe sermaye de, müesseseler de bulur, uzmanlaşır da! Her şey bulur...

1923 (37-113:114)

Toplumda en yüksek hürriyetin, en yüksek eşitlik ve adaletin sağlanması istikrarı ve korunması, ancak ve ancak tam ve kesin anlamı ile milli egemenliği sağlamış bulunması ile devamlılık kazanır. Bundan dolayı; hürriyetin de, eşitliğin de, adaletin de dayanak noktası milli egemenliktir.

1923 (4-298)

Milli egemenlik öyle bir nurdur ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar yok olur. Milletlerin esirliği üzerine kurulmuş müesseseler her tarafta yıkılmaya mahkûmdurlar.

1924 (5-181)

Milletimiz hiç kimsenin iznine gerek görmeden ve müsaade etmeyenlere karşı isyan ederek milli egemenliğini almış ve öylece kullanmıştır.

1921 (4-196))

Bir millet, varlığı ve hakları için bütün kuvvetiyle bütün maddi ve fikri kuvvetleriyle ilgili olmazsa, bir millet kendi kuvvetine dayanarak varlığını ve bağımsızlığını sağlamazsa şunun, bunun oyuncuğu

olmaktan

kurtulamaz. Milli hayatımız, tarihimiz ve son devirde yönetim şeklimiz, buna pek güzel delildir. Bu nedenle teşkilatımızda milli güçlerin (Kuvayı Milliyenin) etken ve milli iradenin egemen olması esası kabul edilmiştir.

Bugün bütün dünya milletleri yalnız bir egemenlik tanırırlar, Milli Egemenlik...

1927 (3-1185)

Türk milleti yeni bir iman ve kesin bir milli azim ile yeni bir devlet kurmuştur. Bu devletin dayandığı esaslar "Tam Bağımsızlık" ve "Kayıtsız şartsız Milli Egemenlik" ten ibarettir. Millet bu egemenlikten en küçük bir parçasını bile feda edemeyecektir; gözünü açmıştır.

1923 (5-91)

Milletimiz, kesin ve gerçek kurtuluşa kavuşabilmek için iki ilkeye dayanmanın farz ve şart olduğunu anladı; büyük ve açık görüşlerle anladı. O ilkelerden birincisi, Misak-ı Milli'nin (Milli Ant) ifade ettiği temel ruhtur. İkincisi, Anayasa'mızın tespit ettiği değiştirilmesi mümkün olmayan gerçeklerdir. Misak-ı Milli, milletin tam bağımsızlığını sağlayan ve bunu sağlayabilmek için ekonominin de gelişmesini engelleyen bütün nedenleri bir daha ve kesinlikle geri gelmemek üzere ortadan kaldıran bir kanundur. Anayasa, Osmanlı İmparatorluğunun, Osmanlı Devletinin öldüğünü idrak ve ifade eden ve onun yerine yeni Türkiye Devletinin geçtiğini ilan eden bir kanundur ve bu devletin hayatının da egemenliğin kayıtsız şartsız milletin sorumluluğunda kalması ile mümkün olacağını ifade eden bir kanundur. Egemenliğin kayıtsız şartsız milletin sorumluluğunda kalabilmesi için, halkın geleceğini bizzat kendisinin idare etmesi esasını şart kılan bir kanundur. "Artık Türkiye halkı için tek temsilci, yasama ve yürütme yetkilerine sahip olan kendi meclisidir, Türkiye Büyük Millet Meclisidir." diyen bir kanundur...

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bunun hükümetinin milletten aldığı direktif, tam bağımsızlık ve kayıtsız şartsız milli egemenlik ilkelerine dayanarak memleketi bayındırlaştırmak ve milleti zengin, varlıklı ve mutlu kılmaktır.

1923 (5-106)

Kayıtsız şartsız tabiriyle açıkça ifade edilen egemenliği, milletin sorumluluğunda tutmak demek, bu egemenliğin en küçük bir parçasını; sıfatı, ismi ne olursa olsun hiçbir makama vermemek, verdirmemek demektir.

1923 (5-79:80)

Bütün dünya bilmelidir ki, artık bu devletin ve bu milletin başında hiçbir kuvvet yoktur, hiçbir makam yoktur. Yalnız bir kuvvet vardır. O da milli egemenliktir. Yalnız bir makam vardır. O da milletin kalbi, vicdanı ve varlığıdır.

1923 (4-300)

Yeni Türkiye Devletinin yapısının ruhu milli egemenliktir. Milletin kayıtsız şartsız egemenliğidir.

1923 (4-299)

Milli egemenlik düşmanlığı, üstün bir yeri değeri ve şerefi olan bir milletin her şeyini bir anda yok etmeyi amaçlayan suçtan başka bir şey değildir.

1923 (4-298)

Devlet ve milletin geleceğine milli irade etken ve hâkimdir. Ordu bu milli iradenin emrinde ve hizmetindedir

1919 (1-50)

Milletin irade ve isteğine uymayanların sonu yokluktur, yok olmaktır.

1923 (4-299)

Benim gayem Türkiye’de, yeni Türkiye Cumhuriyetinde millet egemenliğini güçlendirmek ve ebedileştirmektir.

1930 (24-435)

Hayatımın bütün devrelerinde olduğu gibi, son zamanların buhranları ve felâketleri arasında da bir dakika geçmemiştir ki, her türlü huzur ve istirahatimi, her çeşit kişisel duygularımı milletin selamet ve mutluluğu adına feda etmekten zevk duymayayım. Gerek askeri hayatımın ve gerekse siyasi hayatımın bütün devir ve bölümlerini işgal eden mücadelelerimde daima hareket prensibim, milli iradeye dayanarak milletin ve vatanın muhtaç olduğu gayelere yürümek olmuştur.

1920 (4-61)

Benim bütün hayatımda güttüğüm gaye hiçbir vakit kişisel olmamıştır. Her ne düşünmüş ve her neye girişmiş isem daima memleketin, milletin ve ordunun adına ve yararına olmuştur. Hiçbir zaman şahsımın sivrilmesi ve yükselmesini göz önüne almamışımdır.

1914(51-40)

(3) Devlette Egemenliğin Varoluşu:

Devlette egemenliğin varoluşu iki temel mesele doğurur.

(a) Egemenlik neden ibarettir? Egemenlikte ne vardır? Hudutları nedir? Egemenliğe dayanılarak hangi fiiller hukuken yapılabilir?

Bu, devletin egemenliği meselesidir. Bu meselede, devlet, dâhili dayanağından, milletten, ayrı olarak, yalın olarak düşünülüyor ve bu suretle siyasi kuvvetinin niteliği ve sınırları tayin ve tespit edilmek isteniyor. Devletin siyasi kuvveti, sinesinde mevcut fertlerin ve cemiyetlerin varlığı dolayısıyla sınırlandırılmıştır. Ne derecede sınırlandırılmıştır?

Bunu kamu hukuku tayin eder.

Devletin, diğer devletlerin ve kendi teşkilâtından olmayan diğer kişilerin varlığı dolayısıyla, egemenliğinin derecesini de devletler hukuku gösterir. Bundan dolayı devletin egemenliği meselesi, tam anlamıyla bir Anayasa hukuku meselesi değildir.

(b) Egemenlik meselesinin meydana koyduğu ikinci esas mesele, devlette, devlet içinde egemenlik meselesidir.

Bu, doğrudan doğruya Anayasa hukukunu ilgilendirir.

Kamu hukukunun ve devletler hukukunun sınırların belirlediği egemenlik kime aittir?

Şunu söylemek gerekir ki, devlet bir hukuki kavramdır. Gerçekte, idare edenler egemenlik, kullanırlar. O halde, devlette idare edenler kimler olmalıdır? Siyasi kuvvetin yasal olabilmesi için, devletin soyut egemenliği, fiilen kime verilmelidir? İşte bu sorulara cevap veren, demokrasi yönetimidir.

1929(14-392:395)

(4) Devlet Şekilleri:

Tarihin ve hukukun incelenmesi, bize egemenliğin başlıca üç değişik şekilde kullanıldığını göstermektedir.

(a) Hükümdarlık (Monarşi):

Egemenlik "Kral İmparator, Şah, Padişah, Prens, Emir" gibi çeşitli unvanlar alabilen hükümdara, yalnız bir şahsa aittir. Egemenliği uygulayan devletin bütün memurları, yalnız bir adamın adına hareket ederler.

Devletin son iradesi, yalnız hükümdarda toplanır.

Hükümdar, yalnız başına devleti yönetir ve her şeyi o emrederse, öyle bir devletin hükümetine "Mutlakiyet Hükümeti" denir. Böyle bir devlette hükümdar "Devlet benim" der savaş ilan eder barış yapar, kanunlar yapar, vergiler koyar, memleketin gelirlerini istediği gibi harcar, kısacası, memleket onun malı, mülküdür.

Eğer hükümdar, kanunları hazırlayan milletvekillerinden oluşan bir meclis kabul etmişse o zaman meşrutiyet hükümeti olur. Bu şekil hükümette bile, sonuçta yine her şey hükümdarın son sözüne bağlıdır. Meşrutiyet hükümetinde hükümdar, bir vatandaşa bir hükümet kurdurur. Memleketi onunla idare eder.

(b) Oligarşi:

Bu çeşit hükümette, egemenlik bir kaç kişinin, bir kaç ailenin veya bir sınıf halkın elindedir. Aristokrasi, oligarşinin başka bir şeklidir. Burada egemenlik, seçkin ve soylu ailelerin elindedir.

(c) Demokrasi - Halkçılık:

Demokrasi (Halkçılık) esasına dayalı hükümetlerde, egemenlik halka, halkın çoğunluğuna aittir. Demokrasi prensibi, egemenliğin millette olduğunu, başka yerde olamayacağını gerektirir. Bu şekilde, demokrasi prensibi siyasi kuvvetin, egemenlik kaynağına ve yasallığına temas etmektedir.

1929 (14-395:398)

(5) Demokrasi Yönetiminin Kapsamı:

Demokrasi yönetiminin esası, bugün çağdaş Anayasanın genelde en belirgin özelliği gibi görünmektedir. Hükümdarlık ve oligarşi, artık zamanı geçmiş geçici şekillerden başka bir nitelikte kabul edilemezler. Gerçi, henüz başlarında hükümdarlar bulunan devletler vardır. Fakat, bunların hemen hepsi, demokrasi yönetimini kabul etmektedir. Artık egemenliğin sahibi olduğunu iddia cesaretinde bulunabilecek hükümdar enderdir.

Bir milletin, pratikte demokrasi yönetimini seçtiğini ilan etmesi, o milletin çoğunluğunun sosyal gücünün bir sonucudur. Millet yeterli derecede kuvvetli olunca, kuvvet ve kudreti eline alır. Bu olay bazen ihtilal ile ve bazen de hükümdarla barışçı bir anlaşma ile son bulur.

Artık bugün, demokrasi fikri daima yükselen bir denizi andırmaktadır. 20 nci yüzyıl, birçok despot (zorba) hükümetlerin bu denizde boğulduğunu görmüştür... Demokrasi fikri, çağdaş Anayasanın en belirgin özelliği olduğu halde, fikir çok eskidir.

Demokrasi fikrinin kapsamı ve anlamı hakkında gerektiği gibi aydınlanmak için, onun kısaca tarihini hatırlatmak faydalı olur.

1929 (14-398:401)

(6) Demokrasi Yönetiminin Tarihi Gelişimi:

Demokrasi, bundan yedi bin yıl önce Elcezire'de (Mezopotamya), insanlığın ilk medeniyetini kuran Sümer, Elam ve Akad kavimlerinde uygulanmıştır. Gerçekte, bu Türk kavimler, birleşik bir Cumhuriyet kurmuşlardır. Bundan sonra, Atina ve İsparta gibi Yunan şehirleri, bir çeşit demokrasi ile idare ediliyorlardı.

Roma bile demokrasi hayatı yaşamıştır.

Türk milleti, en eski tarihlerinde ünlü kurultaylarıyla, bu kurultaylarda devlet başkanlarını seçmeleriyle demokrasi fikrine ne kadar bağlı olduklarını göstermişlerdir. Son tarih devirlerinde, Türklerin kurdukları devletlerde, başlarına geçen padişahlar, bu yöntemden ayrılarak despot (zorba) olmuşlardır. Kralların ve padişahların keyfi idarelerine dinler dayanak olmuştur. Krallar, halifeler, padişahlar; etraflarını alan papazlar, hocalar tarafından yapılmış teşviklerle, ilahi hukuka dayanmışlardır. Egemenlik, bu hükümdarlara Allah tarafından verilmiş olduğu teorisi uydurulmuştur. Buna göre, hükümdar ancak Allah'a karşı sorumludur. Kudret ve egemenliğin sırrı, yalnız din kitaplarında aranabilir.

İlahi hukuka dayalı (bir) mutlakiyet yönetimi önünde, demokrasi yönetiminin ilk aldığı vaziyet mütevazidir. O önce, hükümdarı devirmeye değil, onun yalnız kuvvetlerini sınırlandırmaya, mutlakiyeti kaldırmaya çalıştı. Bu çalışma 400-500 yıl öncesinden başlar. İlk önce, kuvvetin milletten geldiği ve kuvvet yeteneksiz ve beceriksiz bir ele düşerse onu geri alabileceği... Bu kuvvetin milletin vekillerinden oluşan meclis tarafından kullanılması gerekeceği ifade edildi.

16 ncı yüzyılda demokrasi prensibi, hükümdarların nüfuzunu kırmak için, siyasi mücadele vasıtası olarak kullanıldı. Bu mücadelelerde en sonunda ortaya atılan fikirler şunlardan ibaretti. "Kuvvet millete aittir. Onu kanun çerçevesinde bir hükümdara vermiştir. Bazı durumlarda geri alabilir."

Demokrasi fikri 18 nci yüzyılda, karşı konulamaz bir kuvvet ve akım halini aldı.

Demokrasi prensibi milli egemenlik prensibi şekline dönüşerek Anayasa hukukuna girdi. Artık, milletle hükümdar arasındaki yazılı anlaşma fikri kayboldu. Ortaya "Egemenlik bölünemez ve terk edilemez" fikri çıktı. Bu fikri şöyle açıkladılar:

Egemenlik, kişilerin iradelerinin üzerinde, kişilerin oluşturduğu milletin ortak kişiliğine ait genel toplumsal iradedir. Bu nedenle egemenlik birdir, parçalara ayrılamaz ve egemenliğin ifade ettiği toplumsal irade, onun sahibi olan ortak kişilik, millet tarafından hiçbir zaman başkasına devir ve terk edilemez.

(7) Demokrasi Prensiplerinin Belirgin Nitelikleri:

Demokrasi prensibi, egemenliği kullanan araç ne olursa olsun, esas olarak milletin egemenliğe sahip olmasını ve sahip kalmasını gerektirir. Bu noktayı birkaç kelime ile açıklayalım:

(a) Demokrasi esas itibariyle siyasi bir görünümdedir. Demokrasi, bir sosyal yardım veya bir ekonomik teşkilat sistemi değildir. Demokrasi, maddi refah meselesi değildir. Böyle bir teori, vatandaşların siyasi hürriyet ihtiyacını uyutmayı amaçlar. Bizim bildiğimiz; demokrasi siyasidir, onun hedefi, milletin idare edenler üzerindeki kontrolü sayesinde, siyasi hürriyeti sağlamaktır,

(b) Demokrasinin birinci özelliği ile ortak, esas itibariyle ikinci bir özelliği daha vardır. O da şudur; Demokrasi fikirseldir. Bir kafa meselesidir. Her halde bir mide meselesi değildir. Hükümet prensibi de bir adalet sevgisini ve ahlak fikrini gerektirir. Demokrasi memleket aşkıdır. Aynı zamanda babalık ve analıktır.

(c) Demokrasi, esasında ferdidir. Bu nitelik, vatandaşın, egemenliğe insan sıfatıyla katılmasıdır.

(d) Demokrasinin temel niteliklerinden birisi de eşitliğe çok değer vermesidir. Bu nitelik demokrasinin ferdi olması niteliğinin zorunlu bir sonucudur. Şüphesiz bütün fertler aynı siyasi haklara sahip olmalıdırlar. Demokrasinin bu ferdi ve eşitliğe değer veren niteliklerinden, genel ve eşit oy prensibi çıkar.

(8) Demokrasiye Karşıt Çağdaş Akımlar:

Demokrasinin bu kavramı bazı teorilerin hücumuna hedef olmaktadır.

(a) Bolşevik Teorileri

(b) İhtilâlcı siyasi sendikalizm teorisi

(c) Menfaatlerin temsili teorisi

Bu teorilerin, demokrasi teorimize hücumda ne kadar haksız olduklarını kısaca açıklayalım:

(I) Bolşevik teorisin ... (de) millet içinden, işçi deniz ve kara kuvvetlerinden ibaret bir azınlık, ekonomik esaslara dayanan komünist partisi adı altında birleşerek bir diktatörlük kurmuşlardır. Amaçlarında milli değildirler. Kişisel hürriyet ve eşitlik tanımazlar. Halk egemenliğine saygıları yoktur. İçte halkın çoğunluğunu kaba kuvvet kullanarak, görüşlerini kabullenmeye zorlarlar, yurtdışında, propaganda ve ihtilal teşkilatı ile bütün dünya milletlerine, kendi prensiplerini yaymaya çalışırlar.

Hâlbuki hükümet kurmaktan amaç, ilk önce kişisel hürriyetin sağlanmasıdır. Bolşevik tarzı hükümetinde keyfi idare özelliği görülmektedir. Bir toplumun, zorla bir kısım insanların görüşlerinin esiri yapılarak aciz bir şekilde yaşatılmasına, doğal ve akla uygun bir hükümet sistemi görüşü ile bakılamaz.

(II) ihtilâlcı, siyasi sendikalizm teorisyenleri de, her türlü siyasi kuruluşları, yalnız kendi çıkarları lehine çalıştırmak ve sonunda siyasi kuvvet ve egemenliği ellerine geçirmek isteyen işçi gruplarıdır.

Bunlar, maksatlarını zorla elde etmek fırsatını beklerken, zaman zaman genel grevler yaparak, hükümet adamları üzerinde etkili oluyorlar ve bazı işleri kendi lehlerine çözüml ettiriyorlar, yavaş yavaş varlıklarını hissettiriyorlar...

(Bazı memleketlerde) bu teorisyenleri az çok tatmin için millet meclisi yanında, ekonomik nitelikli üyesi onlardan olmak üzere bir meclis yapmışlardır. Bizde de Âli İktisat Meclisi (Yüksek Ekonomi Meclisi) vardır. Fakat bu, herhangi bir zorlama üzerine değil, doğrudan doğruya hükümetin faydalı görmesinden, danışma amacıyla meydana getirdiği bir kuruldur.

(III) Menfaatlerin temsili teorisi; çeşitli meslek, sanat ve iş adamları, toplum içinde ayrı ayrı birer grup, birer küçük toplum halinde düşünülürse, her bir grubun bir birinden farklı menfaatleri vardır.

Bundan dolayı, diyorlar ki her özel menfaat sahibi gruplar, ayrı ayrı, mecliste kendilerini temsil etmelidirler. Bu durumda seçim, millet fertlerinin çoğunluğu tarafından değil, gruplar tarafından ve grupların sahip olduğu menfaat derecesine uyumlu olarak sonuçlanacaktır. Mecliste, bu gruplardan bir kaç birleşip, iktidara geçince, yalnız kendi menfaatleri lehine çalışacaklardır. Buna kim engel olacaktır?

İşte bu sebeplerden dolayıdır ki biz, bu ve bundan önceki teorileri memleket ve milletimiz için uygun görmüyoruz.

1924 (14-420:425)

Bolşevizm, millet içinde haksızlığa uğramış olan bir sınıf halkı göz önüne alır. Bizim milletimiz ise bütünüyle haksızlığa uğramış ve zulüm görmüştür.

1920 (4-98)

Bolşeviklere gelince, bizim memleketimizde bu doktrinin hiçbir şekilde bir yeri olamaz. Dinimiz, âdetlerimiz ve aynı zamanda sosyal bünyemiz tamamıyla böyle bir fikrin yerleşmesine uygun değildir.

1919(7-78)

Biz ne Bolşevikiz ne de Komünist; ne biri ne diğeri olamayız. Çünkü biz milliyetçi ve dinimize saygılıyız. Özetle bizim hükümetimizin şekli tam bir demokrasi hükümetidir. Ve dilimizde bu hükümet "halk hükümeti" diye adlandırılır.

1929 (6-51)

Komünizm sosyal bir meseledir. Memleketimizin durumu, memleketimizin sosyal şartları dini ve milli geleneklerinin kuvveti Rusya'daki komünizmin bizce tatbikine uygun olmadığı inancını doğrular bir niteliktedir.

1921 (6-21)

Türkiye'de bolşeviklik olmayacaktır. Çünkü Türk Hükümetinin ilk gayesi halka hürriyet ve mutluluk vermektir.

1931 (18-133)

Çeşitli milletleri, ortak ve genel bir isim altında toplamak ve bu çeşitli unsur kitlelerini aynı hukuk ve şartlar altında bulundurarak güçlü bir devlet kurmak, parlak ve çekici bir siyasal görüştür. Fakat aldatıcıdır. Hatta hiçbir sınır tanımayarak, dünyada mevcut bütün Türkleri dahi bir devlet halinde birleştirmek, gerçekleştirilemeyecek bir hedeftir. Bu, asırların ve asırlarca yaşamakta olan insanların çok acı, çok kanlı olaylar ile ortaya koyduğu bir gerçektir.

Panislamizm, Panturanizm siyasetinin başarılı olduğuna ve dünyayı uygulama alanı yapabildiğine tarihte rastlanmamaktadır. Irk ayrımı gözetmeksizin bütün insanlığı kapsayan dünya çapında devlet kurma hırslarının sonuçları da tarihte yazılıdır. İstilacı olmak hevesleri, konumuzun tümüyle dışındadır. İnsanlara her türlü duygu ve özel bağlarını unutturup onları tam bir kardeşlik ve eşitlik içerisinde birleştirerek insancıl bir devlet kurmak teorisi de kendine özgü koşullara sahiptir.

1927 (2-436)

c. TÜRK DEVLETİNİN YAPISI VE DAYANDIĞI ESASLAR

(1) Türk Devletinin Yapısı:

Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası, zamana en uygun milli egemenlik esaslarını, hükümlerini kapsar. Birkaç maddesini, daima hatırdta tutmak için burada aynen tekrar edelim.

— Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir.

— Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin tek ve gerçek temsilcisi olup, millet adına egemenlik hakkını kullanır.

— Yasama ve yürütme kuvveti Büyük Millet Meclisinde oluşur ve toplanır.

Bizim düşüncemize göre; siyasi kuvvet, milli irade ve egemenlik milletin bir bütün halinde ortak kişiliğine aittir; birdir. Bölünemez, ayrılmaz ve devredilemez. Millette olduğu gibi, onun temsilcisi olan tek mecliste toplanmıştır. Yani, kuvvetler ayrıldığı teorisi bizim için esas değildir. Yalnız, vazifeler şu şekilde yürütülür.

— Meclis yasama yetkisini bizzat kullanır...

— Meclis, yürütme yetkisini, kendi tarafından seçilmiş Cumhurbaşkanı ve onun tayin edeceği Bakanlar Kurulu aracılığı ile kullanır. Meclis, hükümeti her zaman kontrol edebilir ve düşürebilir.

— Yargı yetkisi millet adına usûller ve kanunlar çerçevesinde bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır.

1929(14-417:419)

Türkiye; milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılâpçı bir Cumhuriyettir.

Türk milletinin idare şekli kuvvetler birliği esasına dayanır. Egemenlik birdir. Kayıtsız şartsız milletindir. Büyük Millet Meclisi millet adına egemenlik hakkını kullanır. Yasama ve yürütme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinde toplanır. Meclis yasama yetkisini bizzat kullanır. Yürütme yetkisini kendi arasından seçeceği Cumhurbaşkanı ile onun tayin edeceği Bakanlar Kuruluna bırakır. Türkiye’de mahkemeler bağımsızdır.

1935(49)

Meclis yalnız milletindir. Ve ancak milletin vekillerinden oluşur. Milletin verdiği yetki ve görevleri yapan kişilerden ibarettir. Bundan dolayı yalnız ve yalnız milletindir. Ve Meclis Ancak milletin emrine itaat etmek zorunluluğundadır.

1923 (37-104)

(2) Türk Devletinin Dayandığı Esaslar:

(Türk Devleti) Cumhuriyetçi, milliyetçi; halkçı, devletçi, laik ve inkılâpçidir.

(a) (Türk Devleti) Cumhuriyetin, milli egemenlik idealini en iyi ve en güvenilir şekilde temsil eden ve uygulayan devlet şekli olduğuna inanmıştır. (Türk Devleti) bu sarsılmaz inançla Cumhuriyeti tehlikeye karşı her vasıta ile savunur.

(b) (Türk Devleti) ilerleme ve gelişme yolunda ve uluslararası temas ve ilişkilerde bütün çağdaş milletlere paralel ve onlarla uyumlu bir şekilde yürümekle beraber Türk toplumunun özel karakterlerini ve başlı başına bağımsız olma kimliğini korumayı esas sayar.

(c) İrade ve egemenliğin kaynağı millettir. Bu irade ve egemenliğin, devletin vatandaşa ve vatandaşın devlete karşılıklı vazifelerinin gerektiği gibi yapılmasını düzenleme yolunda kullanılması (Türk Devletince) büyük esastır. Kanunlar önünde kesin bir eşitlik kabul eden ve hiçbir kişiye, hiçbir aileye, hiçbir sınıfa, hiçbir topluluğa ayrıcalık tanımayan kişileri halktan ve halkçı olarak kabul eder.

Türkiye Cumhuriyeti, halkın ayrı ayrı sınıflardan oluşmuş değil ve fakat kişisel ve sosyal hayat için iş bölümü itibarıyla çeşitli meslek erbabına ayrılmış bir toplum olarak düşünmek esas prensiplerindedir. Çiftçiler küçük sanayi erbabı ve esnaf, amele ve işçi, serbest meslek erbabı, sanayi erbabı ve tüccar, Türk toplumunu oluşturan başlıca çalışma gruplarıdır. Bunların her birinin çalışması, diğerinin ve bütün toplumun hayat ve mutluluğu için zorunludur.

(Türk Devletinin) bu prensiple hedef aldığı gaye; sınıf mücadelesi yerine sosyal düzen ve dayanışmayı kurmak ve birbirini bozmayacak şekilde menfaatlerde uyum sağlamaktır. Menfaatler kabiliyet ve çalışma derecesi ile uyumlu olur.

(ç) Özel çalışma ve teşebbüsü esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi bayındırlığa ulaştırmak için milletin genel ve yüksek menfaatlerinin gerektirdiği işlerde özellikle ekonomik alanda devletin doğrudan doğruya ilgilenmesini sağlamak önemli esaslardandır.

Ekonomi işlerinde devletin ilgisi, doğrudan yapıcılık olduğu kadar özel teşebbüsü teşvik ve yapılanları düzenleme ve kontrol da etmektedir.

Devletin hangi ekonomik işleri doğrudan doğruya yapacağıın takdiri milletin genel ve yüksek menfaatlerinin gereğine bağlıdır. Eğer devletin bu gerekten hareketle doğrudan kendisinin yapmağa karar verdiği iş özel bir teşebbüs elinde bulunuyorsa bunun alınması her defasında bir kanun yapmağa bağlıdır. Bu kanunda özel teşebbüsün bu yüzden uğrayacağı zararın devlet tarafından karşılanma şeklide gösterilecektir. Zarar takdirinde geleceğe ait muhtemel kâr düşünülmez.

(d) (Türk Devleti) devlet idaresinde bütün kanunların, nizamların ve usûllerin, bilim ve tekniğin çağdaş medeniyete sağladığı esas ve şekillere ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılmasını ve uygulanmasını prensip kabul etmiştir. Din anlayışı vicdani olduğundan (Türk Devleti) din fikirleri devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı milletimizin çağdaş ilerlemede başlıca başarı nedeni görür.

(e) (Türk Devleti) devlet, yönetimde sorunlara çözüm bulmak için zamana ve gelişmelere bağlı olmak ilkesi ile kendini sınırlayıp kısıtlamaz. (Türk Devleti) milletimizin birçok özverilerle yaptığı inkılâplardan doğan ve gelişen prensiplere içten bağlı kalmayı ve onları savunmayı esas tutar.

1935 (49)

Yurttaşların kişisel ve sosyal hürriyetleri, eşitliği, dokunulmazlığı ve mülkiyet haklarını saklı tutmak... Önemli esaslardandır. Bu hakların sınırı devlet varlığı otorite sınırı içindedir. Gerçek ve tüzel kişilerin faaliyeti genel menfaatlere aykırı olmayacaktır. Kanunlar bu temele göre yapılacaktır.

1935(49)

d. TÜRK DEVLETİNİN ANA NİTELİKLERİ

(1) Cumhuriyetçilik:

Başlarında hâlâ Allah'ın vekili, gölgesi sıfatını taşımakta olan hükümdarlar bulundurmakla beraber, egemenliğini kazanmış milletler olduğundan bahsetmiştik. Gerçekte bu milletlerin mensup oldukları devletler, milletin seçtiği milletvekillerinin oluşturdukları meclislere sahiptir. Milletin egemenliğini bu meclisler temsil eder. Hükümdar, devleti temsil eder. Hükümet kuran vatandaş, teorik olarak hükümdar tarafından seçilir. Fakat gerçekte hükümet başkanı milletin güvendiği kuvvetli siyasi partilerin liderleridir. Bunların kurdukları hükümetler, millet ve memleketi idare ederler ve meclise

karşı sorumludurlar. Bu açıkladığımız hükümetler temsilidirler, gerçekte demokrasi prensibi yürürlüktedir.

Fakat bunlar, tam manasıyla demokrat hükümetler değildir. Demokrasinin tam anlamıyla ideali, milletin tümünün aynı zamanda idare eden durumda bulunabilmesini, hiç olmazsa, devletin son iradesini, yalnız milletin ifade etmesini ve göstermesini ister. Ne yazık ki, milletlerin büyüklüğü, fikirsiz terbiye dereceleri, idealin uygulanmasında nispeten idealden yoksun olmayı gerektirebilecek tedbirsizliklerden kaçınmayı gerektirir Bundan dolayı, demokrasi prensibinin, en modern ve mantıklı uygulanmasını sağlayan hükümet şekli Cumhuriyettir.

Cumhuriyetle son söz millet tarafından seçilmiş meclistedir. Millet adına her türlü kanunları o yapar. Hükümete güven oyu verir veya düşürür. Milletvekillerinden memnun olmazsa belirli zamanlar sonunda başkalarını seçerler. Millet, egemenliğini, devlet idaresine katılmasını, ancak, zamanında oyunu kullanmakla sağlar. Cumhuriyetin hükümeti, belli bir metod veya şekilde belirli bir zaman için seçilmiş bir Cumhurbaşkanıya itimat olunur. Başbakanı o seçer. Hükümeti meydana getirecek olan bakanları, Başbakan güvendiği milletvekillerinden seçer.

Dünyada devletlerin şekilleri birbirine göre bazı farklarla çok değişiktir. Bununla beraber hepsi, incelediğimiz şekillere sokulabilir. Hükümdarlık, Oligarşi, Halk Cumhuriyeti.

Kendine özgü bir dine dayanan (Teokratik) devlet vardır. Rus çarlığı ile Osmanlı saltanatı böyle idiler. Çar kilisenin reisi, sultanlar da halife unvanını takınmışlardı. Bununla beraber, dini siyasetten ayırmış, laik hükümetler vardır... Hükümdarlıklarda, devlet başkanlığı makamına miras yoluyla gelinir. Cumhuriyet, milletvekillerinden oluşan meclisi ve belirli zaman için seçilmiş devlet başkanı ile, milli egemenliğin korunmasının en iyi kefilidir. Cumhuriyette meclis, Cumhurbaşkanı ve hükümet, halkın hürriyetini, güvenliğini ve rahatını düşünmek ve sağlamaya çalışmaktan başka bir şey yapamazlar. Çünkü bunlar bilirler ki, kendilerini iktidara ve yetkili makamlara belirli bir zaman için getiren irade ve egemenliğin sahibi olan millettir. Ve yine bunlar bilirler ki iktidara saltanat sürmek için değil, millete hizmet için getirilmişlerdir. Millete karşı durum ve vazifelerini kötüye kullandıkları takdirde, şu veya bu şekilde, kendilerini milli iradenin kararı karşısında bulabilirler. Millet tarafından, millet adına, devleti idareye memur edilenler için, gerektiğinde millete hesap vermek zorunluluğu, laubalilik ve keyfi hareketle bağdaşamaz. Hâlbuki kuvvetinin ve yetkisinin Allah'tan geldiğini ve yalnız ona karşı, .ahirette hesap verebileceğini varsayan, devleti, memleketi, miras kalmış mal mülk gibi kabul eden bir hükümdar, her türlü kayıttan kendini affedilmiş görür. Böyle bir idarede, milletin benliği, hürriyeti söz konusu bile olamaz. Bundan dolayı yetkisi sınırlı bile olsa, hükümdarlık şekli demokrasiye, milli egemenlik prensibine uygun değildir. Hükümetin belirli insanları sınıfların elinde bulunması bile millet varlığının asla kabul edemeyeceği bir husustur.

Bütün milletin çoğunlukla, devlet idaresine katılmasına engel olan bu "oligarşi" usulü de bir grubun kendi çıkarlarını korumak için bütün millete ait egemenliği, zorla almasından başka bir şey değildir.

1929(14-408:416)

Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemiyle devlet şekli demektir.

1933 (15-251)

Türk milletinin karakter ve adetlerine en uygun olan idare; Cumhuriyet idaresidir.

1924 (6-74)

Bütün dünya bilsin ki, benim için bir taraflılık vardır: Cumhuriyet taraftarlığı, fikirsel ve sosyal inkılâp taraftarlığı... Bu noktada yeni Türkiye toplumunda bir kişinin bile bunun dışında kalacağını düşünmek istemiyorum.

1924 (5-191:192)

Bugünkü hükümetimiz, devlet teşkilatımız doğrudan doğruya milletin kendi kendine, kendiliğinden yaptığı bir devlet ve hükümet teşkilatıdır ki, onun ismi Cumhuriyettir. Artık hükümet ile millet arasında geçmişteki ayrılık kalmamıştır. Hükümet millet ve millet hükümettir. Artık hükümet ve hükümet mensupları kendilerinin millettten ayrı olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu tamamen anlamışlardır.

1925 (5-233:234)

Türkiye Cumhuriyeti yalnız iki şeye güvenir. Biri milletin kararı, diğeri en acı ve zor şartlar içinde dünyanın takdirlerini hakkı ile kazanmaya layık olan ordumuzun kahramanlığı; bu iki şeye güvenir.

1924 (5-172)

Yolunda çalıştığınız büyük kutsal ideali halkın kalbinde bir fikir halinden bir his haline getirmelisiniz. Demokrasinin ne olduğunu halka anlatmak, madde madde açıklamak lazımdır. Cumhuriyeti, onun gereklerini yüksek sesle anlatınız. Onlara Cumhuriyet prensiplerini sevdiniz. Bunu kalplere yerleştirmek için hiçbir fırsatı kaçırmayınız.

1930 (45)

Cumhuriyet yüksek ahlaki değer ve niteliklere dayanan bir idaredir. Cumhuriyet fazilettir... Cumhuriyet idaresi, faziletli ve namuslu insanlar yetiştirir.

1925 (5-234)

Cumhuriyet, yeni ve sağlam esaslarıyla, Türk milletini güvenli ve sağlam bir gelecek yoluna koyduğu kadar, asıl fikirlerde ve ruhlarda yarattığı güvenlik itibarıyla, büsbütün yeni bir hayatın müjdecisi olmuştur.

1936 (4-372)

Cumhuriyetin iç ve dış siyaseti; gelecekte bile onuru, kuvveti ve yönü ile ve Türk milletinin güçlerini onun refahı ve gelişmesi için yöneltmesi ve bir noktada birleştirmesi ve toplaması ile seçkinleşecektir.

1927 (4-340)

Cumhuriyetin iç siyaseti vatandaşın yaşayışını hiçbir etki, baskı ve sataşmanın tesirinde bırakmaksızın sağlamaktır.

1929 (52-5024)

Milletin uyanıklığına, milletin ilerlemesine, olgunlaşmasına ve yeteneğine güvenerek, milletin azminden asla şüphe etmeyerek Cumhuriyetin bütün gereklerini yapacağız.

1924 (5-167)

Milli azim ve bilincin kıymetli eseri olan değerli Cumhuriyetin bugünkü ve yarınki neslin demir ellerinde her an yükselip sağlamlaşacağına güvenim tamdır.

1927 (8-160)

Türkiye Cumhuriyeti; her anlamda, büyük Türk milletinin öz ve değerli malıdır. Kıymetli evlatlarının elinde daima yükselecek, sonsuzluğa kadar yaşayacaktır.

(5368)

Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır, fakat Türkiye Cumhuriyeti sonsuzluğa kadar yaşayacaktır.

1926 (6.79)

(2) Milliyetçilik:

(a) Millet:

Ortak milli fikrin, ahlakın, duygunun heyecanını, hatıra ve geleneklerin kişilerde meydana gelmesini ve kökleşmesini sağlayan ortak geçmişin, birlikte yapılmış tarihin, vicdanları ve zihinleri doğrudan doğruya birleştiren ortak dilin milletlerin meydana gelmesinde en önemli etkenler olduğunu... kaydettikten sonra, millet hakkında, ikinci derece unsurları dikkate almayarak, mümkün olduğu kadar her millete uyabilecek bir tanımını (ele) alalım.

(I) Zengin bir hatıralar mirasına sahip bulunan;

(II) Beraber yaşamak konusunda ortak arzu ve istekte samimi olan;

(III) Sahip olunan mirasın korunmasına beraber devam etmek hususunda iradeleri ortak olan insanların birleşmesinden meydana gelen topluma Millet adı verir.

Bu tanım incelenirse, bir milleti oluşturan insanların ilişkilerindeki kıymet, kuvvet ve vicdan hürriyetiyle, insancıl duyguya gösterilen saygı kendiliğinden anlaşılır. Gerçekte geçmişten kalan ortak zafer ve ümitsizlik mirası, gelecekte gerçekleştirilecek aynı program, beraber sevinmiş olmak, beraber aynı

ümitleri beslemiş olmak, bunlar elbette bugünün medeni zihniyetinde diğer her türlü şartların üstünde anlam ve kapsam kazanır.

Bir millet meydana geldikten sonra, kişilerinin devlet hayatında, ekonomik ve fikirsel hayatta ortak çalışması sayesinde meydana gelen milli kültürde şüphesiz milletin her ferdinin çalışma payı, katkısı, hakkı vardır. Buna göre aynı kültüre sahip olan insanlardan oluşan topluma millet denir dersek milletin en kısa tanımını yapmış oluruz.

1929 (14-378:381)

Millet, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların kurduğu bir siyasi ve sosyal toplumdur.

(14-18)

(b) Türk Milleti:

Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk milleti denir...

Dünya yüzünde ondan daha büyük, ondan daha eski, ondan daha temiz bir millet yoktur ve bütün insanlık tarihinde görülmemiştir...

(I) Türk milleti, halk idaresi olan Cumhuriyetle idare edilen devlettir.

(II) Türk devleti laiktir. Her yetişkin dinini seçmektedir.

1929 (14-351:352)

Ben 1919 senesi Mayıs ayında Samsun'a çıktığım gün elimde maddi hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevi bir kuvvet vardı. İşte ben bu ulusal kuvvete, bu Türk milletine güvenerek işe başladım.

1937 (5-280)

Türk'ün saygınlığı, onuru ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun daha iyidir.

1927 (1-13)

Türk milleti, güzel her şeyi, her medeni şeyi, her yüksek şeyi sever, takdir eder. Fakat muhakkaktır ki, her şeyin üstünde tapındığı bir şey varsa, o da amanlıktır.

1931 (6-89)

Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkı medenidir. Tarihte medenidir, hakikatte medenidir.

1925 (5-212)

Bizim milletimiz vatani için, hürriyeti ve egemenliği için fedakâr bir halktır; bunu ispat etti. Milletimiz yaptığı inkılâpların kiskanç savunucusudur da. Benliğinde bu faziletler yerleşmiş bir milleti yürümekte olduğu doğru yoldan hiçbir kimse, hiçbir kuvvet alıkoyamaz.

1924 (54-84)

Ölmek isteyen bir milleti hiçbir kuvvet kurtaramaz. Türk milleti ölmek istemez, o daima yaşayacaktır.

(55-682)

Türk esirlik kabul etmeyen bir millettir. Türk milleti esir olmamıştır.

1925 (5-233)

Türkiye halkı yüzyıllardan beri hür ve bağımsız yaşamış ve bağımsızlığı, yaşamın bir gereği olarak düşünmüş bir kavmin kahraman evlatlarıdır. Bu millet bağımlı yaşamamıştır. Yaşayamaz ve yaşamayacaktır.

1922 (5-35)

Türkiye devletinin bağımsızlığı kutsaldır. O sonsuza kadar emniyette olmalı ve korunmalıdır.

1923 (4-307)

Büyük şeyleri yalnız büyük milletler yapar.

1923 (14-18)

Hiçbir millet, milletimizden çok yabancı unsurların inanış ve adetlerine saygı göstermemiştir. Hatta denilebilir ki diğer din sahiplerinin dinine ve milletine saygılı olan tek millet bizim milletimizdir.

Fatih İstanbul'da bulduğu dini ve milli teşkilatı olduğu gibi bıraktı. Rum Patriki, Bulgar Eksarhı ve Ermeni Kategigosu gibi hıristiyan din reisleri imtiyaza sahip oldu. Kendilerine her türlü serbestlik verildi.

İstanbul'un fethinden beri, müslüman olmayanların sahip kıldıkları bu geniş imtiyazlar milletimizin dinen ve siyaseten dünyanın en hoşgörülü ve iyiliksever bir milleti olduğunu kanıtlayan en açık delilidir.

1927 (3-1183)

Türk milleti kahramanlıkta olduğu kadar kabiliyet ve hünerde de bütün milletlerden üstündür.

(56-287)

Türkiye Cumhuriyeti ve onun bugünkü sahipleri olan Türkler bütün dünya medeniyet ve insanlığı için, benzemeye çalışılacak bir örnektir. Yalnız bu kadar değil, Türk'ler tarihin çok eski devirlerinde insanlığa karşı yaptıkları kültürel vazifeleri yeniden ve fakat bu sefer daha üstün şekilde yapmaya hazırlanan yüksek bir varlıktır.

1937 (7-591)

Türk milletinin son yıllarda gösterdiği harikaların, yaptığı siyasi ve sosyal inkılâpların gerçek sahibi kendisidir... Milletimizde bu kabiliyet ve gelişme var olmasaydı, onu yaratmaya hiçbir kuvvet ve kudret yeterli olamazdı.

1925 (5-217)

Türk milleti, her gün yeniden yeniye ve çok dikkatli incelenmeye değer bir cevherdir. Bugün başlan yüksekte, alınlarında hürriyet ve medeniyet parlayan Türk milletinin, onun kıymet ve önemini görmek istemeyenlere, yakın bir gelecekte, gerçeği red ve inkâr edilemez bir tarzda itiraf ettireceğine asla şüphe edilmesin. Bütün dünya bilmelidir ki; Türk milleti, artık geçmişin bin türlü kötülüklerinin eseri olarak dimağında yer tutan pası tamamen silmiştir, gözleri önünde her gün biraz daha biriktirilmek istenilen bulutları kesin olarak dağıtmıştır. Artık bütün anlamıyla ve bütün çıplaklığıyla hakikati görüyor ve anlıyor. Bu milleti, bütün varlığıyla, temas ettiği hakikatten ayırmak, hakikate yürümekten alkoymak imkan ve ihtimali kalmamıştır. Türk milletini, kendi özvarlığı bile anlamaktan men eden sebepler ve engeller yok edilmiştir, yıkılmıştır ve durmadan yok edilecek, yıkılacaktır. Herhalde millet, tuttuğu yolda süratle, şiddetle yürüyecek mutlaka layık olduğu saadet ve selamete kavuşacaktır.

1925 (5-225:226)

Bizim başka milletlerden hiçbir eksliğimiz yok. Cesuruz, zekiyiz, çalışkanız, yüksek amaçlar uğrunda ölmesini biliriz.

(57-79)

Bütün medeniyet dünyası bilmelidir ki, Türkiye halkı her medeni ve kabiliyetli millet gibi, kayıtsız şartsız hür ve bağımsız yaşamağa kesin olarak karar vermiştir. Bu tamamen doğru kararı bozmaya yönelik her kuvvet, Türkiye'nin ebedi düşmanı kalır. Bu hususta medeniyet ve insanlık dünyasının saf ve temiz vicdanı muhakkak Türkiye ile beraberdir.

1922 (5-48)

Milletimiz hiçbir vakitte düşmanlarımızın kabul ettiği gibi hukukuna ve istiklâline yabancı değildir. Aksine milletimiz büyük bir aşk ile ve aşk bağı ile, vicdan bağı ile istiklâl ve haysiyetine bağlıdır ve yine milletimiz içerdeki cahil ve gafillerin ve hainlerin kabul ve ifade etmek istedikleri şekilde değildir.

1921 (8-10)

Türkiye Devleti ve Türkiye'de yaşayan halk kayıtsız şartsız bağımsızdır ve kayıtsız şartsız bağımsızlığını korumak için mücadele eder.

1921 (8-15)

Türkiye halkı ırksal veya dinsel ve kültürel yönden birleşmiş, bir diğerine karşı karşılıklı hürmet ve fedakârlık hisleriyle dolu ve kaderi, geleceği ve menfaatleri ortak olan bir toplumdur.

1922 (4-215)

(c) Türk Yurdu:

Türk milleti Asya'nın batısında ve Avrupa'nın doğusunda olmak üzere kara ve deniz sınırları ile ayırt edilmiş, dünyaca tanınmış büyük bir yurttan yaşar. Onun adına (Türk Eli) derler. Türk yurdu daha çok büyüktü, yakın ve uzak zamanlar düşünülürse Türk'e yurtluk etmemiş bir kıta yoktur. Bütün dünyada; Asya, Avrupa, Afrika ve hatta Amerika Türk atalarına yurt olmuştur. Bu gerçekler eski ve özellikle yeni tarih belgelerinde yer almaktadır. Bugünkü Türk milleti, varlığı için bugünkü yurdundan memnundur.

Çünkü Türk; derin ve şanlı geçmişi; büyük, kudretli atalarının kutsal miraslarını bu yurttan da muhafaza edebileceğinden o mirasları, şimdiye kadar olduğundan çok fazla zenginleştirebileceğinden emindir.

1929 (14-353:354)

Yurt toprağı! Sana her şey feda olsun. Kutlu olan sensin. Hepimiz senin için fedaiyiz. Fakat sen Türk milletini sonsuza kadar yaşatmak için verimli kalacaksın. Türk toprağı! Sen, seni seven Türk milletinin mezarı değilsin. Türk milleti için yaratıcılığını göster.

1930 (15-295)

Türkiye halkı mütevazı milli sınırları içinde bütün uygar insanlar gibi tam anlam ve kapsamıyla hür ve bağımsız yaşayacaktır.

1922 (6.40)

(d) Milli Ahlakçılık:

Türk milletinin ortak görünen bir hali... vardır. Gerçekten dikkat edilirse Türklerin aşağı yukarı ahlakları hep birbirine benzer. Bu yüksek ahlak, hiçbir milletin ahlakına benzemez. Ahlakın bir milletin meydana gelmesinde yeri çok büyüktür, önemlidir. Bu önemi iyice anlamak için ahlak hakkında birkaç söz söylemek fazla olmaz. Ahlak dediğimiz zaman, ahlak kitaplarında yazılı olan nasihatleri kastetmiyorum. Zira ahlaklılıktır diye yaptığımız işler ve yapmaktan sakındığımız işler, kitaplarda yazılı olan veya birtakım ahlak hocalarının tavsiye ettikleri şeylerden daha öndedir. Ve o sözlerden, o nasihatlerden ayrı olarak, onlara asla kulak vermeyerek insanlar tarafından yapılmaktadır. İş, düşüncelerin hâkimi, âmiridir. Ahlak kurallarının nasıl meydana geleceği, ahlaklılık olduğu anlaşılabilir işler görüldükten, tecrübe edildikten sonra anlaşılır. Bir iş, her neye ait olursa olsun, insanın kuvvet kullanmasını, yorulmasını gerektirir. İnsanlar mecbur olmadıkça kendilerini yormak istemezler. Hâlbuki bazı işler vardır ki kendiliğinden, insanda onu yapmak için, içte bir arzu, bir eğilim doğar, o iş arzulanmaya değer olur. İşte ahlaki işler aynı zamanda hem mecburi ve hem de arzulanabilir işlerdir.

Bir işin ahlakî bir değerinin olması, ayrı ayrı insanlardan, daha yüce bir kaynaktan meydana gelmiş olmasıdır. O kaynak, cemiyettir, millettir! Hakikatte, ahlaklılık kişilerden ayrı ve bunların üstünde, ancak toplumsal, milli olabilir. Milli ahlak; milletin, sosyal düzeni ve huzuru, şimdiki ve gelecekteki refahı, saadeti, selameti ve güvenliği medeniyette ilerleme ve yükselmesi için insanlardan, her hususta ilgi, gayret, nefsin feragatini ve gerektiği zaman seve seve canının verilmesini isteyen ahlaktır. Mükemmel bir millette millî ahlakın gerekleri, o milletin fertleri tarafından adeta düşünmeksizin, vicdani, hissi bir sebeple yapılır. En büyük milli his, milli heyecan işte budur.

Millet analarının, millet babalarının, millet öğretmenlerinin ve millet büyüklerinin; evde, okulda, orduda, fabrikada, her yerde ve her işte millet çocuklarına, milletin her ferdine bıkmaksızın ve devamlı olarak verecekleri milli terbiyenin amacı, işte bu yüksek, milli hissi sağlamlaştırmak olmalıdır.

Ahlakın, milli, sosyal olduğunu söylemek ve toplumsal vicdanın bir ifadesidir demek, aynı zamanda ahlakın kutsallık sıfatını da tanımaktır. Ahlak kutsaldır; çünkü aynı değerde eşi yoktur ve başka hiçbir çeşit değerle ölçülemez. Ahlak kutsaldır. Çünkü en büyük gerçek ahlakın sahibi bir varlığa aittir. O varlık, yalnız ve ancak toplumdur. Ondan başka bir varlık yoktur. Gerçek ahlak, tanrı katında değişmiş, örnek bir şekilde düşünülmüş bir toplumla birleşmiştir. Çünkü vicdanlarımız üzerinde etkili olan ruhi hayat, toplumun fertleri arasındaki niyetler ve bu niyetlere olan tepkilerden oluşur. Hakikatte toplum en yoğun fikri ve ahlaki faaliyetlerin odak noktasıdır.

1929(14-358:363)

Bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüce bir sosyal toplum halinde yaşatan veya bir milleti esaret ve sefaletle terk eden şey terbiyedir.

Terbiye kelimesi yalnız olarak kullanıldığı zaman herkes kendine göre bir anlam çıkarır. Ayrıntıya girilirse terbiyenin hedefleri, amaçları çeşitlenir. Meselâ dini terbiye, milli terbiye, milletlerarası terbiye... Bütün bu terbiyelerin hedef ve gayeleri başka başkadır... Yeni Türk Cumhuriyetinin yeni nesle vereceği terbiye milli terbiyedir... [1]

1924 (5-200)

Milli terbiyenin ne demek olduğunu bilmekte artık karışıklık, yanlış anlama olmamalıdır. Bir de milli terbiye esas olduktan sonra onun dilini, usulünü, vasıtalarını da milli yapmak zorunluluğunu tartışmak gereksizdir.

[1] Bazı kaynaklarda Eğitim anlamında kullanıldığı için; eğitim bahsine de konulmuştur. Milli terbiye ile geliştirilmek ve yükseltilmek istenen genç beyinleri bir taraftan da paslandırıcı, uyuşturucu, hayali fazlalıklarla doldurmaktan dikkatle kaçınmak lâzımdır. [1]

1924 (5-201)

Milli ahlakımız, medeni esaslarla ve hür fikirlerle beslenmeli ve kuvvetlendirilmelidir... Tehdit esasına dayalı ahlak, bir fazilet olmadıktan başka itimada da layık değildir.

1924 (5-174)

Bir milletin namuslu bir varlığa, hürmete layık bir mevkiye sahip olması için, o milletin yalnız bilgin ve ilim sahibi olması yeterli değildir. Her ilmin, her şeyin üstünde özel bir niteliğe sahip olması lâzımdır ki, o da o milletin belirli ve olumlu bir karaktere sahip olmasıdır. Böyle bir karaktere sahip olmayan fertler ve böyle fertlerden meydana gelen milletler hiçbir zaman gerçek bir devlet kuramazlar. Böyle milletler birer karışıklık yuvası olurlar. Benim bildiğime göre memleketimizde çok senelerden beri açılmış ve halen mukaddes ateşlerle yanan ve alevi her mensubunun kalbini ve vicdanını aydınlatan Türk Ocaklarının esas gayesi millete böyle olumlu bir karakter vermektir

Türk Ocakları milletin kültürü üzerinde önemli etkiler yapmalıdır. Zaten bunu yapıyorlar ve daha fazlası ile yapacaklardır. Biz milliyet fikirlerini uygulamada çok gecikmiş ve çok ilgisizlik göstermiş bir milletiz. Bunun zararlarını fazla faaliyetle karşılamaya çalışmalıyız. Bilirsiniz ki, milliyet teorisini, millet idealini yok etmeye çalışan teorilerin dünya üzerinde uygulanması mümkün olamamıştır. Çünkü tarih, olaylar, hadiseler ve gözlemler her zaman insanlar ve milletler arasında, milliyetin daima egemen olduğunu göstermiştir ve milliyet prensibi aleyhindeki büyük çapta fiili tecrübelerle rağmen yine milliyet hissinin öldürülemediği ve yine kuvvetle yaşadığı görülmektedir.

Özellikle bizim milletimiz, milliyetini ihmal edişinin çok acı cezalarını çekmiştir. Osmanlı İmparatorluğu içindeki çeşitli toplumlar hep milli inançlara sarılarak, milliyetçilik idealinin kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu onlardan ayrı ve onlara yabancı bir millet olduğumuzu sopa ile içlerinden kovulunca anladık. Kuvvetimizin zayıfladığı anda bizi hor ve hakir gördüler. Anladık ki, kabahatimiz kendimizi unutmış olduğumuzmuş. Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak ilk önce bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti; hissi, fikri ve fiili olarak bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim; bilelim ki milli benliğini bulmayan milletler başka milletlerin avidir.

Milli varlığımıza düşman olanlarla dost olmayalım. Böylelerine karşı bir Türk şairinin dediği gibi, "Türküm ve düşmanım sana, kalsam da bir kişi" diyelim. Düşmanlarımıza bu gerçeği ifade ettiğimiz gün kanaatimize, idealimize, geleceğimize yan bakan her ferdi düşman kabul ettiğimiz gün, milli benliğe uzanacak her eli şiddetle kırdığımız, milletin önüne dikilecek her engeli derhal devirdiğimiz gün gerçek kurtuluşumuza ulaşacağız. Ve sizler gibi aydın, azimli, imanlı gençler sayesinde bu kurtuluşa ulaşacağımıza emin olabiliriz.

1923 (5-143:144)

(e) Türk Milletinin Milli Hissi:

Türk milleti, millî hissi, dinî hisle değil, fakat insani hisle yan yana düşünmekten zevk alır. Vicdanında, millî hissin yanında insani hissin şerefli yerini daima muhafaza etmekle iftihar eder. Çünkü Türk milleti bilir ki, bugün medeniyet yolunda bağımsız ve fakat, kendilerine paralel yürüdüğü tüm medeni milletlerle, karşılıklı olarak insani ve medeni ilişki, elbette gelişmemizin devamı için de lazımdır. Ve yine bilinmektedir ki, Türk milleti, her medeni millet gibi, geçmişin bütün devirlerinde keşifleriyle, icatlarıyla, medeniyet dünyasına hizmet etmiş insanların, milletlerin kıymetini takdir ve hatıralarını saygı ile korur. Türk milleti, insanlık dünyasının samimi bir ailesidir.

1929 (14-369:370)

SAMSUN ÖĞRETMENLERİYLE KONUŞMA (22 Eylül 1924)

Sayın Bayanlar ve Baylar.

Bu çay ziyafetini düzenleyenlere özellikle teşekkür ederim. Bu fırsat beni Samsun'un çok aydın bir çevresinde bulundurmış oldu. Bu fırsat beni beyinleri ilim ve fen ile donanmış kıymetli insanlardan oluşan bir topluluğun huzurunda pek mutlu etti.

Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en hakiki rehber ilimdir fendir. İlim ve fennin dışında rehber aramak gaflettir, (vurdumduymaz) cahilliktir, doğru yoldan sapmaktır. Yalnız; ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişimini anlamak ve ilerlemelerini zamanında takip etmek şarttır. Bin, iki bin, binlerce yıl önceki ilim ve fen dilinin çizdiği kuralları, şu kadar bin yıl sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak demek değildir. Çok mesut bir duygu ile anlıyorum ki hitap ettiklerim bu gerçekleri anlamışlardır.

Mutluluğum artıyor. Şununla ki, hitap ettiklerim eğitim ve öğretimleri altında bulunan yeni nesli de gerçeğin nurlarıyla doğumuna etkili olacak şekilde yetiştireceklerini vaad etmişlerdir. Bu hepimiz için iftihar edilecek bir durumdur.

Hemşerimiz Hanımefendi ve ondan sonra beyanatta bulunan muhterem, hassas arkadaşlarımız uzak geçmişi çok güzel belirterek açıkladılar. Yakın geçmişin acılarını da gerçekten kalpleri parçalayacak şekilde anlattılar.

Bu vesile ile şahsıma karşı birçok iltifatta bulunmak nezaketini gösterdiler. Bu iltifatlar samimi ve kalpten olduğu için şüphesiz çok memnunum, duyguluyum ve teşekkür borçluyum. Yalnız sizden olan bir şahsa sizden fazla önem vermek, her şeyi milletin bir ferdinin kişiliğinde toplamak, geçmişe, bugüne ve geleceğe, bütün bu zamanlara ait bir toplumsal açıklanmasını ve ortaya çıkarılmasını böyle yüksek bir toplumun mütevazı bir şahsiyetinden beklemek elbette ki lâıyk ve gerekli değildir.

Memleket ve milletin hayat ve geleceğine olan sevgi ve hürmetimden dolayı huzurunuzda bir gerçeği açıklamaya mecburum. Vatandaşlar, vatandaşınız olan herhangi bir şahsı istediğiniz gibi sevebilirsiniz. Kardeşiniz gibi, arkadaşınız gibi, babanız gibi, evlâdınız gibi, sevgiliniz gibi sevebilirsiniz. Fakat bu sevgi sizi, milli varlığınızı bütün sevgilerinize rağmen herhangi bir şahsa, herhangi bir sevdiğinize vermeye sebep olmamalıdır. Bunun aksine hareket etmek kadar büyük bir hata olamaz. Bir millet için, bir milletin varlığı, bir milletin şerefi ve haysiyeti, bir milletin büyüklüğü için bu kadar hata olamaz. Ben mensup olduğum büyük milletimin böyle bir hatayı artık yapmayacağına dair tam bir güvene sahip olmakla rahatım ve bundan övünç duyarım.

Ben ve benim gibi birçok vatandaşlar, kardeşler bundan beş, beş buçuk yıl önce milletin esas vatani, ümitsiz felâkete düştüğü zaman görevli oldukları, vicdan, namus, haysiyet yönünden yükümlü

oldukları görevi yapmak durumunda kaldılar. Bunu elbette yapacaklardı. Yapmaları zorunlu idi, vicdani idi, insani idi, milli namus idi. Ben bu kutsal esasların dışında hareket edebilir mi idim? Efendiler; elbette edemezdim. Türk milletinin gerçek hiçbir ferdi bu gerekleri dışında hareket edemezdi efendim. Ben elbette bu üzücü manzara karşısında vicdanımın emirlerine karşı, milli namusumuzun aksine hareket edemezdim. Mensup olmakla iftihar ettiğim yüksek toplumun yüksek haysiyetine elbette aykırı hareket edemezdim. Bence mensubu olmaktan onur duyduğum milletin hiçbir ferdi bu namus gereğinden asla sapmamıştır. Aziz namuslu vatandaşlar, emin olunuz eğer bunun dışında gösterilenler varsa onların kalb ve vicdani milletimizin müşterek nezih, temiz vicdanından hiç ilham almamış, kapkara sefil vicdanlardır.

Bizim milletimiz derin, köklü bir geçmişe sahiptir. Milletimizin hayat eserlerim düşünelim. Bu düşünce bizi elbette altı yedi asırlık Osmanlı Türklüğünden, Selçuk Türklerine ve ondan önce bu devirlerin her birine eşit olan ne büyük Türk devirlerine götürür. Bütün bu zamanlarda dikkat buyurunuz Türk kendi ruhunu, benliğini, hayatım unutmuş; nereden geldiği belirsiz bir takım başkanların şuarsuz vasıtası olmak durumunu düşmüştür. Türk milleti kendi benliğini, kendi dimağını, kendi ruhunu unuttur gibi olmuş ve varlığı ile herhangi bir maksada, neticesi hor görülmek olan, esaret olan karşılık beklemezsizin köle olmaya götüren küçük, kıymetsiz bir hedefe sürüklenmiştir. Maalesef milletin bu dikkatsizliği çok uzun sürdü, bu yüzden her türlü yoksulluklara ve mahkûmiyetlere uğramaktan kendini kurtaramadı. Gösterdiği bütün itaatkârlığı aldığı milli olmayan terbiyenin gereği olduğunu fark etmeksizin sağlam bir terbiyenin eseri olduğu kanaatiyle uyguluyordu. Esas terbiye, hedef ve esası belli olan terbiye ne büyüktür.

Bu hususta tutulan yol yanlış ise koskoca bir millet güvendiği ve inandığı kitaplardan; mukaddes kitapları şahit göstererek rehber olduklarını iddia edenlerin sözlerine inanarak yürürlerse ve bu yürüyüşün istikameti kendilerini yıkılmaya ve yok olmaya götürürse, kabahat bu yolu takip eden nezih, güzel ahlâklı, fedakâr, rehberlerine güvenen zavallı halktan çok, rehberlere ait değil midir?

Söz söyleyen arkadaşlarımızdan biri bana nereden ilham ve kuvvet aldığımı sordu. Bu soruya kısa bir cevap vermek isterim. Diyebilirim ki, bugünkü uyanışı, düne, geçmişe borçluyuz. Herhalde babalarımızın, analarımızın, bizi terbiye edenlerimizin ruh ve dimağlarımızın gelişmesinde çok verimli etkileri vardır. Gerçi biz, belki burada bulunan hepimiz dünyaya geldiğimiz zaman bu topraklar üzerinde yaşayanlarla beraber, kahredici bir keyfi idarenin pençesi altında idik. Ağızlar kilitlenmiş gibi idi. Öğretmenler, terbiye edenler, yalnız bir noktayı dimağlarda yerleştirmeye mecbur tutulmakta idi.

Benliğini her şeyini unutarak bu büyük baskı ve zorbalığa boyun eğmek, onun kulu, kölesi olmak. Bununla beraber hatırlamak lâzımdır ki, o baskı altında bile, bizi bugün için yetiştirmeğe çalışan gerçek ve fedakâr öğretmenler, terbiye edenler eksik değildi. Onların bize verdikleri ilim irfan elbette esersiz kalmamıştır. Şimdi burada kıymetli bir kişiye rastladım. O, benim ortaokul birinci sınıfında öğretmenim idi. Bana henüz basit şeyler öğretirken gelecek için ilk fikirleri de vermişti. Efendiler, izah etmek istiyorum ki, ilk ilham ana baba kucağından sonra okuldaki öğretmenin lisanından, vicdanından, terbiyesinden alınır. Bu ilhamın gelişebilmesi, millet ve memlekete hizmet edebilecek kudret ve kabiliyeti kazanabilmesi için, millet ve memleketi büyük, derin ilgi yaratan fikir ve duygularla her an kuvvetlendirmek lâzımdır. Bu fikir ve duyguların kaynağı bizzat memleket ve millettir. Milletin ortak arzu ve eğilimine temas etmek ve onun gereklerine varlığı adamayı hareket kuralı olarak kabul etmek hakiki

yolda yürüyebilmek için tek esastır. Bir milletin fertlerinde hakim olması ve mutlaka uyulması gereken, milletin ortak arzusu ve toplumsal fikridir. Bir insan memleket ve milletine faydalı bir iş yaparken, gözönünden bir an uzak bulundurmağa mecbur olduğu kural, milletin hakiki eğilimidir.

Bu nedenle, Efendiler; arkadaşımızın sorduğu ilham ve kuvvet kaynağı milletin kendisidir. Milletin ortak, bir eğilim ve genel bir fikri olduğunu inkâr edenler de vardır. Bu gibileri hepiniz çok işitmişsinizdir. Memleketimizin ve milletimizin başına bunca felâketler hiç şüphe etmemelidir ki bu düşüncesiz insanların memleketin talih ve iradesini ellerinde tutmuş olmalarından ileri gelmiştir. Bir toplumun mutlaka ortak bir fikri vardır. Eğer bu her zaman ifade edilemiyor ve gösterilemiyorsa, onun mevcut olmadığına karar verilmemelidir O gerçek hayatta mutlaka vardır. Varlığımızı, bağımsızlığımızı kurtaran bütün işler ve hareketler, milletin müşterek fikrinin, arzusunun, azminin meydana getirdiği büyük eserden başka bir şey değildir. Arkadaşlar, bugün ulaştığımız netice şüphesiz, çok memnuniyet vericidir, ümit vericidir. Fakat bu memnuniyeti devam ettirebilmek için, ümitleri uygulama sahasına koyabilmek için bundan sonra dikkat edilecek noktalarda çoktur. Son söz söyleyen hoca efendinin ifadelerinden ilham alarak arz edeyim ki, en önemli, en esaslı nokta terbiye meselesidir. Bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı yüce bir toplum halinde yaşatan veya bir milleti esaret ve sefaletle terk eden şey terbiyedir.

Terbiye kelimesi yalnız olarak kullanıldığı zaman herkes kendine göre bir anlam çıkarır. Ayrıntıya girilirse terbiyenin hedefleri, amaçları çeşitlenir. Meselâ dini terbiye, milli terbiye, milletlerarası terbiye... Bütün bu terbiyelerin hedef ve gayeleri başka başkadır. Ben burada yalnız yeni Türk Cumhuriyetinin yeni nesle vereceği terbiyenin milli terbiye olduğunu kesinlikle ifade ettikten sonra diğerleri üzerinde durmayacağım. Yalnız işaret ettiğim mânâyı kısa bir örnek ile açıklayacağım.

Yeryüzünde üç yüz milyondan fazla Müslüman vardır. Bunlar ana, baba, hoca terbiyesiyle, terbiye ve ahlâk almaktadırlar. Fakat maalesef gerçek olay şudur ki, bütün bu milyonlarca insan kitleleri şunun veya bunun esaret ve hor görü zincirleri altındadır. Aldıkları mânevi terbiye ve ahlâk onlara bu esaret zincirlerini kırabilecek insanlık meziyetlerini vermemiştir, veremiyor. Çünkü terbiyelerinin hedefi milli değildir.

Milli terbiyenin ne demek olduğunu bilmekte artık bir karışıklık ve yanlış anlama olmamalıdır. Bir de milli terbiye esas olduktan sonra onun dilini, usulünü, vasıtalarını da milli yapmak zorunluluğunu tartışmak gereksizdir. Milli terbiye ile geliştirilmek ve yükseltmek istenen genç beyinleri bir taraftan da paslandırıcı, uyuşturucu, hayali fazlalıklarla doldurmaktan dikkatle kaçınmak lâzımdır.

Hoca Efendi bu fikrini izah için "Vettini ve zzeýtûni ilâh..." âyetini kendince açıkladılar. İncir ve zeytin çekirdeğinden kural çıkardılar. Birindeki çokluğu diğerindeki tekliği işaret ettiler. Ayetin anlamı bu mudur? Değil midir? Bir şey demeyeceğim. Yalnız, bu seyahatim esnasında tesadüfen bu ayetin manasını ben diğer bir hoca efendiden sormuştum. Bunun için yarım saat kadar incelemeye ihtiyacı olduğunu söyledi. Ömrünü medreselerde din ilimlerini öğrenmek ve öğretmekle geçiren bir zat bir kitabın bir satırını Türkçe ifade edebilmek için böyle bir ihtiyacı ileri sürerse millet, milletin fertleri ne desin? Onun için Efendiler, genç kuşakların beyinlerini yormadan onların her şeyi alıp öğrenebilecekleri konular gerçek izleri ile donatılmış olmalıdır.

Bu toplantıda söylenen sözler o kadar hislenip, duygulanmama sebep oldu ki, kulağımda o kadar ilâhi bir uyum meydana getirdi ki, bunu bozmamak için bir kelime bile söz etmek niyetinde değildim.

Fakat karşınızda bulunmanın ruhumda meydana getirdiği zapt edilemeyen memnuniyet beni hislerimi ve düşüncelerimi açıklamaya yöneltti.

Beni dinlemek zahmetine katlandığınızdan dolayı hepinize teşekkür ederim.

1924 (5-196:201)

(f) Türk Milletinin Oluşmasında Etken Olan Unsurlar:

Türk milletinin oluşmasında etkili olduğu görülen doğal ve tarihi olaylar şunlardır:

(I) Siyasi varlıkta birlik

(II) Dil birliği

(III) Yurt birliği

(IV) Irk ve kök birliği

(V) Tarihi yakınlık

(VI) Ahlakî yakınlık.

Türk milletinin oluşmasında var olan bu şartlar diğer milletlerde tam olarak yok gibidir. Daha genel bir tanım yapabilmek için, diyelim ki, bir topluma millet diyebilmek için bu şartların aynı zamanda tamamen veya kısmen bir arada bulunması lazımdır.

Bütün milletler tamamen aynı şartlar altında oluşmadıklarına göre Türk milletinde yaptığımız gibi, diğer her millet ayrı olarak incelenmedikçe milliyet fikrini genel ve bilimsel olarak tanımlamak güçtür.

Çünkü tespit ettiğimiz şartlar insanların millet haline gelmesine genellikle yardım etmişlerdir. Fakat bu meydana geliş şeklinden başka, adeta bu şartların etkisini dikkate almadan meydana gelen milletler de vardır... Türklerin, her şeye rağmen, bütün devirlerde milli dayanışmayı ve bağlılığını korumuş olması hemen hemen devamlı savaş halinde bulunmasındandır. Son inkılâp senelerindeki birlik kuvvetinde, savaş halinde bulunmanın etkisi önemlidir. Bu bilgilere göre savaş, kavimlerin birleşmesinde en kuvvetli bir etkidir...

Siyasi varlığımızın dışında, başka ülkelerde, başka siyasi gruplarla isteyerek veya istemeyerek kader birliği etmiş, bizimle dil, ırk, kök birliğine sahip ve hatta yakın, uzak tarih ve ahlak yakınlığı görülen Türk toplumları vardır. Tarihin bin bir olayının sonucu olan bu durum, Türk milleti için üzücü bir hatıradır.

Fakat Türk milletinin tarihen ve ilmen oluşmasındaki asaleti, dayanışmayı asla bozamaz.

1929 (14-371:376)

(g) Milli Birlik ve Beraberlik:

Bugünkü Türk milleti siyasi ve sosyal topluluğu içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri ve hatta Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş vatandaş ve milletdaşlarımız vardır. Fakat geçmişin bu keyfi idare devirlerinin sonucu olan bu yanlış adlandırmalar, düşmana alet olmuş birkaç gerici, beysizden başka, hiçbir millet ferdi üzerinde kederlenmekten başka bir etki meydana getirmemiştir. Çünkü bu milletin fertleri de, genel Türk toplumu gibi aynı ortak geçmişe, tarihe, ahlaka hukuka sahip bulunuyorlar...

Bugün içimizde bulunan Hıristiyan, Musevi vatandaşlar, kader ve talihlerini Türk milletine vicdani arzularıyla bağladıktan sonra kendilerine yan gözle, yabancı gözü ile bakmak; medeni Türk Milletinin asil ahlakından beklenebilir mi?

1929 (14-376:378)

Düşman süngüsü altında milli birlik olmaz.

1919 (119-28)

Millet ve biz yok, birlik halinde millet var. Biz ve millet ayrı ayrı şeyler değildir. Ve şunu kesin olarak söyleyeyim ki, bir millet, varlığı ve bağımsızlığı için her şeye girer ve bu gaye uğrunda her fedakârlığı yaparsa, başarılı olmaması mümkün değildir. Elbette başarılı olur. Başarılı olamaz ise o millet ölmüş demektir. Şu halde millet yaşadıkça ve her türlü fedakârlıkta buldukça başarılı olamaması hatıra gelmez ve böyle bir şey söz konusu olamaz.

1919 (58-346)

Toplu bir milleti istila etmek darmadağın bir milleti istila etmek gibi kolay değildir.

1919 (6-10)

Birlik ve emelde kararlı olan ve ısrar eden millet, kendini beğenmiş ve saldırgan her düşmanı, eninde sonunda gurur ve saldırganlığına pişman edebilir.

1927 (2-464)

Millî mücadeleyi yapan doğrudan doğruya milletin kendisidir, milletin evlatlarıdır. Millet analarıyla, babalarıyla, hemşireleriyle mücadeleyi kendisine ideal kabul etti. Biliyorsunuz ki, asırlarca meydana gelen mücadeleler ve bunların neticeleri olarak da büyük tarihi zaferler vardır. Fakat o zaferleri kazananlar kendi ideallerinin değil, şunun bunun hırsı peşinde kul köle olarak bulunmuşlardır.

Hâlbuki milli mücadelede kişisel hırs değil, milli ideal, milli onur, gerçek etken olmuştur.

1925 (5-234)

Milli hedefler, milli irade yalnız bir kişinin düşünmesinden değil, bütün milletin arzularının, emellerinin birleşmesinden ibarettir.

1923 (5-94)

Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı, hep bir ırkın evlatları, hep aynı cevherin damarlarıdır.

1932 (120-4)

Bir yurdun en değerli varlığı, yurttaşlar arasında milli birlik, iyi geçinme ve çalışkanlık duygu ve kabiliyetlerinin olgunluğudur. Ulus varlığını ve yurt erginliğini korumak için bütün yurttaşların canını ve her şeyini derhal ortaya koymaya karar vermiş olması, bir ulusun en yenilmez silahı ve korunma vasıtasıdır. Bu sebeple Türk ulusunun idaresinde ve korunmasında milli birlik, milli duygu, milli kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir.

1935 (7-573)

Bütün dünya bilmelidir ki, Türk milleti hakkını, saygınlığı şerefini, tanıtmaya kudreti vardır. Türk vatanının bir karış toprağı için bütün millet bir vücut olarak ayağı kalkar. Saygınlığının bir zerresine, vatanın bir avuç toprağına yapılacak saldırının bütün varlığına vurulmuş darbe olacağını... Türk milletinin fark etmediğini sanmak hatadır.

1924 (121-96)

Gerektiğinde vatan için tek bir kişi gibi tek vücut olmuş azim ve karar ile çalışmasını bilen bir millet, elbette büyük geleceğe layık ve aday olan bir millettir.

1927 (7-536)

Türk milletinin toplumsal düzenim bozmaya yönelik didinmeler boğulmaya mahkûmdur. Türk milleti kendini ve memleketin yüksek menfaatleri aleyhine çalışmak isteyen bozguncu, alçak vatansız ve milliyetsiz beyinsizlerin saçmalamalarındaki gizli ve kirli emelleri anlamayacak ve onlara hoşgörü gösterecek bir topluluk değildir.

O şimdiye kadar olduğu gibi doğru yolu görür. Onu yolundan saptırmak isteyenler, ezilmeye, kahredilmeye mahkûmdur. Bu hususta, köylü, işçi ve özellikle kahraman ordumuz candan beraberdur. Bunda kimsenin şüphesi olmasın.

1929 (59-4791)

Beni seven arkadaşlarıma tavsiyem şudur: Şahsınız için değil fakat mensup olduğunuz millet için el birliği ile çalışalım; Çalışmaların en yükseğı budur.

(56-388)

Millet tümüyle manevi bir şahıs halinde tek bir kitle olarak ortaya çıktı ve bu yüce birliği koruyarak ona düşman olanları ortadan kaldırdı.

1923 (5-115)

Bir amaca doğru yürürken, kişisel düşünce ve çıkarları, bir tarafa bırakarak, el ele vermek icap eder; başarının sırrı budur. Unutulmamalıdır ki, bizlerin gerçek görevi toplumumuzun gelecekteki yüksek menfaatlerini sağlamaya çalışmaktır.

(24-451)

Memleketin huzuru, milletin kurtuluş amacı noktasında, birlik ve dayanışması sağlanmadıkça, ne dış düşman istilalarının köklerini kurutmaya çalışmak mümkündür ve ne de bundan esaslı bir fayda ve sonuç beklenmelidir...

1927 (2.464)

Vatanın bahtsız gününde yapılmakta olan kurtulma çabalarında en önemli başarı millet fertlerinin tümünün varlık ve ruhuyla bütün kuvvetlerinin birleştirilmesidir. Bunun dışında her şey milli birliği bozar ve sonunda ayrılma ve parçalanmaya neden olacağından beğenilmez.

1920 (34-100)

Bir milletin başarısı, mutlaka bütün milli güçlerin bir istikamette oluşması ile mümkündür. Bu nedenle bilelim ki, elde ettiğimiz başarı, milletin güç birliği etmesinden, ortak hareket etmesinden ileri gelmiştir. Eğer aynı başarı ve zaferleri gelecekte de tekrarlamak istiyorsak, aynı esasa dayanalım ve aynı şekilde yürüyelim.

1923 (5-76)

İdealimizi açıkça ifade etmeliyiz. Onu imanla duymalı ve onu hiç yılmadan takip etmeliyiz. Kişisel çıkarlarımızdan, bencil emellerimizden sıyrılmayı ancak böyle canlı ve alevli ideal sayesinde başaracağız... Fakat bütün iyi niyete, gösterilen bütün yılmazlığa, kararlılık ve dayanıklılığa, meydana getirilen bütün birlik ve beraberliğe rağmen yine en güzel, şaşmaz, en doğru düşünceleri ve idealleri bozmaya çalışacak insanlara rastlanılacaktır. Öylelerine karşı milletin bütün fertleri çok sert karşılık vermelidir. Hepimiz için öylelerine karşı ezici bir birlik ve beraberlik halinde görünmemiz en zorunlu bir vicdani sorumluluktur.

Zira bu hususta bozgunculuk yapacak insanlara hoşgörü göstermek, kıymet vermek, terbiye eseri

değil belki bir milletin mutluluğuna şerefine, namusuna göz dikmiş insanlara hoşgörüdür ki, hiçbir vakit, hiçbir fert buna müsaade edemez. Hiç kimse buna müsaade etmek hakkına sahip değildir ve siz de olmamalısınız.

1923 (5-142:143)

Bir millette güzel şeyler düşünen insanlar, fevkalade işler yapmaya kabiliyetli kahramanlar bulunabilir, ama böyle kimseler eğer milletin düşüncelerinin paralelinde ve onun temsilcisi olmadıkça yalnız başına hiçbir şey olamazlar.

1923 (5-162)

Yıllar geçtikçe, milli ideal sonuçları, güvenle çalışmada, ilerleme hevesinde, milli birlik ve milli irade şeklinde, daha iyi gözlere çarpmaktadır. Bu bizim için çok önemlidir; çünkü, biz esasen milli varlığın temelini, milli şuurda ve milli birlikte görmekteyiz...

Devleti ve hükümeti kendi malı ve koruyucusu tanımak, bir millet için büyük nimet ve şereftir. Türk milleti bu sonuca Cumhuriyetle varmış ve her yıl bunun artan olumlu sonuçlarını görmüş ve göstermiştir. Milletimizin, maddi ve manevi huzuruna, her şeyden fazla önem verişimizin, ne kadar yerinde olduğu anlaşılıyor.

1936 (4-372)

Olumlu, belirli akla uygun, emin, sabit bir program gereği; bağımsız bir şekilde ve daima ve herkes tarafından ileriye götürülmek lazımdır. İşte bu noktayı önemle inceleyelim. Şimdi böyle bir programın esaslarını düşünelim. Ve bu millet ve memleket için bir çalışma ve hareket prensibi meydana getirelim.

Efendiler; bir fikri uygulamaya koyabilmek için doğal olarak o fikrîn müteşebbisi ve müteşebbisleri olmak lâzımdır. Ve fakat bu fikrin müteşebbis ve müteşebbisleri kendi başına ve ayrı ayrı teşebbüslerde bulunursa, her müteşebbisin çalışmasının sonucu ve neticesi o kadar küçük, o kadar zayıf olur ki, bundan bütün millet ve memleketin faydalanması şöyle dursun, onun ömrü ve hayatı da gayet verimsiz olur. Bir gün sürmez ve belki müteşebbisini de batırır, iflas ettirir. O halde aynı fikirde ve ayrı faaliyetlerde bulunan insanların ki, o kadar çalışma bugün bizim için, hepimiz için bu memleketi imar etmek ve bu memleketi korumak, refah ve mesut etmekten başka bir şey olamaz. Bunu yapabilmek için mutlaka dediğim gibi esaslı bir program ve programın etrafında bir teşkilatlanma lazımdır, işte böyle teşkilat ile el ele vererek bütün millet çalışırsa, bütün milletin çalışmasından ortaya çıkan netice bütün milleti aydınlatır, mutluluk verir...

Bir program yapmak ve sonra bu programı basan ile uygulayabilmek için mutlaka memleketin bütün evlatlarının zekâlarını, bilgi ve kültürlerini ve ihtisaslarını bir araya toplamak gerektiği kanaatinde bulunuyorum. Ben bir insan topluluğunu yalnız kendi kendime düşündüğüm, hayal ettiğim, tasarladığım bir takım his ve düşüncelerin peşinde sürüklemek amacında değilim. Allah beni böyle bir hatadan korusun...

Bizim muhtaç olduğumuz şey bütün memleket evlatlarının el ele vererek çalışması ve bu çalışmalardan elde edilecek neticeden ibarettir.

1923 (37-118:119)

Gerçek şudur ki her kişisel şeref, saygınlık ve kahramanlık hiçbir kişinin değildir, bütün bu kişilerden oluşan ulusundur.

1937 (15-90)

Aynı kavmin çocuklarının hep beraber bulunarak birbirlerini tanımaları, birbirlerini sevmeleri ve bu birlik sevgisinden çıkacak yüksek hislere olduğu gibi uymaları güzel bir şeydir.

(126-2)

(h) Milliyetler Prensibi:

Milliyet meselesi, kişisel ve ortak hürriyet meselesidir. O halde meseleyi prensip halinde ifade edelim:

Bir milletin, diğer milletlere oranla, doğal veya sonradan kazanılmış, özel karakter sahibi olması, diğer milletlerden farklı bir özellik göstermesi genellikle onlardan ayrı olarak onlara paralel gelişmeye çalışması niteliğine milliyetler prensibi denilir.

Bu prensibe göre her fert ve her millet kendi hakkında iyi niyet, topraklarına bizzat kayıtsız sahip çıkmayı istemek hakkına ve bu hakkın kullanılmasını önleyen veya sınırlayan engelleri ortadan kaldırmak hak ve hürriyetine sahiptir. Bu prensip, bize hangi milletlerin hür, hangilerinin hürriyetinden şu veya bu şekilde yoksun olduklarını, yani millet adını taşımaya layık olmadıklarını kolaylıkla gösterir.

1929 (14-381:382) millet aynen diğer bir milletin taklitçisi olmamalıdır. Çünkü böyle bir millet ne taklit ettiği milletin aynı olabilir, ne kendi milliyeti içinde kalabilir. Bunun sonu hiç şüphe yok ki hüsrandır.

1923 (5-151)

(ı) Türk Milliyetçiliği:

Türk milliyetçiliği, ilerleme ve gelişme yolunda ve milletlerarası termos ve ilişkilerde, bütün çağdaş milletlere paralel ve onlarla bir uyum içinde yürümekle beraber Türk toplumunun özel karakterini ve başlı başına bağımsız kimliğini korumaktır.

1930 (61-557)

Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cum- hürriyetimizin dayanağı Türk toplumdur. Bu toplumun fertleri ne kadar Türk kültürü ile dolu olursa, o topluma dayanan Cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur.

(62-725)

Biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle işbirliği yapan bütün milletlere hürmet eder ve saygı duyarız. Onların milliyetlerinin bütün gereklerini tanırız. Bizim milliyetperverliğimiz her halde bendi ve gururlu bir milliyetperverlik değildir.

1920 (4-98)

Memleketin ve inklâbın içerden ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı güvenliği için, bütün milliyetçi ve cumhuriyetçi kuvvetlerin bir yerde toplanması lazımdır.

1931 (6-88)

Benim için en büyük korunma noktası ve şefaak kaynağı milletimin sinesidir.

1919 (63-86)

Benim hayatta yegâne onur kaynağım, servetim, Türklük'ten başka bir şey değildir,

(64-95)

Bu memleket tarihte Türk'tü, bugün Türk'tür ve sonsuza kadar Türk olarak yaşayacaktır.

1923 (65-31)

Türk! Öğün. Çalış. Güven.

1935 (15-304)

Türklük esastır. Bu varlığı, tarih içinde araştırmak birbirine bağlı bir tarih içinde tespit edilecek Türk medeniyeti ile öğrenmek, yerinde olur Fakat bu öğrenmeye layık olmak için, bugün çalışmak, lazımdır. Her alanda, özellikle medeniyet dünyasına eser vermek için çalışkan olmayı hedef tutmak lazımdır.

(15-304)

Bu memleket, dünyanın beklemediği, asla ümit etmediği bir eşsiz varlığın yüksek görüntüsüne, yüksek sahne oldu. Bu sahne en aşağı 7000 senelik bir Türk beşiğidir. Beşik doğanın rüzgârları ile sallandı; beşiğin içindeki çocuk doğanın yağmurları ile yıkandı; o çocuk doğanın şimşeklerinden, yıldırımlarından, kasırgalarından önce korkar gibi oldu; sonra onlara alıştı; onları doğanın babası tanıdı; onların oğlu oldu. Bir gün o doğa çocuğu doğa oldu; şimşek yıldırım güneş oldu; Türk oldu. Türk budur: Yıldırımdır, kasırgadır, dünyayı aydınlatan güneştir.

(66-8:9)

Anasının ve babasının soyluluğu ile övünen Teodoz, İtalya yarımadasına inmek isteyen Türk Atilla'ya barış görüşmesinden önce sormuş: "Siz hangi soylu ailedensiniz ?" Atilla da ona cevap vermiş "Ben soylu bir milletin evladiyim" işte benim cevabım da size budur.

(67-54)

Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak, önce bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu saygıyı hissen, fikren, fiilen bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim; bilelim ki milli benliğini bulamayan milletler başka milletlerin avıdır.

1923 (5-143)

Bu dünyadan geçerek Türk milletine veda edeceklerin çocuklarına, kendinden sonra yaşayacaklara, son sözü şu olmalıdır:

"Benim Türk milletine, Türk Cumhuriyetine, Türklüğün geleceğine ait görevlerim bitmemiştir, siz onları tamamlayacaksınız. Siz de sizden sonrakilere benim sözümü tekrar ediniz." Bu sözler, bir kişinin değil, Türk ulusunun duygusunun ifadesidir. Bunu her Türk bir parola gibi kendinden sonrakilere devamlı tekrar etmekle son nefesini verecektir. Her Türk ferdinin son nefesi, Türk Ulusunun nefesinin sönmeyeceğini, onun sonsuz olduğunu göstermelidir. Yüksek Türk, senin için yüksekliğin sınırı yoktur. İşte parola budur.

1935 (7-575:576)

Biz milliyet fikirlerini uygulamada çok gecikmiş ve çok ihmal etmiş bir milletiz. Bunun zararlarını fazla çalışmak suretiyle gidermeye çalışmalıyız. Bilirsiniz ki, milliyet teorisinin milliyet idealinin yok olmasına çalışan teorisinin dünya üzerinde uygulanma imkânı bulunamamıştır. Çünkü tarih, olaylar ve gözlemler insanlar ve milletler arasında, hep milliyetin egemen olduğunu göstermiştir. Ve milliyet prensibi aleyhindeki büyük çapta gerçek tecrübelerle rağmen yine milliyet hissinin öldürülemediği, kuvvetle yaşadığı görülmektedir.

1923 (5-143)

Bu millet gerçek eğilimine karşıt düşünceye sapanlara ilgi göstermemektedir. Özellikle bununla bugün çok kıvançlıyım.

1925 (59-92)

Giriştiğimiz büyük faaliyetlerde, milletimizin yüksek kabiliyeti ve yüksek bilinci başlıca yol göstericimiz ve başarımızın kaynağı olmuştur.

1926 (4-337)

Bu millet kılı kıpırdamadan dava uğruna ve benim uğruma, canını vermeye hazır olmasaydı ben hiçbir şey yapamazdım.

(68-269)

Türk milleti Kurtuluş Savaşından beri, hattâ bu savaşa atılırken bile, mahkûm milletlerin hürriyet ve bağımsızlık davalarıyla ilgilenmeyi, o davalara yardım etmeyi benimsemiştir. Böyle olunca kendi soydaşlarımızın hürriyet ve bağımsızlıklarına ilgisiz davranması elbette uygun görülemez. Fakat milliyet dâvası şuursuz ve ölçsüz bir dâva şeklinde düşünülmemeli ve savunulmamalıdır. Milliyet dâvası siyasi

bir mücadele konusu olmadan önce şuurlu bir ideal meselesidir. Şuurlu ideal demek pozitif bilimlere, bilimsel yöntemlere dayandırılmış bir hedef ve gaye demektir. O halde, propagandalarda denenmiş yöntemlere müracaat etmek şarttır. Hareketlerin imkân sınırları ve öncelikleri mutlaka hesaba katılmalıdır. Türkiye dışında kalmış olan Türkler, önce kültür meseleleriyle ilgilenmelidirler. Nitekim biz Türklük dâvasını böyle uygun bir ölçüde ele almış bulunuyoruz. Büyük Türk tarihine, Türk dilinin kaynaklarına, zengin lehçelerine, eski Türk eserlerine önem veriyoruz. Baykal ötesindeki Yakut Türklerinin dili ve kültürlerini bile ihmal etmiyoruz.

(69-115)

ONUNCU YIL NUTKU

(29 Ekim 1933)

Türk Milleti!

Kurtuluş Savaşına başladığımızın 15 nci yılındayız. Bugün Cumhuriyetimizin onuncu yılını doldurduğunuz en büyük bayramdır.

Kutlu olsun!

Bu anda büyük Türk milletinin bir ferdi olarak, bu kutlu güne kavuşmanın en derin sevinci ve heyecanı içindeyim.

Yurttaşlarım!

Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyetidir.

Bundaki başarıyı Türk milletinin ve onun değerli ordusunun birlik ve beraberlik içerisinde, büyük bir kararlılıkla hareket etmesine borçluyuz.

Fakat yaptıklarımızı asla yeterli görmeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en bayındır ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Milli kültürümüzü çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız.

Bunun için, bizce zaman ölçüsü geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket kavramına göre düşünülmelidir. Geçen zamana oranla, daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da başarılı olacağımıza şüphem yoktur.

Çünkü, Türk milleti'nin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir.

Çünkü Türk milleti milli birlik ve beraberlik içerisinde güçlükleri yenmesini bilmiştir. Ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir.

Şunu da önemle belirtmeliyim ki, yüksek bir insan toplumu olan Türk milletinin tarihi bir niteliği de, güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorgunluk bilmeyen çalışkanlığını, yaradılıştan sahip olduğu zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, milli birlik duygusunu devamlı olarak ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek geliştirmek milli idealimizdir, Türk milletine çok yaraşan bu ideal, onu, insanlığa hakiki huzurun temini yolunda, kendine düşen medeni vazifeyi yapmakta, başarılı kılacaktır.

Büyük Türk milleti, onbeş yıldan beri, giriştiğimiz işlerde başarı vadeden çok sözlerimi işittin. Bahtiyarım ki, bu sözlerimin, hiçbirinde milletimin, hakkımdaki güvenini sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım.

Bugün, aynı inanç ve kesinlikle söylüyorum ki, milli ideale tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu bütün medenî dünya, az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır.

Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medeni niteliği ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki gelişmesi ile, geleceğin yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır.

Türk Milleti,

Sonsuza akıp giden her on senede, bu büyük millet bayramını daha büyük şerefle, saadetle, huzur ve refah içinde kutlamayı gönülden dilerim.

Ne mutlu Türk'üm diyene!

1933 (5-271:272)

(3) Halkçılık:

Biz, memleket halkı, kişi ve çeşitli sınıf mensuplarının birbirlerine yardımlarını aynı kıymet ve nitelikte görürüz. Hepsinin menfaatlerinin aynı derecede ve aynı eşitlik duygusu ile karşılanmasına çalışmak isteriz. Bu şeklin, milletin genel refahı, devlet bünyesinin sağlamaştırılması için daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Bizim düşüncemizde; çiftçi, çoban, amele, tüccar, sanatkar, asker, doktor, kısacası herhangi bir sosyal müessesede çalışan bir vatandaşın hak, menfaat ve hürriyeti eşittir. Devlete, bu anlayış ile azami yardımcı olmak ve milletin güvenci ve iradesini yerinde sarf edebilmek, bizce, bizim anladığımız anlamda halk hükümeti idaresi ile mümkün olur.

Milleti temsil ve idare eden, Büyük Millet Meclisinin ve Hükümetin dayandığı parti de bu esas prensip çerçevesinde, ayırım gözetmeksizin bütün Türkiye halkını kapsayan, milletin genel menfaati ile ilgilidir. Parti, millete, milletvekillerinin seçiminde, yol göstermek, fikir hayatında ve günlük hayatta genellikle milli terbiyede, halkçılık şuur ve kültürünü geliştirmek suretiyle, çok büyük bir vazife yapmaktadır.

1929 (14-425:428)

Bugün haklı olarak kıvanç duyabileceğimiz bütün başarıların sırrı yeni Türkiye Devletinin yapısındadır. Gerçekte, Türkiye Devletinin, bu yeni müessesenin dayandığı esaslar, nitelik yönünden kendinden önceki tarihi müesseselerin esaslarından başkadır.

Bunu bir kelime ile ifade etmek lazım gelirse, diyebiliriz ki, yeni Türkiye Devleti bir halk devletidir, halkın devletidir.

1923 (4-309)

Bugünkü varlığımızın temel niteliği milletin genel eğilimini ispat etmiştir, o da halkçılıktır ve halk hükümetidir.

1920 (4-87)

İç siyasetimizde ilkemiz olan halkçılık, yani milletin bizzat kendi geleceğine sahip olması esası Anayasamız ile tespit edilmiştir.

1921 (4-161)

Bizim görüşümüz -ki halkçılıktır- kuvvetin, kudretin, egemenliğin idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yok ki, bu dünyanın en kuvvetli bir esası, bir ilkesidir.

1920 (4-97:98)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti bir halk hükümetidir. Memleket menfaatlerine ait konularda, milletin fertleri ile hükümet arasında vazife yönüyle ortaklık vardır.

1921 (7-421)

Bizim hükümet şeklimiz tam bir demokrat hükümettir. Ve lisanımızda bu hükümet, halk hükümeti olarak ifade edilir.

1922 (6-51)

Siz milliyetçi topluluk; halk ile konuştuğunuz vakit yüksek sesle söylemeyi unutmayınız; yüksek ses, imanın ifadesi olduğu vakit etki yapmaktan uzak kalmaz. Yolunda çalıştığımız büyük ideali halkın kalbinde bir fikir halinden bir his haline geçirmelisiniz. Demokrasinin ne olduğunu halka anlatmak özellikle sizin vazifenizdir. Bir takım kelimeler vardır ki sık sık kullanıldığı halde, hatta aydınlarımız arasında, onu tamamıyla anlayan çok değildir. Halkçılığın ne olduğunu, esaslarının neden ibaret bulunduğunu, halkçıların halka karşı ne gibi vazifeler yüklenmek mecburiyetinde kalacaklarını madde madde açıklamak lâzımdır.

1930 (60-7005:7056)

Ne olduğumuzu bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız! Bundan dolayı her birimizin hakkı vardır. Yetkisi vardır. Fakat çalışmak sayesinde bir hakkı kazanırız. Yoksa arka

üstü yatmak ve hayatını çalışmaktan uzak geçirmek isteyen insanların bizim toplumumuz, içersinde yeri yoktur, hakkı yoktur! O halde... Halkçılık, toplum düzenini çalışmaya, hukuka dayandırmak isteyen bir toplum sistemidir.

1921 (4-191)

Bizim halkımız çıkarları birbirinden farklı sınıf halinde değil; aksine varlıkları ve çalışmalarının sonuçları birbirine lâzım olan sınıflardan ibarettir.

1923 (5-112)

Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan oluşmuş değil ve fakat kişisel ve sosyal hayat için iş bölümü itibariyle çeşitli mesleklere ayrılmış bir toplum olarak görmek esas prensiplerimizdendir.

1931 (7-550)

Küçük sermaye ile çalışan sanatkârların ve esnafın ayrı ayrı çalışmalarının neden olduğu zayıflık ve zorluklar yerine aralarında ortak faaliyet meydana getirmek uygun olur. Bu sınıfın emeklerinin karşılığını arttırmak, durumlarını güçlü ve önemli kılmak ve bu yol ile kredilerini de kolaylıkla temin etmek amacı ile uygun teşkilat yöntem ve önlemleri düşünmek lâzımdır.

— Amele ve işçilerin hayat ve hakları ve menfaatleri çiftçiler ve diğer vatandaşlar gibi aynı derecede önemle kabul edilerek gerekleri göz önünde tutulur. Buna karşılık Türk amelesinin (uluslararası fikirlerden uzak) milliyetçiliğe bağlılıkları esastır.

— Serbest meslek sahiplerinin milli Türk varlığı için çok lüzumlu ve faydalı olan hizmetleri daima takdirle göz önünde tutulur. Kabiliyetlerinin ve hizmetlerinin karşılığını görmeleri için faaliyet sahalarını açık ve güvenli bulundurmaya önem verdiğimiz vazifelerimizden olmalıdır.

— Memleketin gelişmesinde büyük ticaret, fabrika, büyük arazi ve çiftlik sahiplerinin de hizmeti büyüktür. Normal çalışan ve tekniğe dayalı sermaye sahipleri teşvik edilmelidir.

— Bu görüşlerin tümü sınıflar arasında çıkar çatışmalarını ortadan kaldıracak tedbirlerle son bulmalıdır. Bu sayede biri diğerinin gelişmesini zorlaştırıp yıpratacak zararlı çatışmalar yerine çalışmada iş bölümü ve menfaatte denklik ve uyum sağlanmış olur.

1931 (50-11:57:58)

Bizim milletimizin esas unsuru köylüdür, çiftçidir, çobandır. O halde bunlar bir sınıf, güvene layık bir sınıftır... O halde, buna karşı olacak sınıfı aramak lâzımdır... Bunun karşıtı ve benzeri hangi sınıflar olabilir? Bunları inceleyelim. Köylünün karşısında kim düşünülebilir? Büyük arazi ve çiftlik sahipleri. O halde çiftlik ve büyük arazi sahipleri bundan endişelenebilir mi? Efendiler, memlekette çok sayıda çiftlik sahibi kimler vardır? Bunların kaç çiftliği ve ne kadar arazisi vardır? Bunları insafla düşünelim... Kaç çiftlik sahibi vardır ve arazisinin büyüklüğü nedir? Bir de Türkiye topraklarını düşünün. Efendiler bizim memleketimizde menfaatine zarar verilecek büyük arazi ve çiftlik sahibi adam yoktur. Olsa olsa onların arazisi diğer çiftçi ve köylülerinkine göre daha büyük ve kendileri de daha zenginedir. Bundan

dolayı onların çiftliklerini ortadan kaldırmak arazilerini bölmektense, köylülerin arazisini genişletmeliyiz! Köylülerin evlerini ve köylerini imar etmeliyiz.

Köylülerden başka ne vardır? Kasabalarda, şehirlerde sanayiciler vardır. O halde köylü sınıfı esastır. Yalnız bunlara çıkar sağlanırsa bu sanayicilerin çıkarlarına dokunulmuş olur mu? Hayır, buna imkân yoktur. Çünkü bir defa bu sanayiciler halk için de lazımdır. Bunlar birbirinden ayrılamazlar. Birbirine lâzımdırlar. Aksine sanayicileri desteklemek ve yükselmeye yöneltmek gerekir!

Bu başlı basma dikkate alınacak bir hedeftir. Bundan dolayı halkçılık görüşü ile düşünöldüğü zaman bunlara da haklarının verilmesi lâzımdır! Sonra efendim, kasabalarda orta tüccarlar vardır. Fakat bu orta tüccarlar da yine o köylü ve halk için gerekli olan bir sınıftır. Bunlara da zarar verip yok edemeyiz. Aksine onları da korumak ve daha çok zengin etmek mecburiyetindeyiz. Bunu memleketimizin genel çıkarları da emreder. Bu orta tüccarların üstünde de büyük tüccarlar... Büyük sermaye sahipleri... vardır.

Sorarım, efendiler, memleketimizde büyük sermaye sahibi, çok servet sahibi kaç kişi vardır ve bunların kaç parası vardır?... Kapitalist olarak ortaya koyacağımız ve üzerlerine hücum edeceğimiz bunlar mıdır?

Hayır efendiler.

Bu memleket ve bu memleketin insanları daha çok zengin olmaya muhtaçtır ve bu hakkıdır. Bundan dolayı onların servetine göz dikmeyeceğiz ve belki orta sınıf tüccarları da onların seviyesine çıkaracağız ve hep beraber daha çok zengin olacağız. İsteriz ki efendiler memleketimizde bir çok milyoner ve milyarder olsun. O zengin insanlar başlı başına bu memlekete bankalar, demiryolları, fabrikalar, şirketler vs. sanayi müesseseleri kursunlar. Bizi yabancıların sermayesine muhtaç bırakmasınlar.

Bundan dolayı onlara düşman olmak değil, onları daha çok zengin etmek bu memleketin gerçek çıkarları gereklerindedir. O halde efendiler onlar da halktır, onlar da bu zümrenin içindedir. Geriye ne kalıyor efendiler?

Amele... Ameleye düşman olamayız. Bu memleket ameleye muhtaçtır. Efendim, bu memleketin bugünkü sanayi müesseselerine değil, ilerde yapacağı birçok sanayi müesseselerinde çalışacak adama ihtiyacı vardır. Amele bize lazımdır. Onu himaye edeceğiz. Koruyacağız ve daha mutlu bir hale getireceğiz. Diğer taraftan amele ile tarlasında çalışan köylünün farkı mı vardır? Bu zavallılar aynı durumdadır. Bundan dolayı bunlar da halktır. Başka bir sınıf bulamazsınız. Yalnız aydın ve bilim adamı denilen insanlar vardır. Aydın olsun, bilim adamı olsun bunlar başlı başına kendi çıkarlarını düşönen bir sınıf olamaz... O halde ayrıca ve başlı başına bilim adamı ve aydın sınıfları yoktur, fakat aydın ve bilim adamlarına yöneltilen çok yüksek bir vazife vardır. Bu vazife halkın içine girmek ve onlara önderlik etmek, onları aydınlatmak, doğru yolu göstermek ve başarılarına yardımcı olmaktır. Zannedirim ki her memlekette bilim adamlarının en İnsanî, milli ve vatanî vazifesi yalnız ve ancak bu olabilir. İşte efendiler bütün halkımızın tüm kişileri bir diğerinin yardımcısı ve koruyucusudur. Biri diğerinin çalışmalarının sonuçlarına muhtaçtır.

1923 (37-119:121)

(4) Devletçilik:

Milletin kurduğu devletin ve hükümet teşkilatının, vatandaşlara karşı yükümlü olduğu vazifeleri ve yetkileri (vardır). Bu vazifelerin nitelikleri incelenirse, şöyle bir sıra yapılabilir.

— Memleket içinde, güvenliği ve adaleti sağlayarak ve devam ettirerek, vatandaşların her çeşit hürriyetini güven altında bulundurmak.

— Dış siyaset ve diğer milletlerle olan ilişkileri iyi idare ederek ve içte her çeşit savunma kuvvetlerini, daima hazır tutarak milletin bağımsızlığını güven altında bulundurmak.

Bu iki çeşit vazife, devletin en önemli vazifelerindedir. Denilebilir ki, devlet kurulmasından amaç, bu iki vazifenin yapılmasını sağlamaktır. Çünkü bu vazifeler, vatandaşların kişi olarak yapamayacakları işlerdir. Hatta vatandaşların bu vazifelerin bir bölümünü bile yapmaya çalışmaları uygun değildir. Zira o zaman anarşi olur, devlet kalmaz. Mesela; bir vatandaş, kendi kendine bir yabancı devletle siyasi bir temas ve ilişkide bulunamaz. Bir vatandaş, yurt savunmasında, başına toplayabileceği bir takım kimselerle, kendi başına harekete yetkili değildir. Bir vatandaş, kendi hürriyet ve hakkını, kendi maddi kuvvetine dayanarak sağlamaya kalkışamaz. Bu hususlar, kişilerin kuvvet ve teşebbüsleri ile değil, milletin iradesine sahip olan devletin kudret ve nüfuzu ile sağlanabilir.

Bu iki çeşit vazifeden başka, devletin ilgilendiğini işaret ettiğimiz vazifeleri de, başladığımız sıra içinde söyleyelim.

— Yollar, demiryolları v.s. gibi bayındırlık işleri,

— Milli Eğitim işleri,

— Sağlık işleri,

— Sosyal yardım işleri,

— Tarım, ticaret, sanata ait ekonomik işler,

1929(14-429:431)

(a) Ferdiyetçi Teori:

Bu son saydığımız işleri devletin yapmaması, kişilere terk etmesi lazım geldiği iddiasında bulunanlar vardır. Bu teoriyi kabul ve takip edenlere "Ferdietçi" derler.

1929 (14-432)

(b) Devletçi Teori:

Milletin genel ve ortak çıkarlarına ait siyasi, fikri işlerde olduğu gibi, ekonomik her çeşit işlerin, kişilere bırakılmayıp devlet tarafından yapılmasının daha uygun olacağı teorisini savunan "Devletçiler" de vardır.

1929 (14-432)

(c) Ferdietçi ve Devletçi Teorilerin Demokrasiye Göre Durumu:

Biz devletimizce uygulanabilecek prensibi tespit etmek için "Ferdietçi" ve "Devletçi" lerin dayandıkları noktaları ve bir de, demokrasinin belirgin niteliklerini göz önünde tutarak, kısa bir muhakeme yapalım.

Bilinmektedir ki, Türkiye Cumhuriyeti, demokrasi esasına dayalı bir devlettir. Demokrasi ise, esas itibariyle, siyasi niteliktedir, fikridir, ferdidir, eşitlikçidir. Demokrasinin bu esas noktalarına göre, vatandaşın siyasi hürriyet ve çalışmasını sağlamak ve vatandaşın bilimsel, sosyal, sanat, ahlâk gibi fikri sahalarda gelişmesiyle ilgilenmek ve vatandaşın milli egemenliğe, usullere uygun olarak katılma hakkını ve bütün vatandaşların aynı siyasi haklara sahip olmalarını sağlamaktan ibaret olan noktalar, devletin vatandaşa karşı başlıca vazifelerinin sınırını gösteren işaretlerdir. O halde demokrasi esasına dayalı bir devlet, bir sosyal yardım sistemi veyahut bir ekonomik teşkilat sistemi değildir. Bunun için, bu sahalara ait işlere devletin karışmaması, bütün buna benzer işleri kişilere veya kişilerden oluşan şirketlere bırakması mümkündür. Bu imkânın derecesini anlamak için, devletin millete ve memlekete karşı, yerine getirmeye mecbur olduğu birinci derecedeki vazifelerinin, ikinci derecede görülen vazifelerle ilişki ve bağlantılarını düşünmek lazımdır.

1929(14-432:435)

(d) Devletin Vatandaştan İstedikleri:

Devlet güvenliği sağlamak için memleketi savunmak için, sağlığı yerinde, gürbüz ve anlayışları, millî hisleri, vatan sevgileri yüksek vatandaşlar ister.

Devletin, içte ve dışta millet işlerini gördüreceği, yüksek kabiliyetli vatandaşlara ihtiyacı vardır.

Devlet bütün vatandaşların, devletin kanunlarını anlayıp onlara uyumunu takdir etmelerini, memleketin güvenliği ve savunması için önemini kavramalarını bekler.

Devlet, tüm vatandaşların, herhangi bir sanat ve meslekte, zamanımızdaki melerin gerektirdiği derecede başarılı olmasıyla ilgilenir.

Bu nedenlerledir ki vatandaşların öğretimi, eğitimi ve sağlığı ile ilgilenmektedir.

Devlet, memleketin güvenlik ve savunması için, yollarla, demiryollarıyla, arla, deniz vasıtalarıyla, telgrafla, telefonla, memleketin hayvanlarıyla her ulaştırma araçları ile milletin milli serveti ile yakından ilgilidir. Memleket inde ve savunmasında, bu saydıklarımız toptan, tüfekten, her çeşit silahtan önemlidir.

1929(14-435:436)

(e) Devletçi ve Ferdietçi Teorilerin Felsefesi:

Özellikle para her türlü vasıtanın üstünde bir varoluş silahıdır.

Bu saydığımız sahalardaki işlerden ekonomik olanlar, doğrudan doğruya, Devletin zorunlu vazifelerinden görünmemekle beraber, o vazifelerin yerine getirilmesinde etkilidirler. Bu sahalardaki işleri, kişilere veya şirketlere tamamen verebilmek için bu işlerin, devlet müdahalesi ve yardımı olmadığı halde, devletin esas vazifelerini yerine getirmesinde zorluk yaratmayacağına emin olmak lazımdır.

Görülüyor ki, ekonomik ve bazı sosyal işler, bir taraftan kişilerin çıkarları ile ilgilidir. Bunun içindir ki, ferdiyetçiler, bu işlere devletin karışmasını, kişisel hürriyete saldırı gibi görürler. Fakat bu işler içinde, dolayısıyla, bütün milletin ortak menfaatine dokunan ve ilgilendiren noktalar da vardır. Bu sebeple devletçilerin haklı oldukları noktaları kabul etmek uygun olur.

Özel çıkarlar, genellikle, toplum çıkarları ile çelişki halinde bulunur.

Bir de özel çıkarlar, en nihayet, rekabete dayanır. Hâlbuki yalnız bununla, ekonomik düzen kurulamaz. Bu kamda bulunanlar "kendilerini, bir serap karşısında, adlanılmaya terk edenlerdir."

Kişiler, şirketler, devlet teşkilatına göre, zayıftırlar. Serbest rekabetin, sosyal sakıncaları da vardır. Zayıflarla, kuvvetlileri müsabakada karşı karşıya bırakmak gibi... Ve nihayet kişiler, bazı büyük ortak menfaatleri, karşılamaya yeterli olamazlar. Bu gibi işlerde,, kişilerin kurmaya imkân bulamayacakları, geniş ve kuvvetli teşkilat gerekebilir, veya bu gibi işlerde, kişiler yeterli çıkar elde edemeyecekleri için o işlerden vazgeçerler.

Hâlbuki o işler, milletçe hayati bir öneme sahip olur ve devlet onu yapmak zorunluluğunu duyar. Her halde milletlerde, hürriyet ve medeniyetin geliştiği ölçüde, devletin vazife ve sorumlulukları çoğalır; "Hayat çoğaldığı ölçüde vasıta da çoğalır. Çok vasıta çok ve büyük kuvvetle idare edilir. Kuvvet çoğaldıkça kurallar da çoğalır. Bir toplumun vasıta ve kuralı ise devlettir."

Bundan başka devletin, kişiye göre arzusu başka şekildedir. O, toplumun ortak menfaatini ve gelişmesini düşünür. Kişileri özel çıkar arzusundan ne dereceye kadar uzaklaştırmak mümkün olacağı incelemeye değer. Herhalde devletin siyasi ve fikri hususlarda olduğu gibi, bazı ekonomik

işlerde de düzenleyicilik rolünü prensip olarak kabul etmek uygun görülmelidir. Bu takdirde karşı karşıya kalınacak zorluk şudur:

Devlet ile kişinin karşılıklı faaliyet sahalarını ayırmak.

Devletin, bu husustaki faaliyet sınırını çizmek ve bu hususta dayanacağı kuralları tespit etmek; diğer taraftan, vatandaşın özel teşebbüs ve faaliyet hürriyetini kısıtlamamış olmak, devleti idareye yetkili kılınanların düşünüp çözümlemesi gereken meselelerdir.

Prensip olarak, devlet kişinin yerine geçmemelidir. Fakat "Kişinin gelişimi için genel şartları göz önünde bulundurmalıdır." Bir de kişinin kişisel faaliyeti, ekonomik kalkınmanın, esas kaynağı olarak kalmalıdır. Kişilerin gelişimine mani olmamak onların her görüşte olduğu gibi, özellikle ekonomik alanda hürriyet ve teşebbüsleri önünde devletin, kendi faaliyetiyle, bir engel vücuda getirmemesi demokrasi prensiplerinin en önemli esasıdır.

O halde diyebiliriz ki "Kişilerin gelişmesinin, engel karşısında kalmaya başladığı nokta, devlet faaliyetinin sınırını oluşturur." Buna göre "genellikle, zamanına ve yerine göre, devamlı bir, özel nitelik gösteren, ekonomik bir işi devlet üzerine alabilir." Mesela; bir iş ki büyük ve düzenli bir idareyi gerektirir, özel teşebbüs elinde tekelleşme tehlikesini gösterir veya genel bir ihtiyacı karşılar, o işi devlet üzerine alabilir. Madenlerin, ormanların, kanalların, demiryollarının, deniz taşımacılığı şirketlerinin devlet tarafından idaresi ve para ihraç eden bankaların millileştirilmesi; keza su, gaz, elektrik ve saireye ait işlerin mahalli idareler tarafından yapılması yukarıda açıkladığımız çeşitten işlerdir. Bu mana ve anlayışta "devletçilik, sosyal, ahlâki ve millidir."

1929(14-437-4:44)

Milli gelirin dağılımında, daha mükemmel bir adalet ve emek sarf edenlere Baha yüksek refah sağlanması; milli birliğin korunması için şarttır. Bu şartı daima göz önünde tutmak, milli birliğin temsilcisi olan devletin önemli vazifesidir.

Toplum yararına hizmet eden kuruluşların çoğaltılması, devletin, önemle göz önünde tutacağı bir meseledir. Bu sayede, sadece kâr amacını güden faaliyetler sınırlanmış olur. Bu durum, vatandaşlar arasında ahlaki dayanışmanın gelişmesine yardım eden önemli bir etkidir.

Memlekette her çeşit üretimin arttırılması için, özel teşebbüsün devletçe gerekli görüldüğünü önemle vurguladıktan sonra, diyebiliriz ki "Devlet ve özel teşebbüs birbirine karşı değil, birbirinin tamamlayıcısıdır."

Devlet ve kişi dediğimiz zaman, bu kelimelerin soyut anlamını değil; tek gerçek olan "sosyal insan" yani toplum içinde yaşayan kişileri belirtmek istiyoruz. İşte bu insanın iki türlü çıkarı vardır. Bu çıkarların bir kısmı şahsidir. Diğer kısım çıkarlar ortaktır. Toplum hayatını belirleyen bu ortak çıkarlardır, iyice düşünülürse, bu iki çeşit çıkar birbirine denktir. Çünkü sosyal insanın hayatı için her iki çıkar aynı derecede lüzumludur. Buna göre bizce devlet ve kişi kelimeleri, genel veyahut özel çıkarlardan biri düşünülüşüne göre ve fakat her iki halde de sosyal insanı ifade eden ve açıklayan iki deyimdir. Yani demek istiyoruz ki, yalnız başına kişi ve kişilerden soyutlanmış bir devlet düşünmüyoruz. Devlet, kişilerin

meydana getirdiği milli topluluğun göze görünen şeklidir. Çalışacak, kişi emeğinin gelirini, devlet de; sosyal gelişmeden meydana gelen geliri almak zorundadır.

1929(14-444:447)

(f) Türkiye Cumhuriyeti Devletine Uygun Prensipler:

Bu görüşlerin bizim durumumuzla olan ilgisini daha yakından düşünelim. Cumhuriyetimiz henüz çok gençtir. Geçmişten kendine miras kalan bütün hayati işler, zamanın gerektirdiklerini doyurucu derecede değildir. Siyasi ve fikri hayatta olduğu gibi ekonomik işlerde de kişilerin teşebbüslerinin neticesini beklemek doğru olamaz. Önemli ve büyük işleri, ancak milli servetin ve devletin bütün teşkilat ve gücüne dayanarak; milli egemenliğin sağlanmasını, uygulanmasını düzenlemekle vazifeli olan hükümetin, mümkün olduğu kadar üzerine alıp başarması tercih olunmalıdır.

Diğer bazı devletlerin ikinci derecede görebileceği ve kişilerin teşebbüslerine imasında sakınca olmayan işlerden birçoğu bizim için çok önemli ve birinci derecede önemli devlet vazifeleri arasında sayılmalıdır.

1929 (14-447:448)

(g) İlimli Devletçilik:

Türkiye Cumhuriyetini idare edenlerin, demokrasi esasından ayrılmamakla beraber (İlimli Devletçilik) prensibine uygun yürümeleri, bugün içinde bulunduğumuz durumlara, şartlara ve zorunluluklara uygun olur.

Bizim takibini uygun gördüğümüz (İlimli Devletçilik) prensibi; bütün üretim ve dağıtım vasıtalarını kişilerden alarak, milleti büsbütün başka esaslara göre düzenlemek amacım güden sosyalizm prensibine dayalı Kolektivizm yahut Komünizm gibi özel ve kişisel ekonomik teşebbüs ve faaliyete meydan bırakmayan bir sistem değildir.

1929(14-448:449)

(h) Türkiye'nin Uyguladığı Devletçilik:

Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi 19 ncu asırdan beri sosyalizm teorisyenlerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistemdir. Bu Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye özgü bir sistemdir. Devletçiliğin bizce anlamı şudur:

Kişilerin özel teşebbüslerini ve şahsi faaliyetlerini esas tutmak; fakat büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve çok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak, memleket ekonomisini devletin eline almak. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk vatanında asırlardan beri kişisel ve özel teşebbüslerle yapılamamış olan şeyleri bir an önce yapmak istedi ve kısa bir anda yapmayı başardı. Bizim takip ettiğimiz bu yol, görüldüğü gibi Sosyalizmden başka bir yoldur.

1936(70-138)(5)

(5)Laiklik

Türkiye Cumhuriyetinde, her yetişkin dinini seçmekte hür olduğu gibi, belirli bir dinin merasimi de serbesttir. Yani, ibadet hürriyeti vardır. Tabiatıyla ibadetler güvenlik ve genel adaba aykırı olamaz; siyasi gösteri şeklinde de yapılamaz. Geçmişte çok görülmüş olan bu gibi durumlara artık Türkiye Cumhuriyeti asla katlanamaz.

Bir de, Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde, tüm tekkeler ve zaviyeler ve türbeler kanunla kapatılmıştır. Tarikatlar kaldırılmıştır. Şeyhlik, dervişlik, çelebilik, halifelik, falcılık, büyücülük, türbedarlık vesaire yasaktır. Çünkü bunlar gericiliğin kaynakları ve cehaletin damgalarıdır. Türk milleti, böyle müesseselere ve onların mensuplarına katlanamazdı ve katlanmadı.

1930 (14-470:472)

Din, bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanın emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye karşı değiliz. Biz sadece din işlerini, millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyor, kasıt ve fiile dayanan tutucu hareketlerden sakınıyoruz. Gericilere asla fırsat vermeyeceğiz.

(64-103)

Laiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir.

1930 (31-24)

Din ve mezhep herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse hiçbir kimseyi, ne bir din, ne de bir mezhebi kabul etmeye zorlayabilir. Din ve mezhep hiçbir zaman politika aleti olarak kullanılamaz.

1930 (25-57)

Laiklik asla dinsizlik olmadığı gibi, sahte dindarlık ve büyücülükle mücadele kapısını açtığı için, gerçek

dindarlığın gelişmesi imkânını temin etmiştir. Laikliği dinsizlikle karıştırmak isteyenler, ilerleme ve canlılığın düşmanları ile gözlerinden perde kalkmamış doğu kavimlerinin fanatiklerinden başka kimse olamaz.

(71-4)

Softa sınıfının din simsarlığına izin verilmemelidir. Dinden maddi menfaat temin edenler iğrenç kimselerdir. İşte bu duruma karşıyız ve buna müsaade etmiyoruz.

1930 (25-116)

Bunun gibi bağlı bulunmakla inanmış ve mutlu olduğumuz İslam dinini, yüzyıllardan beri alışılmış olduğu üzere, bir politika aracı durumundan kurtarmak ve yükseltmek gerektiği gerçeğini görüyoruz. Kutsal ve tanrısal olan inanç ve vicdanlarımızı karışık ve türlü renkte bulunan ve her türlü çıkarlarla tutkuların alanı olan siyasetten ve siyasetin bütün öğelerinden bir an önce ve kesinlikle kurtarmak milletin dünya ve ahiret mutluluğunun emrettiği bir zorunluluktur. Ancak böylece İslam dininin yüceliği gerçekleşir.

1924 (4-318)

Vatandaşları içinde çeşitli dinlere mensup unsurlar bulunan ve her din mensubu hakkında adil ve tarafsız tutum ve davranışta bulunmaya ve mahkemelerinde vatandaşları ve yabancılar hakkında eşit adalet uygulamakla vazifeli olan bir hükümet, fikir ve vicdan hürriyetlerine uymaya mecburdur.

1927 (2-715:716)

Artık Türkiye, din ve şeriat oyunlarına sahne olmaktan çok yüksektir. Bu gibi oyuncular varsa, kendilerine başka taraflarda sahne arasınlar.

1924 (6-75)

(6) İnkılâpçılık:

Türk inkılâbı nedir? Bu inkılâp, kelimenin ilk bakışta ima ettiği ihtilal anlamından başka, ondan daha geniş bir değişikliği ifade etmektedir... Milletin varlığını devam ettirmesi için kişileri arasında düşündüğü ortak bağ, yüzyıllardan beri gelen şekil ve esasım değiştirmiş, yani millet, dini ve mezhebi bağlantı yerine, Türk milliyeti bağıyla kişilerini toplamıştır.

Millet, milletlerarası genel mücadele sahasında hayat sebebi ve kuvvet sebebi | olacak üim ve vasitanın ancak çağdaş medeniyette bulunabile hayatı boyunca devam edecek bir idare saymıştır...

Sonuç olarak millet; saydığım değişiklik ve inkılâpların tabu ve zorunlu gereği olarak, toplum idaresinin ve

bütün kanunlarının ancak dünyaya ait ihtiyaçlardan doğmuş ve ihtiyacın değişme ve gelişmesiyle devamlı olarak değişme ve gelişmesi esas olan dünyaya ait bir zihniyeti, hayatı boyunca devam edecek bir idare saymıştır...

Büyük milletimizin hayatının devamında meydana getirdiği bu değişiklikler, herhangi bir ihtilalden çok fazla, çok yüksek olan en büyük inkılâplardandır.

1925 (72-28)

İnkılâp var olan müesseseleri zorla değiştirmek demektir. Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni gereklere göre ilerlemesini sağlayacak yeni müesseseleri koymuş olmaktadır...

Devlet hayatında İnkılâp, sosyal durumumuzu da kapsar. (Laiklik), (Medeni Kanun), (Demokrasi).

1933 (15-250)

Uçurum kenarında yıkık bir ülke... Türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar... Yıllarca süren savaş... Ondan sonra, içerde ve dışarıda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni toplum, yeni devlet ve bunları başarmak için arasız inkılâplar... İşte Türk i genel inkılâbının bir kısa ifadesi...

1935 (4-365)

Efendiler, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün anlam ve görünüşüyle uygar bir; toplum haline ulaştırmaktır.

İnkılâplarımızın ana ilkesi budur. Bu gereği kabul edemeyen zihniyetleri t darmadağın etmek zaruridir, şimdiye kadar milletin beyinlerini paslandıran, uyuşturan, bu anlayışta bulunanlar olmuştur. Her halde anlayışlarda var olan uydurma ve boş fikirler tamamen çıkarılacaktır. Onlar çıkarılmadıkça beyine gerçeğin nurlarını sokmak imkânsızdır.

1925 (54-93)

Türkiye'yi derece derece mi ilerletmeli, ani olarak mı? İki sistem var, biri bilinen büyük Fransız ihtilâlindeki yöntem; Rejimler değişecek, ihtilâllere karşı mukabil ihtilâller yapılacak. Sağ solu tepeler, sol sağı süpürürken bir bakılacak ki bir buçuk asırlık zaman geçmiş... Bu milletin damarlarında o kadar bol kan ve önünde o kadar geniş zaman var mı?

1922 (19-90)

Biz, büyük bir inkılâp yaptık. Memleketi tor çağdan alıp yeni bir çağa götürdük. Birçok eski müesseseleri yıktık. Bunların binlerce taraftarı vardır. Fırsat beklediklerini unutmamak lazım. En ileri demokrasilerde bile rejimi korumak için, sert tedbirlere müracaat edilmiştir. Bize gelince, inkılâbı koruyacak tedbirlere daha çok muhtacız.

1925 (73-165)

Mutlu inkılâbımızın aleyhinde fikir ve his taşıyanları aydınlatmak ve doğru yolu göstermek, aydınlara düşen milli vazifelerin en önemlisi ve en birincisidir.

1929 (28-63)

Türkiye'de doğan inkılâp güneşi yükselerek sıcaklığını yaydıkça, Türk milletinin kalbi büsbütün dünyanın büyük ve takdire layık eserlerine karşı sıcak bir sevgiyle dolmuş, bütün ilerleme prensiplerini tamamıyla benimsenmiştir.

1933 (7-560)

Her türlü yükselme ve gelişmeye kabiliyetli olan milletimizin sosyal ve fikri inkılâp adımlarını kısaltmak isteyen engeller mutlaka ortadan kaldırılmalıdır.

1924 (54-86)

İnkılâbın hedefini kavramış olanlar daima onu koruyabilecek güçte olacaklardır.

1930 (64-12)

Gerçek inkılâpçılar onlardır ki, yükselme ve yemlenme inkılâbına yöneltmek istedikleri insanların ruh ve vicdanlarındaki gerçek eğilime nüfuz etmesini bilirler.

1925 (5-217)

İnkılâbın temellerini her gün derinleştirmek, kuvvetlendirmek lazımdır.

1925 (5-226)

Benim elime büyük yetki ve kudret geçerse, ben sosyal hayatımızda arzu edilen inkılâbı bir anda bir "Coup" (Darbe) ile uygulayacağımı zannedirim. Zira ben bazıları gibi kamuoyunu, din bilginleri çevresini yavaş yavaş benim düşüncelerim seviyesinde fikir oluşturmaya ve düşünmeye alıştırmak sureti ile bu işin yapılacağını kabul etmiyor ve böyle harekete karşı ruhum isyan ediyor. Neden, ben, bu kadar yıl yüksek öğrenim gördükten, sosyal ve medeni hayatı incelemek ve hürriyetin tadını çıkarmak için hayatımı ve zamanımı sarf etikten sonra halkın seviyesine ineyim? Onları kendi seviyeme çıkarayım. Ben onlar gibi değil, onlar benim gibi olsunlar. Ancak bu meselede incelenmeye değer bazı noktalar var, bunları iyice kararlaştırmadan işe başlamak hata olur.

1918(40-43)

Bizim inkılâbımız, Meşrutiyet inkılâbı ve ondan önce yapılan inkılâplar gibi olsaydı kimse önem vermezdi. Efendiler; biz gerçek bir inkılâp yaptık ve inkılâbımızda devam ediyoruz. Biliyorsunuz ki, memleketin birçok yerleri bilerek veya bilmeyerek isyan etti. Asilere hadlerini bildirmeye mecbur olduk... Belki zaman zaman şöyle veya böyle bir şeyler olacaktır! İnancımızda kararlı başarıda ümitli olduğumuzdan dolayı üstünlük bizimdir. İş olurlarına bırakanlar esaslı inkılâp yapamaz... Memleket kalkınmış, millet zengin olduğu zaman herkes memnun ve sevinçli olur efendim.

Dünyada gerçekçi olmayan bir şey yaptığımız zaman hiçbir şey yapmıyoruz, demektir. Bu memleketi şu yöne sev kederken bir şey yaptığımızı ifade etmeliyiz! Bir de daima geçerli ve söz konusu olan çoğunluktur. Bu milletin çoğunluğu bizimle beraberse, parti deyiniz, ne dersiniz deyiniz! Yürümek mümkündür. Çoğunluk beraber değilse, grup deyiniz, heyet deyiniz, buna dayanarak inkılâbta başarı mümkün olamaz...

O zaman inkılâbın yerleştirilmesi için tarihin gösterdiği vasıtaya müracaat edeceğiz...

İnkılâbın kanunu var olan kanunların üstündedir. Bizi öldürmedikçe ve bizim kafalarımızdaki fikir akımını boğmadıkça, başladığımız ileriye dönük inkılâp bir an bile durmayacaktır. Bizden sonraki devirlerde de hep böyle olacaktır.

1923 (37-82:83)

Her yeni inkılâba karşı bir tepki olacaktır. Bu olmayacak bir şey değildir. Bunu beklemek lazımdır. Mutlaka, çok yakında olacak bir şeydir. Herhangi bir şekil veya yönde olabilir. Kamuoyunu onların yalan yanlış saptırmalarına kaptırmamak, aydınlatmak lazımdır.

1923 (37-74)

e. DEVLET YÖNETİMİNDE PARTİLER (MİLLİ SİYASET)

Bizim açık ve uygulanabilir gördüğümüz siyaset milli siyasettir. Dünyanın bugünkü genel şartları ve yüzyılların beyinlerde ve karakterlerde biriktirdiği gerçekler kargısında hayalperest olmak kadar büyük hata olamaz. Tarihin ifadesi budur ilmin, akim, mantığın ifadesi böyledir.

Milletimizin güçlü, mutlu ve kararlı olarak yaşayabilmesi için, devletin her yönüyle milli bir politika izlemesi ve bu politikanın bünyemize tamamen uygun ve dayalı olması lazımdır. Milli siyaset dediğim zaman kastettiğim anlam ve işaret etmek istediğim husus şudur: Milli sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanıp varlığımızı koruyarak millet ve memleketin gerçek mutluluğu ve kalkınmasına çalışmak... Rastgele bitmeyen emeller peşinde milleti uğraştırmamak, zarara uğratmamak... Medeni dünyadan, medeni ve insanca muameleyi, karşılıklı dostluğu beklemektir.

1927 (2-436:437)

En iyi siyasetin her türlü anlamıyla en çok kuvvetli olmakta bulunduğunu kabul ederim. En çok kuvvetli olmak tabirinden amacın, yalnız silah kuvveti olduğunu zannetmeyiniz. Aksine, asker olmama rağmen bu bence, kuvvetten elde edilen neticeyi meydana getiren etkenlerin sonuncusudur. Benim amacım manevi, ilmi, ahlaki ve teknik yönden kuvvetli olmaktır. Bu saydığım niteliklerden yoksun olan bir milletin bütün kişilerinin en son silahlarla donatıldığını varsaysak bile kuvvetli olduğunu kabul etmek doğru olmaz.

1918 (74-200)

Memleket işlerinde, millet işlerinde, gerçek işlerde duyguya, hatıra, kardeşliğe ve dostluğa bakılmaz.

1921 (4-213)

Memleket tam bir birliğe muhtaçtır. Sıradan politikacılıkla milleti parçalamak ihanettir.

1925 (5-227)

Prensibimiz hiç kimseyi, olayların sivrilttiği kişiler etrafında eli göğsünde durdurmak gayesini hedef almaz.

25-64)

İç siyasette meydana getirdiğiniz güven ve huzur, vatandaşlara verimli çalışmalarında gönül rahatlığı ve güven sağlamıştır. Cumhuriyet kanunlarının ve Cumhuriyet kuvvetlerinin hürmet ve itibarı memleket için esas destek ve yaptırım olduğu bir daha ispatlanmıştır.

1931 (4-555)

Milli egemenlik esasına göre idare edilen medeni devletlerde, kabul edilmiş ve fiilen geçerli bulunan esas; milletin genel isteklerini en çok temsil eden ve bu isteklerin bağlı olduğu menfaat ve gerekleri, en yüksek kudretle ve yetki ile yapabilecek siyasi grubun, devlet işlerinin idaresini üzerine alması ve bu sorumluluğu en yüksek liderinin omuzuna bırakması prensibinden ibarettir.

Zaten bu şartları kazanamayan bir hükümet vazife yapamaz. Hükümetin kuvvetli bir grup üyeleri arasında ve fakat birinci derecede olmayanlarından zayıf bir hükümet yapmak ve onu partinin birinci liderlerinin emir ve öğütleriyle yürütmeye kalkışmak fikri elbette doğru değildir. Bunun feci neticeleri, bilhassa Osmanlı devletinin son günlerinde görülmüştür. İttihat ve Terakki liderlerinin elinde oyuncak olan sadrazamlardan ve onların hükümetlerinden, millete gelen zararlar sayılmayacak kadar çok değil midir?...

Kural ve yöntem olarak milletin çoğunluğunu temsil eden ve özel amacı belli olan parti, hükümeti kurma sorumluluğunu üzerine alır ve kendi amaç ve prensiplerini memlekette uygular.

1927 (1-221:222)

Bir hükümet iyi midir, kötü müdür? Hangi hükümetin iyi veya kötü olduğunu anlamak için, "Hükümetten amaç nedir?" Bunu düşünmek lâzımdır. Hükümetin iki hedefi vardır. Biri milletin kollarını ve ikincisi milletin refahını temin etmek. Bu iki şeyi temin eden hükümet iyi, edemeyen kötüdür.

1923 (5-122)

Hükümetin varlığının sebebi, memleketin güvenliğini, milletin huzur ve rahatını temin etmektir. Bütün memlekette istikrarlı bir güvenlik egemen olmalıdır. Millet büyük bir huzur ve emniyet içinde rahat bulunmalıdır. Memleketimizin herhangi bir köşesinde halkın emniyetini, devletin bütünlük ve güvenliğini bozmaya kalkışanlar devletin bütün kuvvetlerini karşılarında bulmalıdırlar.

1923(4-307)

Geçmişte, en büyük felâketleri hazırlayan bir geçmişte, çok derin geçmişlerde bile Türk milletini benliğinden çıkararak bir teşkilât vardı ki, ona devlet ve hükümet teşkilâtı derlerdi. Millet, hükümet teşkilâtının görünüşte esiri idi. Bu onun görünen manzarası idi. Hâlbuki Türk esaret kabul etmeyen bir millettir, Türk milleti esir olmamıştır.

Yalnız hükümet başka bir durumda kalmış, millet de hükümete ilgisiz ve ondan nefret eder bir durumda kalmıştır. İşte bunun için çok felâketler oldu. Fakat bunların meydana gelişleri devlet, hükümet teşkilâtı üzerinde oldu. Mahvolan devletler idi ve devlet ölmüştür. Fakat Türk milleti görüyorsunuz ki, daha kuvvetli, daha şerefli olarak yaşamakta devam etmektedir. Bugünkü hükümetimiz, devlet teşkilâtımız doğrudan doğruya milletin kendi kendine, kendiliğinden yaptığı bir devlet teşkilâtı ve hükümettir ki, onun ismi Cumhuriyettir. Artık hükümet millettir ve millet hükümettir. Artık hükümet ve hükümet mensupları kendilerinin millettan başka bir şey olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu tamamen anlamışlardır. Hepimizin efendisi olan milletin ilerlemesi, yücelmesi ve ona hizmet eden devlet memurları için başarılar dilerim.

1925 (5-233:234)

Milleti idarede prensibimiz, milletin ortak ve genel düşünce ve eğilimine uymaktır. Bu düşünce ve eğilimin gerçek ve ciddi olabilmesi, milletin maddi ve manevi ihtiyaç kaynaklarından gelmesine bağlıdır.

1925 (8-210)

Benim istediğim sadece memleket işlerinin Büyük Millet Meclisinde açıkça münakaşa edilmesidir. Büyük Millet Meclisinde Türk milletinin gözü önünde açıkça konuşulamayacak hiçbir iş yoktur.

1930 (75-132)

Millete efendilik yoktur. Hizmet etmek vardır. Bu millete hizmet eden onun efendisi olur.

1921 (4-195)

Kendilerine bir milletin kaderi emanet edilen (bırakılan) adamlar, milletin kuvvet ve kudretini yalnız ve ancak yine milletin gerçek ve sağlanması mümkün menfaatleri yolunda kullanmaktan sorumlu olduklarını bir an hatırlarından çıkarmamalıdır.

1924 (5-180)

Milletler üzüntü ve keder çekmemelidir. Önderlerin vazifesi, hayatı neşe ve şevkle (büyük istekle) karşılamak hususunda milletlerine yol göstermektir.

1937 (5-277)

Yüzyıllardan beri Türkiye'yi idare edenler çok şeyler düşünmüşlerdir, fakat yalnız bir şeyi düşünmemişlerdir; Türkiye'yi. Bu düşüncesizlik yüzünden Türk vatanının, Türk milletinin uğradığı

zararları ancak bir şekilde karşılayabiliriz: O da artık Türkiye'de Türkiye'den başka bir şey düşünmemek. Ancak bu düşünceyle hareket ederek her türlü selamet ve mutluluk hedeflerine ulaşabiliriz.

1924 (5-182)

İleri hükümetçiliğin belirgin özelliği, halkı, kudretine olduğu kadar şefkatine de samimiyetle inandırabilmesidir. Büyük, küçük bütün Cumhuriyet memurlarında bu zihniyetin en geniş ölçüde gelişmesine önem vermek, çok yerinde olur... Özel idareler ve belediyeler, büyük kalkınma savaşımızda başarı oranını arttıracak vazifeler almalı ve özellikle hayatın ucuzluğunu sağlayacak, yerine göre tedbirler bulmalı ve yetkilerini tam kullanmalıdırlar.

1937 (4-378)

Dünyada hükümet için yasal yalnız ve tek bir esas vardır. O da karşılıklı görüşme ve danışmadan ibarettir. Hükümet için ilk ve esas şart yalnız ve yalnız karşılıklı görüşme ve danışmadır.

1921 (4-206)

Her ne suretle olursa olsun, hizmet edenler milletten büyük ödüller bekliyorlarsa kesinlikle doğru bir harekette bulunmuş olmazlar. Milletten çok şey istememeliyiz. Hizmet edenler vazifelerini yerine getirmekten başka bir şey yapmamışlardır.

1921 (5-91)

Yapmaya gücümüzün yetmeyeceği işleri uyuşturucu, oyalayıcı sözlerle yaparız diyerek millete karşı günlük siyaset takip etmek prensibimiz değildir.

1931 (7-552)

Bir milletin siyasi geleceğinde mevki sahibi olabilmek için onun ihtiyacını tespit ve kudretini takdirde ehliyet sahibi olmak birinci şarttır.

1927 (7-531)

İdealimizi açıkça ifade etmeliyiz. Onu imanla duymalı ve onu çok ısrarla izlemeliyiz. Kişisel çıkarlarımızdan, bencil emellerimizden sıyrılmayı ancak böyle canlı ve alevli ideal sayesinde başaracağız.

1923 (5-142)

Bu memlekette çalışmak isteyenler, bu memleketi idare etmek isteyenler memleketin içine girmeli, bu milletle aynı şartlar içinde yaşamak ki ne yapmak gerekeceğini ciddi olarak hissedebilsinler.

1923 (77-32)

Memleketi gezmeli, milleti tanımalı. Eksiği nedir görüp göstermeli. Milleti sevmek böyle olur. Yoksa lafla sevmek fayda vermez.

1919(6-9)

Muhterem milletime, şunu tavsiye ederim ki; sinesinde yetişerek başının üstüne kadar çıkaracağı adamların kanındaki, vicdanındaki asıl cevheri çok iyi incelemek dikkatinden, bir an vazgeçmesin!

1927 (2-607)

Ankara hükümet merkezidir. Ve daima hükümet merkezi kalacaktır.

1925 (8-212)

Bir millette, özellikle bir milletin yönetiminden sorumlu bulunan yöneticilerin kişisel ihtirasları, kişisel münakaşaları milli ve vatani vazifelerin gerektirdiği yüce duyguların üzerine çıkacak dereceye varmış olan memleketlerde, dağılmaktan ve batmaktan kurtulmak mümkün değildir.

1921 (4-165)

Bir devlet adamı, kendi insani hislerine tabi olarak devlet meselelerini halledemez, o yetkiye sahip değildir. Memleket kimsenin malı, mülkü değildir. Yalnız, biz Türkler memleket ve milletin idaresini elimize aldığımız zaman, yetki ve sorumluluğumuza verilen yüksek seviyeli devlet işlerini yabancılarla çözümlenmeyi kural (gelenek) kabul ediyor ve bu tutumumuzla bir çocuk gibi aldanıyoruz.

1918 (40-35)

Memleket ve millet hizmetlerinde önder olmak isteyenlerin ilham kaynağı milletin hakiki hisleri ve istekleridir. Bizim söz edilmeye değer bir hareketimiz varsa, o da milletin duygu ve eğilimlerinin varlığına temas etmeye çalışmaktan ibarettir. Her türlü başarı sırrının, her çeşit kuvvetin, kudretin hakiki kaynağının milletin kendisi olduğuna kanaatimiz tamdır.

1925 (72-26)

Memlekete hizmet etmek isteyenler açık kalpli olmalıdır. Açık söylemelidirler. Milletle, milleti sevk ve idare eden insanlar açık kalple görüşmelidirler. Yapılacak şeyler olduğu gibi ifade olunmalıdır. Yoksa boş laflarla milleti aldatmak, bozmak demektir. Prensibimiz daima millete gerçeklerin söylenmesi olmalıdır. Ancak bu usul, milleti aydınlatabilir. Millete gerçeği açıklayanların kendileri de aldanmadıklarından emin olmalıdır. Arkadaşlar! Benim bütün hayatımda izlediğim yöntem budur.

1923 (37-38)

Biz bugün doğrudan doğruya milletin ruhuna, vicdanına, eğilimine uygun olan maddî ve esaslı noktalara dayanıyoruz. Hükümetimiz bir şahsın görüşüne bağımlı olmaktan uzaktır. Hükümetimiz şahsi görüşlerin oluşturulmasına âlet olmamaktadır.

1923 (37-27)

Siyasi olarak bağımsızlığım kazanmış bir halkın yaşayış ve geleceğe yönelik hareketinde ümitlerini beslemek ve kendi kudretine itimat hislerini kuvvetlendirmek için ona canlı bir akımın içinde yaşadığı hissini vermek lazımdır.

1931 (50-11:59)

Şunu kesin olarak bilmek gerekir ki, kazanılan şey hayat ve namustur. Buna saldırın hayat ve namusumuza saldırıdır. Her kişinin bu gibi hareketlere dikkat etmesi ve onlara karşı son derece uyanık bulunması lazımdır, işte bu görüşle milletin içinde bir kişi olarak ve tekrar millet tarafından seçilsem, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üye sıfatı ile çalışmayı vazife olarak kabul ediyorum.

Ne ben ve ne siz şahıslarımız üzerinde durumlar yaratmaya kalkışmayalım. Biz hepimiz o şekilde çalışalım ki, kuracağımız şey milli bir müessese olsun. Bu da millete siyasi terbiye vermekle olur.

1923 (5-98)

Yurt içinde bozgunculuğa ve anlaşmazlığa müsaade etmeyen ve nimet ve külfeti bütün memlekette her vatandaş için eşit tutan milli birlik şuurları içinde ekonomik gelişmeye çalışmamızı adamak; işte iç siyasetimizin esası bu olacaktır.

1927 (7-532)

Benim ve hepimizin düşünmeye mecbur olduğumuz şey, gerçekten bu memleket ve milleti kurtarabilecek beyinlerin, vatanseverlerin bir araya gelmesini sağlamaktan ibarettir. Bu erdemlere sahip bulunan insanlar her nerede ise ve her ne ise onları bulmak ve milletin alın yazısının çizileceği meclisin içine koymak lâzımdır. Davranışların tespitinde akıl, ilim ve tecrübe hâkim olmalıdır. Maddî ve gerçekçi atılımlarda bulunmak zorundayız.

1923 (37-122)

Bakanlar ki milletvekillerinden oluyor ve olması lazımdır; bunların mutlaka uzman olmasını sağlamak mümkün değildir. Hâlbuki her yönetim sahasında esaslı ve çok bilgili şekilde hareket etmek lâzımdır. Bunu bakan sağlayamaz. İkincisi uzman bir bakan bulunmuş olsa bile, bunlar aynı ve devamlı olmadığından değişebilecekleri için, onun yerine uzmanların başladığı işi takip etmek üzere uzman olmayan bir bakan gelebilir. Bu nedenle işlerde uzman olmalarını bakanlardan beklememek lazımdır. Genişletilecek çok nokta vardır.

Her bakanlığın emrinde bir uzmanlar heyeti bulundurmamak gerekir. Bu uzmanlar heyetinin durumunun bakan kadar ve belki bakandan daha sağlam olması lazımdır. Bütün faaliyetlerin projeleri orada düşünülmelidir ve eğer projeyi bakan yetkisi içinde ise yapar, değilse bakanlar kuruluna getirir. Onun yetkisi içinde de değilse. Meclise gelir. Ve bu projeler uzmanlar heyetinin projesi olabilir. Bununla beraber bakan projede değişiklik yapsa bile faaliyetin ana yönü değişmez.

Üst düzey yöneticilerinin siyasetle ilişkisine gelince; uygulamaya bakacak olursak, küçük memurlar değil fakat üst düzey yöneticilerinin özellikle idare amirleri, iktidarda bulunanların siyasetini takip eder. Hükümetler siyasi gruplara dayandığı için, iktidara geldiklerinde bütün üst düzey yöneticilerinin yalnız kendi görüşleri paralelinde davranmasını arzu ederler. Uygulama budur!

1923 (37-75:7*5)

Büyük Millet Meclisinde ve millete açık olarak millet işlerinin açıkça tartışılması ve iyi niyetli kişilerin ve partilerin görüşlerini ortaya koyarak milletin yüksek menfaatlerini aramaları benim gençliğimden beri aşık ve taraftar olduğum bir sistemdir... Memnuniyetle tekrar görüyorum ki laik Cumhuriyet esasmda beraberiz. Zaten benim siyasi hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur. Bundan dolayı Büyük Mecliste aynı temele dayanan yeni bir partinin faaliyete geçerek millet işlerini serbest münakaşa etmesini Cumhuriyetin esaslarından sayarım.

1930 (7-544)

Bugünkü hükümet iyi midir, kötü müdür? Her hükümet hem iyidir, hem kötü. Hükümetin iyi veya kötü olduğunu anlayabilmeyi hükümetin kuruluş amacında aramak lâzımdır.

Amaç, hükümet kuran milletin huzur ve rahatını sağlamaktır. Bunu sağlayan her hükümet şekli iyidir. Şimdi bugünkü hükümet şekliyle öncekiler arasında bir karşılaştırma yapalım: Millî olmayan önceki hükümet milletin refahını korudu mu? Gerçekte önceki hükümetler birçok yerler zapt etti Fakat oralardan geri çekile çekile bugün tespit etmeğe uğraştığımız bir sınıra geldi.

Kayıplarımızın yani eski hükümet şeklindeki kaybımızın derecesini birkaç örnek ile anlayabileceğiz. Süveyş kanalı açıldıktan sonra Yemen'de kaybedilen Türk evlatlarının miktarı 1,5 milyon civarındadır. Afrika ve Suriye'nin elde tutulması için feda edilen Türk evlatları da haddinden fazladır.

Milletimiz baştan ayağa kadar çok fakirdir ve refah ve mutluluktan da uzaktır. 2-3 sene önce Samsun'da halk bir miting yapıyordu. Yabancılar halkın miting yapıp yapmadığına merakla baktıktan sonra "Hayır miting olmadı bir takım hamal toplandı" demişlerdir. Hâlbuki efendiler bunlar yoksulluk ve çaresizlik içindeki milletin fertleri idi.

Milletin refah ve mutluluğunu temin etmeyen hükümet zararlıdır kötüdür ve terk etmek lazımdır. Fakat biz onu kolay kolay terk edemedik. Ve millet ondan kurtulabilmek için çok fedakârlık yapmıştır ve daha çok fedakârlığa lüzum vardır. Bugünkü hükümet şeklimiz iyi midir? İyidir.

1923 (37-34:35)

Hükümeti zayıf düşüren önemli sebeplerden birisi de, halk şikâyetlerinin ilgisizlikle karşılanmasıdır. Halktan gelen başvuru ve şikâyetler devlet teşkilatımızda daima esaslı bir yankı uyandırmalıdır. Hükümete gelen her başvuru ve şikâyet sıradan memurların değil bizzat bakanın (veya bölgesinde valinin) imzalayacağı (olumlu veya olumsuz olsun) gerekçelere dayanan bir cevapla karşılanmalıdır. Bu cevap, şikâyet konusunun önem derecesine göre çabuk verilmelidir.

Bu gereği belirten bir örnek olarak, bir şahıs elindeki iki buçuk dönümlük bir tapu ile mahkemeden birkaç yüzbin dönümlük ve içinde birkaç köy bulunan bir arazinin mülkiyeti hakkında haksız ve hayret veren bir karar alıyor. Bu arazi içindeki köylüler haklarını arıyorlar.

Mesele ilden bakanlığa yazılıyor bir taraftan da köylülerin evleri yıkılmaya başlamıyor, fakat aylar geçtiği halde hiçbir devlet makamı bu mesele hakkında bir cevap vermiyor.

Şikâyetler tek tek İncelenmekle beraber, bunların konularına göre sınıflandırıldıktan sonra meydana gelecek tablonun toptan incelenmesi büyük halk tabakalarının hangi ıstıraplarla yüklü olduğunu gösteriyor.

1931 (50-1-27:28)

Hükümet her yerde teşkilatı ile şahısları ile yetki ve vazifeleri ile kuvvetlendirilmeye muhtaçtır. Zaman zaman etkisini gösteren çeşitli yerel akımların doğurduğu şimdiki çok il teşkilatı birçok noktalardan zararlıdır. Bu kadar ili idare için yeterli vali ve bilhassa idareci bulunamıyor. Bir taraftan ondan fazla ilçeli iller var iken öte taraftan iki ilçeli bir ilin ayrı bir idari ünite olmasını zorunlu kılacak sebebi tespit etmek mümkün değildir. Aksine illerin bu dar bölünmeleri, coğrafi, siyasi ve ekonomik durumu aynı olan yan yana bölgeleri ayrı fikirler idare ediyor. Çok il mahalli bütçeler ve genel bütçe için de zararlı oluyor. Bu nedenle mevcut illerimizin sayısı mümkün olduğu kadar azaltılmalı ve tasarruf edilecek paradan genel müfettişlikler teşkilatı için yararlanılmalıdır. Bu tasarruftan, büyüyecek illere vali yardımcılarını tayini de faydalıdır. Bu suretle valiler merkez kazası kaymakamlığı vazifelerinden ve ikinci derecede işlerin yoğunluğundan kurtularak serbest fikirlerle ilin genel ve yerel işlerini üst düzeyde bir düzenlemeye vakit bulmuş olur...

Valinin yetkileri:

Valiler ordudan başka bütün devlet teşkilatının başı olmalıdır. Kanunlar valiye, ili dahilindeki bütün işler üzerinde etkili olacak bir nüfuz ve yetki sağlamalıdır. Her bakanlık, bölgesi içindeki bütün vazifeler için valiye emir vermeli ve vali her hangi bir bakanlığı ilgilendiren bir işi mutlaka o bakanlığın ildeki teşkilatının başında bulunan kişi ve bürodan çıkarmalıdır.

Adalet Bakanlığının da vali ve il teşkilatı ile olan ilişkilerinin aynı olmasında hiçbir sakınca olmayacağı kanaatindeyim. Son senelerin yanlış anlayışları yüzünden adliye bizde bağımsız bir görünüş almış ve (adli bağımsızlık) tarzında söylenen yanlış bir kavram her gün biraz daha kuvvetlenmiştir. Anayasamızda bu bağımsızlık yalnız mahkemelere ait bir nitelik olarak yer alır. Hakikatte (Yargı yetkisi millet adına kanunlar ve usuller çerçevesinde bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır) (Anayasa Madde: 8)

Adalet Bakanı, yürütme yetkisini bünyesinde bulunduran hükümetin bir unsurudur. Vali her bakan gibi adalet bakanını da temsil eder. Şu halde valinin adalet teşkilatı üzerinde, adalet bakanının sahip olduğu yetkiyi kullanması, dokunulmazlığı gerekli ve doğal bulunan mahkemelerin ve hâkimlerin bağımsızlık esası ile hiç bir çelişki meydana getirmemesi gereklidir. Bu ana fikrin esaslı bir şekilde incelenmesinden başlanmak üzere söz konusu edilen meselenin kolay bir sonuca vardırılabileceği ve bu sayede mülki idare ile adliye arasında açılan boşluğu dolduracak ayrıntılı çarelerin kolaylıkla bulunacağı tahmin edilir.

Bütün işlerde vazife ve sorumluluğun vilayet makamında toplanması için valiler bütün ast makamlar üzerinde ceza haklarını kullanabilmelidirler. Bu husus o şekilde düzenlenmelidir ki, bir taraftan valilik

açık ve tam bir idari bütünlük gösterebilir. Diğer taraftan da kendi işlerinden dolayı meclise karşı ayrı ayrı sorumlu olan bakanların takip edecekleri programlar ve kendi tayin ettikleri memurlar üzerindeki nüfuz ve otoriteleri sarsılmasın. Bu arada valinin denetlemeler ve incelemeleri sonucunda vilayetteki bütün memurlar hakkında ihtar, tevbih ve hatta bir dereceye kadar aylık kesmek cezalarını doğrudan doğruya vermeye yetkisi olmalıdır. Emniyet ve asayiş ilgilendiren konularda valinin her menfurunu derhal işten alıkoymak hususundaki yetkisi saklı kalmak şartı ile bakanlıkların tayin ettikleri memurların değiştirilmeleri ve işten alınmaları ancak bakanların emir ve müsaadesi ile yapılabilir. Bir taraftan vilayet otoritesini kuvvetlendirecek yaptırımlar konurken diğer taraftan da valinin bakanları temsilen yaptıkları işlerden dolayı ilgili bakanın emri ve nüfuzu altında bulunduğunu kendisine iyice hissettirecek esaslar konması lazımdır.

Valilerin tayini; bir düzenleme meselesi olduğundan tayin emrinin içişleri Bakanlığında gelmesinin uygun olmasına karşı, vazifesinde başarılı olmayan valinin değiştirilmesi veya cezalandırılması veyahut bakanlık emrine alınması teklifini bütün bakanlar gerekçeli resmi yazılar ile Bakanlar Kuruluna teklif edebilmelidirler.

Bundan başka bakanların valilere ihtar ve tevbih cezası vermeleri ve bunu sebepleriyle içişleri bakanlığına bildirmeleri usulü konmalıdır. Valinin görüşü diğer bakanlığın tayin ettiği memurların sicillerine ve herhangi bir bakanın görüşü de valinin siciline olumlu veya olumsuz etki yapacak bir değere sahip olmalıdır.

Vilayetlerin basma iradesi ve önemli işleri başarmak kabiliyeti ile üstünlüğü görülen hangi meslekten olursa olsun yüksek tahsil görmüş ve tecrübelerle yetişmiş seçkin insanların getirilmesi uygun olur. Valilik makamının bir (ihtisas) kademesi olduğu görüşü bazen yüksek idare yeteneği bulunmayan insanlara bağlanarak, diğer taraftan olgun memleket evlatlarının kabiliyetlerinden istifade edilmemesine neden olur.

Genel Müfettişlikler:

Bu şekilde teşkilatlan ve idareleri kuvvetlendirilecek vilayetlerden iktisadi, siyasi ve idari noktalardan ortak niteliğe sahip olanlar birer genel müfettişlik bölgesi teşkil etmelidir. Sınırlarımız, kıyılarımız ve memleketin iktisadi ve siyasi durumu gözönüne alınca bu bölgelerin beş ile yedi arasında olması gereği anlatılıyor.

Genel müfettişlikler, günlük ayrıntılı meseleler üzerinde duyurulara aracı olmak durumundan özellikle uzak bulunmalı ve başta asayiş ve emniyet ve iç siyaset meselesi olmak üzere her bakanlığa ait işlerin uygulama programları izlemeli ve mevcut kanunların ihtiyaca uymayan noktaları ile yeni hükümler isteyen durumları tetkik ve tahlil etmeli.

Hükümetin nüfuzu ile halkın ihtiyacını karşılıklı olarak desteklemeli ve göstermelidir.

Genel Müfettişlikler, belirli danışman ve memurlardan ve ayrıca her bakanlık işini tetkik edecek müfettişlerden oluşmalıdır. Bizim seyahat tecrübemiz bir genel müfettişliğin çalışmasına örnek olacak şekildedir.

Denetleme:

Bu vazife bizim idare hayatımızda, bakanlık müfettişlerinin kanıma uymayan herhangi bir hareketin esasını incelemeleri, uzun uzadıya soruşturma evrakı tutmaları ve işi mahkemeye sevk etmeleri manasına alınmıştır. Herhangi bir yolsuzluğun sorumlularını meydana çıkarmak için bu usule devam etmek lazımdır. Fakat bir idare bölgesinde veya şubesinde bütün işlerin yolunda cereyan edip etmediğini toptan ve genel bir görüşle inceledikten sonra başta bulunan kişiye takdir veya tenkit ve cezalandırma şeklinde bir (mir denetlemesi) usulünü de fiili olarak devlet hayatımıza sokmak bir zorunluluktur.

Genel müfettişlik teşkilatının, mesela yılda iki defa bölgesini bu gözle incelemesi gerektiği kadar, valilerin ve kaymakamların... da, senede bir kaç defa bölgelerini aynı maksatla gezmeleri kesin bir vazife olmalıdır.

Bütçedeki yolluk ödeneklerinin, memurların fazla değiştirilmesine ayrılmasmdansa genellikle çok az olan geçici görev yolluklarının arttırılması çok faydalı olur.

Bu kısa görüşler, devleti klasik bir bürokrasi sisteminden çıkararak vazife ve sorumluluk fikri altında işleyen bir makina haline koymanın esaslarını tespit etmiş oluyor.

1931 (50-11-15:19)

Sağlık, sosyal yardım, milli eğitim, imar ve işletme ve nihayet ekonomik faaliyet gibi maddi gelişme ve fiili neticeler getiren ve zamanla her şeyin olacağı kanaatini kuvvetlendiren uygulamalara şimdikinden çok hissedilebilir bir canlılık kazandırmak zorunluluğu karşısında olduğumuzu görüyorum. İleriyi karanlık gören kötümser düşüncenin bir gün bütün memlekete yayılması tehlikesini ancak bu şekilde nleyebiliriz...

Durumumuzu kuvvet ve mit veren hareketli bir gidiş haline koymak için işlerimize vereceğimiz şekil ve usul çok genel olarak şöyle özetlenebilir:

Bütün inkılâp neticelerini, her sınıftan halkın güvenliğini, milli düzen ve i güvenliği, adliyesi ve kanunları ile koruyan ve hiçbir olay veya etki ile sarsılmayan bir hükümet otoritesi kurmak ve işletmek işlerimizin temelidir. Cumhuriyeti ve onun temelleri olan bütün inkılâp neticelerini herkese saygıyla tanıtacak bir koruma kanunu lazımdır. Vergi kanunlarımız haklı şikâyet sebeplerini ortadan kaldıracak bir zen ile fakat milletin ödeme gücünün üzerinde yapılmış olan programların ve özel çıkarların etkisinden uzak bir anlayışla yeni baştan gözden geçirilip düzeltilmelidir. Mali kanunların uygulanmasında iyi ve doğru işleyen bir vergi toplama teşkilatı çok önemlidir.

Milli eğitim şimdikine oranla daha çok çocuk okutacak basit bir program altında ileriye yürümelidir. Bütün milli eğitim işlerimizi toparlayacak ve her yıl herkesin görüp izleyebileceği gelişmeleri sağlayacak parayı ayırabilmeliyiz. Sağlık ve sosyal yardım çalışmalarımız ihtiyaca oranla çok dardır. Esas görüş milli eğitim ile aynıdır. Her yeni yıl, az çok ve fakat düzenli bir şekilde ileriye giden bir çalışma hissedilmelidir.

Bayındırlık işlerimiz, her kolunda uzun süre devam edecek sınırlı gücümüze uygun ve fakat pratik ve verimli bir uygulama programına bağlanmalıdır.

1931 (50-n:60:ei)

Milli egemenlik esasına dayalı ve özellikle Cumhuriyet idaresine sahip bulunan memleketlerde siyasi partilerin varlıkları doğaldır.

1924 (0-76)

Siyasi yaşamımızda partilerin yeniden oluşmaları, ülkede belediye seçimleri öncesi günlerde meydana geldi. Bu münasebetle dikkati çeken gelişmeleri gözledik. Bu gözlemlerin kazandırdığı deneyimlerden Türk milleti, Cumhuriyetin yaşaması ve gelişmesi için istifade etmelidir. Siyaset sahasında karşılıklı faaliyetin verimli gelişmeleri ancak vatandaşlar arasında düşmanlık yaratılmasına meydan verilmemesiyle sağlanabilir. Bunun çareleri, partilerin içine girebilecek samimi olmayan ve gizli amaçlı unsurların, kanun ötesinde netice isteyen istek sahiplerinin bütün milletçe nefretle karşılanması ve bir de Cumhuriyet esasları üzerinde çalışan partilerce bu gibilerin faaliyetlerinden daima uzak kalmamasıdır.

Memlekette basın hürriyetinin de; demokrat bir idareye layık olgunlukta kullanılmasında daha dikkatli bulunulacağını ümit ederim.

Hürriyeti kötüye kullanmanın doğurduğu birçok felâketleri çekmiş olan bu memlekette, bu dikkate özellikle gerek olduğu kanaatindeyim.

1930 (4-351 :S52)

Milli amaçlardan çok şahsi çıkarlar esasına dayalı siyasi kuruluşlardan ve bu kuruluşların kandırmalarından, çatışmalarından doğmuş olan şekillerin halen cezasını çekmekte olan milleti aynı nitelikte birtakım yararsız, basit faaliyetlere yöneltmek kadar büyük günah yoktur.

Bu ifade ile belirtilmek istenen şudur; ismi parti olan halk kuruluşundan amaç milletten bir kısmının, halktan bazılarının diğer kişi ve sınıfların zararına çıkar sağlamak değildir. Belki birbirinden ayrı ve birbirinin dışında olmayıp halk adı altında bulunan tüm milleti birlik ve beraberlikle ortak ve genel olan gerçek refaha ulaştırmak için faaliyete getirmektir.

1923 (5-60)

Mecliste, çoğunluğu olan partinin, hükümetin kurulmasını muhalefet ve azınlıkta bulunan bir partiye bırakması ise asla söz konusu olamaz.

1927 (1-122)

İçinizde memleketi ve milleti en çok seven, aklına, anlayışına, vicdanına en çok güvendiğiniz insanları seçiniz. Ancak bu sayede meclis sizin arzularınızı yapmaya, layık olduğunuz refahı sağlama gücüne sahip olacaktır.

1923 (5-124)

Bence muhalefet saygıdeğerdir. Çünkü o da bir inceleme, bir inanç ürünüdür. Fakat yapılacak itirazlar akla uygun, ılımlı ve haklı sebeplere dayanmıyorsa muhalefet değersiz olur.

1919 (6-5)

Açık ve sağlıklı düşünmek, açık ve tutarlı hareket etmek, bu suretle Türk'ün yüksek siyasi müessesesini, Cumhuriyeti yükseltmek... Beraber bu görüşleri tartışanlar, asla, birbirine karşı değillerdir... Önemli olan bu görüşlerin başarılı olmasıdır.

1926 (24-423)

Çeşitli partilerin muhalefeti, birbiriyle mücadelesi ile beraber, aralarında adeta memleket ve milletin gerçek menfaatleri karşısında kendiliğinden bir anlaşmaya varmak içindir. Memleketin kurtuluşu, milletin refah ve mutluluğu hangi siyasi hareket tarzım gerektiriyorsa o siyasetin temsilcileri o günün idarecileri olur. Muhalefettekiler gereğinde bu hususta yardımcı bile olurlar.

1918 (40-34)

Milli amaç ve düşünceleri göz önünde bulundurarak milletimin, her sınıf halkında ve hatta İslam aleminin en uzak köşelerinde beni sonsuza kadar şerefli bırakacak şekilde gördüğüm bu sevgi ve güvene layık olmak için, en alçak gönüllü millet ferdi sıfatıyla hayatımı, sonuna kadar vatan uğruna adamak isteğiyle barışın sağlanmasından sonra halkçılık esasına dayalı... Siyasi bir parti kurmak niyetindeyim.

Başka memleketlerde kurulmuş bu gibi partilerin programlarını gözden geçirmiş isem de, bunları tamamıyla memleket ve milletimizin gerçek ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde bulmadım. Bu sebeple şimdiden böyle bir programın esaslarını tespit üzere bütün vatanseverlerin, ilim ve fen adamlarının yardım ve ortaklığına müracaatı vazife olarak kabul ettim.

1922 (5-47)

Ben öyle bir parti kurulmasını düşünüyorum ki, bu parti milletin bütün sınıflarının refah ve saadetini sağlamaya yönelik bir programa sahip olsun. Milletimizin şartları buna uygundur.

1923 (5-50)

Bu milletin siyasi partilerden çok cam yanmıştır. Şunu arz edeyim ki, diğer memleketlerde partiler mutlaka ekonomik amaçlar üzerine kurulmuş ve kurulmaktadır.

Çünkü o memleketlerde çeşitli sınıflar vardır. Bir sınıfın çıkarım korumak için kurulan siyasi bir partiye karşı diğer bir sınıfın çıkarını koruma amacıyla bir parti kurulur. Bu çok doğaldır.

1923 (5-96:97)

Millet ve memlekette kaynak ve dayanak almayan ve onun gerçek çıkarları ile hiç ilişkisi olmayacak şekilde ya sırf teorik veya hissi ve şahsi programlar etrafında parti kurmaya kalkışacak insanların, millet tarafından benimsenme şerefine erişeceklerini zannetmiyorum.

Benim bütün çalışmalarda ve yapılan işlerde hareket kuralı saydığım bir şey vardır. O da meydana getirilen kurum ve kuruluşların şahısla değil, gerçeklerle yaşanabileceğidir. Bu nedenle herhangi bir program, şunun programı olarak değil, fakat millet ve memleket ihtiyaçlarına cevap verecek düşünce ve tedbirleri içine alması nedeniyle kıymet ve saygı kazanabilir.

1922 (78-42:43)

Milletin hatalardan korunması için tek sağlıklı çözüm, düşünce ve yaptığı işleriyle milletin güvenini kazanmış, siyasi bir partinin seçimde millete yol göstermesidir.

1927 (2-502)

Memleket olmazsa parti kaç para eder. Öncelikle memleket esenliğe çıkmalı ki partiler de ondan sonra bir siyasi, bir sosyal esasa, düşünceye dayanarak kurulabilsin.

1919 (6-5:6)

Millete dost görünüp de ilk fırsatta iktidara geçtikten sonra onun gerçek ihtiyaçlarını düşünce yerde memleketi kendi istediği yolda götürün, laf anlamayan, yetkililerin uyarılarına kulak asmayan, millette mevcut kuvvetleri şahsına bağlamaya çalışan kahraman yüzlü insanlardan hayli zarar görüldü.

1919 (6-7)

Program ve belli görüş sahibi partilerin etkisi önemlidir. Aslında mecliste bulunan partiler, kanunları kendi programları ve fikirleri yönünde çıkarmak isteyeceklerdir.

1923 (37-78)

Takip edilen amaçlar hiçbir zaman kişisel olmamalıdır. Geçmiş sistemlere bağlı kalanlar ve geleneklerden sıyrılmayanlar hiçbir zaman modern bir devlet meydana getiremezler.

1938 (17-151)

Millet huzurunda memleket idaresi için güven isteyecek (parti) de memleketin kurtuluşunu ve yükselmesini sağlamış olan milli egemenlik kurallarının ilerletilmesi ve geliştirilmesi prensiplerinin takipçisi olacaktır.

1923 (7-493)

Partinin, halk egemenliği, maddi ve manevi yenileşme ve gelişme esaslarına dayalı ayrıntılı ve düzenli bir programı bütün üyelerin inceleme ve o" avına sunulacaktır.

1923 (7-488)

"Parti dini fikir ve inançlara saygılıdır" kuralını bayrak olarak eline alan kişilerden, iyi niyetlilik beklenebilir miydi? Bu bayrak, asırlardan beri, cahil ve bağnazları, hurafelere inananları kandırarak özel amaçlar elde etmeye kalkışmış olanların taşıdıkları bayrak değil miydi? Türk milleti, asırlardan beri, sonsuz felaketlere, içinden çıkabilmek için büyük fedakârlıklar gerektiren, pis bataklıklara, hep bu bayrak gösterilerek sevk olunmamış mıydı?

Cumhuriyetçi ve yenilikten yana olduklarını zannettirmek isteyenlerin, aynı bayrakla ortaya atılmaları, dini tutuculuğu coşturarak milleti, Cumhuriyetin, ilerleme ve yenileşmenin tümüne karşı kışkırtmak değil miydi? Yeni parti, dini inanç ve düşüncelere saygı perdesi altında; biz halifeliği tekrar isteriz; biz yeni kanunlar istemeyiz; bizce Mecelle yeterlidir; medreseler, tekkeler, cahil softalar, şeyhler, müritler, biz sizi himaye edeceğiz; bizimle beraber olunuz. Çünkü Mustafa Kemal'in partisi halifeliği kaldırdı. İslamiyeti bozuyor. Sizi gâvur yapacak, size şapka giydirecektir diye bağırıyor muydu? Yeni partinin kullandığı formül, bu gericilik feryatlarıyla dolu değildir denilebilir mi?

1927 (2-889:590)

Siyasal arenada, birçok oyunlar görülür. Fakat kutsal bir idealin belirtisi olan Cumhuriyet idaresine, çağdaş harekete karşı cahillik ve tutuculuk ve her çeşit düşmanlık ayağa kalktığı zaman özellikle yenilikten ve cumhuriyetten yana olanların yeri, gerçekten yenilikten ve cumhuriyetten yana olanların yanındır; yoksa gericilerin ümit ve faaliyet kaynağı olan taraf değil.

1927 (2-893)

Partinin izleyeceği gayeler tecrübeden ve ülkenin ihtiyaçlarından esinlenerek... ifade ve ilân edilen esaslardır.

1923 (7-492)

Geçmişteki zaferlerin etkileri geçici olmuş ve millet ondan sonra daha zor şartlar, açık söylemek mecburiyetindeyim ki; çökmeye karşı karşıya kalmıştır. Ben ve siyasi partim zaferden sonra geçen dört yıl süresince özellikle bu esas görüşten hareket ettik. Milletimiz silahın ve siyasetin eşsiz zaferlerini kazandıktan sonra, milletin geleceğine dikilen bakışlarımızla bir an sükûn ve gevşeme hissetmeksizin milletin geleceğini sonsuzlaştıracak tutarlı hedeflere çalışmalarımızı adadık.

1927 (7-530)

Milletvekili olarak vazife ve sorumluluk mevkiinde beraber çalışacağımız arkadaşlarımızın geçen tecrübelerden de yararlanarak vazifelerini eksiksiz yapacaklarını ve özellikle milletvekilliğinin her tür düşünceden daha önemli bir millet vekâleti olduğunu ve bunun resmi ve özel hayatta bile birçok manevi ve belirli külfetleri bulunduğunu göz önünden uzak tutmayacaklarını kuvvetle ümit ederim.

1927 (7-532)

Yüzyıllarca ihmal edilmiş olan bir memlekette ve bir millet hayatında birçok eksiklikler ve ihtiyaçlar olması doğaldır. Bundan başka milleti kurtarıcı tutarlı bir siyasetin uygulanmasından memnun olmayacak kimselerin bulunacağı da şüphesizdir.

1927 (7-547)

Yaptığım bilen ve hizmet yolunda tedbirlerine inanan idealistler olarak kendimizi eleştiriye açık görmeyi gerekli görüyoruz... Dikkat edilecek nokta olarak gösterdiğim nitelik yalnız laik, cumhuriyetçi, milliyetçi ve samimi olmaktır.

1931 (7-548)

Partinin programı bütün millete refah ve mutluluk sağlamaya yönelik olacaktır. Görüşlerimizi beraber çalışmak istediğimiz insanlardan oluşan partiye bildirmek lazımdır. Bir de bu partinin memleketteki bütün teşkilatının aynı esasları tamamen benimsemesi sağlanmalıdır. Yoksa halkı kendi haline bırakacak olursak bir adım ileri atılamaz; program elimizde kalır. Bütün milleti akılcı bir çalışma programı ile ilgilendirmek faydalı, verimli olur.

1923 (37-80)

Mesele programdadır. Ve isim değişikliği ile kimseyi aldatamayız. -Ortaya koyacağımız milletin programı olacak. Memleketin tümünün yararına ve ona hizmet eden bir program yapılmalıdır... Partinin programı belirli ve kesin olursa, partiye dâhil olanlar o programı ya takip eder ya etmez! Ve belki ilk kuruluş döneminde böyle olacaktır. Fakat ergeç fikir ve hareketlerde birleşme ve dayanışma sağlanacaktır. Siyasi terbiye, siyasi ahlak lüzumunu hissettirecektir. Böyle bir parti millet için bu görüş açısından bir ekol olacaktır.

1923 (37-81)

Ben istiyorum ki, program milletin ihtiyacına uygun olsun. Bu programla, bu memleketle ve bu milletle ilgili olan bütün aydınların ihtisas sahiplerinin ilgisi olsun. O zaman bu, benim programım değil, bütün milletin programıdır, hepinizin programıdır. Bütün millet o programın içinde kendi hissini, kendi fikrini görecektir. Doğal olarak böyle bir programı ortaklaşa takip etmek için bir heves ve gayret de meydana gelecektir. Ve zaten gerçek bir program da bence başka türlü olamaz. Yalnız bir adamın ihtisası çok şey bilmeye yeterli değildir. Geri kalmış bir milleti kalkındırmak için takip edilecek görüşleri yoğun bir şekilde ifade etmek de o kadar kolay değildir. Yalnız bu memlekete ait bilgi ile de yetinilemez. Çeşitli ve gelişmiş milletlerin yaşamalarındaki safhaları bilmek gereklidir.

1923 (37-83)

Siyasi teşkilatlanmada partiler ekonomik amaçlara dayanarak oluşurlar. Parti kurulmasından başka bir amaç yoktur. Başka amaçla kurulan partiler gerçek parti değildir. Onlar hırs, çıkar ve çapulcu partileridir. O halde biz öyle bir parti kuracağız ki, bundan bütün milletin ayırım gözetmeksizin çıkarını ve korunma vasıtalarını ve mutluluğunu sağlamayı vazife edinebilsin.

1923 (37.119)

Partinin programı sadece bir kişinin kafasından çıkamaz. Onun için memleketimizin bir çok bölgesini incelemiş ihtiyacını görmüş, Avrupa'daki ilerleme ve uygarlaşma derecesini incelemiş kişilerden yararlanmak lazımdır...

Program yaparken hayallere de kapılmamak gerekir. Bu nedenle biz haddimizi ve teşebbüsümüzde atacağımız adımın derecesini düşünerek program yapmalıyız! Bizim şimdiye kadar işlerimizdeki başarısızlık, gerçekleşmeyecek istekler ve hayaller peşinde dolaşmamızdandır. Ölçülü ve akla uygun bir çerçevede kalmalıdır. Gerçekçi olmayan şeylere değer vermemeliyiz! Hedefe ulaşmak için takip edeceğimiz yolu işlerimizle değil, aklımızla çizmeliyiz!

1923 (37.37)

f. MİLLİ DİŞ SİYASET

Dış siyaset bir toplumun iç bünyesi ile sıkı şekilde ilgilidir. Çünkü iç bünyeye dayanmayan dış siyasetler daima mahkûm kalırlar. Bir toplumun iç bünyesi ne kadar kuvvetli, metin olursa, dış siyaseti de o oranda sağlam ve dayanıklı olur.

1923 (5-163)

Dış siyaset, iç teşkilat ve iç siyasete dayandırılmak zorunluluğundadır, yani iç teşkilatın dayanamayacağı genişlikte olmamalıdır. Yoksa hayali dış siyasetler peşinde dolaşanlar, dayanak noktalarını kendiliğinden kaybederler.

1923 (5-101)

Arzumuz dışarıda bağımsızlık, içerde kayıtsız ve şartsız milli egemenliği korumaktan ibarettir.

1923 (5-71)

Milletler arası anlaşmazlıklar, ancak iyi niyetle ve genel çıkarlar adına karşılıklı fedakârlık yolu ile halledilebilir.

(79-141)

Dış siyasetimizde başka bir devletin hukukuna tecavüz yoktur. Ancak hakkımızı, hayatımızı, memleketimizi, namusumuzu, savunuyoruz ve savunacağız.

1921 (4-229)

Biz, ilhamlarımızı, gökten ve gaptten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz. Bizim yolumuzu çizen; içinde yaşadığınız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin bindir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir...

1937 (4-389)

Komşuları ile ve bütün devletlerle iyi geçinmek Türkiye siyasetinin esasıdır.

1930 (80-6787)

Eğer harp bir bombanın patlaması gibi, birdenbire çıkarsa, milletler harbe mani olmak için silahlı mukavemetlerini ve mali güçlerini, saldırgana karşı birleştirmekte kararsızlık göstermemelidir. En süratli ve en etkili tedbir; muhtemel bir saldırgana, taarruzunun yanına kâr kalmayacağını açıkça anlatacak, milletlerarası teşkilatın kurulmasıdır.

1935 (24.513)

Dış siyasetimiz, başlangıçta kendisine çizdiği hareket şekline asla sapmamıştır. Dış siyasetimiz daima milletlerin refahına sebep olan barış içinde, memleketin gelişmesini amaç edinmiştir. Bu gelişmeyi, tam ve mutlak olarak, bütün milletlere de dileriz.

1933 (46)

Dış siyasette kuvvetli olabilmek için kuvvetli bir iç siyaset lâzımdır... Ancak bir siyaset, bir devlet ve millet siyaseti olmadıkça yaşayamaz. İnsanların hayatı kısadır...

Takip olunması akla uygun olan siyaset milletin doğal kabiliyet ve ihtiyacına uygun olanıdır. Bizim için ne İslam birliği ve ne de Turanizm mantıkî bir siyasi prensip olamaz inancındayım.

Artık Türkiye'nin devlet siyaseti milli sınırları içinde egemenliğine dayalı bağımsız yaşamaktır. Bugünkü milli hükümetimizin hareket kuralı budur.

1923 (37-28:29)

Türk ulusa iki köklü nitelikte uluslararası ilişkilerde kendini göstermektedir. Bunlardan biri ulusumuzun kendini savunmak için sarsılmaz bir azim sahibi olarak saygı duyulmaya değer bir güçte olması, diğeri, ulusumuzun dostluklarına ve antlaşmalarına, durum ne olursa olsun, değişmez bir bağlılıkla uyacağına inanılmasıdır. Türk vatani, ulusun bu yüksek niteliklerinin güvenine dayanarak ilerlemektedir.

1925 (7-572)

Dış siyasetimizde dürüstlük, ülkemizin güvenliğine ve gelişmesinin korunmasına dikkat etmek prensibi hareketimize kılavuz olmaktadır. Köklü yenileşme ve gelişmeler içinde bulunan bir ülkenin hem kendisinde, hem komşularında barış ve huzuru ciddi olarak arzu etmesinden daha kolay açıklanabilecek bir durum olamaz. Bu samimi arzudan esinlenen dış siyasetimizde ülkenin korunmasını, güvenliğini, vatandaşlarının haklarını herhangi bir saldırıya karşı bizzat savunacak güç de özellikle önem verdiğimiz

noktadır. Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerimizi bu ülkede barışı ve güvenliği koruyacak bir güçte bulundurmaya bunun için çok önem veriyoruz.

1928 (4-342:343)

Büyük hayaller peşinde koşan, yapamayacağımız şeyleri yapar gibi görünen sahtekâr insanlardan değiliz. Efendiler; büyük ve hayali şeyleri yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın düşmanlığını, kinini bu memleketin ve bu milletin üzerine çektik. Biz Panislamizm yapmadık. Belki "yapıyoruz, yapacağız" dedik. Düşmanlar da "yaptırmamak için biran önce öldürelim!" dediler. Panturanizm yapmadık! "Yaparız, yapıyoruz dedik, yapacağız dedik" ve yine "öldürelim" dediler! Bütün dava bundan ibarettir. Efendiler; bütün dünyaya korku ve telaş veren kavram bundan ibarettir. Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız kavramlar peşinde koşarak düşmanlarımızın adedini ve üzerimize olan baskılarını arttırmaktansa tabu halimize, asıl durumumuza geçerli olan durumumuza dönelim. Kendimizi bilelim. Bu nedenle efendiler, biz hayat ve bağımsızlık isteyen milletiz. Ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı feda ederiz.

1921 (4-195:196)

g. ADALET, HUKUK VE MAHKEMELERİN BAĞIMSIZLIĞI

Her halde dünyada bir hak vardır. Ve hak kuvvetin üstündedir.

1919 (3-1184)

Bir kurumun muhasebesi namusudur.

(81-138)

Sorumluluk yükü her şeyden, ölümden de ağırdır.

1925 (12-24)

Ancak hatalarını kabul edenler, affedilmeye layık olurlar. Çünkü bunlar hatalarını anlamış, pişman olmuş, bir daha aynı hatayı istememeye karar vermiş kimselerdir. Fakat suçlarını saptırmaya ve savunmaya kalkışanlar aynı yolda devam edecekler demektir ki, bunları hoş görüp affetmek kesinlikle uygun değildir.

(23-28)

Hükümet, memlekette kanunu egemen kılmak ve adaleti iyi dağıtmakla yükümlüdür. Bu nedenle adalet işi çok önemlidir... Adli siyasetimizde izlenecek amaç, öncelikle halkı yormaksızın süratle, isabetle, emniyetle adaleti dağıtmaktır. İkinci olarak toplumumuzun bütün dünya ile teması normal ve

zorunludur. Bunun için adalet seviyemizi bütün medeni toplumların adalet seviyesi derecesinde bulundurmak zorunluluğundayız.

Bu hususları tatmin için mevcut kanun ve usullerimizi bu görüşle iyileştirmekte, canlandırmakta ve yenilemekteyiz ve buna devam edeceğiz.

1922 (4-217)

Bizim milletimiz ve hükümetimiz adalet fikri ve adalet anlayışı konusunda hiçbir medeni milletten aşağı değildir. Belki tarih bu konuda yüksek olduğumuza tanıklık eder. Bu sebeple bizim de yürürlükteki adli yasalarımızın bütün medeni milletlerin yürürlükteki yasalarından eksik olması uygun değildir.

Mücadelelerimizin amaçladığı tam bağımsızlık kavramının adli bağımsızlığımızı da kapsamı doğaldır. Bu nedenle; her bağımsız devletin vazgeçilmez bir hakkı olan adaletin dağıtım vazifesine kimseyi karıştıramayız.

1922 (4-217:218)

Adliyenin yeniden düzenlenme ve teşkilatlanmasına verdiğimiz önemi, nasıl ifade etsek azdır... Önemli olan nokta; adliye anlayışımızı, adli kanunlarımızı, adli teşkilatımızı, bizi şimdiye kadar şuurlu şuursuz etki altında bulunduran, çağın gereklerine uymayan bağlardan bir an önce kurtarmaktır. Millet, her gelişmiş memlekette olan adli ilerlemenin memleketin ihtiyaçlarına uygun olan esaslarını istiyor. Millet; süratli ve kesin adaleti sağlayan medeni usulleri istiyor. Milletin arzu ve ihtiyacına bağlı olarak adliyemizde her (türlü) etkilerden cesaretle silkinmek ve hızla ilerlemeye atılmakta asla tereddüt etmemek lazımdır. Medeni hukukta, aile hukukunda takip edeceğimiz yol ancak medeniyet yolu olacaktır. Hukukta işleri olurluna bırakmak ve hurafelere bağlılık; milletlerin uyanmalarını engelleyen en ağır bir kâbustur. Türk milleti, üzerinde kâbus bulunduramaz.

1924 (4-317)

Adalet bir devletin esası olduğuna göre; mahkemelerin söz ile değil, gerçekten tarafsızlığını sağlamak her işin başında gelmelidir. Hak sahiplerine zorluk çıkarmak, resmi dairelerde işlerini takip eden kimseleri bugün git, yarın gel diye birtakım zorluklara uğratmak, hükümet otoritesi maskesi altında halkı ezmesine davranmak, uygun olmayan işlemlere kalkışmak gibi durumlar kesinlikle önlenmelidir.

1930 (25-56)

Biz, yurt emniyeti içinde kişilerin emniyetini de layık olduğu derecede göz önünde tutarız. Bu emniyet, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının, Türk hâkimlerinin garantisi altında, en ileri şekilde mevcuttur... Adalet örgütümüzün ve kanunlarımızın, daima bu yönden incelemelerle, Türkiyenin dinamik hayatına, tam uygunlukları sağlanmalıdır... Güvenlik ve adalet işleri ile ilgili usullerde ve kanunlarda, kolaylık, çabukluk, açıklık ve kesinlik esas olmalıdır.

1937 (4-378)

Uzmanlarca bilinen bir gerçektir ki, kanun koyucular bir takım seçkin özelliklere sahip olmak mecburiyetindedirler. O özelliklerden birincisi şudur: Kanun teklif eden, kanun yapan, kanun koyan bir insan, insanlığın bütün hislerini, bütün ihtiraslarını herkesten daha çok anlar ve bilir. Fakat nefisini herkesten fazla ve tamamen, bütün kapsamı ile bunlardan ayırmak kudret ve kabiliyetine sahip olmalıdır. Bu seçkin özelliğe sahip olmayan insanlar, toplum için kanun yapmak hak ve yetkisinden men edilir. Kanunlar hislere dayanarak ve uyularak yapılamaz.

1921 (4-193)

Kanunlarımız milli ihtiyaçlara ve hukuk ilminin esinlemelerine göre yeni baştan düzeltilecek ve tamamlanacaktır. Bütün kanunlarımızın düzenlenmesinde, her çeşit teşkilatta milli egemenlik esasları içinde hareket edilecektir.

1923 (18.67:68)

Günümüzdeki ilerlemeler milletlerin medeni ihtiyaçlarını genişletir, çoğaltır ve aydınlatır ve bu medeni ihtiyaçlar ile uyumlu olarak medeni hakların oluşmasını gerektirir. Her devletin ait olduğu toplumun medenileşme derecesiyle uyumlu, hukuki hükümleri vardır. Dünyada mevcut tüm medeni devletlerin medeni kanunları hemen hemen birbirinin çok benzeridir.

1922 (4-217)

Tamamen yeni kanunlar meydana getirerek eski hukuk esaslarını kökünden kaldırmak teşebbüsündeyiz. Ve yeni hukuk esasları ile alfabesinden eğitime başlayacak yeni bir hukuk neslini yetiştirmek için bu müesseseleri açıyoruz. Bütün bu yaptıklarımızda dayanağımız milletin beceri ve yeteneği ve kesin iradesidir. Bu teşebbüslerde arkadaşlarımız, yeni hukuku, bizimle beraber, bahsettiğim anlamda anlamış olan seçkin hukukçularımızda.

1925 (5-243)

Devlet halinde teşkilatlanmış bir insan toplumu Anayasasında, adalet kuvvetinin bağımsızlığının önemini açıklamaya gerek yoktur. Milletlerin yargı hakkı bağımsızlığının birinci şartıdır. Adalet kuvveti bağımsız olmayan bir milletin devlet olarak varlığı kabul edilemez.

1920 (4-55:56)

Her şey kanun yapmaktan ibaret değildir. Aksine her şey o kanunları uygulamak ve uygulattırmaktan ibarettir. Uygulayan, yerine getiren, daima karar verenden daha kuvvetlidir.

1920 (4-207)

Bugünün ihtiyaçlarına uygun kanun yapmak ve onu iyi uygulamak refah ve ilerleme sebeplerinin en önemlilerindedir.

1925 (4-328)

Hâkimler, hem vatandaşların hürriyetini düşünmeli, hem de devlet otoritesinin güçlü kalmasına dikkat ve riayet etmelidir.

1931 (65-60)

Bizim milletimizin adalet hususundaki derecesi hiçbir zaman diğer milletlerden aşağı kalmamıştır. Adaleti belki onlardan daha iyi sağlamıştır. Biz en gelişmiş ve medeni devletin kanunlarına eşit ve benzer kanunlar yapabiliriz. Eski ihtiyaçlara göre yapılmış şeyleri, ihtiyaç arttıkça yenilemek lazımdır.

1923 (37-24)

Kanun Millet Meclisinden çıkar. Millet en doğru bir meclisle temsil edilir!...

Program ve prensip sahibi partilerin etkisi önemlidir. Doğal olarak mecliste bulunan partiler, kanunları kendi programları, fikirleri doğrultusunda çıkarmak isteyeceklerdir... Kanun çıkarırken görüşme çeşitli programların, düşüncelerin, görüşlerin çarpışması halinde olacaktır. Mecliste çoğunluğu sağlamış olan partinin belirli görüşleri yürür...

Meclis kanunları, bakanlar kurulu ve bünyesindeki adalet bakanlığı aracılığı ile uygular.

1923 (37-77:73)

Adli siyasetimizin temel esası, zamanın değişmesi ile hükümlerin de değişmesi gerekeceğinin inkâr edilmez olduğu kuralıdır.

1922 (18-67)

Hukuki hükümler zaman ve ortam (yer) içinde toplumlara uğradıkları değişikliklere göre değiştiklerinden, on dört yüzyıl önceki zamanın ve ortamın ihtiyacına göre lüzumlu ve yeterli görülmüş olan esaslar yerine, bugün birçok çeşitli kanunlar ve usuller konulması zorunluluğu görülmüştür. Bunlar bile kalıcı olmayıp zamanla değişmeye mahkûmdurlar.

1933 (132-92)

İnsanlar huzur ile, vicdan hürriyeti ile çalışmak ihtiyacındadır... Bu ise Efendiler, sosyal toplumu idare eden devlet ve hükümette adaletin mutlak egemen olmasıyla mümkündür... Hükümet için esas olan kurallardan biri adalettir demiştim. Bunu gerçekleştirecek yargı organlarıdır. Bir memlekette adalet mevcut olmazsa, o memlekette anarşiden başka bir şey yoktur. Orada hükümet yoktur, orada hiç bir şey yoktur. Adalet kanunlarla dağıtılır. O halde bu memlekette adaletin emniyetle ve süratle dağıtılıp dağıtılmamakta olduğunu anlamak için bir defa var olan kanunlara, hukuk kitaplarına bakmak lazımdır. Diğer taraftan da bunun memleket içindeki uygulamasına ve sonuçlarına bakmak lazımdır...

Kanunlarımızı inceleyelim ve bunların dayanak noktalarını öncelikle memleketimizin durumuyla, şartlarıyla ve milletimizin gerçek sosyal ve vicdani ihtiyaçlarıyla ve fakat aynı zamanda gelişen dünya ile ilişkilerin meydana getirdiği zorunlulukları da göz önüne alarak düzeltmek, yararlı hale getirmek ve canlandırmak lazımdır.

Efendiler, biz Türkiye halkını insanlık dünyasından ayırarak kendi başımıza yaşayamayız. Bütün dünya ile bütün insanlıkla beraber yaşarız ve yürürüz! Ve hiç olmazsa onlarla bir hizada yürümeye mecburuz. Buna göre her hususta olduğu gibi özellikle yargıda da zamanın gereklerini daima göz önünde tutmak ve yeni yapacağımız bütün şeyleri ona göre yapmak zorundayız.

1923 (37-116:117)

Vilayetlerin İdarî otoriteleri ile yargı organları arasında zararlı bir dayanışma eksikliği ve bundan fazla olarak bu iki teşkilat arasında karşılıklı güvensizlik ve nüfuz rekabeti ve hatta bir çeşit çekememezlik hemen her yerde göze çarpıyor. Mevcut kanunlar, kurallar ve usûller her ne olursa olsun gerçek görüşün bir ifadesi olan bu durumu derhal düzeltmek lazımdır. Mesele sadece valilerin savcılarını vazifeye göndermelerine mani olduğu söylenen yeni kanun hükümlerinin şekil olarak değiştirilmesinden ibaret değildir. Belki hükümette içişleri ve adalet bakanları tarafından temsil edilen iki dairenin vatanın her tarafında tek kuvvet gibi hareket etmelerini sağlayacak bir anlayışın bir an önce yerleştirilmesi gereklidir. Mahkemelerin mutlak dokunulmazlığı ve bağımsızlığı üzerine söz yoktur. Fakat bir valinin siyasi ve İdarî gerekçelerle savcılarını derhal harekete geçirmesi hazırlık ve ilk soruşturmalar sırasında; inkılâba ve devletin kuvvet ve emniyetine ait olan küçük, büyük her meselede görüşlerini dinletebilmesi önemli bir ihtiyaç halinde kendini gösteriyor.

İçişleri ve adliyenin yalnız merkezde ve hatta yalnız vilayetlerde değil merkeze bağlı yerlerde ve şehir, kasaba sokaklarında göstereceği kuvveti ve süratli bir işbirliği manzarası bütün tedbirlerimizin başında gerçekleştirilmesi zorunlu olan bir iştir...

1931 (50-1:26)

Şimdi halkın devlete ve inkılâp esaslarına saygı göstermesini sağlayacak noktaları belirtelim:

Devlet otoritesinin ve bütün ana meseleleri ile beraber rejimin daha sıkı ve yakından savunmasını temin edecek yasal önlemlerin alınması zamanı gelmiştir. İçişleri ile yargı organları işbirliğinin gereği hakkında birinci seyahat notlarımızda belirtilen görüşler bu seferki gözlemlerimizle daha da kıymetlenmiş ve kuvvetlenmiştir.

İzmir'de meydana gelen olaylar esnasında güvenlik kuvvetlerine saldırı, matbaa yıkma parti binasına saldırı, işçiyi greve kışkırtma, hükümetin manevi şahsiyetine saldırı ve dil uzatmada bulunmak ve seçime hile karıştırmak suçlarından dolayı (90) kişi adliyeye teslim edilmiş ve adliyece bunlardan yalnız ikisinin tutuklu olarak mahkemesine lüzum gösterilerek diğerlerinin çeşitli şekillerle serbest bırakıldığı polis raporuna dayanılarak ilden bildirilmiştir.

Hakaret, yıkma, saldırı gibi ağır suçlarla o hava içinde adliyeye gönderilenlerin serbest bırakılması benzer saldırılarının devamını elbette teşvik etmek olacaktır. Adliyemizin gözü önünde günlerce süren bu gürültülere rağmen bu hareket şekli en hafif deyimini ile adalet teşkilatımızın devletin kuvvet ve emniyeti konusunda duyarlı olmadığımı belirtmeye yeterlidir.

Bu konuda kendisinden bilgi istenen İzmir Savcılığı, olaylar üzerinde duyarlı olduğunu ve fakat adliyeye sevk edilenlerden bir kısmının tutanaklarında suç unsuru olacak şeylerin bulunmadığını söylemektedir.

Aynı özellikteki suçların işlemlerinin ve yargılamalarının süratli yapılması ceza usulü mahkemeleri kanununun duruşma bölümü gereği iken gördüğümüz çeşitli yerlerde adliyenin ilgisizliğini ve vazifesini yapmamış olduğunu tespit eden bazı durumları özetleyebiliriz...

Bütün bu görüşler adliyemizin, halkı, hükümetin kovuşturmasından kurtarmak gibi yanlış ve zararlı bir anlayışla hareket etmekte olduğunu anlatır.

Yukarıdaki örneklerde tespit edilen kusurlardan dolayı suçlu sorgu hâkimleriyle beraber, hakemler de ceza görmelidirler. Suçlar karşısında, birlikte hareket eden bütünleşmiş bir idare ve ceza sistemini kurmak ve işletmek lazımdır. Bu amaçla tamamlanması gereken kanuni tedbirler şöyle özetlenebilir.

Bir Cumhuriyeti ve rejimi koruma kanunu yayınlanmalıdır. Bu kanunda, bizzat Cumhuriyet aleyhinde olduğu gibi onun temellerini oluşturan inkılâp kanunları aleyhinde fiilen hareket veya harekete teşvik veyahut bu konuda söz ve yazı ile telkin, ağır ceza yaptırımlarına bağlanmalıdır. Gerek bu suçlar ve gerekse devlet ve hükümet otoritesini küçük düşürecek, hakarete uğramasına neden olacak hareketlerin yargılamaları mutlaka tutuklu olarak yapılmalı ve savcıların, sorgu hâkimlerinin, mahkemelerin takip edeceği yollar, duruşma zamanları açık olarak belirtilmelidir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü kanunu yeniden gözden geçirilmeli, askerinin müdahalesi esasları ayrıntılarına kadar açıklanmalıdır. Askerinin müdahalesi ancak ateş etmek için olmalıdır. Müdahale isteği, idare amirleri tarafından bu esas göz önünde tutularak yapılmalıdır.

1931 (50-11-19:22)

h. İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ İLE SORUMLULUKLARI:

Hürriyet, insanın, düşündüğü ve dilediğini tam olarak yapabilmesidir. Bu tanım, hürriyet kelimesinin en geniş anlamıdır.

İnsanlar, bu anlamda hürriyete, hiçbir zaman sahip olamamışlardır ve olamazlar. Çünkü bilindiği gibi insan doğanın yaratığıdır. Doğanın kendisi bile, tamamen hür değildir; evrenin kanunlarına tabidir. Bu nedenle insan ilk önce, doğa içinde, doğanın kanunlarına, şartlarına, nedenlerine, etkenlerine bağlıdır. Mesela dünyaya gelmek veya gelmemek, insanın elinde olmamıştır ve değildir. İnsan, dünyaya geldikten sonra da, daha ilk anda, doğanın ve birçok varlığın en zayıfı, en günsüzüdür. Korunmaya, beslenmeye, bakılmaya, büyütülmeye muhtaçtır.

İlkel insanların, doğanın her şeyinden; gök gürültüsünden, geceden, taşan bir nehirden ve vahşi hayvanlardan ve hatta birbirlerinden korktuklarını biliyoruz. İlk duygu ve düşüncesi korku olan insanın, her düşünce ve dileğini mutlaka yapmaya kalkışmış olması düşünülemez.

İlkel insan kümelerinde, ata korkusu ve nihayet büyük kabile ve kavimlerde, ata korkusu yerine geçen Allah korkusu, insanların kafalarında ve hareketlerinde sayısız yasaklar yaratmıştır. Yasaklar ve

hurafeler üzerine kurulan, birçok adetler ve gelenekler, insanları düşünce ve harekette çok bağlamıştır. O kadar ki, kişisel düşünce ve hareket serbestisi gibi bir hak kavramı bilinmemiştir.

Toplulukların başına geçebilen adamlar, topluluğu, Allah adına idare ederdi. Her türlü hak ve yetki onlarda idi. Kişinin hakkı, hürriyeti söz konusu değildi.

Buraya kadar olan düşüncelerimizi, şöyle bir neticeye bağlayabiliriz; İnsan önce doğanın esiri idi; sonra buna, gökten kuvvet ve yetki alan bir takım adamlara esir olmak eklendi. İnsan toplulukları büyüdükçe ve devlet haline geldikçe, kişiler üzerindeki baskı o kadar çoğaldı. Devletin başında bulunan adamın hakkı, sınırsız, kayıtsız, şartsız, mutlak bir kudret olarak kabul ediliyordu. Devletin şekli İmparatorluk veya Cumhuriyet olsun, bunun önemi azdı; kişinin, kişisel bir hakkı yoktu. Eski zamanlarda, insanların, yapabildikleri medeniyetlerinin, en yüksek devirlerinde, durum böyle idi. Kişinin hakkı, hükümdarın yararına olarak, ilahi hak içindeydi. Bu hakka dayanarak, hükümdar, tebaanın hürriyetini istediği gibi kullanabilirdi; bu, kişi hakkına saldırı sayılmazdı.

Hükümdarın, kudreti için, dinlerden çıkan sınırdan başka bir sınır tanınmıyordu. Hükümdarın yapmaması lazım gelen şey, Allahın yasakladığı şey olacaktı.

İnsanlar, fikri gelişmede ilerledikçe, kendi kökenlerini daha açık düşünmeye başladılar; yavaş yavaş, onun büyüklüğünü daha iyi anlama ve takdir etme gücüne sahip oldular.

Doğanın her şeyden büyük ve her şey olduğu anlaşıldıkça, doğanın çocuğu olan insan, kendinin de büyüklüğünü ve değerini anlamaya başladı.

İşte, insanlar, bu kavrayış derecesine yükseldikten sonradır ki; "Doğanın insana verdiği bütün yetenekleri faaliyetlerde serbest olarak kullanmak ve gelişmek lazımdır; Bu ihtiyaç doğaldır, doğanın verdiği haktır."

Artık, bundan sonra, kişi ile hükümdar ve devlet arasında, hak davası ve hak mücadelesi başlar. Bu mücadele, devletlerin, iç gelişmelerinin tarihidir.

16 ncı yüzyılda ileri sürülen fikirler, şöyle idi; Hükümdar emirleriyle, kanunlarıyla ilahi hakkı olduğu gibi doğal hak da bozamaz. Doğal hakkın da Allah tarafından konulduğunu kabul etmek lazımdır. Bu fikir hareket noktası olarak kaldığı müddetçe, Hükümdarların kudretlerindeki sınırın temelini, tanrısallık fikri ve ilahi irade oluşturdu. Çünkü doğal haklar da aynı temele bağlanmıştı. Hükümdar bu sınıra uydu ise, bu uymayı dini bir vazife kabul etmesinden, yoksa kişinin hükümdara karşı isteklerde bulunabileceği hiçbir hak tanınmış değildi. Kişisel haklar teorisi, doğal hak fikri, tanrısallık fikri temelinden, gökten koparılıp, yeryüzüne indirildikten sonra meydana çıkabilmiştir.

Kişisel haklar teorisinin temeli şöyle kuruldu: Her türlü hakkın kaynağı, kişidir. Çünkü gerçek, hür ve sorumlu olan yaratık, yalnız insandır.

Buna göre, kişinin yalnız doğal hak ve ahlaki sorumluluk ile sınırlandırılan mutlak bağımsızlığı, bütün medeni teşekküllerden önce, ilk durum olarak, çıkış noktası gibi kabul ediliyor. Fakat, diğer taraftan insanların sosyal ve siyasi teşekküller halinde bulunması da doğal ve gereklidir. Bu teşekküller ise, kısmen zorunlu olarak, kaçınılmaz kanun hükümlerine göre gelişir. Bu kaçınılmaz hükümlerin varlığı

oranında ve zekânın bu kaçınılmazlığın gidişini ve yönünü kıymetlendirebildiği oranda insanların hürriyet ve iradeleri, bu kadere boyun eğmek mecburiyetindedir. İnsanlar, hareketlerini, bu kaderin gidiş ve yönüne uydurmak zorundadırlar. Bu mecburiyet ve zorunluluk hali, gerçekte kaçınılmaz sonu, daha mükemmel ve daha uyumlu yapmaktadır. Doğanın ve tarihin ürünü olan bir milletin kişileri, daima bu gerçek ile karşı karşıya bulunur ve ona saygı gösterir. Böyle bir milletin kurduğu devletin de temeli ve gayesi, kişisel hak olur.

Kişinin birinci hakkı, doğal yeteneklerini serbestçe geliştirebilmesidir. Bu gelişimi sağlamak için ise, en iyi vasıta, kişiye, bir başkasının benzer hakkına zarar vermeksizin, tehlike ve zarar kendine ait olmak üzere, ona, kendi kendini, istediği gibi sevk ve idare etmeye müsaade etmektir.

İşte bu serbest gelişmeyi sağlamak, kişisel hakların oluşturduğu çeşitli hürriyetlerin ana gayesidir. Bu haklara saygı göstermeyen siyasi toplum, asıl vazifesinde kusur etmiş olur ve devlet, varoluşunun nedenini ve anlamını kaybeder.

Çağdaş demokraside, kişisel hürriyetler, özel bir değer ve önem kazanmıştır; artık, kişisel hürriyetlere devletin ve hiç bir kimsenin müdahalesi söz konusu değildir. Ancak, bu kadar yüksek ve kıymetli olan kişisel hürriyetin, medeni ve demokrat bir millette, neyi ifade ettiği, hürriyet kelimesinin, mutlak şekilde düşünülebilen manasıyla anlaşılabilir. Söz konusu olan hürriyet sosyal ve medeni insan hürriyetidir. Bu sebeple, kişisel hürriyeti düşünürken, her kişinin ve nihayet bütün milletin ortak çıkarım ve devlet varlığını göz önünde bulundurmaya ihtiyacı vardır. Anlaşıyor ki, kişisel hürriyet mutlak olamaz. Bir başkasının hak ve hürriyeti ve milletin ortak çıkarı, kişisel hürriyeti sınırlar. Kişisel hürriyeti sınırlamak bir bakıma devletin esas ve vazifesidir. Çünkü devlet kişisel hürriyeti sağlayan bir teşkilat olmakla beraber, aynı zamanda, bütün özel faaliyetleri, genel ve milli amaçlar için birleştirmekle yükümlüdür. "Hürriyet, başkasına zarar vermeyecek her türlü davranışta bulunmaktır. [Anayasa Madde: 68] denildiği zaman, vatandaş hürriyetinin, yalnız bunun amaç olduğu, devletin bu amacı sağlamak üzere bir vasıta olarak kabul edildiği ifade edilmiş olur. Fakat milletin genel çıkarını ve amacını koruyacak olan bu vasıta. O halde, kişisel hürriyete sınır olarak "Başkalarının hürriyet sınırını" [Anayasa Madde: 68] gösterirken kişisel hürriyetin, milletin genel çıkarının gerektirdiği dereceden daha fazla sınırlandırılmayacağı kabul edilmiş oluyor... Bu fikir basittir fakat uygulanması çok güçtür. Çünkü kişisel hürriyetin derecesi, devlet faaliyetini zayıflatmamalıdır. Devletsiz bir toplum veyahut zayıf bir devlet hayatı sonuçta, herkesi birbiri ile mücadeleye götürür. Bu mücadelenin, çoğunluğun hürriyetini bozmayacak şekilde düzenlenmesi lazımdır.

Bu düzenleme işlemi, kişinin, sorumluluğuna, teşebbüsüne ve gelişmesine zarar verecek dereceye götürülmemelidir.

Vatandaşların teşebbüs ve sorumluluk hisleri ne kadar gelişirse devlet için o kadar iyidir.

Kişisel hürriyetin, ne kadarından vazgeçilmesi gerekeceği, içinde bulunulan zamana ve memlekete göre değişir, özel zamanlar, özel tedbirler gerektirebilir. Bir de, hürriyetin kötüye kullanılması, hürriyetin geçici fakat geniş ölçüde sınırlandırılmasını gerektirebilir. Bütün bu tedbirleri ve sınırlandırmaları tanımak lüzumu, devlet fikir ve kavramını ifade eder. Bu hususlardaki tedbirlerin şiddetini ve sınırların genişliğini ölçmek büyük bir sanattır. Devlet sanatı işte budur. Bu sanatta isabetin derecesi

hürriyetlerin sınırlarını çizen kanunda görülebilir. Çünkü "Bu sınır ancak kanım yoluyla tespit ve tayin edilir." Her halde, vatandaşların genel hürriyet ve mutluluğu için kişilerden, ancak devlet için zorunlu olan bir kısım hürriyetlerinin bırakılması istenebilir.

Türk milletinin tarihini göz önüne getirelim; hemen daha düne kadar, altında ezildiği keyfi idare, esaret ve işkencenin kara, kanlı pençesini hissederek gibi olmamak mümkün değildir.

Türk, keyfi idare ve esaret zincirlerini parçalayabilmek için iç ve dış düşmanlar karşısında, hayatım ortaya koydu; çok kanlı ve tehlikeli mücadelelere girdi; sayısız fedakârlıklara katlandı; başarılı oldu, ancak ondan sonra hürriyetine sahip oldu. Bu sebeple hürriyet Türk'ün hayatıdır.

Artık, Türkiye'de "Her Türk hür doğar, hür yaşar" [Anayasa Madde: 68]

Türkün bugünkü milli ve siyasi terbiyesi ve yüksek kıymeti onun amacını ve durumunu ortaya koymuştur.

Türkler, demokrat, hür ve sorumluluklarını bilen vatandaşlardır; Türk Cumhuriyetinin kurucuları ve sahipleri bizzat kendileridir.

Türk, kişisel hürriyetinden ve çıkarlarından, Anayasada tespit edildiği kadarını Cumhuriyete bırakmıştır. Cumhuriyet kişinin, ona bıraktığı bir kısım hürriyeti, kişinin ve Türk milletinin, içte hürriyetini ve dışa karşı da bağımsızlığını sağlamak için kullanır.

1930(14-450:465)

Sonsuz bir hürriyet düşünmek mümkün değildir, hakların en büyüğü olan hayat hakkı bile mutlak değildir.

1923 (4-298)

Hürriyet olmayan bir memlekette ölüm ve yok olma vardır. Her ilerlemenin ve kurtuluşun anası hürriyettir.

1906 (5-1)

Gerçekten tam bir azim ve ısrar ile devam ettirilen ve savunulan bağımsızlık hak ve hürriyet davalarının başarısını tümüyle engelleyecek hiç bir kuvvet tasavvur edilemez.

1922 (7-479)

Biz Türkler tarihimiz boyunca hürriyet ve bağımsızlığa sembol olmuş bir milletiz.

1927 (28-33)

Hürriyetten doğan bunalımlar ne kadar büyük olursa olsun, hiç bir zaman fazla baskının sağladığı sahte güvenlikten daha tehlikeli değildir.

1930 (19-221)

Hürriyet ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük atalarımın en kıymetli miraslarından olan bağımsızlık aşkı ile yaratılmış bir adamım.

1921 (6-24)

Bir millette onurun, saygınlığın, namusun ve insanlığın meydana gelebilmesi ve devam ettirilebilmesi, mutlaka o milletin hürriyet ve bağımsızlığına sahip olmasıyla mümkündür.

1921 (6-24)

Kişisel hürriyetler kutsaldır. Bunların korunmasına daima çalışılır, devletin kuvveti, otoritesi hiçe sayılırsa, -olacak bir şey değil ama belki hiçe indirilebilir,- ancak bu takdirde bu gibi insanların sonunda mutlaka başka bir devletin otoritesi altına girme aşağılığına düşeceklerini, yabancı bir devlet otoritesinin esaret zincirlerini kendi elleri ile boyunlarına takmaya mecbur olacaklarını hatırdan çıkarmamak lazımdır.

Vatandaş olan kişiler kendi hürriyetlerinin bir kısmını seve seve gerekli görerek devlete zaten devretmişlerdir. Devlet kendine özgü iradesi ile kişisel hürriyetlerin bir kısmına gene o hürriyetlerin sağlanması için sahip olur. Yeter ki devlet hakimiyeti, milletin refahına, genel mutluluğuna ve vatandaş hürriyetlerinin sağlanmasına kullansın.

1931 (47)

Toplumda hürriyet sınırlıdır. O da bir kişinin değil toplumun tümünün ortak menfaatlerinin gereği olarak yürürlükteki kanunlar iledir. Vicdan hürriyetinizi ne dereceye kadar kullanabileceğiz, bunlar yürürlükteki kanunlarla anlaşılır.

1923 (37-68)

(1) Hürriyetin Çeşitli Şekilleri:

Bir milletin kültürü yükseldikçe, kişisel hürriyetin uygulama sahaları genişler ve çoğalır; çeşitli şekilde, birbirinden ayrı ve bağımsız kişisel hürriyetler meydana çıkar. Bu hürriyetler, nitelik ve yapılarına göre iki gruba ayrılırlar.

(a) Kişinin Maddi Çıkarlarına Karşılık Olan Hürriyetler:

1 nci grup içinde sayabileceğimiz kişinin maddi çıkarlarının karşılığı olan başlıca hürriyetler şunlardır:

(i) Kişisel Hürriyet:

Kelimenin dar manası ile, kişisel hürriyettir; yani, serbestçe gitmek, gelmek, milli topraklarda kalmak, yahut oradan çıkmak hakkına sahip olmaktır. (Seyahat ve ikamet hak ve hürriyeti) Bununla beraber kişilerin keyfi tutuklamalardan, hapisten ve cezadan korunma güvencesidir.

1930 (14-466)

(ii) Konut Dokunulmazlığı:

Özel konutun dokunulmazlığıdır. Bu hak, kişisel güvenliğin uzantısı ve devamıdır. İnsan, evinin sahibidir ve oraya ancak istediğini sokar. Bir insanın evine, hükümetin müdahalesi, yalnız kanunun tayin ettiği durumlarda ve şekilde olabilir.

1930(14.467)

(iii) Kişisel Mülkiyet:

Kişisel mülkiyet, bir insanın emeği mahsulü olan, her şeye sahip olması, devletin müdahale edemeyeceği, kişinin yüksek haklarından. İnsan, namuslu bir şekilde, sahip olduğu mal ve mülkünü istediği gibi kullanabilir; satabilir, satmayabilir, istediğine verebilir, onları ortadan kaldırabilir, yıkabilir. Eski zamanlarda böyle değildi; aksi idi, insanları istemedikleri halde, aileleriyle oturdukları yerle beraber satabilirlerdi.

Kişisel mülkiyet hakkını sınırlayan tek husus, toplum çıkarları için kamulaştırmaktır. Bununla beraber, hükümetin, belediyelerin, mahalli idarelerin, ne gibi lüzum ve zorunluluklarla ve ne usûl ve şekilde kamulaştırabilecekleri, kamulaştırma ile ilgili kanunlar ile belirlenmiştir.

Fikir ve kalem ürünü olan her eser de sahibinin hakkıdır. Bu hak, "Telif Hakları Kanunu" üe sağlanmıştır.

1930 (14.467)

(iv) Ticaret, Çalışma ve Sanat Hürriyetleri:

Ticaret, çalışma ve sanat hürriyetidir. İnsan, hayatını kazanmak için, istediği işte, meslekte ve sanatta çalışabilir, bu hususta serbesttir. Ancak, bu hürriyet toplumun iyiliği için normal olarak, bir takım kanuni kayıtlar ve şartlara bağlıdır. Mesela, bir sütçü, bir ekmekçi bir takım sağlık kurallarına uymaya mecburdur. Bir tüccar, yabancı memleketlerden getireceği malları, gümrük vermeden memlekete sokamaz. Herkes, memlekette, istediği gibi, öğretmenlik, avukatlık, doktorluk yapamaz; bunun için kanunen bir takım özelliklere sahip olması lazımdır.

Bunlardan başka, devletin, siyasi veyahut toplumun menfaat ve emniyeti maksadıyla tekel'i altında bulundurduğu işleri başkaları yapamaz.

Bütün bu engellerle beraber, insan için daima yeterli bir çalışma ve ekonomik hürriyet vardır.

1930 (14-467:469)

(b) Kişinin Fikir Hayatındaki Hürriyet Hakları:

2 nci gruba dahil olan hürriyetler, daha çok, doğrudan doğruya, şahsın fikir hayatındaki hürriyet haklarıdır.

(i) Vicdan Hürriyeti:

Bunlardan birincisi, vicdan hürriyetidir. Her istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine göre bir siyasi fikre sahip olmak, seçtiği bir dinin şartlarını yerine getirmek veya getirmemek hak ve hürriyetine sahiptir. Kimsenin fikrine ve vicdanına egemen olunamaz.

Mutlak ve taarruz edilmez olan (varlığı şüphe götürmeyen ve dokunulmazlığı, olan) vicdan hürriyetinin; kişinin doğal haklarının en önemlilerinden olduğu bilinmelidir.

Medeniyetin geri olduğu cehalet devirlerinde, fikir ve vicdan hürriyeti zorbalık ve baskı altında idi, insanlık bundan çok zarar görmüştür. Özellikle din koruyuculuğu kılıfına bürünenlerin, gerçeği düşünebilenlere, söyleyebilenler hakkında uygun gördükleri zulüm ve işkenceler, insanlık tarihinde daima kirli facialar olarak kalacaktır.

(ii) Toplantı ve Basın Hürriyetleri:

(aa) Genel:

Bu iki hürriyet, aynı prensipten çıkar. O prensip, insanların fikirlerini serbest söylemek ve yayınlamak hakkıdır. Vatandaşlar, kendi öğrenim ve eğitimleri için ve toplumun menfaatleri açısından, fikir alışverişinde bulunabilmeli, düşündüklerini istedikleri gibi, söyleyebilmelidirler.

En büyük gerçekler ve ilerlemeler, fikirlerin serbest ortaya konması ve karşılıklı söylenebilmesi ile, meydana çıkar ve yükselir.

(bb) Toplantı Hürriyeti:

Toplantı, insanların beraber düşünüp konuşmak veyahut, birinin sözlerini dinlemek maksadı ile, geçici olarak bir araya gelmeleridir.

Toplantı hürriyeti, Anayasamız gereğince, kişilerin doğal haklarından. Fakat toplantı ve gösteri yürüyüşü kanunu çerçevesinde uygulanır. Çünkü asayiş, toplumsal ve siyasal düzeni korumak ile yükümlü olan hükümetin, gereken tedbirleri alabilmesi için, toplantının günü ve yeri hakkında, önceden usullere uygun olarak bilgilendirilmesi lazımdır. Toplantı, insanların bir şeyi beraber görmek için toplaşmalarından veya insanların birlikte hareket için, devamlı bir şekilde birleşmeleri durumundan ayırt edilmelidir.

Toplantı, isimle ve kişisel bir davet üzerine olan özel toplanma da değildir. Doğal olarak memleketin huzur ve rahatını bozacak şekilde ve yerlerde toplanmak yasaktır.

Toplantı hürriyeti, basın hürriyetinden eskidir. Fakat, basın hürriyeti, matbaanın ve gazeteciliğin üerlemesi sayesinde, daha büyük bir önem kazanmıştır.

1930 (470:475)

(cc) Basın Hürriyeti:

Basın hürriyeti, vatandaşın, günlük veya zaman zaman çıkan gazetelere, dergilere yazacağı yazılar veya yapacağı resimler vasıtasıyla ve yayımlayacağı kitaplarda fikrini serbestçe duyurmasıdır.

Tiyatro, sinema ve gramofon, radyo, telgraf da fikirlerin yayımı ve duyurulması için çok önemli ve etkili vasıtalarlardır. Bir insanın, herhangi bir yerde söylediği sözleri sadece orada bulunanlar işitebilir, tesiri âni ve sınırlıdır. Fakat bu sözler radyo ile söylenirse, bütün dünya işitebilir. Telgraf da fikirlerin yayımlanmasında en seri vasıtaadır. Fakat söz bir gramofon plağına geçerse, özellikle, bir gazeteye, bir kitaba geçerse, fikrisabit hale gelmiş olur, bütün dünyada okunur; doğal olarak gelecek nesillere de ulaşır. Herhangi bir levhaya kazınan resim ve yazıların işaret ettiği fikirler, keza yapılan heykeller de fikirleri yaşatan eserlerdir.

Çeşitli vasıtalarla kayıt edilen ve seri bir şekilde yayımlanan fikirler, bütün insanlığın ilerlemesine ve tarihe büyük hizmetler yapar.

1930(14-476:477)

(iii) Dernek Kurma ve Öğretim Hürriyetleri:

(aa) Genel:

Dernek, bir çok kişi tarafından, bilgilerini veya çalışmalarını devamlı olarak birleştirmek amacı ile meydana getirilen kuruldur. Çocuk Esirgeme, Kızılay Dernekleri, Türk Ocakları Kadınlar Birliği gibi kulüpler de dernekler türündendir.

Öğretim, bir kimsenin, kendi ilmini başkalarına öğretmeğidir. Buradaki öğretimden amaç, aile içinde yapılan öğretim ve öğrenim değildir. Bir kuruluş açarak, genel öğretim yapılmasıdır.

Dernek kurma ve öğretim hürriyetleri, diğer kişisel hürriyetlerden farklıdır. Çünkü bunlar, ortak bir faaliyetin devamlı uygulanmasını gerektirir. Bu sebeple, yalnız kişisel haklar gibi düşünülemezler.

(bb) Dernek Kurma Hürriyeti:

Dernekler, bir taraftan sosyal toplumu kuvvetlendirir, fakat bir taraftan da, kurulan bu dernekler, devlet içinde başlı başına birer teşkilat ve birer kuvvet olacaklarından, devlet için tehlikeli de olabilirler. Bu

sebeple, dernek kurma, Anayasamızda, kişilerin doğal haklarından sayılmış olmakla beraber dernek kurma, ayrıca bir kanunla düzenlenmiştir. **Dernekler Kanununa göre;**

(u) Dernek, kurulmasından hemen sonra, mutlaka usullere uygun olarak hükümete bildirilmelidir.

(v) Mevcut kanunlara, genel adaba aykırı, yasal olmayan bir esasa veya devletin bağımsızlığını hükümetin şeklini bozmak ve çeşitli unsurları birbirinden ayırmak maksadı ile dernek kurulamaz.

(be) Irk ve cinsiyet amaç ve isimleri ile siyasi dernek kurmak yasaktır.

(x) Dernek üyelerinin 18 yaşına girmiş olmaları şarttır.

(y) Gizli dernek kurulması kesinlikle yasaktır.

(bf) Dernek toplantılarının yapıldığı yerde, her çeşit silah yasaktır. Yalnız, kulüplerde, güvenlik kuvvetlerinin bilgisi altında meç eğitime ve avcılığa ait silahlardan lüzumu kadarı bulunabilir.

1930 (14-495:498)

(cc) Öğretim Hürriyeti:

Öğretime gelince, bu da çok önemli ve hassastır. Devlet vatandaşların öğrenim ve eğitimiyle çok ilgilidir. Bir defa ilköğretimi zorunlu tutar ve genellikle, öğretim, hükümet denetimi altında ve onun programları çerçevesinde yapılır. Çünkü öğretim hürriyeti, niteliği itibariyle, karmadır. Bir taraftan, kişisel hürriyetin gereğidir, fakat ortak teşkilata dayanır. Onun için, öğretimin kanunla, özel bir esasa bağlanması lazımdır. Anayasada buna ait elan madde şudur: "Hükümetin gözetim ve kontrolü altında ve kanun çerçevesinde her türlü öğretim serbesttir."

Öğretimin birleştirilmesi kanununa göre, "Türkiye genelinde bütün ilim ve öğretim kurumları, Milli Eğitim Bakanlığına bağlıdır." Yalnız, Harp Okulunun kaynağı olan askeri liseler, Milli Savunma Bakanlığına bırakılmıştır.

(ıv) İhbar ve Şikâyet Hakkı:

"Türk'ler gerek şahıslarına, gerek kamuya dönük olarak, kanunlar ve kurallara aykırı gördükleri durumlarda, yetkililere ve Türkiye Büyük Millet Meclisine, tek basma veya toplu olarak ihbar ve şikâyette bulunabilirler. Şahsın yapmış olduğu müracaatın neticesinin dilekçe sahibine vazih olarak bildirilmesi zorunludur." [Anayasa Md. 82.]

Bu şikâyet hakkı, belirtildiği gibi bir haksızlığa karşı şikâyet şeklinde olursa, kişisel hak olur. Fakat kanunlardan şikâyet ve kanunların değiştirilmesine ait teklif şeklinde olursa, bu husus vatandaşın siyasi teşebbüsü demek olur ki, bunun şekil ve sınırı kanunla belirlenir.

"Kanun teklif etmek hakkı, milletvekillerine ve bakanlar kuruluna aittir." [Anayasa Md. 15.] Bunun dışında siyasi arzusunu göstermek isteyen vatandaş, kitap yazarak ve basından istifade ederek arzusunu tatmin eder. Kamuoyuna saygı duyan hükümetler veya meclisler bunları göz önüne alır.

1930 (14-499:502)

(v) Kişisel Hak - Siyasi Hak:

Kişisel hak, siyasi hak demek değildir. Kişisel haklara, medeni haklar yahut kamu veya toplum hakları gibi isimler verenler olmuştur, isim ne olursa olsun Kişisel haklar, siyasi haklar dediğimiz şeylerden başkadır.

Siyasi haklar, vatandaşların hükümete katılmasını temin eden haklardır; bunun en açık ve belli örneği siyasi seçimlerdir. Siyasi haklardan, ancak kanunun bu hakları kendilerine verdiği vatandaşlar yararlanabilir. Siyasi haklar, cins, yaş ve kabiliyet farkı olmaksızın milletin her ferdine verilmemiştir. [Anayasa Md. 10.]

Kişisel haklar ise, prensip olarak, cinsleri, yaşları ve kabiliyetleri ne olursa olsun milleti oluşturan her kişiye aittir. Bu hakların bir kısmı bile gördüğümüz şekilde bir takım şartlara bağlıdır. Bunun sebebi ikidir.

(aa) Bu haklar, uygulandıklarında siyasi bir faaliyet meydana getirebilirler; bu faaliyet hükümete dolaylı şekilde katılmaya neden olur. Basın hürriyeti dernek kurma hürriyeti, toplantı hürriyeti ve hatta gelecekteki vatandaşları yetiştiren öğretim hürriyeti gibi,

(bb) Kişisel hürriyetini, henüz fiilen kullanmaya gücü yetmeyenlerin korunması söz konusu olur. Mesela çalışma hürriyeti bazı durumlarda sınırlandırılır. Çocuklar ve kadınlar hakkında olduğu gibi.

1930 (14-502:504)

Hakkın bulunduğu yerde vazife ve vazifenin bulunduğu yerde hak vardır. Yani, her insan aynı zamanda hem kendine ait birtakım haklara sahiptir, hem de başkalarına ait hakların kendine yüklediği birtakım vazifelere sahiptir.

İnsanların, toplumsal hayatta haklardan ve vazifelerden örülmüş bir şebeke içinde (yaşadıkları) düşünülebilir. İnsanlar, insan kaldıkça bu şebekeden çıkamazlar.

1929 (14-42)

(2) Hürriyetlerin Korunması ve Yaptırımları: Modern Anayasalarda, kişisel haklar ve vatandaşın siyasi hakları tespit edilmiştir. Fakat bu hakların, fiilen kullanılması için, onların nasıl kullanılacağını ve sınırlarını düzenleyen kanunlar da lâzımdır. Böyle olmazsa, Anayasada sağlanan haklar kullanılamaz, verilen bir söz olarak kalır. Bu sebeple, hakların kullanılmasını düzenlemek çok gerekli bir kuraldır.

Anayasa ve kapsamındaki hükümlerin uygulamalarını düzenleyen kanunlar, vatandaşların doğal ve siyasi hak ve hürriyetlerinin yaptırımlarıdır. Fakat asıl yaptırıcı güç hükümettir. Vatandaş hürriyeti tanıyan, ona

saygı duyan, onun sağlanmasını ve korunmasını en birinci vazife sayan siyasi idare ise, doğal olarak demokrasi esasına dayanan Cumhuriyettir. Eski devirde, hürriyetlerin korunması gibi bir mesele söz konusu değildi. Çünkü hürriyet yoktu.

1930 (14-505:506)

I. ASKERLİK

(1) Türk Silahlı Kuvvetleri:

Zaferleri ve geçmişi insanlık tarihi ile başlayan, her zaman zaferle beraber medeniyet nurlarım taşıyan kahraman Türk ordusu!

Memleketini en buhranlı ve müşkül anlarda zulümden, felaket ve belalardan ve düşman istilasından nasıl korumuş ve kurtarmış isen, Cumhuriyetin bugünkü verimli devrinde de askerlik tekniğinin bütün modern silah ve araçları ile donatılmış bir şekilde vazifeni aynı bağlılıkla yapacağına hiç şüphem yoktur...

Türk vatanının ve Türklük dünyasının şan ve şerefini, iç ve dış her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret olan vazifeni her an yapmaya daima hazır olduğuna, benim ve büyük ulusumuzun tam bir inan ve güvenimiz vardır.

1938 (5-282:283)

Ordunun vazifesi, vatam çiğnemek isteyen düşmana karşı ayağa kalkmaktır. Bu kalkış, elbette yerinde durmak için değil, düşmana atılmak için olursa kalkılmış olduğuna değer. 1914 (10-18)

Türkiye Cumhuriyeti yalnız iki şeye güvenir. Biri millet kararı, diğeri en üzücü ve en güç şartlar içinde dünyanın takdirlerine hakkıyla lâıyk olma niteliğini kazanan ordumuzun kahramanlığı; bu iki şeye güvenir. Bu ordular tarihte benzeri görülmemiş kahramanlıklar, fedakârlıklar göstermiştir. Şanlı zaferler kazanmıştır. Millet ve memleketin gerçekten minnet ve teşekkürüne hak kazanmıştır.

1924 (5-172)

Ordu, Türk Ordusu!... İşte bütün milletin göğsünü itimat, gurur duygularıyla kabartan şanlı ad...

Ordumuz, Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesidir.

Ordumuz; Türk topraklarının ve Türkiye idealini gerçekleştirmek için yapmakta olduğumuz sistemli çalışmaların yenilmesi imkânsız garantisidir.

1927 (4-387)

Ben Türk Ordusunun yabancı bir adam değilim; ben ordu ile küçük rütbelerden beri içten teması olan bir

askerim. Ben, hadiselerin akışı ile ordunun içinde subay, nihayet komutan olarak iş görmüş ve kanaatime göre başarılı olmuş bir komutanım. Türk Ordusunu, onun faziletini, kıymetini ve bu ordu ile neler yapılabileceğini bizim kadar anlayan az olmuştur.

1918(84-13)

Millet ve kahraman çocuklarından meydana gelen ordu, o derece birbiriyle kaynaşmıştır ki, dünyada ve tarihte bunun örneği çok enderdir. Bu milli görünüş ile daima övünebiliriz.

1931 (85-729)

Bizler için asıl olan Türk çocuklarının sporu sevmeleri ve fizikî kuvvetlerini yerinde kullanabilmeleridir. Bu çocuklar asker oldukları zaman onların muharebe meydanlarında başarılı olmaları için gereken eğitim ve öğretime özellikle önem (vermeliyiz).

(15-87)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin ordusu istilalar yapmak veya saltanatlar yıkmak veya saltanatlar kurmak için şunun bunun elinde ihtiras âleti olmaktan uzaktır.

Ordu, insanca ve bağımsız yaşamaktan başka gayesi olmayan milletle aynı ideale sahip olmaktan gurur duyan ve yalnız onum emrine bağlı ve sadık öz evlatlarından oluşmuş saygıdeğer ve kuvvetli bir heyettir.

1922 (4-239)

Devletin yüksek bünyesinin sarsılmaz temeli olan ve milli ideali, milli varlığı ve inkılâbı kollayan ve koruyan Cumhuriyet ordusunun ve onun kıymetli ve fedakâr mensuplarının daima hürmet ve şeref mevkiinde tutulmasına özel itina gösteririz.

1931 (24-468)

Vatanın ve rejimin koruyucusu olmakla kalmayıp en geniş ve gerçek anlamı ile bir barış unsuru ve bir eğitim ve öğretim ocağı olan yenilmez ordumuzun... son sistem silah ve motorlu araçlarla donatılması yolundaki çalışmalara hız vermeliyiz.

1938 (4-395)

Büyük milli disiplin okulu olan ordunun; ekonomik, kültürel, sosyal savaşlarımızda, bize aynı zamanda en lüzumlu elemanları da yetiştiren büyük bir okul haline getirilmesine, ayrıca özen gösterilip, gayret edileceğine şüphem yoktur.

1937 (4-387)

Milleti yönetenlerin dayanağı ordu olmuştur. Diğer milletlerde ordu ile millet daima, birbiriyle karşı karşıyadır. Hâlbuki bizde tamamıyla bunun tersidir.

1925 (86-75)

Türkiye en zayıf zannedildiği bir zamanda ordusu sayesinde en kuvvetli olduğunu ispat etmiştir. Ordumuz vatan içinde zafer kazanmıştır. Bu durum Türkiye'nin olağanüstü gücünün, yüce kararlılığının ve ölmez varlığının en belirli delilidir. Düşmanın vatan içine girmiş olması düşman lehine birçok durum ve sebepler doğurur. Bütün bu güçlükleri aşarak düşmanı vatan içinde yenerek, ortadan kaldırmak başlı başına bir varlık, büyük bir kuvvet eseridir. Vatan içerisinde yenilginin sonucu son derece kötüdür, tehlikelidir. Bu gerçeği doğrulayan yakın ve uzak tarihi örnekler çoktur.

1924 (5-172)

Türk milleti ordusunu çok sever, onu kendi idealinin koruyucusu olarak düşünür.

1931 (85-7291)

Kuvvetli bir ordu denildiği zaman anlaşılması lazım gelen anlam, her kişisi, bilhassa subayı, komutanı; medeniyetin ve tekniğin gereklerini kavramış ve ona göre iş ve hareketlerini uygulayan yüksek ahlâkta bir topluluktur. Şüphesiz ki tek amacı, vazifesi, düşüncesi ve hazırlığı vatan savunmasıyla sınırlanmış olan bu topluluk, memleketin siyasetini idare edenlerin en nihayet verecekleri kararla faaliyete geçer.

1918 (61-488)

Bir ordunun cevheri ne olursa olsun, siyasete karıştırsa birlikte hareket ve savaşma yeteneğini temelinden kaybeder. Ve vatanın savunma gücünü hiçe indirir. Siyasete karışmış bir ordunun, karışmadan önceki disiplini ve savaşma yeteneğini yeniden kazanabilmesi için çok zaman ister.

1918

(87-88)

Memleketin genel hayatında orduyu siyasetin dışında tutmak prensibi, Cumhuriyetin daima dikkat ettiği bir esas noktadır. Şimdiye kadar takip edilen bu yolda; Cumhuriyet orduları vatanın güvenilir ve sağlam koruyucusu olarak saygınlığını muhafaza etmiştir.

1924 (4-318)

Arazinin ve birtakım durumların, şartların, olağanüstü fırsatların muharebenin neticesi üzerindeki etkileri inkâr edilemez. Fakat daima arzu edilen emniyet ve dayanak, sayıca üstünlük ve kıymettir. Türkiye bütün düşmanlık dünyasına karşı kazandığı maddi ve manevi zaferlerle ölmez bir varlığa sahip olduğunu parlak bir şekilde ispat etti... Benim için ordumuzun kıymetini ifade de tek karşılaştırma şudur:

Türk Ordusunun bir birliği, kendi eşidini mutlaka mağlup eder; iki mislini durdurur ve tespit eder. Şimdilik bundan fazlasını istemiyorum. Çünkü fazlasını milletimizin yaradılıştan sahip olduğu cengaverlik zaten temin etmektedir. Fakat bu kıymeti mutlaka muhafaza etmek lazımdır. Bunu, askeri bir esas, bir kural olarak göz önünde tutmalıdır... Bu kıymet korundukça, teşkilatımızı, eğitim ve öğretimimizi, sevk ve idaremizi bu hedef ve amaca yönelttikçe, Türkiye'nin her türlü taarruzdan, saldırıdan korunmuş olacağına ve korunacağına kimsenin şüphesi kalmaz.

1924(5-170:171)

Sınırlarının önemli ve büyük kısımları deniz olan Türk devletinin donanmasının da kuvvetli ve büyük olması gerekir. O zaman Türkiye Cumhuriyeti daha rahat ve emin olacaktır. Mükemmel ve güçlü bir Türk Donanmasına sahip olmak amaçtır. Bunun ilk hareket noktası harp gemileri alınmasından önce, onları başarıyla sevk ve idare edecek yetenekte komutanlara, subaylara, uzmanlara sahip olmaktır.

1924 (88-90)

Deniz silahlarına önem veriyoruz. Denizcilerimizin iyi silahlı ve iyi eğitilmiş olarak hazırlanmaları büyük emelimizdir,

1936 (4-375)

Zaferi denizi kontrol altında tutan, ihtiyacı olduğu şeyi, ihtiyacı olduğu zaman, istediği yere nakledebilen ülke kazanır.

1915 (32)

İstikbal göklerde dir.

1925 (23)

Çok emekle kurduğumuz, canımızla korumaya yemin ettiğimiz kutsal yurdun, hava taarruzlarına karşı güvenlik altında bulunması demek, bize saldıracakların, kendi yurtlarında bizim aynı zararları yapabileceğimize güvenimiz demektir. Bu güveni, her gün, artıracak araç bulmakta, büyük Türk ulusunun, ne göksel bir duyguyu kalbinde taşıdığını her ferdinin vatan için tutuşan gözlerinde okumaktayız.

Havacılarımız, bütün ordu ve donanmamız gibi vatani korumaya hazır kahramanlardır. Büyük millet, bu soylu evlatlarıyla kendini mutlu sayabilir.

1935 (4-371)

Benim, ordularımızı sevk ettiğim ve yönelttiğim hedefler, esasen ordularımızın her erinin, bütün subaylarının ve komutanlarının düşüncelerinin, vicdanlarının, azimlerinin, ideallerinin yönelmiş bulunduğu hedefler idi... Bütün millete hiç tereddütsüz ve gönül rahatlığı ile arz edebilirim ki, Cumhuriyet orduları Cumhuriyeti ve kutsal topraklarını güvenle koruma ve savunma kudretindedir ve hazırdır.

1925 (5-232)

Orduyu asıl düşman karşısında görmek lazımdır. Bunu ise bir millete herhangi bir zamanda gösterebilmek imkanı yoktur. Bunu muharebe sahasında görmek fırsatım bulabilecekler azdır; bunlardan yoksun bu limanlara, millet ordusunun kuvvetini kudretim büyüklüğünü göstermek (için) genellikle bir takım göz alıcı hareketler, askeri usuller kabul edilmiştir. Bu usuller ve bunların gösterileri bir takım göz kamaştırıcı ve gönül alıcı görevlerdir. Bir orduda esas disiplini bu gösteri şekillerine değil,

arazi şartlarına uydurulması mecburiyeti anlaşıldığı günden beridir ki, orduların eğitim ve öğretim programlarının gerçek hareket noktası tespit edilmiştir... Bu çocuklar asker oldukları zaman, onların muharebe meydanlarında başarılı olmaları için lazım olan eğitim ve öğretime özellikle önem vermeliyiz.

(15-87)

Gerçek ilim ve bilgiyi verebilecek asıl okul kıtalardır.

1918 (10.10)

Bugün mutluluğunu hissettiğimiz zaferi ancak milletimizin iman azmi, kudreti ve Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının süngüleri kazanmıştır. Üzerinde başka türlü hiçbir kuvvet, hiçbir baskı yoktur ve olmamıştır. Milletin ve ordularının kabiliyeti, bütün milli hedeflerimizi Bağlayacak derecededir. Memleketin kaynaklarının bolluğu halkın çalışma kabiliyeti ve ordularının süngüleri barış zamanında her türlü neticeyi elde edecektir.

1922(5-41)

Ordumuz hayat ve onur mücadelesinde milletin ve milletin gayelerinin tek dayanağıdır. Ordunun, kendisine verilen bu yüce vazifeleri hakkı ile başarabilmesi için sahip olması gerekli niteliklerden birincisi, demir gibi bir disiplindir.

1920 (8-27)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin muzaffer orduları, yeni zaferler kazanma aşkı ile yetinmezler. Fakat bu zafer (kazanma) aşkı, milletin esenlik ve mutluluğunu sağlama aşkından kaynaklanmaktadır.

1923 (5-55)

Bir millet, bir meclis ve hükümet, ordusunu kendisinden bilir, ona güvenir ve itimat ederse birliklerinin başında bir takım kontrol heyetleri bulundurmaya gerek yoktur.

1922 (43-252)

Türkiye devletinin bağımsızlığı kutsaldır. O, sonsuza kadar güven içinde ve her çeşit tehlikeden korunmuş olmalıdır.

Devletin bağımsızlığının, millet ve memleket hayatının tek koruyucusu kahraman ordumuzdur. Bundan dolayı, askeri teşkilatımızın özel bir itina ile düzenlenmesi ve geliştirilmesi en önemli hususlardandır.

1923 (4-307)

Memleketimizin bereketli topraklarından, sonsuz değerlerinden çeşit çeşit ve zengin kaynaklarından kimseye muhtaç olmadan hakkıyla yararlanabilmek için ve bundan dolayı milletimizi mutlu ve refahlı, ordumuzu tüm ihtiyaçları karşılanmış ve güçlü yaşatabilmek için, sanat şarttır.

Sanatın en basiti, en şerefli sidir. Kunduracı, terzi, marangoz, saraç, demirci, nalbant sosyal hayatımızda, askeri hayatımızda hürmete, şerefe en layık sanatkârlardır.

1922 (5-32)

Hiçbir zaman saldırgan olmayı düşünmemiş olan ve fakat daima haksız taarruza uğrayacağını hesabeden bir milletin ordusu olarak, ordumuz uzun bir ı seferden sonra hemen diğer bir sefere başlayacakmış gibi maddi ve manevi yönden hazır (bulunmalıdır).

1924 (4-321)

Cumhuriyetin kara, deniz ve hava kuvvetleri her hususta kıymetli takdirlerinize ve güveninize layıktır. Bunu tam ve kesin inançla söyleyebilirim.

1929(4-347)

Olaylar, vatan düşmanlarını ümitsiz kılan neticelerle bitirildi. Bu neticeleri, vatandaşların Cumhuriyeti savunmak için gösterdikleri ilgi ve hassasiyete ve ! Cumhuriyet Ordu ve Jandarmasının iftihar edeceğimiz yeteneğine ve cesaretine borçluyuz... Ordu ve Jandarmamızı idare edenlerin en az yükle vatani felaketlerden kurtaran tedbirlerini, fedakârlıklarını ve vazife başında bulunan tüm memurlarımızın gayretlerini teşekkürle ifade ederim.

1930(4-349)

Milletimizin tam bir azimle sosyal ve fikri gelişmesine çalışırken, onu yolundan alıkoyacak iç ve dış engeller karşısında kuvvetli, kudretli, vazifesinin yüceliğini bilen kahraman ordumuzun hazır bulunduğunu düşünerek huzurlu olabilir.

1925 (5-232)

Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının vazifesi "Misak-ı Milli" (Milli ANT) hükümlerini sağlamaktır.

1922 (6-40)

Ben, ordumuzun varlığını ve kuvvetini, paramızla uyumlu olarak bulundurmak teorisini kabul edenlerden değilim; "paramız vardır, ordu yaparız; paramız bitti, ordu dağılın..." Benim için böyle bir mesele yoktur.

Efendiler, para vardır veya yoktur, ister olsun ister olmasın, ordu vardır ve olacaktır.

1927 (2-658)

Yüksek Askeri Şûra'nın ilk toplantısını açmakla memnun ve mutluyum. Bu münasebetle seçkin heyetin üstün şahsiyetinde asil ve fedakar Cumhuriyet ordusunu selamlarım...

Bu çalışmanın bilim ve teknik açısından uygulanabilirliğinin tespit edilmesi ve Şûra'nın genel vazifeleri içinde özellikle bu hususun belirtilmesi çok önemlidir. Şûra'yı oluşturan sayın üyelerin özellikle

muharebe meydanlarında kazanmış oldukları yüksek tecrübe ve bilgilerinden istenen çalışma ve vazifelerin vatanın ihtiyaçlarına en iyi cevap verebilecek şekilde olacağına asla şüphem yoktur.

Yüce heyetimizin Cumhuriyet ordusunun ilerleme ve gelişmesini sağlama yolunda ve memleketin savunma vasıtalarını ortaya çıkarma ve savunmasını takviye için yapacağı çalışmalarda başarılı sonuçlara ulaşmasını dilerim.

25 (8-41)

(2) Türk Askeri:

Dünyanın hiç bir ordusunda yüreği seninkinden daha temiz, daha sağlam bir askere rastlanmamıştır. Her zaferin mayası şenedir. Her zaferin en büyük payı şenindir. Kanaatinle, imanıyla, itaatle, hiçbir korkunun yıldırmadığı demir gibi temiz kalbinle düşmanı sonunda alt eden büyük gayretin için minnet ve şükranımı söylemeyi kendime en değerli bir borç bildim.

1921 (7-414)

Askerler mert olur. Türk askeri ise mertlerden mert ve pek civanmert olur.

1919 (63-61)

Türk milleti, onun küçük ve büyük yaştaki çocukları, çelikten yapılmış heykellerdir; onların ne olduklarını anlamak için onlarla savaş meydanlarında boy ölçüşmek lâzımdır. İşte böyle bir teşebbüstür ki, Türk gençliğinin binlerce sene evvelden beri tanınmış olan yüksek kıymet, kuvvet, kudret ve yenilmez zekâsının imtihanı olur. [*]

* İlgili görüldüğünden... "Gençlik ve spor" kısmına da konulmuştur.

1937(15-87:88)

Dünyada sevgisi benim için cömert olan tek şey, Mehmedin, Türk köylüsünün asaletinden gelen şeylerdir. Onun sevgisine inanmış ve kanmış olanlar insanların en mutlu olanlarıdır.

(89-130)

Mehmetçiyimizi anmak için büyük, çok büyük abideler yapmalıyız, fakat bu bir zaman ve imkân meselesidir.

Ancak... Bu toprakların Türk sınırları içinde kalmasıyla, Mehmetçik en büyük abideyi bizzat kurmuştur.

1935(15-159)

Bu milletin evlatlarının fedakârlıkları, kahramanlıkları için ölçü bulunamaz. Elerimiz hakkında yeni bir şey ilave etmek isterim: Kahraman Türk askeri Anadolu muharebelerinin manasını anlamış yeni bir ideal ile savaşmıştır.

Böyle evlatlara ve böyle evlatlardan oluşan ordulara sahip bir millet elbette hakkını ve bağımsızlığını tam anlamıyla korumakta başarılı olacaktır. Böyle bir milleti bağımsızlığından yoksun etmeye kalkışmak hayal ile uğraşmaktır.

1921 (4-178)

Yedek subay demek bu milletin zaten aydın sınıfına, eğitim görmüş sınıfına aldığı vatan evladı demektir. Bu vatan evladı ilim ışığıyla memlekete, yerine getirmeye zorunlu olduğu hizmetten başka, vazifeden başka, bir de orduya giriyor. Düşmana göğüs gererek, askerlik vazifesini de yerine getiriyor. Bunlar ilim ve bilgi sahibidirler. Memleket bunlara her zaman muhtaçtır. Hele ordu içinde muharebe meydanlarında bin türlü ölüm mücadelesi yaparak tecrübe kazanmış, cüret ve cesaretlerine dayanıklılık vermiş olan bu memleket evlatları tercihen, en yararlı olabilecekleri yerlerde kullanılmalıdır. Bundan dolayı gerek kahraman ordumuzun bütün subayları ve gerek onların aralarındaki yedek subaylar tamamen emin ve rahat olmalıdırlar ve millet bunlara karşı vazifesini hakkiyle yapacaktır.

1923 (37-123)

Bütün tarih bize gösteriyor ki, milletler, yüksek hedeflerine erişmek istediği zaman, bu coşmaları karşısında üniformalı çocuklarını bulmuşlardır. Tarihin bu genelliği içinde büyük bir ayrılık bizim tarihimizde, Türk tarihinde görülür.

Bilirsiniz ki, Türk milleti, ne vakit yükselmek için adım atmak istemişse, bu adımların önünde daima lider olarak, daima yüksek milli ideali gerçekleştiren hareketlerin önderi olarak kendi kahraman çocuklarından kurulu ordusunu görmüştür.

Bunun içindir ki, Türk milleti tehlikelere karşı elinde kılıç yürümeye hazır bulunan kahraman çocuklarına derin güven duymuştur. Ve bu güveni daima duyacaktır. Bundan sonra da Türk milletinin yüksek idealinin gerçekleşmesi için kahraman asker evlatları hep önde gidecektir.

Bugün Türk milleti başarılı olduğu her hayati şeyin kahramanı olarak kendi ordusunu, ordusuna komuta eden öz evlatlarından kurulu subaylar topluluğunu, yüksek komuta kademesini görmektedir. Millet ve kahraman çocuklarından meydana gelen ordu, o kadar birbiriyle kaynaşmıştır ki, dünyada ve tarihte bunun örneği çok azdır. Bu milli görünüş ile daima övünebiliriz.

Ordudan bahsederken bu memleketin hakikî sahibi olan Türk milletinin aydın evlâtlarından bahsediyorum. Bu evlâtlar içinde şüphe yok ki, yarının kahramanlarını yetiştiren eğitimcilerimiz dahildir. Gerektiğinde derhal görünümünü değiştirerek gerektiği yerde başını veren ve ordu ile beraber yürüyen öğretmen arkadaşlarımız da dahildir.

Ben, yüksek ordumuzun subaylarından ve onlarla Türk'ün aydın evlâtlarından bahsettiğim zaman, onlarla beraber olan fikren, vicdanen, ilmen millî kahramanlığa katılmaya hazır Türk gençlerinden bahsediyorum.

1931 (5-266)

(3) Vatan Savunması:

Vatan savunmasına ait vazifelerden daha önemli ve yüce vazife olamaz.

(90.3)

Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh, bütün vatandır. Vatanın, her kaş toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça, terk edilemez. Onun için küçük, büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük, büyük her birlik ilk durabildiği noktada, tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip muharebeye devam eder. Yanındaki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler, ona bağlı olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya ve direnmeye mecburdur.

1927 (2-618)

Süngü, kuvvet, şeref ve onurun savunamadığı hatlar, başka hiç bir prensiple savunulamaz.

1926(84-61:62)

Bizi yok etmek düşüncesi karşısında, varlığımızı silahla korumak ve savunmak çok doğaldır. Bundan daha doğal ve daha haklı bir hareket olamaz.

1921 (4-181)

Vatanın iç ve dış herhangi bir tehlikeden en az fedakârlıkla en az zamanda kurtulması için tek çare, herhangi bir seferberlik çağrısına her vatandaşın derhal ve hiç zaman kaybetmeksizin uymasındır.

Vatandaşlarım! Türk vatanının gelişmesi, bütünlüğü ve her tehlikeden korunması bir seferberlik çağrısına derhal uymaktır. Bu prensibi yetişkinlerimizin ve yetişecek evlatlarımızın daima hatırında buldurmamızdır. Türk vatansaverliğinin birinci özelliği vatan savunması çağrısı karşısında her işi bırakarak silâh altına koşmaktır.

1925 (7-524)

Yurt toprağını karış karış, kanını akıtarak ve canını vererek savaşan Mehmetçiğin hakkını ben evliyalara kaptırmam. Kimileri benim bu davranışıma, halkın inancını inciten yersiz bir davranış gözüyle bakmış olabilirler; ama ben, hele yurdun savunmasında güvenilecek gücün evliyaların, yatırların "maneviyatı" olamayacağını hatırlatmayı artık zorunlu bulmuştum.

(90-26:27)

Bütün maddi ve manevi varlığını, vatan savunmasına adamakta ağır davranan ve kayıtsızlık gösteren milletler, savaşı ve muharebeyi ciddi olarak göze almış ve başarabileceklerine inanmış sayılamazlar.

1927 (2-619)

Mutlu günlere ne büyük fedakarlıklar ve güçlükler karşılığında erişeceğimizi asla hatırdan çıkarmamak ve gelecekte milletin hayatını tehdit edecek tehlikelere düşmemek için, ona göre şimdiden hazırlanmak ve çalışmak, vatanını seven bütün millet fertlerinin borcudur.

Şimdi olduğu gibi, vatanımıza ve bağımsızlığımıza göz dikenlere yalnız askeri yönden üstünlük sağlamak yeterli değildir. Memleketimizi ele geçirme emelleri besleyecek olanların her türlü ümitlerini kırarak şekilde siyasi, idari ve ekonomik bakımdan kuvvetli olmak lazımdır.

1922 (5-46)

Bütün düşmanlarımız, bütün dünya anlamıştır ki; egemenliğini çok kiskanç bir şekilde savunan ve koruyan milletimiz memlekete ayak basacak düşmanları kovacak ve yok edecektir.

1923 (5-71)

Gerçekte bütün amacımız bu milli sınırlar içindeki milletimizin rahatını', refahını ve bu milli sınırlar ile belirlenmiş vatanımızın bütünlüğünü korumaktan ibarettir.

1920(41-2)

Ordumuz her gün bir kat daha gelişmekte, hayat ve millet bağımsızlığını ve memleketi emniyetle savunmayı üzerine almaktadır.

1922 (4-230)

Bütün milletin gerçek eğilimi ve vicdani duyguları herkesin üstünde olarak kendisinin hayatını, gururunu, bağımsızlığını savunan ve daima savunacak olan subay ve yüksek komuta kademesinin refahıdır ve mutluluğudur.

1923 (4-312)

Milletin bağımsızlığı tehlikeye girdiği zaman millet, ordularını kendi toplar ve yalnız bir hareket tarzı kabul eder; o da kurtuluş uğrunda sonuna kadar kanını dökmek.

1919 (18-6)

Milli sınırlarımız içerisinde memleketin bütünlüğünü, milletin tam bağımsızlığını sağlamak. Bizim millete karşı üstümüze aldığımız vazife bunu yerine getirecektir. Bundan dolayı meclisin ve hükümetin takip ettiği siyaset bu amacı elde etmeye yönelmiştir. Heyetimiz hedefe yürürken daima memleketin, milletin gücüne dayanarak yürümüştür.

1921 (42-72)

Faaliyetini yakından izlemekte olduğumuz Cumhuriyet Ordularının maddi ve manevi sahalarda kudret ve kıymetinin, vatanın dokunulmazlığım ve milletin güvenliğini üzerine alabilecek yüksek bir derecede olduğunu kesinlikle açıklayabilirim.

1926 (4-336)

Memleketimiz ve milletimiz her ne zaman felakete uğradıysa, hiç şüphesiz ki bütün vatan ve memleket evladı, en büyük fedakarlığı yapmaktan çekinmemiştir. Yalnız, bütün bu memleket evladını, vatanın savunması için ölüme sevk etmek sorumluluğunu üzerine alan ve aynı zamanda onların önünde göğsünü düşman kurşunlarına geren subaylardır, komutanlardır.

1923 (4-311)

Cumhuriyet Hükümeti... bir yandan, ulusal koruma gücünü pekiştirmeye çalışırken, bir yandan da barışın sarsılmaması için, ulusların birlikte çalışmasına umut veren yoldan ayrılmamak uğrunda elinden geleni esirgememiştir.

1934 (4-364)

Olaylar, Türk milletine, iki önemli kuralı yeniden hatırlatıyor: Yurdumuzu ve haklarımızı savunacak kuvvette olmak... Barışı koruyacak uluslararası çalışma birliğine önem vermek...

1935 (4-369)

Büyük muharebeden çıktığımız en zayıf zamanımızda bütün memleketi çiğnemek ve bütün halkı yok etmek için üzerimize hücum eden düşmanlara karşı milletçe birleştik ve çok kıymetli ordular meydana getirdik. Çeşitli ve bir çok cephelerde emsalsiz fedakarlıklarla millet hukukunu savunan ve İnönü'nde Yunanistan'ın istila ordularını iki defa tepeleyen bu milli ordularımız o kadar yüksek bir azim ve iman ile muharebe ettiler ki, düşmanlar yalnız Batı Cephemizdeki ordumuza karşı kralları başta olduğu halde bütün Yunan ordusunu Anadolu'ya getirmeye mecbur oldular... Bütün kahramanlık meziyetlerini ve üstün niteliklerini en önemli muharebe meydanlarında tanıdığım ordumuzun komutan ve yüksek komuta kademesi ile fedakar subayına ve kahraman askerlerine ve atalarımızdan miras kalan seçkin özellikleri ile başka milletlerden ayrı özelliklere sahip tüm millet fertlerine sesleniyorum... Hiçbir sebep ve şekilde değiştirilmesine imkân olmayan bu kesin karar; mutlaka düşman ordusunu yok etmek ve bütün Yunanistan'ın silahlı kuvvetlerinden meydana gelen bu orduyu Anayurdumuzun kutsal bağrında boğarak kurtuluşa ve bağımsızlığa kavuşturacaktır.

1921 (7-392:393)

Milletin savunmada kararlılığı devam ettikçe batı dünyası başka başka fikirlere yöneldiler, başka fikirlere sahip oldular. Öncelikle batı milletleri, kendi hükümetlerinden başka türlü düşünmeye başladılar. Herhalde burada bir milletin varlığını tanımak düşüncesini açığa vurdular.

1921(8-10)

Memleketin savunması ve milletin yüksek çıkarlarının korunması sorumluluğunu üzerine alan büyük komuta makamlarının sahip oldukları bütün güçleri ve bütün vasıtaları en önemli hedef üzerinde toplaması gerektiğine dair hepimizce bilinen kuralı... hatırlatmak isterim.

1924(5.170)

Ordularımız, memleketi savunma ve memleketin tam bağımsızlığını koruma kudretini göstermeye ve ispata hazırdırlar.

1921(4-160)

Çiftçiler, halk, millet yalnız bir şey için silaha sarılmalıdır. Milli sınırları içinde hayatı, bağımsızlığı, egemenliği için... Yani bizim askeri politikamız bir savunma politikası olmalıdır.

1923 (37-110)

Vatanı savunmak için yetiştirilen her tür iç politika ve anlaşmazlıkların dışında ve üstünde saygın bir durumda bulunan Türk subayının gericiler karşısındaki yüksek vazifesinin vatandaşlar tarafından yalnız saygıyla karşılandığına şüphe yoktur... Büyük ordunun kahraman genç subayı ve Cumhuriyetin idealist öğretmen topluluğunun değerli üyesi Kubilay Bey'in temiz kanı ile Cumhuriyetin canlılığını tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır.

1930 (44)

Vatan kesinlikle esenliğe kavuşacak, millet kesinlikle mutlu olacaktır. Çünkü kendi esenliğini, kendi mutluluğunu memleketin ve milletin esenliği için feda edebilen vatan evlatları çoktur.

(48*11)

Kurtuluş için... Bağımsızlık için eninde sonunda düşmanla bütün varlığımızla vuruşarak onu mağlup etmekten başka karar ve çare yoktur ve olamaz! Sinir gevşetici sözlere, telkinlere önem verilmemeli ve itimat edilmemelidir. Osmanlı tarzı idare ve siyasetinin yarattığı bu çeşit anlayış reddedilmelidir. Ordu ile muharebe ile inat ile bu işin içinden çıkılmaz şeklindeki kaynağı dışarıda olan, öğütlere uyararak; bir vatan, bir millet bağımsızlığı kurtulamaz. Tarih, böyle bir olay kaydetmemiştir. Bunun aksini düşünerek hareket edeceklerin, acılı sonuçlarla karşılaşacaklarına şüphe yoktur.

1922 (2-637)

Benimle beraber burada muharebe eden bütün askerler kesinlikle bilmelidir ki, bize verilmiş namus vazifesini tamamen yerine getirmek için, bir adım geri gitmek yoktur.

Uyku ve istirahat aramanın, bu istihattan yalnız bizim değil, bütün milletimizin sonsuza kadar yoksun kalmasına sebep olabileceğini hepimize hatırlatırım. Bütün arkadaşlarımla aynı görüşte olduklarına ve düşmanı tamamen denize dökmedikçe yorgunluk belirtileri göstermeyeceklerine şüphe yoktur.

1915 (40-11)

Size ben taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve komutanlar gelebilir.

1915(12-17)

Askerlik hayatım öyle bir okul haline koymalıdır ki, hem vatani savunabilecek derecede askerlik sanatını öğrensin ve hem de memleketine döndüğü zaman bütün köy için ve köy halkı için ve hayatı için faydalı olabilecek şeyleri öğrensin.

1923 (37-54)

Yüzyılların şeref yükünü omuzlarında taşıyan subaylarımız... Namus sembolümüz olan sancağımız (dır).

1923 (4-302)

Türk vatanını fethetmek fikrini, Türk'ü esir etmek hayalini genel, çok büyük bir fikir haline koymaya çalışanların da lâıyk oldukları kötü sondan kurtulamamış olduklarını gözlerimizle gördük... Kendilerine bir milletin geleceği emanet edilen (bırakılan) insanlar, milletin kuvvet ve kudretini yalnız ve ancak yine milletin gerçek ve elde edilebilir menfaatleri yolunda kullanmakla yükümlü olduklarını bir an hatırlarından çıkarmamalıdır. Bu adamlar düşünmelidirler ki, bir memleketi ele geçirmek; o memleketlerin sahiplerine egemen olmak için yeterli değildir. Bir milletin ruhu ele geçirilmedikçe, bir milletin azim ve iradesi kırılmadıkça o millete egemen olmanın imkânı yoktur. Hâlbuki yüzyılların meydana getirdiği sağlam bir milli ruha ve devamlı bir milli iradeye hiç bir kuvvet karşı koyamaz.

Mahkûm olmak istemeyen bir milleti, köleliği altında tutmaya gücü yetecek kadar kuvvetli despotlar (zorbalılar) artık bu dünya üzerinde kalmamıştır. Türk milleti son mücadeleleriyle, özellikle burada kazandığı zaferle, gösterdiği azim ve iradeyle bilinen bu gerçeği bir defa daha tarihe çelik kalemle kazımış bulunuyor.

1924 (5-179:180)

(4) Savaş ve Topyekün Savaş:

Savaş muharebe, nihayet meydan muharebesi yalnız karşı karşıya gelen iki ordunun çarpışması değildir. Milletlerin çarpışmasıdır. Meydan muharebesi milletlerin bütün varlıklarıyla, bilim ve teknik alandaki seviyeleriyle, ahlaklarıyla, kültürleriyle kısacası bütün maddi ve manevi güç ve nitelikleriyle ve her türlü vasıtalarıyla çarpıştığı bir sınav alanıdır. Bu alanda, çarpışan milletlerin gerçek güç ve kıymetleri ölçülür. Sonuç yalnız maddi güçlerin değil, bütün güçlerin özellikle ahlaki ve kültürel gücün üstünlüğünü kesinlikle ortaya çıkarır. Bu sebeple meydan muharebesinde yenilen taraf milletçe ve memleketçe, bütün maddi ve manevi varlığıyla yenilmiş sayılır. Böyle bir sonucun ne kadar feci olabileceğini tahmin edersiniz. Yok oluş yalnız muharebe alanında bulunan orduya ait olmaz.

Aslında, ordunun mensup olduğu millet feci sonuçlara uğrar. Tarih, birtakım hayali emellerle, başlarındaki hükümdarların, hırslı politikacıların vasıtası durumuna düşen istilacı orduların, istilacı milletlerin uğradığı bu çeşit feci sonuçlarla doludur.

1924 (5-179)

Mutlaka şu ve bu sebepler için, milleti harbe sürüklemek taraftan değilim. Harp zorunlu ve hayati olmalı. Gerçek kanaatim şudur: Milleti harbe götürünce vicdanımda azap duymamalıyım, öldüreceğiz diyenlere karşı, "Ölmeyeceğiz" diye harbe girebiliriz. Ama milletin hayatı tehlikeye düşmedikçe, harp bir cinayettir.

1923 (5-124)

Tarihte yarılmamış ve yarılmayan cephe yoktur... Cepheler delinebilir, buna karşı tedbir, delinen kısmı derhal kapamaktan ibarettir. Bu ise cephe üzerindeki kuvvetlerden başka, geride, ihtiyatta kuvvetli kademeler bulundurmakla mümkündür.

1927 (2-464:465)

Daima özünü koruyan, aklını ve anlayışını koruyan bir ordu için mevziin önemi yoktur. Bir asker her yerde muharebe eder. Tepenin üstünde, tepenin altında, derenin içinde de muharebe eder.

1921(4-174:175)

Zafer, "Zafer benimdir" diyebilenindir. Basan, "Başaracağım" diye başlayanın ve "Başardım" diyebilenindir.

1925 (5-208)

Savaş alanlarında düşmanlarını yenenler ve zafer kazanan milletler çoktur. Fakat gerçek zafer, gerçek zafere hazırlanmak için gerekli güçlerin kaynağını güçlendirmekle mümkündür.

1923 (65-18)

Memleketimizin en bakımlı, en şirin, en güzel yerlerini Uç buçuk yıl kirli ayaklarıyla çiğneyen düşmanı mağlup eden zaferin sırrı nerededir, bilir misiniz? Orduların sevk ve idaresinde bilim ve teknik prensiplerini rehber kabul etmektedir.

1922 (5-43)

Düşmanın taarruzla başlayacak bir hareketine karşı, bizim karşılık olarak vermiş olduğumuz karar yine taarruzla cevap vermektir.

1922 (43-4)

Misakı Millimiz (Milli Ant) bilinmektedir. Bütün memleket ve milleti ve ordumuzu çıkmaz bir yola saptırmaktan da elbette sakınız. O halde akıl ve mantığın ve imkânın verebileceği bir şeyi elde etmek üzere hareket ederiz.

1922 (43-924)

Hiçbir zafer amaç değildir. Zafer ancak kendisinden daha büyük olan bir amacı elde etmek için gereken en belli başlı araçtır. Amaç, fikirdir. Zafer, bir fikrin elde edilmesine hizmet ettiği oranda kıymet ifade eder. Bir fikrin elde edilmesine dayanmayan bir zafer devamlı olamaz. O, boş bir gayrettir. Her büyük meydan muharebesinden, her büyük zaferin kazanılmasından sonra yeni bir âlem doğmalıdır, doğar. Yoksa başlı başına zafer, boşa gitmiş gayret olur.

1921 (92-44)

Bir milletin alın yazısını olumlu veya olumsuz olarak belirleyen meydan muharebeleridir. Çünkü bir harbin sonucu ancak meydan muharebelerindeki zafer veya mağlubiyetle belli olur.

(93-9)

Silah arkadaşlığı fikir arkadaşlığı demektir.

(124-36)

İnsanların mücadelesinde en kuvvetli siper iman dolu göğüslerdir.

1922 (6-36)

Muharebede kuvvetten daha çok, kuvveti amaca uygun olarak sevk ve idare etmek önemlidir.

1915(12-23)

Muharebede yağın mermi yağmurunu, o yağmurdan ürkmemeyen eri ürkenlerden daha az ıslatır.

1914(10-12)

Taarruz ve hücumda kıtaların sevk ve idaresinin kontrol altında tutulması sırasıyla bütün kıta komutanlarının emirlerinin ve nüfuzunun etkili olmasıyla ve bu da askerinin her an kontrol altında tutulması ile mümkündür.

1917(11-86)

Yarım hazırlıkla, yarım tedbirle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten daha çok kötüdür.

1927 (2-636)

Her taarruza karşı daima, karşı taarruz düşünmek lazımdır. Karşı taarruz ihtimalini düşünmeden ve ona karşı uygun emniyet tedbiri almadan hareket edenlerin sonu, yenilmek ve bozguna uğramaktır, imha olmaktır.

1927 (2-434)

Muharebeye "ya şehit veya gazi olmak için" gidilir. Genel olarak, yiğitlik meydanında ölenlerin hepsine şehit derlerse de, sağ kalanların hepsine gazi unvanı verilmez. Bu unvanı ancak kanun verir.

1927 (2-749)

Askeri harekât, siyasi faaliyetlerin ümitsiz olduğu noktada başlar. Ümidin güven verici bir şekilde geri gelmesi orduların hareketinden daha süratle hedeflere ulaşmayı sağlayabilir.

1922(6-40)

İstanbul'un fethi olayını incelerken; "Bizanslılar, Türklerden daha medeni idiler; Fakat, Türklerin kültürü (daha) kuvvetli olduğu için galip geldiler, başarılı oldular." diyenler vardır. Bu yorum doğru değildir.

Gerçekte Türkler Bizanslılardan hem daha medeni idiler, hem de ırktan gelen karakterleri onlardan yüksekti. Medeniyet dediğimiz kültürün, üç önemli unsurunu göz önünde tutarak olayı düşünersek, fikrimiz kolaylıkla açıklanmış olur...

Türklerin İstanbul'u fethinde inşa ve icat ettikleri gemiler, toplar ve her çeşit araçlar, gösterdikleri yüksek teknik güç, özellikle koca bir donanmayı Dolmabahçe'den, Haliç'e kadar karadan nakletmek dehası, daha evvel Boğaziçi'nde inşa ettikleri kaleler, aldıkları tedbirler, Bizans'ı zapt eden Türklerin fikir ve teknik alanında ne kadar ileri olduklarının yüksek şahitleridir.

1930 (15-268)

Bana, askerlik hayatımda en çok zevk veren şey, Muş cephesinde 8 nci Tümen ile yaptığım geri çekilme hareketindeki basan olmuştur. Bu hareketin değerini önce hiç kimse takdir edememiştir. İstanbul'dan ve benden önce Ordu Komutam olan İzzet Paşa hazretlerinden gelen telgraflarda bir bozulma ve felaket mi olduğundan ve bu kötü durumdan sonra düşmanın nerelere kadar gelebileceğinden, daha ne kadar kuvvet istediğinden bahsediliyordu.

Bu telaşta adı geçen şahsın hakkı da yok değildi. Çünkü ben, uyguladığım manevranın, benim içinde bulunarak görüp değerlendirdiğim gerekçelerini açıklamaya vakit bulamıyordum ve daha doğrusu hareketimin hafifletici sebeplere, ilime ve tekniğe dayalı olduğu fikri beni tamamı ile "şunun için veya bunun için tümeni çekiyorum..." demeye gerek bırakırmıyordu. Sadece durum şu kararı gerektirdi diyor ve aynı zamanda uyguluyordum. Beş kattan fazla düşman karşısında arkadaşım Mehmet Nuri Bey'in Tümenini kesinlikle yenilmeden ve özellikle çok şanlı muharebeler yaparak, sanki bir manevra meydanında eğitim yaptırıyor gibi birinci hatta bulunduğu mevzide 3 gün muharebe ettirdikten sonra Tarkos hattına ve oradan da bir gece manevrası ile daha geriye ikinci bir hatta çektim...

Düşman bizi mağlup ettiğine inandı, daha fazla takip etmedi. Karşımda dağınık üç grup halinde tertiplendi. On gün sonra Bitlis cephesi ile birlikte burada yaptığım taarruzla düşmanı mağlup ve perişan ederek Muş'u geri aldım. Aynı günde Bitlis'i de geri almıştım...

Benim için böyle bir örnek göstermek lazımdı. Çünkü aksi takdirde yaptığım geri çekilmenin iddia ettiğim önem derecesi anlatılamayacaktı.

1918 (40-42)

Balkan harbi Türk Ordusunun katıldığı bir harp değildir. Bu bambaşka bir şeydi, bir bozgundu; Fakat Türk Ordusunun bozgunu değildi, hayır hiç değil, bu Türkiye'deki eskinin yıkılması, Türk Ordusunun başındaki bilgisiz komuta heyetinin geri çekilmesiydi. Balkan kuvvetleri, bu harbin sonuçlarını, o dönemde Türkiye'ye egemen olan şahısların bilgisizliğine borçludur.

Denebilir ki bu savaş, Türkiye için de bir sürprizdi. Ordu birleşebilmek ve bir plana göre toplanabilmek için yeterli zaman bulamamıştı. Öncü birlikleri ile düşman hücumları karşılanmıştı.

Büyük ve gerçek Türk Ordusu meydana getirilememişti, öyle zamanlar olmuştu ki milleti orduya çağırarak yerine birlikler terhis edilmiştir.

Bütün iktidarı ellerinde tutan birkaç kişinin bilgisizliği, vatani cesaretle savunabilecek yetenekte iken ve yetenekli bir orduyu kullanmadan, memleketin en değerli kısmını düşmana ikram etti. Bugünkü harp çıkmadan önce, Türkiye'nin yeniden eski durumuna gelmesi için, sadece bir yıl geçtiği bir gerçektir. Böyle kısa bir zamanda büyük bir şey yapılamayacağı acıktır. Fakat her şeyden kuvvetli olan zaman, gençliği eskinin yerine geçirmek için, olay olarak uygun zamanı sağlamıştı.

Genç bir subay olan Enver, Avrupa'daki Türk topraklarının kaybedilmesinin bir neticesi olan durgun dönemden faydalanarak Harbiye Nazırı (Bakanı) olarak Osmanlı Ordusunun başına geçti.

Orduya ilk ve en büyük hizmeti, orduyu o eski kumaş parçalarından kurtarması olmuştur...

Aklın eline geçtikten sonra, ordu öyle çabuk görünümünü değiştirdi ki, Çanakkale'de İngilizleri yenerek, Galiçya'da Avusturyalılara yardım ederek, Makedonya ve Romanya'da müttefik ordularla kahramanca işbirliğinde bulunarak, kıymetini çabucak göstermede gecikmedi.

1918 (40-57)

Düşmanı yenen sayıca çokluğumuz değil, korkunç ve çabuk bir vuruş halindeki atılışımız olduğunu takdir ediyordum.

12 (57)

Askere istirahat emrediyorum. Asker dinlemiyor ve İzmir'de istirahat ederiz; karşılığını vererek savaşıyorlar.

1922 (6-42)

Türkiye ordusu... Ölmek için yenmeğe karar vermiş olan bir milletin şeref ve bağımsızlığını savunmak olan kutsal vazifesini her türlü büyük yokluklar içinde yerine getirmeye mecbur olmuş; fakat hak ve adaletin son zaferine olan inanç, galibiyeti sağlamıştır. Sakarya zaferini kazanmak için en küçüğünden en büyüğüne kadar sevinçle çalışan Türkiye halkı ve ordusu, gerek muharebe esnasında ve gerek muharebeden sonra... Bütün Doğu memleketlerinde gösterilen bu sevgiden özellikle duygulanmışlardır. Bu sevgi gösterileri, Türkiye halkının Sakarya muharebesinde bütün Doğu milletlerinin kurtuluşu için mücadele ettiğini bu milletlerin de kavradıklarını ispat etmiştir.

1921 (5-23)

Afyonkarahisar-Dumlupınar meydan muharebesi ve onun son safhası olan 30 Ağustos muharebesi Türk tarihinin en önemli bir dönüm noktasını meydana getirir. Milli tarihimiz çok büyük ve çok parlak zaferlerle doludur. Fakat Türk milletinin burada kazandığı zafer kadar kesin neticeli ve bütün tarihe, yalnız bizim tarihimize değil, dünya tarihine yeni bir yön vermeye kesin etkisi olan bir meydan muharebesi hatırlamıyorum.

Hiç şüphe etmemelidir ki, yeni Türk devletinin, genç Türk Cumhuriyetinin temeli burada sağlamlaştırıldı. Hayatının sonsuzluğu burada taçlandırıldı. Bu sahada akan Türk kanları, bu gök yüzünde uçan şehit ruhları devlet ve Cumhuriyetimizin sonsuza kadar muhafızlarıdır.

1924 (5-180)

Düşmana taarruz için verilmiş olan kesin kararımızı uygulamaya başlamadan önce, hazırlamaya ve tamamlamaya mecbur bulunduğumuz savaş vasıtalarının ne olduğunu arz edeyim: Tam üç vasitanın hazırlığının yeterli derecede olduğunu görmek lüzumunu hissediyorum. Onlardan birincisi ve en önemlisi ve asıl olanı doğrudan doğruya milletin kendisidir. Milletin, hayat ve bağımsızlığı için kalbinde... vicdanında bulunan, meydana çıkan, arzu ve emellerin sağlamlığıdır. Millet bu derin arzusunu ne kadar kuvvetli gösterirse, bu arzu ve emelinin oluşması için ne kadar çok azim ve iman gösterirse, düşmanlara karşı başarı için o kadar kuvvetli bir vasıtaya sahip olduğumuza inanırım. İkinci vasıta; milleti temsil eden meclisin milli arzuyu göstermede ve bunun gereklerine inanarak, uygulamada göstereceği azim ve yiğitliktir. Meclis ne kadar çok dayanışma ve birlik halinde milli arzuyu gösterirse düşmana karşı o kadar kuvvetli, üstünlük vasıtasına sahip oluruz.

Üçüncü vasıta; milletin silahlı evlatlarından ibaret olup düşman karşısında toplanmış bulunan ordumuzdur...

Bu üç çeşit vasıta veya kuvvetin düşmana karşı meydana getirdiği cepheler, iki şekilde düşünülebilir. Kolay anlaşılması için şöyle diyeyim; iç cephe, dış cephe,.. Asıl olan iç cephe. Bu cephe bütün memleketin, bütün milletin meydana getirdiği cephe. Dış cephe, doğrudan doğruya ordunun düşman karşısındaki silahlı cephesidir. Bu cephe; değişebilir, sarsılabilir; yenilebilir. Fakat, bu hal, hiçbir zaman bir memleketi, bir milleti yok edemez. önemli olan memleketi temelinden yıkan, milleti esir ettiren iç cephenin çökmesidir.

1927 (2-638:639)

İtiraf ederim ki, eski Osmanlı devletinin İnci Dünya Savaşı'na nasıl bir istek ve amacı elde etmek için girdiğini, yani harbe katılmaktaki amacın ne olduğunu anlamış değilim. Bundan dolayı, siyasi yönüne değinmek isterim.

Savaştan tamamen kaçınmak mümkün mü idi? yahut savaşa katılmayı ertelemek mümkün müydü? Bunlar da düşünölmeye değer. Savaşa girdikten sonra idare yönünden yapılan hatalar çoktur. Bir milletin asıl kuvveti kendi hayatını ve varlığını savunmak içindir. Fakat kendi varlığını unutup da kuvvetini herhangi bir yabancı amaç için kullanmak kesinlikle doğru değildir. Savaşı sevk ve idare

edenler, Birinci Dünya Savaşında kendi varlığımızı unutarak, tamamen, Almanların esiri olmuşlardır. Esasen memleketi savunmaya yeterli olmayan kuvvetlerimiz Galiçya'ya, Makedonya'ya, İran ovalarına gönderilmekle hata edilmiştir.

Bu nedenle savaşın idaresinde sayılamayacak kadar hatalar vardır. Bu hataların tek sorumlusu Enver Paşadır. Enver Paşa'dan başka sorumlu aramak lazım gelirse, milletin kendisidir. Enver Paşa vefat etmiştir. Onun emriyle hareket eden komutanları sorumlu tutmak doğru değildir. Sonra siyasi sorumlular da birer birer vefat etmişlerdir. Bundan dolayı hangi sorumlulardan bahsedeceğiz? Bu noktayı bu kadar açıklamayla yetineceğim...

Milli Mücadelenin amaç ve hedefi milletin tam bağımsızlığını ve kayıtsız şartsız egemenliğini sağlamak ve devam ettirmektir. Millet, dış bağımsızlığını elde edebilmek için, takip etmesi gereken hareket şeklini Misak-ı Milli (Milli Ant) ile belirtmiştir. Milli egemenliğini elde edebilmek için de takip etmesi gereken hareket şeklini de Anayasa ile tespit etmiştir. Büyük Millet Meclisinde 1 Kasım'da verilen karar, yeni Türkiye Devletinin niteliğini bir defa daha doğruladı. Misakı Millimizin (Milli Ant) hedef aldığı amaca ordularımızın zaferleri ile ulaştık.

1923(37-41:42)

Eğer ölmek gerekirse o da yapılır. Ölmek ancak öldürmek amaç ve hedefine yönelmiş olmalıdır. Fakat öldükten sonra hiçbir gaye sağlanamayacaksa neye yarar?

1920(4-81)

Muharebe, daima mücadele halinde bulunan görülmeyen kuvvetlerin göze görünür şekil ve biçime dönüşmesidir... Muharebe meydanının ufuklarında yükselen zafer güneşi, Türk milletinin yüksek erdem ve moralinin görünümüdür.

1925 (5-208)

Bazı inançlar vardır ki, onların hesap ve mantıkla açıklanması çok güçtür. Özellikle muharebenin kanlı ve ateşli safhasındaki duyguların meydana getirdiği inançlar... Pek tabii her inanç ve karar, içinde bulunulan durum ve şartların incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarının anlaşılması ve kıymetlendirilmesi sayesinde doğar... düşmanın şiddetli ve süratli bir baskın ile mağlup edebileceğimize inanmıştım. Bunun için çok kuvvet yerine çok dikkatli ve fedakârane bir sevk ve idarenin amacı sağlayacağına karar vermiştim.

1915(12-51)

Kesin sonuç daima taarruzla alınır; fakat savunma ile yerine getirilen birçok vazifeler de vardır. Bu noktada bütün arkadaşlarımın dikkatlerini bir hususa çekmek isterim. Kesin sonuç istenilen zamana gelmeden önce, gerçek ve ciddi taarruz zamanından önce birliklerin muharebe güçlerini azaltmaktan, sayısını eksiltmeye neden olmaktan kaçınmak lazımdır. Bunun için taarruz, savunma, oyalama muharebesi ve kesin muharebenin niteliği, uygulanacağı zaman ve durumun seçilmesi hususunda arkadaşların zaten mevcut olan kendine güvenleri muhafaza edilmelidir.

Buna teorik ve pratik işlerimizde çok dikkat etmeliyiz. Bir de alman vazife ile sarf edilecek askeri faaliyetin ciddi bir ilişkisi vardır. Bunun için vazife verenlerin, vazife alanların kullanacakları vasıtaların, uygulayacağı askeri faaliyetlerin tespit edilmesinde tereddüde düşmelerine sebep olmamaları lazımdır. Amacın açık olarak belirtilmesi çok önemlidir.

1924(5-171)

Savaş ve muharebe demek; iki milletin, yalnız iki ordunun değil, iki milletin bütün varlıklarıyla ve bütün sahip oldukları şeylerle, bütün maddi ve manevi güçleri ile karşı karşıya gelmesi ve birbiriyle vuruşması demektir. Bundan dolayı, bütün Türk milletinin, cephede bulunan ordu kadar fikren, hissen ve doğrudan ilgilenmesini sağlamalıydım. Millet fertleri, yalnız düşman karşısında bulunanlar değil, köyde, evinde, tarlasında bulunan herkes, silahla vuruşan savaşçı gibi, kendini vazifeli hissederek, bütün varlığını mücadeleye adayacaktı. Bütün maddi ve manevi varlığını, vatan savunmasına adamakta, acele davranmayan ve kayıtsızlık gösteren milletler, savaş ve muharebeyi cidden göze almış ve başarabileceklerine inanmış sayılmazlar.

Geleceğin savaşlarının tek başarı şartı da, en fazla bu anlattığım hususu içine alacaktır.

1927 (2-619)

(5) Komutanlık - Liderlik:

Tarihte bütün bir vatani, çok üstün düşman kuvvetleri karşısında, son toprak parçasına kadar karış karış kahramanca ve namusuyla savunmuş ve yine varlığını koruyabilmiş ordular görülmüştür. Türk ordusu, o cevherde bir ordudur. Yeter ki ona komuta edenler, komuta edebilmek niteliklerine sahip bulunsun.!

Komutanlar, askerlik vazife ve gereklerini düşünürken ve uygularken, zihinlerini siyasi düşüncelerin etkisi altında bulundurmaktan sakınmalıdır. Siyasi yönün gereklerini düşünen başka vazifeliler olduğunu unutmamalıdır.

Komutanların, emirlerine verilen millet evladım, memleket kaynaklarını, düşmana, ölüme yöneltirken, tek düşüneceği nokta, milletin kendisinden beklediği vatani vazifeyi ateşle, süngü ile ve ölümlle yapmak ve sonuçlandırmaktır. Askeri vazife, ancak bu anlayış ve görüşle yapılabilir. Lafla, politika ile düşmanın aldatıcı vaatlerine kulak vermekle, askerlik vazifesi yapılamaz. Komutanlık vazife ve sorumluluklarını yüklenene kadar omuzlarında ve özellikle zihinlerinde kuvvet bulunmayanların feci sonuçlarla karşılaşması kaçınılmazdır.

Bir komutanın esir düşmesi de anlayışla karşılanabilir. Ancak askerlik vazife ve gereklerini yapıp uygulamakta elindeki kuvveti sonuna kadar, son süngü ve son nefese kadar kullandıktan sonra kanını akıtmak fırsatını bulmaksızın düşman eline düşerse... Bütün ordusu, üstün düşman ordusu karşısında mağlup ve kendiliğinden geri çekilirken, kılıcını çekip tek başına atıyla, düşman başkomutanının çadırına saldırarak ölüm arayan Türk komutanları görülmüştür.

1927 (2-493)

Bir Türk komutanının, ordusunu kullanmaksızın, herhangi bir kötü rastlantı ve kötü talih sonucu bile olsa, düşmana esir düşmesini biz hoş görsek de, tarih bunu asla affetmez ve affetmemelidir. Türk inkılâp tarihinin gelecek nesillere sözleri ve uyarısı işte budur,..

1927 (2-493)

Komutanların en büyük cesareti, sorumluluktan korkmamalarıdır... Namuslu ve onur sahibi bir komutan için ölüm hiçbir vakit hatıra gelmez, onu düşündüren uygulamasının isabetli olup olmadığıdır. Aksine, geri çekilme manevrası için komutada pek büyük isabetli, kararlı ve ileri görüşlü olmak lazımdır. Bizim ordumuzu felaketlere uğratan çoğu zaman geri çekilme manevrası için azim ve karar sahibi komutanlarımızın yokluğu olmuştur. Üstün düşman taarruzu karşısında çoğu zaman komutanlar, askerin kendi kendine yerlerini bıraktıkları zamana kadar karar vermekten çekinirler ve sonra da çekilmeyi kabahat ve askeri kabahatli görürler.

1918(40-41:42)

Kitaplarda, bir yerde gayet cesur olan askerin diğer bir yerde ürkek ve bunun aksine bir yerde ürkeklik göstermiş bir kıtanın, diğer bir yerde cesur olabileceğini okudum. Ben daima askeri âdetlere, ruhi ve manevi şartlara çok dikkat ederim Gerçekten bu durumu birçok defalar ben de gördüm. Bunun çeşitli neden ve etkenleri olabiliyor. Komutanların durumu ile ünü, cesaret ve kendilerine güvenlerinin derecesi pek büyük önem taşır.

1918 (40-42)

Komutanlar emir vermiş olmak için emir vermezler. Gerekli ve uygulanması mümkün olan hususları emir ederler ve emir verirken, kendim o emri yerine getirecek olanın yerine koymak ve emrin nasıl yerine getirileceğini ve uygulanacağını düşünmek ve bilmek lazımdır.

1927 (2-744)

Taarruzu komutan yapar, harbi idare etmek kudretindeki komutan... Komutan kimdir bilir misiniz? Subay vardır ki, idaresine yüz veya bin kişi verebilirsiniz. Komutan vardır ki, bir alaya veya bir tümene komutan yapabilirsiniz. Fakat ne zaman ki alaylar ve tümenler dağlar ve dağlarla ayrılarak cepheler yüzlerce kilometre uzunluğa ulaşır, işte bu gözlerin görmediği geniş sahaya komuta edecek adam, başka değerinde ve başka kudrette bir adamdır.

1922 (53-232)

Talihin esası, uygulanması mümkün olan meselelerde zihin yorup iyice düşündükten sonra işe başlamaktır. Komutan olan bir kimsenin büyük bir azimle fırsatları elden kaçırmaması gerekir. Aynı zamanda akla uygun olan şeyleri takip etmesi lazım gelir.

Değişikliklerin sabit ve belirli durumları yoktur. Şu kadar ki, bu değişiklikler onun içinde ve faaliyette bulunan kimselere kolaylık sağlar.

1930 (80-6051)

Subay, yalnız askere savaş vasıtalarını öğreten ve ona harpteki vazifesini gösteren bir insan değildir. O, insani ve milli hisleri de işler ve onları gerektiğinde düşman karşısında silah kadar tehlikeli bir duruma getirir. Bizim askerimiz kışlaya işlenecek bir ham madde halinde gelir. Kışladan ayrıldığı zaman da geldiğinden çok farklı bir durumda ayrılır. Kazanmış, yükselmiş, kuvvetlenmiş olarak evine döner. Kışla bizde sadece bir harp öğretim yeri değil, aynı zamanda bir kültür ocağı, bir sanat okuludur. Ve böyle olmakla da memlekete yaptığı hizmet ölçülemeyecek kadar büyüktür.

(18-112)

Bir ordunun kıymeti, subayların ve komuta kademesinin kıymeti ile ölçülür.

1923(5-166)

En büyük askerlik budur; çeşitli ihtimalleri çok iyi hesap etmeli, en iyi görüneni süratle uygulamalıdır.

1922(94.12)

Genellikle iyi ordularla, iyi komutanlar birbirinden ayrılmaz şeylerdir.

1914(10-45)

Asıl sanat eğitimi yaptıracak gerçek öğretmen ve yetiştiriciler, birbirinden yüksek olan komutanlardır.

1914(10-10)

Türk'ün bir büyüğüne, komutanına bağlılığı dünya yüzünde eşsizdir.

(57-60)

Komutan, yaratan demektir.

1932 (98-85)

Türk milleti hakikaten büyük millet. Hüner, ona layık komutan olabilmekte.

1921(95-134)

Kıtası tamamen emir ve komutası altında bulunmayan kıta komutanı hizmet etmiyor demektir.

1916 (11-91)

Çok kuvvet bulundurmaktansa çok dikkatli ve fedakârane bir sevk ve idarenin amacı sağlayacağına karar vermişim.

1915 (12-51)

Askerler! Karşımızdaki düşmanı mağlup edeceğimize hiç şüphe yoktur. Fakat siz acele etmeyin. İlk önce ben ileri gideyim. Ben kırbacımla işaret verdiğim zaman siz hep birden atılırsınız!

Komutan ve subaylara da işaretime askerlerin dikkatini çekmelerini emrettim.

Ondan sonra hücum hattının önünde bir yere kadar gidildi ve oradan kırbacımı havaya kaldırarak hücum işaretini verdim. Bütün askerler, subaylar, artık her şeyi unutmuşlar bakışlarını, kalplerini, verilecek işaretle toplamış bulunduyorlardı. Süngüleri ve bir ayaklan ileri uzatılmış olan askerlerimiz ve onların önünde tabancaları, kılıçları ellerinde subaylarımız kırbacımın aşağı inmesiyle demirden bir kitle halinde aslanca bir saldırıyla ileri atıldılar. Bir saniye sonra düşman siperleri içinde gökten gelen bir kükreyişten başka bir şey işitilmiyordu: Allah Allah Allah!...

Düşman silah kullanmaya vakit bulamadı. Boğaz boğaza kahramanca mücadele neticesinde ilk hatta bulunan düşman tamamen imha edildi.

1915(12-55)

Bizim ordumuzda ihtiyar generaller de vardır. Benim ve yaşitlerimin çok genç kabul ettiğiniz yaşta general oluşumuz, herhalde, olağanüstü durumların ve olayların yerine getirilmesini bize nasip ettiği önemli vazifelerin vatana çok faydalı oluşundandır.

1918 (40-30)

Komutanlar kıtalarının moral durumlarını bizzat içlerine girmek suretiyle anlamalı. Bu şekilde daha güvenle emir verilebilir. Üst rütbedekiler emirlerinde olanlarla konuşmalı serbest söz söylemeye alıştırmak. Bu tutum faydalı ve gereklidir.

1916(40-22)

Hepimiz insanız, subaylar ve komutanlar da insandır. Yaptıkları fedakârlıklara karşılık mutlaka bir hakları vardır. Bu, askerlikte bir esastır... Her askerde mutlaka ileri gitmek özelliği vardır. Her askerde bir azim bulunması lazımdır. Çünkü bir adım atan asker büyük hizmet yapar. Küçük rütbe ile büyük rütbeye sahip olanların yapabildikleri vazifelerin kapsamı bir değildir. Bundan dolayı askerlere daima bu yolun açık olduğunu göstermek ve bildirmek lazımdır.

1922(43-9)

Durum genelleşmiş, Anafartalar'a çıkmış ve çıkmakta olan büyük düşman kuvvetlerini dikkate almak ve ona göre genel tedbirlerle idareyi sağlamak ve birleştirmek gerekiyordu. Bu sebeple Genelkurmay Başkanının çare kalmadı mı sorusuna verdiğim cevapta, bütün kuvvetlerin benim komutamaya verilmesinden başka çare kalmadığını söyledim.

— Çok gelmez mi? dedi.

— Az gelir dedim.

1915(40-10)

(Komutanların) fikren hazırlanmamış oldukları düşman harekâtı karşısında çok eksik tedbirlerle genel durumu ve vatani çok büyük tehlikeyle karşı karşıya bıraktıklarını olaylar gösterdi.

1915(12-15)

Harbin ve askerlik sanatının öğrenilmesine neden olan vasıtaların en mükemmeli, en gerçeği ahlâktır. Askeri ahlâk ise çeşitli rütbelerdeki komuta sahiplerinin güç ve güven kazanmalarını sağlayarak kuvvetlendirilir.

Ordularda, subayların büyük bir kısmı harplerde bulunmuş ve sorumluluğu yüksek hizmetler yapmış olduklarından, harp ateşini bizzat kalplerinde yakmış olurlar.

Bu durum onlara meslek bakımından fayda sağladıktan başka, morallerini de herkesten fazla kuvvetlendirmeye hizmet eder.

1938(125-3)

Moral gücü ordunun komutasını üstüne almış olan subayların ve komutanların yarattığı güçtür.

1923(4-311)

Cephenin insan varlığıyla, gıdasıyla, elbisesiyle, silah ve cephanesiyle ve sairesiyle ilgilenen başkomutan, elbette bütün bunların geride bulunan kaynağıyla da ilgilidir... Gerçi, hem cephe ile hem de geride birçok işlerle uğraşmak güçtür. Bir adam, hem cepheye komuta edecek, muharebe idare edecek, hem de aynı zamanda geri bölgelerde birçok şeylerin yerine getirilmesini sağlayacak. Bunu bir adam nasıl yapabilir? Şüphesiz yapar. Fakat yapar dediğim zaman Başkomutan o an, cepheye komuta eder. Sonra oradan kalkar filan yere gider, yiyecek işini yapar; filan yere gider, ikmal işini yapar demek değildir. Büyük işleri üstüne almamış insanların, bu husustaki tereddütleri anlayışla karşılanmalıdır... Ben, çok acemi komutanlar gördüm. Mesela, bir alay komutanı, yeni tümen komutanı olmuş veya bir tümen komutanı yeni kolordu komutanı olmuş; biraz da tecrübesiz! Henüz tecrübe kazanmaya zaman bulamadan zor durumlar karşısında kalmış, geçen ömründe bir tümene alışmış iken, düşman karşısında iki veya üç tümene birden komuta etme zorunluluğunda bulununca, tereddüt ve güçlüklerle karşılaşması normaldir. Bir tümene komuta ettiği zaman mümkün olduğu kadar, bütün tümenin birliklerini görüşü altında birleştirmek ve şevki idare etmek imkânına sahip olan bir acemi komutan, iki üç tümenin görüşünden uzak mevzilerde, muharebesini idareye mecbur olduğu zaman kendi kendine, ben hangi tümenin yanında bulunayım, onun mu, bunun mu? Orada mı? Burada mı? Diye sorar...

Hayır! Ne orada bulunacaksın, ne de burada! Öyle bir yerde bulunacaksın ki, hepsini idare edeceksin. O zaman ben hiçbirini gerektiği gibi göremem! Der. Tabi göremezsin, elbette gözlerinle göremezsin! Akıl ve anlayışla görmen lazımdır.

1927 (2-660:661)

(6) Askerlikte İnsiyatif:

Talimnamelerimiz kanunlarımız gözden geçirildikçe, askerlik sanatının esasları olan kural, kanun ve usûlleri okunur ve öğrenilir. Fakat bu bilgilerin insanı sanatkâr yaptığına, yapacağına inanmak elbette gaflet (ihmal) olur. Hatta bu usul ve kuralların uygulanma şekilleriyle az çok uğraşmış olmak, bir orduyu kurtaramaz.

Komutanlar her hal ve andaki duruma karşı gereken tedbirleri tereddütsüz ve süratle almaya mecburdurlar. Olağanüstü ve ansızın meydana gelen hallere ilk temas eden bir kıtanın en büyük komutanı değildir. Büyük, küçük her birliğin içinde her subay ve her astsubay ve hatta her er, hareketinin şekline dair üstünden hiçbir emir ve hiçbir fikir almadığı haller karşısında kalır, işte bu sebeptir ki, gerek komutanların ve gerek erlerin bizzat akıllarını kullanarak kendiliklerinden iş görebilecek nitelikte yetiştirilmiş olduklarına tam olarak inanılmadan bir askerî kıtanın, bir ordunun, güvenilir ve dayanılır bir kuvvet olarak kabul edilmesi gaflettir, (ihmaldir) felakettir.

Bir kuvveti meydana getiren insanlar, genel hayatları, fikirleri, hareket serbestlikleri ezilmemiş, gürbüz, neşeli erlerden ve subaylardan oluşursa böyle bir birlikte bizzat akıl kullanarak kendiliğinden iş görme özelliği çok fazla görülür.

Muharebe için düşmanı ordugâhımızda beklemek olmaz, onu uzaktan karşılamak en iyisidir. Düşman az ise yetişebilenlerimiz onu durdurur veya püskürtür. Çok ise bütün çarpışanlar yetişinceye kadar düşmana ateş açarak onun hareketini ağırlaştırır ve gerekirse biraz geriye çekiliriz. Fakat ileri gitmek, beklemekten iyidir. Hiçbir şey yapamazsak düşmanı görür, kuvvetini anlar, meraktan kurtuluruz.

Bunların her biri, ileri veya geri harekette nereden gitmek, nasıl gitmek, nerede durmak ve nasıl durup ateşe başlamak lâzım geleceğini emir beklemeksizin kendiliklerinden düşünür ve uygularlar. Yeter ki, onlara genel istikamet ve fikirler, isabetle gösterilmiş olsun!...

Eldeki vasıta Orta Çağdan kalma olsa da bir kuvvetin personeli bizzat düşünür ve girişken olup durumun gereğini anlar ve görülecek iş için adım başında bir emre, bir ihtara ihtiyaç göstermeden kendiliğinden hareket edebilme olgunluğuna erişmiş olursa, karşısındaki bu özellikten yoksun kaldıkça ilerlemeler dünyasının en büyük lütuflarıyla mutlu olsa bile zafer kazanmış olamaz.

Tarih dahi diyor ki, ordular, hemen hepsi gönüllü olan sağlam yapılı ve yetenekli askerlerden meydana geldiği zamanlarda, yani eski askerlik şeklinin yürürlükte olduğu zamanda, ordularda kendiliğinden iş görme özelliği o derece kendini gösterirdi ki, üstler bu özelliğin yokluğundan değil, aksine çokluğundan endişe ettiler.

Hakikaten, bir ordu kişilerinden her birinin bizzat her işi düşünmekte ve kendiliğinden yapivermekteki derecesi aşırı olursa cidden endişeye değer.

Çünkü kendiliğinden görülen işler olumlu oldukça ne kadar arzuya ve takdire değerse, amaca uymadığı durumlarda ise o derece tenkide uğrar. Halbuki her hareketin amaca uyması, her türlü durum ve şartlar içinde maksadı açık surette görebilmesine bağlıdır ki, bu hususta bir kolorduya komuta

edenle, bir tabur, bir bölük kadrosu içinde ve avcı hattında bulunup sınırlı görüşlere sahip olanların hükümlerinde ve anlayışlarında elbette fark olması gerekir.

Bu sebeptendir ki, talimname kendiliğinden harekete bazı sınırlar çizer ve der ki, astların hareket serbestileri kendi başına hareket şeklini almamalıdır. Harpte en büyük başarının en önemli esası olan insiyatif, gereken sınırı aşmamış olanıdır...

Her hareketin iyi ve kötü taraflarını açığa çıkarmak için kendi akıl ve mantığını çalıştırmayı ve zihni muhakeme ile iş görmeyi alışkanlık haline getirmek, genellikle kötü olmasa da, orduda üst makama geçenlerin henüz o makama geçmek için yaşı, tecrübesi ve rütbesi uygun olmayanlardan genellikle daha geniş, kapsamlı ve bilgili kavrayışa sahip bulunmaları kabul edilmek lâzım geldiğinden ast üstün emrettiği hususların esasına akıl erdiremese de onu uygulamaya mecbur tutulması ordunun disiplin ruhunun temel gereklerindedir...

İşte, kendiliğinden iş görmenin (insiyatifin) bu derecesi ordu için zararlıdır. Çünkü böyle bir orduda herkes kendi başına buyruk olur. Amir, ast yoktur. İtaat ve disiplin bile kurulamaz...

Son asır ordularım oluşturan personel, eskiden olduğu gibi hemen hepsi kendi gönül rızası ile askerlik hizmetine girenlerden ibaret olmayıp, milletin bütün kişileri askerlik hizmeti ile yükümlü tutulmuştur. Arzusu olan da olmayan da askerlik hizmetini yapmaya mecburdur. Bu şekilde kurulmuş olan ordularda, eski zamanın ordularında olduğu gibi, üstler aşırı derecedeki insiyatifi ölçülü bir sınıra indirgemek, onu disiplin ve idare altında bulundurmamak düşüncelerinden kurtulmuştur. Çünkü bugünkü ordularda barışta uzun yıllar uygulanan sıkı disiplin birçoklarında hareket kabiliyetini kendiliğinden boğuyor. Bu sebeple bugünkü üstler astlarda insiyatif uyandırmak için onları uyarmak özellikle, muharebede teşvik ve ümitlendirmek mecburiyetindedirler...

Bir orduyu meydana getiren her rütbe sahibi, genel olarak her kişi, yaşayan bir makinenin canlı organları, parçalarıdır. Bu makineyi işleten her organı, her parçasını harekete geçiren kuvvet buharla çalışan motorlar değildir. (O tahrik vasıtası) ordu makinesini meydana getiren yaşayan organların zihinleridir, (kuvvet ve kanlarındaki ruhtur) Zihinlerde bilgi, muhakeme, idrak ve kavrama olmazsa makine durur ve hiçbir kuvvet onu işletemez. Böyle bir makinenin çalıştırılabilmesi için herhangi bir veya birkaç makinistin sanat ustalığı da yeterli ve yararlı olamaz. Çünkü bu durgun beyinlerden teşekkül etmiş kütleler, taş, demir ve odun yığınlarından daha hareketsizdir.

Taş ve odun yığınları balya haline konarak küçük bir kaldıraç uygulaması ile kolayca hareket ettirilebilir. Fakat büyük, küçük birlik balyaları halinde bulunan düşünme yeteneğinden yoksun insan yığınlarının şevki ve harekete geçirilmesi için lazım olan kaldıraç kuvvet düşüncenin varlığından fıskırarak ve tatbik noktasını beyinde bulacaktır.

Görülüyor ki, bir kütleye ordu demek için o kütlenin belirli şekillerden birine bölünmesi ve başında bir harekete geçircinin hatta en becerikli bir harekete geçircinin bulunması yeterli değildir...

Orduda bütün emir sahiplerini, orduya komuta eden kişiye çalışkan ve fedakâr birer yardımcı olmasını sağlayan "İnsiyatif" in bütün alışkanlıklarını kazandırmak için başvurulacak aracın aranması lazımdır. Bu arayışın lüzumu, yönelmiş olduğu amacın önemi ile kendini göstermektedir.

Komutan, subay, er yetiştirmekte takip edilecek esasların, uygulanacak terbiye şekillerinin, yapılacak eğitimlerin amacını, kendiliğinden iş görme kabiliyetinin, meydana gelmesine bağlı bulmakta şüphe ve tereddüde yer yoktur.

1914 (10-20:29)

T. B. M. M. NİN GAZİLİK VE MAREŞALLİK UNVANLARINI VERMESİ DOLAYISIYLA BAŞKOMUTAN MUSTAFA KEMALİN ORDUYA MESAJI:

ANKARA 21 EYLÜL 1921

Arkadaşlar,

Milletimizi yabancıların elinde kle olmuş görmemek için giriştiğimiz bu muharebede Sakarya zaferini kazanmak gibi adı daima anılacak yeni ve büyük bir zafer kazandınız. Benim gibi ömrünü senelerden beri saflarınızın yanında geçirmiş olan bir silah arkadaşınız ezilmiş, kahredilmiş düşmanın geri çekilmesinden sonra, hakkınızda duyduğum takdir ve hayret, minnet ve şkranı ordunun her ferdine, memleketin her tarafından duyulacak kadar yüksek sesle söylemeyi gerekli gördüm. Sakarya boyunda verdiğimiz muharebe çok evvelki muharebelerimizde olduğu gibi Anavatanın yalnız bir köşesini, ufak veya büyük bir parçasını tehlikeye düşürmüyordu. Orada biz bütün memleket, bütün varlığımız ve bağımsızlığımız pahasına denecek kadar önemli büyük bir muharebeye giriştik. Yirmibir gün yirmibir gece milletin bağımsızlık fikriyle, bir milletin istila ve yağma fikri birbiriyle boğuştu. Sizin başını eğmeye razı olmayan bağımsızlık fikriniz ilerleyen düşmanı geri çekilmeye mecbur etti. Kızgın bir ufuk üzerinde tüten ve yanan yüzlerce köyümüzü arkasında bırakarak düşman ordusu ceza önünden kaçan bir katil gibi geldiği yerlere gidiyor. Hâlbuki o bir muharebe değil yalnız bir akın düşünüyordu. Fikir ve imanın kudreti mutlak olan kuvvetiyle kazandığınız zafer kadar büyük bir delil olamaz. Mazlum (Zulme uğramış) milletimizi tarihin tehlikeli bir zamanında yeniden ışığa ve kurtuluşa kavuşturan bu muharebede sizin Başkomutanınız olmaktan dolayı bir insan kalbi için mümkün olabilecek en derin mutluluk ve kıvancı duydum.

Komutanlara: Tehlike büyüdükçe yükselen azim ve tedbiriniz, derin ve hassas zekalarınızla muharebenin başarılı bir şekilde sevk ve idaresinde gösterdiğiniz olağanüstü yetenek için,Subaylara: Trablusgarp, Balkan ve Dünya savaşından henüz kmış iken bir ateşten diğerine geçerek milletin bağımsızlık mücadelesinde tuttuğunuz yer, genç ve aziz başlarınızın üzerinde dönen yeni ölüm tehlikelerine karşı gösterdiğiniz korkusuzluk ve kalplerinizde ışıldayan ve bize zafer yolumuzu aydınlatan millet aşkı ve bütün bir heyecanla seyrettiğim sayısız kahramanlıklarınız için.

Er ve Erbaşlara: Kurtuluş için yaptığımız bu savaştan çok daha önce sizi başka muharebe meydanlarında da tanıdım. Dünyanın hiç bir ordusunda yüreği seninkinden daha temiz, daha sağlam bir askere rast gelinmemiştir. Her zaferin mayası şendedir. Her zaferin en büyük payı şenindir. İnancınla, imanıyla,

itaatinle hiçbir korkunun yıldırmadığı demir gibi temiz kalbin ile sonunda düşmanı alt eden büyük gayretin için minnet ve şükranımı söylemeyi kendime en büyük, bir borç bildim.

Sizin gibi komutanları, subayları, er ve erbaşları olan bir milletin yabancı eller altında köle olması mümkün değildir. Bu defa Türkiye Büyük Millet Meclisinin hakkımda yeni bir rütbe ve unvan ile gösterdiği iltifat, sevgi ve alakası doğrudan doğruya size aittir. Millettin verdiği bu rütbe ile yükselen ordu en şerefli, en büyük savaş ile seçkinleşen yine bu ordudur. Zaferden dolayı sizin kahramanlıklarınızla sizin gösterdiğiniz sonsuz fedakârlıklar karşılığında kazanılan bu büyük zaferlerin, millet tarafından takdir edilmesinin işareti olan bu rütbe ve unvanı ancak size mal ederek bütün askerlik hayatımın en büyük iftihar kaynağı olarak taşıyacağım. Cenabı Hak giriştiğimiz kurtuluş mücadelesinde, şerefli silah arkadaşlarıma kendilerini seçkin kılan asaletin, iyilikseverliğin, kahramanlığın hakkı olan kesin kurtuluşa kavuştursun.

Başkomutan

Mustafa KEMAL

1921 (7-413:414)

2. FİKİR HAYATI:

a. AKILCILIK:

Akıl ve mantığın çözümlenmeyeceği mesele yoktur.

(15-270)

Bizim akıl, mantık, zekâ ile hareket etmek en belirgin özelliğimizdir. Bütün hayatımızı dolduran olaylar bu gerçeğin delilidirler.

1925 (76-88)

Bilinç; daima ileriye ve yeniliğe götüren, geri dönüş kabul etmez bir özellik olduğuna göre, Türkiye Cumhuriyeti halkı, ileriye ve yeniliğe uzun adımlarla yürümekte devam edecektir; bilince bir hastalık bulaşmadıkça geri gitmek veya durmak hatıra bile gelemez.

1925(23-267)

Gerçeği söylemekten korkmayınız.

(78-90)

Bu dünyada her şey insan kafasından çıkar. Bir insan başının ifade etmeyeceği hiçbir şeyi düşünemiyorum.

(15-182)

İnsan vücudu bir kürsüdür; zeka cevherinin korunduğu yer olan başı, üzerinde taşımak için kurulmuş bir kürsü!... Çünkü esas zekâdır...

(92-116)

Dünyayı istediği gibi kullanan kuvvet, fikirler ve bu fikirleri belirleyen ve yayan kimselerdir. Fikrin özelliği de hiçbir itirazın bozamayacağı bir kesinlikle kendi kendisini kabul ettirmektir. Bu da fikrin yavaş yavaş duygular haline gelerek inanca dönüşmesiyle mümkündür ve böyle olduktan sonradır ki, onu sarsmak için bütün başka mantıkların, başka düşüncelerin hükmü olamaz.

1914 (10-15:16)

Bir toplumun mutlaka ortak bir fikri vardır. Eğer bu her zaman ifade edilemiyor ve açığa çıkarılamıyorsa, onun yokluğuna hükmedilmemelidir. O pratikte mutlaka vardır. Varlığımızı, bağımsızlığımızı kurtaran bütün iş ve hareketler, milletin müşterek fikrinin, arzusunun, azminin meydana getirdiği büyük eserinden başka bir şey değildir.

1924 (5-200)

İşe köyden ve mahalleden ve mahalle halkından yani kişiden başlıyoruz. Kişiler düşünür olmadıkça, hangi haklara sahip olduğunu anlamadıkça, kitleler istenilen yöne, herkes tarafından iyi veya kötü yönere yönettirebilirler. Kendini kurtarabilmek için her kişinin geleceği ile bizzat ilgilenmesi lâzımdır. Aşağıdan yukarıya, temelden çatıya doğru yükselen böyle bir müessese elbette sağlam olur. Şüphe yok, her işin başlangıcında aşağıdan yukarıya doğru olmaktan ziyade yukardan aşağı olması zorunluluğu vardır.

Birincisinin meydana gelmesi halinde bütün insanlık için amaca ulaşmak kolaylaşmış olurdu. Böyle olmanın pratik ve maddi imkânı henüz bulunamadığından bazı teşebbüs sahipleri, milletlere verilmesi gereken yönün verilmesinde öncülükte bulunuyorlar. Bu suretle yukardan aşağıya şekillendirilebilir. Biz memleketimiz dâhilindeki seyahatlerimizde elbette birinci şekilde başlamış olan milli teşkilatımızın hakiki başlangıca kişiye kadar indiğini ve oradan tekrar yukarıya doğru gerçek şekillenmenin başladığını büyük memnunlukla gördük. Bununla beraber olgunlaşma derecesine ulaşıldığını iddia edemeyiz. Bunun için özel suretle aşağıdan yukarıya tekrar bir şekillenmenin oluşması gayesine özel suretle mesai harcamamız milli ve vatani bir vazife olarak kabul edilmelidir.

1927 (3-1185:1186)

Fikir hazırlıkları, seferberlikte asker toplamak için olduğu gibi davul zurna ile temin edilemez. Fikir hazırlıklarında alçak gönüllülikle çalışmak, kendini silmek, karşısındakine samimi bir güven aşlamak lazımdır.

1919(84-97)

Fikirler anlamsız, mantıksız, boş sözlerle dolu olursa, o fikirler hastalıklıdır. Aynı şekilde sosyal hayat akıl ve mantıktan uzak, faydasız, zararlı ve birtakım inançlar ve geleneklerle dolu olursa felce uğrar.

1922(5-43)

Fikirler zorla ve şiddetle, top ve tüfekte asla öldürülemez!

(53-284)

Bütün ilerlemeler, insan fikrinin eseridir. Fikri harekete getirmek birinci işimiz olmalıdır. Bir kere millet benliğine hâkim olsun ve düşünebilsin, yeter! Başlangıçta hatalı düşünse de, az zaman sonra bu hatayı düzeltebilir... Fikir bir kere faaliyete başladı mı, her şey yavaş yavaş düzene girer ve düzelir. Fikrin serbest hareketi ise ancak kişinin düşündüğünü serbest olarak söylemek, yazmak ve verdiği karara göre her türlü teşebbüse girebilmek serbestisine sahip olmasıyla mümkündür.

(25-64)

Büyük olaylar, fikirlerde büyük inkılâplar yapar.

1922 (5-27)

Birbirimize daima gerçeği söyleyeceğiz. Felaket veya mutluluk getirsin, iyi veya kötü olsun, daima gerçekten ayrılmayacağız.

1925 (5-299)

Çok söz, uzun söz bir şey için söylenir: Gerçeği anlamayanları gerçeğe getirmek için...

1923 (5-255)

Biz daima gerçeği arayan ve onu buldukça ve bulduğumuza inandıkça ifadeye cesaret eden adamlar olmalıyız.

1931 (70-184)

Gizli iş gizli kalmaz. Er geç meydana çıkar. İyisi mi başından açık olun, açık açık!

(67-48)

Bir takım özel ve saklı amaçları gizleyerek, kalbinde, vicdanında tutarak, sebep diye olur olmaz şeyleri söylemek doğru değildir.

1920 (4-110)

Her şeyden önce kendinizin dikkat ve özenle seçeceğiniz belgelere dayanınız. Bu belgeler üzerinde yapacağınız incelemede her şeyden ve herkesten önce kendi insiyatınızı ve ince milli süzgecinizi kullanınız. Sizi büyük hedefe ancak bu görüşlerde kıskanç olmak ulaştırır.

(13)

Dünya insanların hatırına gelen her olumlu iyi şeyin meydana gelişine maddi imkân olsa idi, hakikaten bütün dünyanın genel manzarası başka türlü olurdu. Fakat insanlar için her şeyi yapmakta maddeten imkân bulunamaz.

1920 (4-82:83)

Yolunda yürüyen bir yolcunun yalnız ufku görmesi yeterli değildir. Muhakkak ufkun ötesini de görmesi ve bilmesi lazımdır.

1930 (17-166)

Zamanında hiçbir şeyi kaçırmamak ve zamansız hiçbir şeye uzaktan yakından girişmemek başlıca dikkatimizi çeken şey olmalıdır.

1919 (96-85)

Bir işi zamansız yapmak, o işi bozmak, başarısızlığa uğratmak olur. Her şey sırasında ve zamanında yapılmalıdır.

1919 (96-235)

Vatandaşlara, kamuoyuna daima gerçeği söylemek vazifemiz olsun. Herkese arzularının tamamen yerine gelmesi mümkün olduğuna dair fikir vermek bizim için fayda vermez. Maksadımız böyle gün kazanmak değildir.

Bütün hayatımızı hakiki hedeflere sevk etmek ve en nihayet millete bir gün eliyle tutacağı hakiki ve maddi eserler vermektir. Sözlerimiz herkesin hoşuna gidecek sözler değil, fakat milleti yükseltecek hakikatler olacaktır.

1923 (5-262:263)

Çok namuslu olmalıdır. Ve şimdiye kadar yapılmış bulunan hataların en büyüğü bilhassa teşebbüs sahiplerimizin, aydınlarımızın ve özellikle bilginlerimizin en büyük günahı namuslu olmamaktır. Milletin karşısında namuslu olmak, namuslu hareket etmek lazımdır. Milleti aldatmayacağız. Millete daima ve daima gerçeği söyleyeceğiz. Belki hata ederiz. Gerçek zannederiz. Fakat millet onu düzeltsin! Kendimizi kimsenin üstünde görmeğe de hakkımız yoktur... Radikal yürümek ve esaslı olmak lazımdır.

Yapacağımız şeyin bir anlamı bir nedeni olması gerekir. Bütün dünya bilsin. Yeni Türkiye ne yapıyor, hangi esas üzerine yürüyor. Gerçekte aldatmak kolay değildir. Hiçbir zaman medeniyet dünyasını aldatabileceğimizi zannedemeyiz. Böyle bir zan dünyanın en büyük yanlışlığı içinde bulunduğumuzu göstermekten başka bir neticeye varamaz.

1923 (37-121:122)

Biz bir şeyi vicdanen iyi yaptığımıza, sözlerimizin gerçekliğine inanmış isek, ondan olduğu gibi açık, net, tereddüt ve belirsizliğe yer vermeden söz etmeliyiz.

1923 (5-144)

1923 (5-144)KONYA GENÇLERİYLE KONUŞMA KONYA 20 MART 1923

Sayın Gençler.

Gerçekten bu millet yüzyıllarca kendi arzusu dışında, milletin isteklerinin ve çıkarlarının aksine olarak yönetilmiş, millet hiçbir tarih döneminde doğuştan var olan kabiliyetini geliştirecek çalışma ortamına sahip olamamıştır. Ve bu olanaksızlıklar yüzünden birçok felaketlerde zayıf kalmıştır. O acı felaketler milleti ölüme götürebilecek nitelikte idi. Millette en önemli uyanışların doğmasına neden olan bu son ölüm darbelerine (adeta) teşekkür borçluyuz. Ancak bu sayededir ki, üçbuçuk, dört yıldır milletin yaptığı uyumlu çalışmalar sonucunda millet, hepimizi memnuniyete, dünyayı hayrete, düşmanları dehşete düşüren zaferlere, başarılarla ve tanrının yardımlarına sahip oldu. Bizi kendi benliğimize sahip yapan bu uyanmaya, bize kendimizi bulduran bu hakiki uyanışa daha önce sahip olsaydık, daha eskiden kendi varlığımız, kendi kurtuluşumuz, kendi gayemiz için çalışmış olsaydık, bugünkü sonuç daha parlak olur ve biz son felaketlere uğramayarak dünyanın en mutlu milleti olurduk.

Milletimiz en yüksek medeniyet derecesinde, en parlak olgunluk derecesinde, en şanlı güç olma yolunda iken, diğer birtakım milletler ancak milletimizin darbeleri karşısında kendi benliklerini bularak o darbeleri geçirdikten sonra bugünkü durumlarına gelmişler, biz ise onlardaki uyanıklığa karşı çok derin gafletler içine batıp bugüne gelmişizdir.

Her yerde söylüyoruz, her yerde söylüyor ve tekrar ediyoruz, milletin bugünkü zaferi çok parlak olmakla beraber henüz milletimizi hakiki kurtuluşa erdirmemiştir. Belki bundan sonraki çalışmamız, zaferi kazanmada olduğu gibi aynı yardımlaşmayla, aynı fedakârlıklarla yapılacak çalışmalar sonucunda asıl amaca ulaşacağız. O amaca ulaşmak için de her şeyden önce bizi şimdiye kadar gaflet içinde bırakan nedenleri ve etkenleri incelemek meydana çıkarmak ve tekrar tekrar söylemek lazımdır. Bu gerçekleri, milletin vicdanına iletmek, bu gerçekleri, milletin vicdanına iyice yerleştirmek için onları bir kere, beş kere daha söylemek, onları daima ve daima tekrar etmek lazımdır. Milleti uzun yüzyıllar gaflette bırakan çeşitli sebepler arasında hakiki noktayı, bir kelime ile ifade etmiş olmak için diyebilirim ki. Bütün sefaletlerimizin kesin nedeni zihniyet meselesidir. İnsanlar ve insanlardan oluşan toplumlar her şeyden önce bütün kişileriyle sağlıklı bir zihniyete sahip olmalıdırlar. Zihniyeti zayıf, çürük, yanlış, boş olan bir toplumun bütün çalışması boşunadır. İtiraf etmek zorundayız ki, bütün İslam dünyasının toplumlarında hep yanlış zihniyetler hüküm sürdüğü içindir ki, doğudan batıya kadar İslam memleketleri düşmanların ayakları altında çığnemiş ve düşmanların kölesi olmuştur.

Bu fikrimi açıklamak arzusu ile biraz daha ayrıntıya girmek isterim. Hepinizce bilinmektedir ki, Cenabı Peygamberin, ayet hükümlerini bildirmeye memur olduğu tarihte, komşu ülkelerde çeşitli kavimler vardı. İslam dinini bütün insanlığa kabul ettirmek için, Allah yolunda kılıç çeken Araplar, yüzyıllarca yüksek medeniyetler yaşamış milli geçmişlerine, gelenek ve göreneklerine sahip birçok kavimleri, Türkler, İranlılar, Mısırlılar, Bizanslılar gibi milletleri az zamanda İslamiyet çemberine aldılar. Yine teknik, bilimsel ve maddi olarak görüyorsunuz ki, herhangi bir kavim yeni bir şekil alınca, devleti bütün esaslarıyla kabul etmekte, benimsemekte zorluklarla karşılaşılıyor. Daima uzun bir geçmişin kendi varlığında yaşadığını görüyor. Daima asırlık medeniyetinin kendi sosyal bünyesinde yerleştiği alışkanlığa, inanca bağlı kalıyor ve böyle her yeni bir şey alan kavimlerde yeni ile eskinin birbirine karıştığını, yeni şeyin esaslarıyla, kendinde var olan eski esasların kaynaştığını görüyorsunuz.

Bu tabii kural, İslamiyeti kabul eden milletlerde de aynen meydana geldi. İslam dininin açık seçik çok büyük, çok kıymetli esaslarını ve gerçeklerini bu milletler olduğu gibi almamakta inatçı davrandılar. İslamiyet'in ilk parlak devirlerinde, geçmişin ürünü olan yanlış âdetlerin bir zaman için kendini göstermeye ve etki yapmaya gücü yetmediyse de, bir müddet sonra İslami gerçekleri benimsemekten, İslami esaslara dayanarak hareket etmekten çok, geçmişin mirasından olan âdet ve inançları dine karıştırmaya başlamışlardır.

Bu yüzden İslamiyete girmiş olan birçok milletler İslam oldukları halde çökme yokluk ve gerileme ile karşı karşıya kaldılar. Geçmişlerinin yanlış veya boş alışkanlık ve inançları ile İslamiyeti karıştırdıkları ve bu şekilde İslam gerçeklerinden uzaklaştıkları için kendilerini düşmanlarının esiri yaptılar.

Bu İslam milletleri arasında bizim milletimiz olan Türkler milli gelenek ve görenekleri itibarıyla yanlış şeylere sahip değillerdi. Türk toplumunun geleneklerinin pek çoğu İslam gerçeklerine uygun ve yakındı. Ama Türkler buldukları bölge, yaşadıkları yer itibarıyla bir taraftan İran ve diğer taraftan Arap ve Bizans milletleriyle temas halinde idiler. Şüphe yok ki, temasların milletler üzerinde tesirleri görülür. Türklerin temas ettiği milletlerin o zamanki medeniyetleri ise yozlaşmaya başlamıştı. Türkler bu milletlerin yanlış âdetlerinin, kötü yönlerinin tesirinden kendilerini kurtaramamışlardır. Bu durum kendilerine karmakarışık, bilimsel ve insani olmayan zihniyetler doğurmaktan geri kalmamıştır. İşte çöküşümüzün belli başlı sebeplerinden birini bu nokta teşkil ediyor.

Yine biliyorsunuz ki, İslam dünyasına dâhil toplumlar ile Hıristiyan dünyası kitleleri arasında birbirini affetmeyen bir düşmanlık, kin vardır. İslamlar Hıristiyanların, Hıristiyanlar İslamların ebedi düşmanları oldular. Birbirlerine kâfir, tutucu gözüyle baktılar. İki dünya birbiriyle asırlardan beri bu tutuculuk ve düşmanlıkla yaşadı. Bu düşmanlığın neticesidir ki, İslam dünyası batının her asır yeni bir şekil ve renk alan gelişmesinden uzak kalmıştı. Çünkü İslam âlemi o gelişmeye değer vermiyor, nefretle bakıyordu, aynı zamanda, iki kitle arasında yüzyıllardır devam eden düşmanlığın zorlamasıyla İslam dünyası silahını bir an elinden bırakmamak zorunluluğunu duyuyordu.

İşte silahla bu devamlı uğraşma, düşmanlık hissi, batının gelişmelerine ilgi göstermemek, gerileyişimizdeki nedenlerin diğer bir önemli sebebini teşkil eder. Bu saydığım sebeplerden başka asıl bizim milletimizin, özellikle aydınlarımızın çok dikkatle, çok önemle göz önünde tutacağı bir sebep

vardır ve bence bu sebep şimdiye kadar ilerleyemeyişimizin, en son düzeyde kalışımızın-unutmayalım-memleketimizin baştanbaşa bir harabe oluşunun gerçek sebebidir. Gerileyişimizin bu ana sebebinin şu nokta teşkil ediyor: İslam dünyası iki sınıf ayrı toplumdandır. Biri, çoğunluğu oluşturan halk, diğeri azınlığı oluşturan aydınlar. Bozuk zihniyetli milletlerde büyük çoğunluk başka hedefe, aydın denen sınıf başka zihniyete sahiptir. Bu iki sınıf arasında tam bir zıtlık, tam bir muhalefet vardır. Aydınlar, ana kitleyi kendi hedefine sevk etmek ister; halk kitlesi ve halk ise bu aydın sınıfa uymak istemez. O da başka bir yön tayinine çalışır. Aydın sınıfı kitlenin çoğunluğunu telkinle, doğru yolu göstermekle kendi maksadına göre inandırmakta başarılı olamayınca, başka vasıtalara başvurur. Halka karşı kibirli olmaya, ona hükmetmeye, halkı zorla ve keyfi idare etmeye kalkar. Artık burada asıl incelenen noktaya geldik. Halkı ne birinci şekil ile ne de hükmetme ve keyfi idare ile kendi hedefimize sürüklemekte başarılı olmadığımızı görüyoruz; neden? Bunda başarılı olmak için aydın sınıfla halkın zihniyet ve hedefi arasında doğal bir uyum olması gerekir. Yani aydın sınıfın halka aşılacağı fikirler, halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalıdır. Hâlbuki bizde böyle mi olmuştur? O aydınların aşılacağı fikirler milletimizin ruhunun derinliğinden alınmış fikirler midir?

Şüphesiz hayır, aydınlarımız içinde çok iyi düşünenler vardır. Fakat genel olarak şu hatamız da vardır ki, inceleme ve araştırmalarımıza temel olarak çoğunlukla kendi memleketimizi, kendi tarihimizi, kendi geleneklerimizi, kendi özelliklerimizi ve ihtiyaçlarımızı almıyoruz. Aydınlarımız belki bütün dünyayı, bütün diğeri milletleri tanır, ama kendimizi bilmeyiz.

Aydınlarımız, milletimi en mutlu millet yapayım der. Başka milletler nasıl olmuşsa onu da aynen öyle yapalım der. Fakat düşünmeliyiz ki, böyle bir teori Hiçbir devirde başarılı olmuş değildir. Bir millet için mutluluk olan bir şey diğeri bir millet için felaket olabilir. Aynı sebep ve şartlar birini mutlu ettiği halde diğeri mutsuz edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, keşiflerinden, ilerlemesinden faydalanalım. Fakat unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak zorundayız.

Milletimizin tarihini, ruhunu, geleneklerini doğru, sağlıklı, dürüst bir görüşle görmeliyiz. İtiraf edelim ki, hâlâ ve hâlâ fikir bakımından aydınlarımızın gençleri ile halk arasında uyum gerçekleşmiş değildir. Memleketi kurtarmak için bu iki zihniyet arasındaki ayrılığı durdurmak, yürümeye başlamadan önce bu iki zihniyet arasındaki uyumu sağlamak gerekir. Bunun için de biraz halk kitlesinin yürümesini hızlandırması, biraz da aydınların çok hızlı gitmesi gerekir. Fakat halka yaklaşma ve halkla kaynaşma daha çok ve daha fazla aydınlara yöneltilen bir vazifedir.

Gençlerimiz ve aydınlarımız ne için yürüdüklerini ve ne yapacaklarını öncelikle kendi düşüncelerinde iyice tekrarlamalı, onları halk tarafından iyice benimsenip kabul edilebilir bir hale getirmeli, onları ancak ondan sonra ortaya atmalıdır. Ben çok ümitliyim ki, gençlerimiz bunu yapacak derecede yetişkindir. Biliyorum ki ihtiyarlarımız gibi gençlerimizin de tecrübeleri vardır. Zira milletimizin yakın senelere ait gördüğü acı dersler, yakın yılların en yoğun olayları ile dolu oluşu, devrimizin gençlerini eski devirlerin ihtiyarları kadar ve belki onlardan fazla olayın şahidi, dolayısıyla gençliğimizi ihtiyarlar kadar tecrübe sahibi yaptı. Herhangi bir gencimiz yaşadığı devrin belki üç katı oranında olaya şahit olduğu için her gencimiz üç misli yaş sahibi sayılabilir, onları da ihtiyarlar gibi tecrübeli kabul edebiliriz.

Gençlerimizin sahip oldukları bu tecrübelerden istifade ederek çalışkan, memlekete faydalı ve büyük imanla donatılmış olarak vazifelerini hakkıyla yerine getireceklerine eminim.

Bizim halkımız çok temiz kalpli, çok asil ruhlu, ilerlemeye çok kabiliyetli bir halktır. Bu halk eğer bir defa karşılarındakilerin kendilerine samimiyetle hizmet etmekte olduklarına inanırsa her türlü hareketi derhal kabule hazırdır. Bunun için gençlerin her şeyden önce millete güven vermesi gerekir.

Bunun için idealimizi açıklıkla ifade etmeliyiz. Onu imanla duymalı ve onu çok sabırlı bir şekilde takip etmeliyiz. Kişisel çıkar (duygularımızdan), bencil isteklerimizden arınmayı (sıyrılmayı) ancak böyle canlı, alevli ideal sayesinde başaracağız. Gençlerin kardeşleriyle, babalarıyla, tecrübeli ihtiyarlarıyla, İslam ruhuna sahip gerçek şerefli âlimleriyle beraber çalışmasında başarıya ulaşacağı kesindir.

Fakat bütün iyi niyete, gösterilen bütün sabıra, azim ve dayanıklılığa, ortaya koyan bütün birlik ve dayanışmaya rağmen yine en güzel, en isabetli, en doğru zihniyetleri ve idealleri bozmaya çalışacak insanlara, tesadüf edilecektir. Öylelerine karşı bütün millet fertleri çok şiddetli karşılıklı bulunmalıdır. Hepimiz için öylelerine karşı ezici bir kitle şeklinde bulunmamız en zorunlu bir vicdan gereğidir.

Çünkü terbiye gereği olarak, bu hususta bozgunculuk yapacak insanlara hoşgörü göstermek, büyüklük göstermek; belki, bir milletin mutluluğuna, şerefine, namusuna göz dikmiş insanlara hoşgörü göstermek olur ki, hiçbir zaman, hiçbir kişi buna müsaade edemez. Hiç kimse buna müsaade etmek hakkına sahip değildir ve siz de olmamalısınız.

Bir milletin namuslu bir varlık ve saygın bir mevki sahibi olması için, o milletin yalnız bilgili, teknik bilgi sahibi olması yeterli değildir. Her ilmin, her şeyin üstünde bir özelliğe sahip olması lazımdır ki, o da milletin belirli ve olumlu bir karaktere sahip olmasıdır. Böyle bir karaktere sahip olmayan kişiler ve böyle kişilerden meydana gelen milletler hiçbir zaman gerçek bir devlet kuramazlar. Böyle milletler birer karışıklık yuvası olurlar. Benim bildiğime göre memleketimizde uzun yıllardan beri açılmış ve halen kutsal ateşlerle yanan ve alevi her mensubunun kalp ve vicdanını aydınlatan Türk Ocaklarının esas gayesi millete böyle olumlu bir karakter vermektir. Türk Ocakları milletin kültürü üzerinde önemli tesirler yapmalıdır. Zaten bunu yapıyorlar ve daha fazlasıyla yapacaklardır. Biz milliyet fikirlerini uygulamada çok gecikmiş ve çok ilgisiz kalmış bir milletiz.

Bunun zararlarını fazla çalışmayla karşılamaya çalışmalıyız. Bilirsiniz ki, milliyet teorisini, millet idealini yok etmeye çalışan teorilerin dünya üzerinde uygulaması mümkün olmamıştır. Çünkü tarih, olayların gelişimi ve gözlemler, her zaman insanlar ve milletler arasında milliyetin daima egemen olduğunu göstermiştir ve milliyet prensibi aleyhindeki büyük çapta fiili tecrübelerle rağmen yine milliyet hissinin öldürülemediği ve yine kuvvetle yaşadığı görülmektedir.

Özellikle bizim milletimiz, milliyetini bilmez görünmesinin çok acı cezalarını çekmiştir. Osmanlı İmparatorluğu içindeki çeşitli toplumlar hep milli inançlara sarılarak, milliyet idealinin kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu, onlardan ayrı ve onlara yabancı bir millet olduğumuzu sopa ile içlerinden kovulunca anladık. Kuvvetimizin zayıfladığı anda bizi hor ve hakir gördüler. Anladık ki, kabahatimiz kendimizi unutmaklığımızdır. Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak öncelikle

bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu saygıyı hissi, fikri ve fiili olarak bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim; bilelim ki milli benliğini bulmayan milletler başka milletlerin avı olurlar.

Milli varlığımıza düşman olanlarla dost olmayalım. Böylesine karşı bir Türk şairinin dediği gibi,

1915 (12-55)

"Türküm ve düşmanım sana, kalsam da bir kişi" diyelim.

Düşmanlarımıza bu gerçeği anlattığımız gün, fikrimize, idealimize, geleceğimize yan bakan her kişiyi düşman kabul ettiğimiz gün, milli benliğe uzanacak her eli şiddetle kırdığımız, milletin önüne dikilecek her engeli derhal devirdiğimiz gün, gerçek kurtuluşa ulaşacağız. Ve sizler gibi aydın, azimli, imanlı gençler sayesinde bu kurtuluşa ulaşacağımıza emin olabiliriz...

Her şeyden önce şunu en basit bir dini gerçek olarak bilelim ki, bizim dinimizde özel bir sınıf yoktur. Ruhbaniyeti reddeden bu din, dinde tekeli kabul etmez. Mesela bilginler; halkı aydınlatma vazifesi mutlaka bilginlere ait olmadığı gibi, bu hususu dinimiz de kesinlikle yasaklar. O halde biz; bizde özel bir din sınıfı vardır diyemeyiz. Diğerleri dinen aydınlatma hakkından yoksundur. Böyle düşünürsek kabahat bizde, bizim cahilliğimizdedir. Hoca olmak için, yani dini gerçekleri halka anlatmak için, cübbe giymek şart değildir. Bizim yüce dinimiz, her erkek ve kadın müslümana genel olarak araştırmayı emrediyor ve dinimize göre her erkek ve kadın müslüman dindaşlarını aydınlatmakla yükümlüdür.

Bir fikri daha düzeltmek isterim. Milletimizin içinde gerçek âlim, âlimlerimiz içinde milletimizin gerçekten iftihar edebileceği bilginlerimiz vardır. Fakat bunlara karşılık ilim örtüsü altında gerçek ilimden uzak, gereği kadar yetişmemiş, ilim yolunda gereği kadar ilerleyememiş hoca kıyafetli cahiller de vardır. Bunların ikisini birbirine karıştırmamalıyız.

Seyahatlerimde birçok gerçek aydın bilginlerimizle temas ettim. Onları en yeni ilim terbiyesini almış, sanki Avrupa'da okumuş bir seviyede gördüm. İslamın gerçeğini ve ruhunu bilen bilginlerimizin hepsi bu olgunluk derecesindedir. Şüphesiz ki, bu gibi bilginlerimizin karşısında imansız ve hain bilginler de vardır, fakat bunları onlara karıştırmak doğru olmaz.

Hakiki bilginler ile dine zararlı bilginlerin birbirine karıştırılması Emeviler zamanında başlamıştır. Hazreti Peygamberin yaşadığı müslümanlığın en mutlu zamanlarında, Hazreti Peygamber'imizin ölümünden sonra dört halife hazretlerinin zamanlarında, doğrudan doğruya Hazreti Peygamber'imizin çağrısı ve dört halifenin aydınlatmaları ile müslüman olup kurtuluşa kavuşan müslüman kitleler arasında; ta ki Muaviye ile Hazreti Ali'nin karşı karşıya geldiği zamana kadar; hakiki bir incelik, kalpten saygı ve büyük bir bağlılık vardı. Siffin olayında Muaviye'nin askerleri Kur'an'ı Kerimi mızraklarına taktılar ve bu şekilde Hazreti Ali'nin ordusunda tereddüt ve güçsüzlük meydana getirdiler. İşte o zaman dine bozgunculuk, müslümanlar arasına soğukluk girdi ve o zaman doğru ve gerçek olan Kur'an, haksızlığı kabule vasıta yapıldı. En despot hükümdarlardan olan Muaviye'nin nasıl bir hile neticesinde Halifelik sıfatını kazandığını biliyorsunuz. Ondandır bütün zorba hükümdarlar hep dini âlet edindiler; keyfi idarelerini ve ihtiraslarını kabul ettirmek için hep bilginler sınıfına başvurdular. Bilginler, inancı tam bilginler, hiçbir vakit bu zorla hükmeden hükümdarlara boyun eğmediler.

Onların emirlerini dinlemediler, tehditlerinden korkmadılar. Bu gibi bilginler kamçılar altında dövüldü, memleketlerinden sürüldü, zindanlarda çürütüldü, darağaçlarında asıldı. Ancak onlar yine dini o hükümdarların keyfine âlet yapmadılar. Fakat gerçekten bilgin olmamakla beraber sırf o rolde buldukları için bilgin sanılan, menfaatine düşkün açgözlü ve imansız bir takım hocalar da vardı. Hükümdarlar işte bunları ele aldılar ve işte bunlar, dine uygundur diye fetvalar verdiler.

Gerektikçe yanlış hadisler bile uydurmaktan çekinmediler. İşte o tarihten beri saltanat tahtında oturan, saraylarda yaşayan, kendilerine halife adı veren zorba hükümdarlar bu gibi hoca kıyafetli yalancılara iltifat ettiler ve onları korudular, hakiki ve imanlı bilginler her zaman ve her devirde onların sevmediği kişiler oldu.

Üçbuçuk dört yıl öncesine kadar, yaşayan Osmanlı hükümdarları da aynı şeyleri yapmışlar, aynı yol göstericilerden faydalanmışlardı. Osmanlı tarihinden bu hususta uzun örnekler göstermeye gerek yok, son Osmanlı hükümdarı Vahdettin'in hareketi gözünüzün önündedir. Onun emriyledir ki, bile bile ölüme götürülen milleti kurtarmak isteyenler isyancı ilan edildi. Onun emriyle millet ve vatani kurtarmak için kan döken aziz ordumuzun isyancı sürüsü olduğuna dair fetvalar veren bilgin kıyafetli kimseler çıktı. Onlar da fetvaları Yunan uçakları ile ordumuzun içine atıyorlardı. İşte bu noktada soruyu soran arkadaşımıza yerden göğe kadar hak veririm. Bilginler içinde böyle hainleri koruyan, düşmanca hareketlerini hükümlere bağlayan, din örtüsü ve şeriat sözleriyle milleti hataya düşürüp kandıran bilginlerin -onlar için bu tabiri kullanmak istemem- ve böyle kötülöklere âlet olan insanların yüzündendir ki, dört halifeden sonra din daima siyasete, menfaate, keyfi idareye alet edildi. Bu durum Osmanlı tarihinde böyle idi. Abbasiler, Emeviler zamanında da böyle idi. Fakat şunu görüşlerinize sunarım ki, böyle adi ve alçak hilelerle hükümdarlık yapan halifeler ve onlara dini alet yapma aşağılığını gösteren sahte ve imansız bilginler tarihte daima rezil olmuşlar, rezil edilmişler ve daima cezalarını görmüşlerdir.

Abbasi halifelerinin sonuncusu biliyorsunuz ki, bir Türk tarafından parçalanmıştı. Dini kendi ihtiraslarına alet yapan hükümdarlar ve onlara yol gösteren hoca unvanlı hainlerin sonları hep böyle olmuştur. Böyle yapan halifeler ve bilginlerin arzularına kavuşamadıklarını tarih bize sonsuz örneklerle açıklamakta ve ispat etmektedir. Artık bu milletin ne öyle hükümdarlar, ne öyle bilginler görmeğe katlanma gücü ve imkanı yoktur. Artık kimse öyle hoca kıyafetli sahte bilginlerin yalanlarına önem verecek değildir. En cahil olanlar bile o gibi adamların amaçlarını pek âlâ anlamaktadır.

Fakat bu hususta tam bir güven sahibi olmamız için bu göz açıklığını, bu uyanıklığı, onlara karşı, bu nefreti, gerçek kurtuluş anına kadar bütün kuvvetiyle hattâ gittikçe artan bir kararlılıkla korumalı ve devam ettirmeliyiz. Eğer onlara karşı benim şahsi fikrimi öğrenmek isterseniz, ben şahsen onların düşmanıyım derim. Onların olumsuz yönde atacakları bir adım, yalnız benim şahsi imanıma değil, yalnız benim gayeme değil, o adım benim milletin hayatı ile ilgili, o adım milletin hayatına karşı kötü bir niyet, o adım milletin kalbini hedef alan zehirli bir hançerdir. Benim ve benimle aynı fikirdeki arkadaşlarımla yapacağı şey mutlaka ve mutlaka o adımı atanı tepelemektir.

Şüphesiz yok ki arkadaşlar, millet birçok fedakârlıklar ve kanı pahasına en sonunda elde ettiği hayati prensibine kimseyi tecavüz ettirmeyecektir. Bugünkü hükümetin, meclisin, kanunların, anayasanın esasları

ve var oluş nedeni hep bunun içindir. Sizlere bunların da ötesinde bir söz söyleyeyim. Olacak şey değil ama eğer bunu sağlayacak kanunlar olmasa, bunu sağlayacak meclis olmasa böyle olumsuz adım atanlar karşısında herkes çekilse ve ben tek başıma yalnız kalsam bile, onları tepeler ve yine öldürürüm.

1923 (5-137:147)

b. BİLİM VE TEKNOLOJİ

Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında yol gösterici aramak gaflettir, cahilliktir, doğru yoldan sapmaktır. Yalnız ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişimini anlamak ve ilerlemeleri zamanında takip etmek şarttır. Bin, iki bin, binlerce yıl önceki ilim ve fen lisanının koyduğu kuralları, şu kadar bin yıl sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir.

1924(5-197)

Gözlerimizi kapayıp tek başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile alakasız yaşayamayız... Aksine yükselmiş, ilerlemiş, medeni bir millet olarak medeniyet düzeyinin üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.

Hiçbir tutarlı kanıta dayanmayan birtakım geleneklerin, inanışların korunmasında ısrar eden milletlerin ilerlemesi çok güç olur; belki de hiç olmaz. İlerlemede geleneklerin kayıt ve şartlarını aşamayan milletler, hayatı, akla ve gerçeklere uygun olarak göremez. Hayat felsefesini geniş bir açıdan gören milletlerin egemenliği ve boyunduruğu altına girmeye mahkûmdur.

1922 (5-44)

Başarılı olmak için aydın sınıfla halkın zihniyet ve hedefi arasında doğal bir uyum sağlamak lazımdır. Yani aydın sınıfın halka telkin edeceği idealler, halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalı (dır).

1923(5.141)

Halka yaklaşmak ve halkla kaynaşmak daha çok aydınlara yöneltilen bir vazifedir. Gençlerimiz ve aydınlarımız niçin yürüdüklerini ve ne yapacaklarını önce kendi beyinlerinde iyice kararlaştırmalı, onları halk tarafından iyice benimsenip kabul edilebilecek bir hale getirmeli, onları ancak ondan sonra ortaya atmalıdır.

1923 (5-141:142)

İlerlemek yolunda yapılacak her önemli teşebbüsün, kendine göre önemli sakıncaları vardır. Bu sakıncaların en az dereceye indirilmesi için tedbir ve teşebbüslerde hata yapmamak lazımdır.

1927 (2-600)

İnsanların hayatına, faaliyetine egemen olan kuvvet, yaratma ve icat yeteneğidir.

1930(15-262)

Manevî kuvvet ise özellikle ilim ve iman ile yüksek bir şekilde gelişir.

1922 (4-223)

Her işin esas hedefine kısa ve kestirme yoldan varmak arzu edilmekle beraber, yolun kabul edilebilir; mantıki ve özellikle ilmi olması şarttır.

(13)

Her yeni yetişen kendinden eskisini beğenmeyecek kadar yükselirse o zaman, ancak o zaman gelecek nesiller birbirinden kademe kademe yüksek seviyede bir yükselme grafiği meydana getirebilir ki, insanlığın ilerlemesinin amacı da budur.

1918(40)

Bir millet için mutluluk olan birşey diğer millet için felâket olabilir. Aynı sebep ve şartlar birini mutlu ettiği halde diğerini mutsuz edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden istifade edelim, ancak unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz.

Milletimizin tarihini, ruhunu, geleneklerini gerçek, sağlam, dürüst bir görüşle görmeliyiz.

1923 (5-141)

Taassup cahilliğe dayanır. Bundan dolayı taassubu olan cahildir. İlim mutlaka cahilliği yener, o halde halkı aydınlatmak lazım (dır).

1923 (37-73)

Bu millet ve memleket ilme, irfana çok muhtaç; tahsil yapmış, diploma almış gelmiş olanları korumak kadar doğal ve lüzumlu bir şey olmaktan başka, parti parti eğitim ve öğretim görmek için ilim ve fen almak için Avrupa'ya, Amerika'ya ve her tarafa çocuklarımızı göndermeye mecburuz ve göndereceğiz. İlim ve fen ve ihtisas nerede varsa sanat nerede varsa gidip, öğrenmeye mecburuz. Bu nedenle artık himaye çok zayıf kalır. Bunun yerine mecburiyet geçerli olur.

1923 (37-123)

Hayati gerçekleri bilerek, bilmeyenlere de uygun bir yol ile veya zor ile anlatarak amacımıza yürüyeceğiz... Bizi o amaca varmaktan alıkoyan iki kuvvet vardır. Biri dış düşmanlardır. Bunlar bizi bir sömürge haline koymak için ilerlememizi istemeyenlerdir. Fakat çiftçi arkadaşlar, muhterem babalar, bizim için bunlardan daha zararlı, daha öldürücü bir sınıf daha vardır: O da içimizden çıkması muhtemel olan

hainlerdir. Akli eren memleketini seven, gerçeği gören kimselerden böyle bir düşman çıkmaz. İçimizde böyleleri çıkarsa onlar ya akli ermeyen cahiller, ya memleketini sevmeyen kötüler, ya gerçeği görmeyen körlerdir. Biz cahil dediğimiz zaman mutlaka okula gitmemiş olanları kasdetmiyoruz. Kastettiğim ilim, gerçeği bilmektir. Yoksa okumuş olanlardan en büyük cahiller çıktığı gibi, hiç okumak bilmeyenlerden de, özellikle sizlerin içinizde görüldüğü gibi gerçeği gören gerçek bilginler çıkar.

1923 (5-132)

Sanayileşmek, en büyük milli davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük, küçük her çeşit sanayii kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan savunması olmak üzere, ürünlerimizi değerlendirmek ve en kısa yoldan, en ileri ve mutlu Türkiye idealine ulaşabilmek için, bu bir zorunluluktur.

1937 (4-381)

Memleket için kaçınılmaz olan sanayiinin kurulması bitmedikçe her yönden kalp huzuru duymamıza imkân yoktur. Bu sebeple, memleketin sanayiye ait donanımını tamamlamak için, bütün gayret ve dikkatinizi çekmeyi yerinde buluyorum.

1933 (4-359)

Türkiye'de devlet madenciliği, milli kalkınma hareketiyle yakından ilgili, önemli konulardan biridir.

Genel sanayileşme düşüncemizden başka, maden arama ve işletme işine, her şeyden önce dış ödeme vasıtalarımızı, döviz gelirimizi artırabilmek için devam etmeye ve özel bir önem vermeye mecburuz.

Maden Tetkik ve Arama Dairesinin çalışmalarına en yüksek gelişme hızını vermesini ve bulunacak madenlerin, verimlilik hesapları yapıldıktan sonra planlı şekilde hemen

işletmeye konulmasını temin etmemiz lazımdır. Elde bulunan madenlerin en önemlileri için, üç yıllık bir plan yapılmalıdır.

1937 (4-382)

İtiraf ederim ki, düşmanlarımız çok çalışıyor. Biz de onlardan daha çok çalışmaya mecburuz. Çalışmak demek, boşuna yorulmak, terlemek değildir. Zamanın gereklerine göre bilim ve teknik ve her türlü medeni buluşlardan azami derecede yararlanmak zorunludur.

1923 (5-91)

Harp sanayi kuruluşlarımızı, daha çok geliştirme ve genişletme için alınan tedbirlere devam edilmeli ve sanayileşme çalışmamızda da ordu ihtiyacı ayrıca göz önünde tutulmalıdır...

Bütün uçaklarımızın ve motorlarının memleketimizde yapılması ve hava harp sanayimizin de bu esasa göre geliştirilmesi gerekir. Hava Kuvvetlerinin kazandığı önemi göz önünde tutarak, bu çalışmayı planlaştırmak ve bu konuyu layık olduğu önemle milletin görüşünde canlı tutmak lazımdır.

1937 (4-387)

İlim, tercüme ile olmaz, inceleme ile olur.

(70-167)

İlim ve özellikle sosyal bilimler dalındaki işlerde ben emir vermem. Bu alanda isterim ki beni bilim adamları aydınlatsınlar. Onun için siz kendi ilminize, irfanınıza güveniyorsanız, bana söyleyiniz, sosyal ilimlerin güzel (yapıcı) yönlerini gösteriniz, ben takip edeyim.

(28-316)

Ben, manevî miras olarak hiç bir ayet, hiç bir dogma, hiç bir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevi mirasım ilim ve akıldır. Benden sonrakiler, bizim aşmak zorunda olduğumuz çetin ve köklü zorluklar karşısında, belki gayelere tamamen eremediğimizi, fakat asla taviz (ödün) vermediğimizi, akıl ve ilmi rehber edindiğimizi tasdik edeceklerdir. Zaman süratle ilerliyor, milletlerin, toplumların, kişilerin mutluluk ve mutsuzluk anlayışları biledeğişiyor. Böyle bir dünyada, asla değişmeyecek hükümler getirdiğini iddia etmek, aklın ve ilmin gelişimini inkâr etmek olur. Benim Türk milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. Benden sonra beni benimsemek isteyenler, bu temel mihver (eksen) üzerinde akıl ve ilmin rehberliğini kabul ederlerse, manevi mirasçılarım olurlar.

(129-18)

c. EĞİTİM

(1) Eğitimin önemi:

Bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüce bir sosyal toplum halinde yaşatan veya bir milleti esaret ve sefaletle terkeden terbiyedir.

Terbiye kelimesi yalnız olarak kullanıldığı zaman herkes kendine göre bir anlam çıkarır. Ayrıntıya girilirse terbiyenin hedefleri, amaçları çeşitlenir. Meselâ dini terbiye, milli terbiye, milletlerarası terbiye...

Bütün bu terbiyelerin hedef ve gayeleri başka başkadır... Yeni Türk Cumhuriyetinin yeni nesle vereceği terbiye, milli terbiyedir.

1924 (5-200)

Milli terbiyenin ne demek olduğunu bilmekte artık karışıklık, yanlış anlama olmamalıdır. Bir de milli terbiye esas olduktan sonra onun dilini, usulünü, vasıtalarını da milli yapmak zorunluluğunu tartışmak gereksizdir.

Milli terbiye ile geliştirilmek ve yükseltmek istenen genç beyinleri bir taraftan da paslandırıcı, uyuşturucu, hayali fazlalıklarla doldurmaktan dikkatle kaçınmak lâzımdır.

1924 (5-201)

Memleketimizi, toplumumuzu gerçek hedefe, mutluluğa erdirmek için iki orduya ihtiyaç vardır. Biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri milletin geleceğini yoğuran kültür ordusu...

Bir millet irfan ordusuna sahip olmadıkça, muharebe meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin kalıcı sonuçlar vermesi ancak irfan ordusuna bağlıdır.

1923 (72-17)

Milli eğitimde, süratle yüksek bir seviyeye çıkacak olan bir milletin, hayat mücadelesinde maddi ve manevi bütün kudretlerinin artacağı muhakkaktır.

1928 (4-345)

Milli eğitim ışığının memleketin en derin köşelerine kadar ulaşmasına, yayılmasına özellikle dikkat ediyoruz.

1924 (4-316)

Devlet bünyesinde yüzyıllar boyu derin idari ihmallerin neden olduğu yaraları iyileştirmede verilecek emeklerin en büyüğünü hiç kuşku yok ki irfan yolunda esirgememiz lazımdır.

1921(5-16)

(2) Eğitim programı:

En önemli ve verimli vazifelerimiz milli eğitim işleridir.

Milli eğitim işlerinde kesinlikle zafere ulaşmak lâzımdır. Bir milletin gerçek kurtuluşu ancak bu şekilde olur. Bu zaferin sağlanması için hepimizin tek vücut ve tek düşünce olarak esaslı bir program üzerinde çalışması lazımdır. Bence, bu programın iki esaslı noktası vardır:

(a) Sosyal hayatımızın ihtiyaçlarına uygun olması

(b) Çağın gereklerine uymasındır.

1922 (5-44)

Büyük davamız, en medeni ve en üst refah seviyesinde bir millet olarak varlığımızı yükseltmektir.

Bu, yalnız kurumlarda değil, düşüncelerinde de köklü bir inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu teşebbüste başarı, ancak, yasal bir planla ve en akılcı bir şekilde çalışmakla mümkün olabilir. Bu sebeple, okuma yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak; memleketin bütün kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek; memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak, kişi ve kurumları yaratmak; işte bu önemli prensipleri en kısa zamanda sağlamak... Bakanlığın üzerine aldığı büyük ve ağır vazife ve sorumluluklardır. İşaret ettiğim prensipleri Türk gençliğinin beyninde ve Türk milletinin bilincinde daima canlı bir halde tutmak üniversitelerimize ve yüksek okullarımıza düşen başlıca vazifedir.

1937 (4-386)

Bu memleketin asıl sahibi ve toplumumuzun esas unsuru köylüdür... Bizim takip edeceğimiz milli eğitim politikamızın temeli, öncelikle var olan cahilliği ortadan kaldırmaktır...

Tüm köylüye, okuma ve yazmayı, vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıyacak kadar tarihi, coğrafi, dini ve ahlaki bilgiler vermek ve temel matematiği (dört işlem) öğretmek, milli eğitim programımızın ilk hedefidir.

1922 (4-223)

Türkiye'nin öğretim ve eğitim politikasının her derecesini, tam bir netlik ve hiçbir tereddüde yer vermeyen açıklık ile ifade etmek ve uygulamak lazımdır. Bu politika tam anlamı ile milli bir nitelikte görülebilir.

1924 (4-317)

Hükümetin en verimli ve en önemli vazifesi milli eğitimle ilgili işlerdir. Bu işlerde başarılı olabilmek için öyle bir program takibetmeye mecburuz ki, o program milletimizin bugünkü haliyle, sosyal, hayati ihtiyacıyla, çevre şartlarıyla ve çağın gerekleriyle tamamen uygun ve uyumlu olsun. Bunun için büyük ve fakat hayali ve karmaşık düşüncelerden tamamen sıyrılarak gerçeği etkili bir bakışla görmek ve el ile temas etmek lâzımdır. Teşebbüs edilecek şeyin neden ibaret olduğu ancak bu şekilde kendiliğinden ortaya çıkar...

Yüzyıllardan beri milletimizi idare eden hükümetler eğitimin yaygınlaştırılması arzusunu göstere gelmişlerdir. Ancak bu arzulama ulaşmak için doğuyu ve batıyı taklitten kurtulamadıklarından, sonuç milletin cahillikten kurtulamamasına neden olmuştur.

1922 (4-223)

Milli Eğitim programımızın, Milli Eğitim siyasetimizin temel taşı, cahilliğin yok edilmesidir.

Cahillik yok edilmedikçe, yerimizdeyiz... Yerinde duran bir şey ise geriye gidiyor, demektir. Bir taraftan genel olan cahilliği yok etmeye çalışmakla beraber, diğer taraftan toplumsal yaşamda bizzat faal ve faydalı, verimli elemanlar yetiştirmek lâzımdır. Bu da ilk ve orta öğretimin uygulamalı bir şekilde olmasıyla mümkündür. Ancak bu sayede toplumlar iş adamlarına, sanatkârlarına sahip olur. Elbette

milli dehamızı geliştirmek, hislerimizi lâıyk olduğu dereceye çıkarmak için yüksek meslek sahiplerim de yetiştireceğiz. Çocuklarımızı da aynı ğretim derecelerinden geçirerek yetiştireceğiz.

1922 (5-45)

Kongremizden (16-21 TEMMUZ 1921 tarihleri arasında Türkiye Milli Eğitim işlerinin bir programını

hazırlamak amacıyla Ankara'da yapılan resmi ilk genel toplantıda) yalnız çizilmiş eski yollarda şöyle veya böyle yürümenin nasıl olacağının tartişılmasını değil, belki ileri sürdüğüm şartları kapsayan yeni bir sanat ve marifet yolu bulup millete göstermek ve o yolda yeni nesli yürütmek için rehber olmak gibi kutsal bir görev bekliyoruz.

1921(5-17)

(3) Verilecek Eğitimin Türü (Milli Eğitim) :

Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, göreceklere öğrenimin sınırı ne olursa olsun, ilk önce ve her şeyden önce Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine milli geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek gereği öğretilmelidir.

Dünyada, uluslararası duruma göre böyle bir mücadelenin gerektirdiği manevi unsurlara sahip olmayan kişiiler ve bu nitelikte kişiilerden oluşan toplumlara hayat ve bağımsızlık yoktur.

1922 (4-224)

Çocuklarımızı aynı eğitim derecesinden geçirerek yetiştireceğiz.

Kesinlikle bilmeliyiz ki, iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır, hastadır.

ocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz öğrenim sınırı ne olursa olsun, onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz:

1. Milletine,
2. Türkiye Devletine,
3. Türkiye Büyük Millet Meclisine,

Düşman olanlarla mücadele (bu mücadelenin) sebep ve vasıtaları ile donatılmayan milletler için yaşama hakkı yoktur.

1922 (5-45)

Bir milli eğitim programından söz ederken, eski devrin boş inançlarından ve yaradılış niteliklerimizle hiç de ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, doğudan ve batıdan gelebilen bütün etkilerden tamamen uzak,

milli karakterimiz ve tarihimize, uyumlu bir kültür kastediyorum. Çünkü milli dehamızın tam olarak gelişmesi ancak böyle bir kültür ile sağlanabilir. Herhangi bir yabancı kültür, şimdiye kadar takip edilen yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar ettirebilir. Kültür (fikri kültür) ortamla uyumludur. O ortam milletin karakteridir.

Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara özellikle varlığı ile, hakkı ile, birliği ile ters düşen bütün yabancı unsurlarla mücadele lüzumunu ve milli duyguya dayanan düşünceleri büyük bir olgunlukla her karşıt düşünceye karşı şiddetle ve fedakârlıkla savunma zorunluluğu telkin edilmelidir. Yeni neslin bütün manevi gücüne bu özellik ve yeteneklerin aşılması önemlidir. Sürekli ve müthiş bir mücadele şeklinde beliren milletlerin hayat felsefesi, bağımsız ve mutlu kalmak isteyen her millet için bu özelliği büyük bir şiddetle istemektedir.

1921(5-16:17)

Gelecek için yetiştirilen vatan çocuklarına, hiçbir güçlük karşısında baş eğmeyerek tam sabır ve dayanıklılık ile çalışmalarını ve öğrenimdeki çocuklarımızın anne ve babalarına da yavrularının öğrenimlerini tamamlanması için her fedakârlığı göze almaktan çekinmemelerini tavsiye ederim. Büyük tehlikeler önünde uyanan milletlerin kararlarında ne kadar ısrarlı olduklarını tarih doğrulamaktadır. Silahı ile olduğu gibi kafasıyla da mücadele mecburiyetinde olan milletimizin, birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur.

1921 (5-17:18)

Eğitim ve öğretimde uygulanacak metod, bilgiyi insan için fazla bir süs, bir hükmetme vasıtası veya medeni bir zevkten çok, maddi hayatta başarılı olmayı sağlayan pratik ve kullanılması mümkün bir vasıta haline getirmektir. Milli Eğitim Bakanlığımız bu esasa önem vermektedir.

1923 (4-288)

İlk ve orta öğretim mutlaka insanlığın ve medeniyetin gerektirdiği ilmi ve fenni versin, fakat o kadar pratik bir şekilde versin ki, çocuk okuldan çıktığı zaman aç kalmaya mahkûm olmadığına emin olsun.

1922 (97-9)

Milli Eğitimin gayesi yalnız hükümete memur yetiştirmek değil, daha çok memlekete ahlâklı, karakterli, cumhuriyetçi, inkılâpçı, olumlu, atılgan, başladığı işleri başarabilecek kabiliyette, dürüst, düşünceli, iradeli, hayatta rastlayacağı engelleri aşmaya kudretli, karakter sahibi genç yetiştirmektir. Bunun için de öğretim programları ve sistemleri ona göre düzenlenmelidir.

1923 (25-62)

Bir yandan bilgisizliği ortadan kaldırmaya uğraşırken, bir yandan da memleket evladını toplumsal ve ekonomik hayatta aktif şekilde etkili ve verimli kılabilmek için zorunlu olan ilk bilgileri, uygulamalı bir biçimde vermek metodu eğitimimizin temelini oluşturmalıdır. Medeni ve çağdaş bir toplumun bilim ve kültür yolunda yalnız bu kadarla yetinmeyeceği şüphesizdir.

Milletimizin dehasının gelişmesi ve bu sayede layık olduğu medeniyet düzeyine ulaşması ancak, yüksek bilim ve teknik elemanlarının yetiştirilmesi ve milli kültürümüzün yüceltilmesi ile mümkündür.

Orta öğretimde bile eğitim ve öğretim metodunun uygulamalı olması esasına uymak şarttır. Kadınlarımızın da aynı öğretim kademelerinden geçerek yetişmelerine önem verilecektir.

1922 (4-224)

Hayatın her çalışma safhasında olduğu gibi özellikle öğretim hayatında sıkı disiplin başarının esasıdır. Müdürler ve öğretim kadroları disiplini sağlamaya, öğrenci ise disipline uymaya mecburdur.

1925 (122-24)

(4) Okul ve öğretmen:

Öğretmenler her fırsattan yararlanarak halka koşmalı, halk ile beraber olmalı ve halk, öğretmenin çocuğa yalnız alfabe okutan bir varlıktan ibaret olmayacağı anlamalıdır.

1927 (8-46)

Okul genç beyinlere; insanlığa hürmeti, millet ve memlekete sevgiyi, şerefi, bağımsızlığı öğretir... Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için takip edilmesi en uygun olan en güvenli yolu belletir... Memleket ve milleti kurtarmaya çalışanların aynı zamanda mesleklerinde birer namuslu uzman ve birer bilgin olmaları lâzımdır. Bunu sağlayan okuldur. Ancak bu şekilde her türlü teşebbüsün mantıklı sonuçlara ulaşması mümkün olur.

1923 (5-43)

İlk ilham, ana baba kucağından sonra okuldaki öğretmenin dilinden, vicdanından, terbiyesinden alınır. Bu ilhamın gelişebilmesi, millet ve memlekete hizmet edebilecek kudret ve kabiliyetini verebilmesi için, millet ve memlekette büyük, derin ilgi yaratan fikir ve duygularla her an desteklenmesi lâzımdır. Bu fikir ve duyguların kaynağı bizzat memleket ve millettir. Milletın ortak arzu ve eğilimine temas etmek ve onun gereklerine varlığı adamayı hareket kuralları olarak kabul etmek hakiki yolda yürüyebilmek için en önemli esastır. Bir milletin fertlerinde sağlanması ve egemen olması, uyulması gereken şey milletin ortak arzusu, milletin ortak fikridir. Bir insan memleket ve milletine faydalı bir iş yaparken, göz önünden bir an uzak bulundurmamaya mecbur olduğu kural milletin hakiki eğilimidir.

1924(5-199)

Okullarda öğretim vazifesinin güvenilebilir ellere teslimini, memleket evladının, o vazifeyi kendine hem bir meslek, hem bir ideal sayacak üstün ve saygıdeğer öğretmenler tarafından yetiştirilmesini sağlamak için öğretmenlik, diğer serbest ve yüksek meslekler gibi, derece ilerlemeye ve her halde refah sağlamaya uygun bir meslek haline getirilmelidir. Dünyanın her tarafında öğretmenler insan toplumunun en fedakâr ve saygıdeğer unsurlarıdır.

1923 (4-289)

Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir. Öğretmenden eğitimciden yoksun bir millet henüz millet adını almak kabiliyetini kazanmamıştır. Ona basit bir kitle denir, millet denemez. Bir kitle millet olabilmek için mutlaka eğitimcilerle, öğretmenlere muhtaçtır.

1925 (5-235:236)

Memleketi ilim, irfan, ekonomi ve bayındırlık sahalarında da yükseltmek, milletimizin her hususta çok verimli olan kabiliyetlerini geliştirmek, gelecek nesillere sağlam, değişmez ve olumlu bir karakter vermek lâzımdır. Bu kutsal amaçlar elde etmek için mücadeleye atılanların arasında öğretmenler en önemli ve en hassas yeri almaktadır.

1923 (7-487)

Yeni nesil, en büyük Cumhuriyetçilik dersini bugünkü öğretmenler topluluğundan ve onların yetiştirecekleri öğretmenlerden alacaktır.

1924 (123-11)

Türkiye'nin bir kaç yıla sığdırdığı askerî, siyasi, idari inkılâplar sizin, sayın öğretmenler, sizin sosyal ve fikri inkılâptaki başarılarınızla pekiştirilecektir. Hiç bir zaman hatırlarınızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet sizden "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" nesiller ister.

1921 (5-174)

(Öğretmenler) Ordularımızın kazandığı zafer, sizin ve sizin ordularınızın zaferi için yalnız zemin hazırladı... gerçek zaferi siz kazanacak ve devam ettireceksiniz ve mutlaka başarılı olacaksınız. Ben ve sarsılmaz imanla bütün arkadaşlarım, sizi takip edeceğiz ve sizin karşılaşıcağınız engelleri kıracağız.

1922 (5-46)

Okulun vereceği ilim ve fen sayesinde ki Türk milleti, Türk sanatı, ekonomisi, Türk şiir ve edebiyatı bütün güzellikleri ile gelişir.

1922 (5-44)

Öğretmenler; yeni nesli Cumhuriyetin fedakâr öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz, yeni nesil, sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin beceriniz ve fedakârlığınızın derecesiyle orantılı olacaktır. Cumhuriyet; fikren, ilmen, fennen, bedenen kuvvetli ve yüksek karakterli koruyucular ister. Yeni nesli, bu özellik ve kabiliyette yetiştirmek sizin elinizdedir... Sizin başarınız, Cumhuriyetin başarısı olacaktır.

1924 (5-174)

Bence yeni devletimizin, yeni hükümetimizin bütün esasları, bütün programları ekonomi programından çıkmalıdır... Çünkü her şey bunun içindedir. Bunun için evlâtlarımızı o şekilde eğitip

terbiye etmeliyiz ve onlara o şekilde ilim ve irfan vermeliyiz ki, ticaret dünyasında, tarım ve sanatta ve bütün bunların faaliyet sahalarında faydalı olsunlar, etkin olsunlar, faal olsunlar, işleyen bir organ olsunlar. Bunun için milli eğitim programımız, gerek ilköğretimde ve gerekse orta öğretimde verilecek bütün şeyler bu görüşe göre olmalıdır.

1923 (5-111)

Her profesör ve öğretmenin aşılacağı fikirler, ideal gayelere hizmet edecek şekilde olmalıdır. Kitapların cansız teorileriyle karşı karşıya gelen genç beyinler, öğrendikleriyle memleketin gerçek durum ve çıkarları arasında ilişki kuramıyorlar. Yazarların ve teorisyenlerin tek taraflı dinleyicisi durumunda kalan Türkiye'nin çocukları hayata atıldıkları zaman bu ilişkisizlik ve uyumsuzluk yüzünden tenkitçi, karamsar, milli şuurlu ve düzene uyumsuz kitleler meydana getirirler.

1931 (50-11:28)

(5) Okuma Yazmanın Önemi:

Hepimize, bu memleketin bütün vatanını seven yetişkin evlatlarına önemli bir vazife düşüyor; bu vazife, milletimizin tümüyle okuyup yazmak için gösterdiği istek ve arzuya fiili olarak hizmet ve yardım etmektir. Hepimiz, özel ve toplum hayatımızda rastladığımız okuyup yazma bilmeyen erkek, kadın her vatandaşımıza öğretmek için candan arzu göstermeliyiz.

1928 (4-346)

Hedefe yalnız çocukları yetiştirmekle ulaşamayız! Çocuklar geleceğindir. Çocuklar geleceği yapacak adamlardır. Fakat geleceği yapacak olan bu çocukları yetiştirecek analar, babalar, kardeşler hepsi şimdiden az çok aydınlatılmalıdır ki, yetiştirecekleri çocukları bu millet ve memlekete hizmet edebilecek yararlı ve faydalı olabilecek şekilde yetiştirebilirler! Hiç olmazsa yetiştirmek lüzumuna inansınlar! Okullardan başka gazeteler, küçük dergiler köylere kadar yayınlanıp dağıtılmalıdır. Bizim köylümüz ne gazete ne dergi v.s. okumaz. Bilenler bilmeyenleri toplayıp, okutmayı, onlara okumayı anlatmayı bir vazife bilmelidir.

1923 (37-114:115)

Büyük Türk milletine onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı vermek gereklidir. Büyük Türk milleti cahillikten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabılır. Bu okuma yazma anahtarı ancak Lâtin esasından alınan Türk alfabesidir. Basit bir tecrübe Lâtin esasından Türk harflerinin, Türk diline ne kadar uygun olduğunu şehirde ve köyde yaşlı ilerlemiş Türk evlatlarının ne kadar kolaylıkla okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır.

1928 (4-345)

d. KAMUOYU VE BASIN:

(1) Genel:

Milli egemenlik esasına dayalı temsili bir hükümette, kamuoyu büyük bir rol oynar. Basm ve toplantı hürriyetleri olmadan ve topluma ait işler hakkında geniş bir tenkit sahası bırakılmadan kamuoyu vazifesini yapamaz. Milli egemenlik ve temsili hükümet fikrinin yayılması ve yükselmesi ancak kamuoyunun faaliyeti ile mümkündür.

Hükümetin fikri, memleketin fikrini temsil etmelidir. Hükümet memleketin fikrini anlayabilmek için, bu fikrin belirmesine neden olan vasıtalarla sahip olmalıdır. Gerçi hükümet, seçim zamanlarında milletin fikirlerini öğrenir; seçilmiş olan meclisler de milletin fikrini temsil ederler. Fakat milletin seçim zamanlarında belirttiği fikirler sabit kalmaz. Bu sebeple, meclislerin bu fikirleri temsil edebilmesi, çok zaman devam etmez. Kamuoyu, milletin içinden taşan çeşitli fikirler denizidir. O denizde çeşitli akımlar, çeşitli münakaşa dalgaları meydana getirir. Kamuoyu ruhi bir ortamdır. Orada cereyan eden fikir mücadelesi, dikkatli gözlerden gizli kalmaz. Eski demokrasilerde, bu fikir mücadelesi, bütün vatandaşların her gün bir arada toplanarak yaptıkları toplantılarda meydana geliyordu. Bugün vatandaşların sayısal çokluğu ve medeni hayatın vatandaşlara yüklediği günlük işler, onların maddeten ve her gün bir arada toplanmalarına imkân bırakmamıştır. **Bu sebeple kamuoyu ideal bir ortam olmuştur ki, bu ortamda topluma ait işlerin tenkidi şu özellikleri gösterir:**

(a) Tenkit ve münakaşa tamamen hürdür. Bu hürriyet, herkes tarafından, hiç kimsenin etkisi olmadan, kendi kendine kullanılır. Hükümeti ve meclisi dikkatli bulunduran kamuoyunun tenkit hürriyetidir.

(b) Kamuoyunun tenkit hürriyeti, başlıca çok sayıdaki yayınlar ile olur. Yayınlar yolsuzluklara engel olur ve hükümet organlarının vazifelerini doğru yapmaya mecbur eder. Yayın en etkin kontrol vasıtalarındandır. Bu noktada, tenkidin kolay ve fakat yapmanın güç olduğu hakikatinin unutulmaması lazımdır. Onun için, toplumun iyiliği fikri, her türlü tenkitlere ve münakaşalara daima hâkim ve esas tutulmalıdır. Gerekli görülen fikirler, toplumun iyiliği adına ortaya atılmalıdır. Bu fikir, hareket noktası olunca, tenkit ve münakaşa, devletin de iyiliği adına yapılmış ve vatandaşların sosyal ve siyasi terbiyelerini yükseltmeye hizmet etmiş olur.

(c) Topluma ait işleri tenkit hürriyeti, hükümet ile millet arasında bir anlaşma ortamı meydana getirir. Hükümet yayın yoluyla kamuoyunu anlar ve gerektiğinde lüzumlu olan belgelerle onu aydınlatır.

Hükümetin milleti ve milletin hükümeti anlaması, bunların tek vücut olmalarını ve kalmalarını sağlar.

Gerçek kamuoyu, dışarıdan kimsenin etkisi olmaksızın doğal olarak mevcut olan duygu ve düşüncelerin yine doğal olarak yarattığı bir havadır. Hâlbuki insan daima etki altında kalır. Yalnız yeter ki bu etki, toplumu meydana getiren insanların hakikaten onları düşünen ve bütün varlığını onlara adayanlar tarafından yaratılmış olsun. Bu şekilde yaratılacak olan kamuoyu bu memleketin geleceğini sağlayabilir. Yoksa esen herhangi bir hava ile değişebilecek bir kamuoyu içinde yaşarsak yarın güvenmek mümkün olmaz. Türk milletinin sağlam bir fikre sahip olmasını sağlamak amacımızdır. Yürüdüğümüz hakikat yolunun milleti mutluluğa ulaştıran tek yol olduğunu anlatmak lazımdır. Her şeyin oluşmasına çalışırken bütün çalışmaların, bütün teşebbüslerin üstünde olarak Türk kamuoyunu gerçeği anlamaya ve duymaya alıştırmak, bu durumu ona doğal hale getirmek, şuradan ve buradan gelecek günlük fikirlere, sahte ve yanıltıcı sözlere asla önem vermeyecek bir olgunluğa eriştirmektir.

1931 (5.263)

Bir toplumun ortak ve genel hisleri ve fikirleri vardır. Toplumların kıymetleri,, medenileşme dereceleri, arzu ve eğilimleri ancak bu genel duygu ve düşüncelerin meydana geliş ve açığa çıkış derecesiyle anlaşılabilir. Bir topluluğu yöneten insanlar için toplumun talihi üzerinde hüküm vermek durumunda bulunan dostlar veya düşmanlar için ölçü, bu toplumun düşüncelerinden (kamuoyundan) anlaşılabilir. Bundan dolayı milletler kamuoylarını dünyaya tanıtmak zorunluluğundadır. Bütün dünya kamuoyunun öğrenilmesi ise hayatın düzene konması için şüphesiz lazımdır. Bu hususta ise mevcut araçların birincisi ve en önemlisi basın. Basın milletin genel sesidir. Bir milleti aydınlatma ve ona doğru yolu göstermede, bir milletin muhtaç olduğu fikri gıdayı vermekte,özetle bir milletin hedefi mutluluk olan ortak yönde yürümesinin sağlanmasında, basın başlı başına bir kuvvet, bir okul, yol göstericidir. Önemi ve yüceliği medeniyet dünyasında açıklık kazanan basma, hükümetimizin birinci derecede önem vermesi, bu konuda sarf edeceği çalışmayı millet için yapmakla sorumlu olduğu hayırlı hizmetlerin baş tarafına koyması yüce meclisin kesinlikle isteyeceği hususlardandır.

1922 (4-224)

Kamuoyu gibi gösterilmek istenilen suni fikirler, en sonunda özel fikirler gibi düşünülebilir. Değerli ve yararlı görülürse göz önüne alınır. Fakat genel idarede lazım olan kurallar niteliğindedirdeğerlendirilemezler.

1925 (5-210)

Kamuoyunu gerçek durum ile karşı karşıya bırakmayı tercih ederim.

(2-693)

(2) Kamuoyunun Kendi Kendine Teşkilatlanması:

Hükümet, tavır ve hareketini düzenlemek için, kamuoyuna önem verince, kamuoyu teşkilatlanır. Kamuoyunun daima, faydalanılmaya hazır bir şekilde bulunabilmesi, onun bir teşkilata sahip olmasıyla

mümkündür. Bu teşkilat, serbest tenkit ve münakaşa sahasıdır. Bu saha daima açık olmalı ve daima çeşitli fikirlerle beslenmelidir. Bu ise, basının gayreti ve toplum menfaatinin her gün yeniden yeniye münakaşa edilmesi ile olur. Kamuoyunun geçerli olduğu bir ülkede gazeteler yayınlanmazsa, halk şaşkın ve çalgın bir hale gelir. **Bahsettiğimiz bu fikir teşkilatında, şu özellikler görülür:**

(a) Fikir teşkilatı, bir azınlığın veyahut bir takım seçkin insanların ürünüdür. Şüphesiz halk kitlesi bu teşkilata katılır. Fakat başka şeylerde olduğu gibi, bunda da halk kitlesinin rolü faal değildir. Gerçi halk, yayını yansıtır, fikirlere taraftar toplar, fakat fikirleri, ortaya atan ve yayınların merkezlerini meydana getiren halk değildir.

(b) Çağdaş fikir teşkilatında, hakikatte iki seçme grubun faaliyeti vardır. Bu sınıflardan biri, basın teşebbüslerini meydana getiren ve idare edenlerdir.

Basın, fikirleri ortaya atmak ve yayınlamak için gerekli vasıtaadır. Siyasi fikirleri de üreten basındır. Basın teşebbüsleri, gazeteler, mecmualar ve kitap basımları ile olur. Basının siyasi fikir üretimindeki rolü, daha çok başka niteliktedir. Çünkü siyasi fikirleri ortaya atan, daima siyasi gruplar ve zümreler gibi fikir dernekleridir. Esas olarak kabul edilmelidir ki siyasi fikirler siyasi partilerin menfaatine olarak, onlar tarafından ortaya konur. Yoksa halk kitlesi içinde, kendiliğinden meydana çıkmaz.

(c) İyice bilinmesi gerekir ki, gazeteler okul kitapları değildir. Aşağılık insanların para ile yaptırdıkları basın mücadeleleri vardır. En adi yalanları yaymada basının kullanıldığı olmuştur. Basın ve fikir hürriyetinin karşılaştığı başka tehlikeler de vardır. Basının ve hatta fikir derneklerinin, milli hükümetin tesirinden kurtularak, siyasi veya ekonomik gizli amaçlara alet olmasından korkulur. Basının para ile satın alınabilmesi, uluslararası yüksek para âleminin basın üzerinde gizli tesiri veyahut sadece yabancı devletlerin örtülü ödeneklerinin etkisi, işte bunların kamuoyunu kandırma ve yanıltmasından tamamıyla korkulur. Fakat hürriyetten çıkacak bu kötülükler asla çaresiz değildir. İlk önce basın hürriyetine yasal bir sınır çizilir. İkinci olarak gazeteler, özel bir teşkilat kurarak bununla kendi üzerlerinde ahlaki bir tesir meydana getirirler, ilk zamanlarda, bir işten başka bir şey olmayan gazetecilik, sosyal bir müessese haline gelebilir. Bundan başka, halkın fikrî ve siyasi terbiyesi de bir güvencedir. Halk, çeşitli gazeteleri okumaya ve onları birbirleriyle kontrol etmeye ve gazeteci yalanlarına inanmamaya alışır. Bütün bunların üstünde, her şeyin açık olması sayesinde iyi niyetin gelişeceğini ve çok önemli meseleler üzerinde iyi niyet sahibi insanların daima çoğunluğu oluşturacağını kabul etmek uygun olur. Çünkü "Her zaman dünyanın yarısını ve bir zaman dünyanın hepsini aldatmak mümkündür.

Fakat bütün dünyayı her zaman aldatmak mümkün değildir. Tecrübe göstermiştir ki, insanların her şeyi söylemelerini önlemek asla mümkün değildir. Fakat, milli terbiye ve büyük manevi kuvvetlere karşı hükümetin uygun şekildeki hareketi sayesinde, isyankâr fikirlerin yayılmasına müsaade etmeyecek sosyal bir çevre yaratmak mümkündür. Her halde, her şeyin söylenmesine müsaade etmek ve bunun karşısında söyleyenlerin harekete geçmesini bekleyerek tedbir almakla yetinmek anlamsızdır. Bütün halkın harekete geçtiği gün onları durduracak kuvvet yoktur. Doğal olarak bir sağlığı koruma olduğu gibi, sosyal bir sağlığı koruma da vardır. Her ikisi aynı prensibe dayanır. Maddi mikropları yok etmek mümkün olmadığı gibi, manevi mikropları da yok etmek mümkün değildir. Fakat şahsın vücudunda fizyolojik

bir sağlık yaratmak mümkün olduğu gibi, sosyal bünyede de manevi bir sağlık yaratmak, bu Şekilde bir direnç ortamı hazırlamak mümkündür.

(3) Gazeteler:

Türkiye Cumhuriyetinde, gazete çıkarmak, kitap yayınlamak, basımevi açmak için, uyulması gereken resmi iŐlemler, Basın ve yayın Kanununda tespit edilmiştir. Zararlı yayın ve Őahıslara saldırı halinde yapılacak iŐlemler de, bu kanunlarda ve Ceza Kanununda yazılıdır.

Bu hususta, bizce söylenecek sözler Şöyle zetlenebilir. Basının genel hayatta, siyasi hayatta ve Cumhuriyetin ilerleme ve gelişmesinde sahip olduğu vazifeler yüksektir. Basının, tam ve geniş hürriyeti iyi kullanması hususunun duyarlı olduğu kayda değerdir. Her türlü kanuni kayıtlardan önce, bir kalem sahibi ilme ve kendi siyasi görüŐlerine olduğu kadar vatandaşların haklarına ve memleketin her türlü özel düşüncelerin üstünde olan yüksek menfaatlerine de dikkat etmeye ve saygı göstermeye manevi olarak mecburdur. Bu mecburiyettir ki, genel düzeni sağlayabilir. Bununla birlikte, basın serbestisinden meydana gelecek kötülükler ortadankaldırarak etkili vasıta, asla geçmişte zannedildiği gibi, basın hürriyetini kısıtlayan hususlar değerdir. Aksine, basın hürriyetinden doğacak sakıncaların giderilme vasıtası, yine basın hürriyetinin kendisidir.

1930 (14-492:494)

Türkiye basını, milletin hakiki sesi ve iradesinin meydana geldiği yer olan Cumhuriyetin etrafında çelikten bir kale vücuda getirecektir. Bu kale fikir kalesi, zihniyet kalesidir. Basın mensuplarından bunu istemek Cumhuriyetin hakkıdır. Bugün milletin samimi olarak birlik ve dayanışma içinde bulunması zorunludur. Toplumun esenliği ve mutluluğu bundadır. Mücadele bitmemiştir. Bu gerçeği milletin kulağına, milletin vicdanına gerektiği gibi ulaŐtırmada basının vazifesi çok ve çok önemlidir.

1924 (5-167)

Memlekette Cumhuriyet devrinin kendi zihniyet ve ahlakını taşıyan basının yine ancak Cumhuriyetin kendisi yetiştirir. Bir taraftan geçmiş devirler gazetelerinin ve mensuplarının düzelmesi imkânsız olanları milletin görüşünde belirirken, diğer taraftan Cumhuriyet basınıının temiz ve verimli etki alanı geniŐleyip yükselmektedir. Büyük ve soylu milletimizin yeni çalışma ve medeniyet hayatını kolaylaŐtırıp teşvik edecek, işte ancak bu zihniyetteki basın olacaktır.

1925 (21-43)

Basına hiçbir Şekilde hükmedilemez ve baskı altında tutulamaz.

1923(6-65)

Gazeteler mevcut olan kanunlar çerçevesinde hürdür. Ancak bunun dıŐına çıktıkları zaman takibe uğrarlar. Gazeteler, kanunun ve toplum çıkarlarının aksine bir olaya Şahit ve bir bilgiye sahip oldukları takdirde gerekli yayında bulunmalıdırlar.

1923 (5-51)

Memlekette kalem hürriyetinin de, demokrat bir idareye layık olgunlukla kullanılmasında daha dikkatli olunacağını ümit ederim.

1930 (4-352)

Özel amaçla yayın yapan bazı gazetelerin, halkın çoğunluğu üzerinde yaptığı etki her memlekette olduğu gibi o gazetelerin lehinde değildir.

1924 (6-77)

Basın hürriyetinin sakıncalarının giderilmesinin yine basın hürriyeti ile mümkün olduğuna dair, bu büyük meclisin yol gösterme ve düzenleme sahasında (saptadığı) saygı duyulan esaslar eğer Cumhuriyetin ruhu olan faziletten yoksun kendini bilmezlere, basında eşkıyalık fırsatı verirse eğer halkı aldatan ve doğru yoldan çıkanların fikir sahasındaki kötü ve uğursuz etkileri, tarlasında çalışan masum vatandaşların kanlarını akıtmasına, yuvalarının dağılmasına sebep olursa ve en sonunda bozgunculuğun en zararlısını göze alan bu gibi doğru yoldan sapanlar, kanunlarda mevcut açıklıklardan yararlanma imkânını bulurlarsa, Büyük Millet Meclisi'nin yola getirici ve ezici kudretinin müdahale ve uyarması elbette görevi olur.

1924 (4-325:326)

Gazete lazım... Bunun için yalnız okullara önem vermek yeterli değildir. Şimdiye kadar cahil kalanlara da fikir vermek ihtiyacı vardır. Ve bunun için de önemli vasıta basındır... Basının önemi inkâr edilemez. Memleketin medeniyet derecesi ve kamuoyunun durumu nedir? Bunu içe ve dışa anlatacak basındır... Basın mensuplarını korumak lazımdır.

Gazeteciler Türkiye dâhilinde milletin fikrini aydınlatma ve kamuoyunu açık bir şekilde oluşturma çalışmalarında tamamen serbest olmalıdırlar.

1923 (37-21:23)

Gazeteciler gördüklerini düşündüklerini, bildiklerini samimiyetle yazmalıdırlar!

(59-4791)

e. SOSYAL FAALİYETLER

(1) İnsan İlişkileri ve İnsan Sevgisi, Evrensellik,

Artık insanlık kavramı, vicdanlarımızı arıtmaya ve hislerimizi yüceleştirmeye yardım edecek kadar yükselmiştir...

İnsanları mutlu edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak insani olmayan ve son derece üzücü olan bir sistemdir.

İnsanları mutlu edecek tek vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirecek, karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan hareket ve enerjidir.

Dünya barışı içinde insanlığın gerçek mutluluğu, ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ve başarılı olmasıyla mümkün olacaktır.

1931 (5-270)

İnsanlar daima yüksek, asil ve kutsal hedeflere yürümelidirler. Bu hareket şeklidir ki, insan olanın vicdanını, beynini ve bütün insanlık anlayışını tatmin eder. Bu şekilde yürüyenler, ne kadar büyük fedakârlık yaparlarsa, o kadar yükselirler ve bu hareket şekli mutlaka açık olur.

1926(6-79)

Bilerek veya bilmeyerek, isteyerek veya istemeyerek kendisine zarar verenlere karşı kırgınlığı derin olan milletimizin kendi uğrunda esaslı ve hayırlı hizmet verenlere karşı da sonsuz bir bağlılık ve kıymet bilirlilik gösterdiği gerçektir. Bu büyük millet, arzu ve kabiliyetinin yönelmiş olduğu istikametleri görmeye çalışan ve görebilen evlâdını daima takdir etmiş ve korumuştur.

1926 (4-337)

Bir toplumda kıymet ve kuvvet, onu oluşturan kişilerin kendilerini bir kıymet ve kuvvet olarak kabul etmelerindedir. Ancak, bu gibi kişilerden meydana gelmiş sosyal toplumlar tam bir bütün olarak kıymet ve kudret görünümünü arz edebilirler.

1937(15-88)

Bence diktatör, diğerlerini iradesine boyun eğdirenidir. Ben kalpleri kırarak değil, kalpleri kazanarak hükmetmek isterim.

1935 (99-262)

Yemin kutsal bir söz vermek demektir. Namus sahibi olan bir kimse verdiği sözden dönmez.

1919(6-6)

Biz kimsenin düşmanı değiliz! Yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız.

1936 (99.314)

Bütün insanlığın varlığını kendi şahıslarında gören adamlar mutsuzdurlar. Apaçıktır ki, o adamın insan olarak yok olacaktır. Herhangi bir şahsın, yaşadıkça memnun ve mutlu olması için lazım gelen şey,

kendisi için değil kendisinden sonra gelecekler için çalışmaktır. Olumlu düşünen bir adam ancak bu şekilde hareket edebilir. Hayatta tam zevk ve mutluluk ancak gelecek nesillerin şerefi, varlığı, mutluluğu için çalışmakta bulunabilir. Bir insan böyle hareket ederken, "Benden sonra gelecekler acaba böyle bir ruhla çalıştığımı fark edecekler mi?" diye bile düşünmemelidir. Hatta en mutlu olanlar, hizmetlerinin bütün nesillerce bilinmemesini tercih edecek karakterde bulunanlardır...

Bir adam ki; memleketin ve milletin mutluluğunu düşünmekten çok kendini düşünür, o adamın değeri ikinci derecedir. Esas kıymeti kendine veren ve mensup olduğu millet ve memleketi ancak kendi kişiliği ile ayakta tuttuğunu zanneden adamlar, milletlerinin mutluluğuna hizmet etmiş sayılmazlar. Ancak kendilerinden sonrakileri düşünebilenler, milletlerini yaşamak ve ilerlemek imkânlarına kavuştururlar. Kendi gidince ilerleme ve hareket durur zannetmek bir gaflettir.

1937(100)

En iyi kişi kendinden çok ait olduğu sosyal toplumu düşünen, onun varlığının ve mutluluğunun korunmasına kendini adayan insandır.

(60-7061)

Hatırlarsınız, Türk köylüsünün Türk'ün efendisi olduğunu söylediğim zamanı. Ben o efendinin arzu ve iradesi altında senelerden beri çalışmış olan bir kişiyim. Şimdi beni çok heyecana getiren olay Türk köylüsüne naçizane (önemsiz) olsa da küçük bir vazife yapmış olduğumdur. Milletın yüksek temsilcileri bunu iyi görmüş ve kabul etmişler ise benim için ne unutulmaz bir mutluluk hatırasını bana vermişlerdir. Bundan dolayı çok büyük bir zevkle millet, memleket ve Cumhuriyet Hükümetine yapmaya mecbur olduğum vazifelerden en basiti karşısında gösterilmiş olan iyi dilekten, takdirden ne kadar duyulduğımı ifade edemiyorum. Söz konusu olan hediyeın yüksek Türk milletine benim asıl vermeyi düşündüğüm hediye karşısında hiçbir kıymeti yoktur. Ben gerektiği zaman en büyük hediyem olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim.

1937 (7-589-590)

İnsanların saygı ve şerefının, itaat ve uyumunun kendinden maddeten değil, manen yüksek olanlar için gösterilmesi insan ruhunun gereklerindedir.

1914 (9-7)

Büyükük odur ki, hiç kimseye iltifat etmeyeceksin, hiç kimseyi aldatmayacaksın, memleket için gerçek ideal neyse onu göreceksin, o hedefe yürüyeceksin.

1908 (78-101)

Bugün bütün dünya milletleri aşağı yukarı akraba olmuşlardır ve olmakta meşguldürler. Bu itibarla İnsan mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin mutluluğuna ne kadar kıymet veriyorsa bütün dünya milletlerinin mutluluğuna hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Bütün akıllı adamlar takdir

ederler ki, bu yolda çalışmakla hiçbir şey kaybedilmez. Çünkü dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu temine çalışmak demektir.

Dünyada ve dünya milletleri arasında huzur, anlaşma ve iyi geçim olmazsa, bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan yoksundur. Onun için ben sevdiğime şunu tavsiye ederim: Milletleri yönetenler doğal olarak öncelikle kendi milletinin varlığı ve mutluluğunun gerçekleştiricisi olmak isterler. Fakat aynı zamanda bütün milletler için aynı şeyi istemek lâzımdır.

Bütün dünya olayları bize bunu açıktan açığa ispat eder. En uzakta zannettiğimiz bir olayın bize bir gün etki etmeyeceğini bilemeyiz. Bunun için insanlığın hepsini bir vücut ve bir milleti bunun bir organı saymak gerekir. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün organlar etkilenir.

"Dünyanın filan yerinde bir rahatsızlık varsa bana ne?" dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla ilgilenmeliyiz. Olay ne kadar uzak olursa olsun bu esastan şaşmamak lazımdır. İşte bu düşünüş,

İnsanları milletleri ve hükümetleri bencillikten kurtarır, Bencillik kişisel olsun, milli olsun daima kötü olarak kabul edilmelidir. O halde konuştuklarımızdan şu neticeyi çıkaracağım: Doğal olarak kendimiz için lazım olan bütün şeyleri düşüneceğiz ve gerekeni yapacağız. Fakat bundan sonra bütün dünya ile ilgileneceğiz.

1937 (5-278:279)

Milletler yerleştikleri arazinin gerçek sahibi olmakla beraber, insanlığın vekilleri olarak da o arazide bulunurlar. O arazinin servet kaynaklarından hem kendileri faydalanırlar ve hem de bütün insanlığı faydalandırmakla yükümlüdürler. Bu kurala göre bunu yapamayan milletlerin yaşama hakkına ve bağımsızlığa layık olmamaları gerekir.

1920 (5-8)

Bağımsızlık ve hürriyetlerin her ne bahasına ve her ne karşılığında olursa olsun, bozulmasına ve bir kayda bağlanmasına asla göz yummamak; bağımsızlık ve hürriyetlerini tam anlamı ile güven içinde bulundurmamak; ve bunun için gerekirse, son kişinin son damla kanını akıtarak, insanlık tarihini şanlı bir örnek ile süslemek. İşte, bağımsızlık ve hürriyetin hakiki esasını, tam manasını, yüksek kıymetini vicdanında hissetmiş milletler için esas ve en önemli prensip... Ancak bu prensip uğrunda her türlü fedakârlığı, her an yapmaya hazır ve güçlü olan milletler devamlı olarak insanlığın hürmet ve saygısına layık bir toplum olarak düşünülebilirler.

1928 (5-<251>

Bir millet varlığını ve bağımsızlığını sağlamak için yapılması düşünülebilecek teşebbüsleri ve fedakârlığı yaptıktan sonra başardı olur. Ya başarılı olamazsa demek, o milletin ölmüş olduğuna hükmetmek demektir. Bundan dolayı millet hayatta oldukça ve fedakârca teşebbüslerine devam ettikçe başarısızlık söz konusu olamaz.

1927(17-12)

Bayrak, bir milletin bağımsızlık simgesidir. Düşmanın da olsa saygı göstermek lâzımdır.

(57-12)

Bağımsızlığı için ölümü göze alan millet, insanlık onur ve şerefine gereği olan bütün fedakârlığı yapmakla teselli bulur ve doğal olarak kölelik zincirini kendi eliyle boynuna geçiren tembel, kendine saygısı olmayan bir millete göre de dost ve düşman gözünde yeri farklı olur.

1927 (1-13;U)

Gerek askeri birlikler ve gerekse milli kuvvetler tarafından esir edilen düşman askerlerinin hayatlarının korunmasına olağanüstü özen gösterilmesi istenir. Milletimizin fertlerine en ağır saldırılarda bulunan katiller bile esir edildiği zaman öç alma duygusuna kapılmayarak hayatlarının korunmasını nasıl olursa olsun sağlamalarını bütün amirlerden diler esirlerin hastalık sebebiyle olsun elimizde ölmeleri, dini ve milli ahlakımıza uygun düşmedikten başka vatani çıkarlarımızı da gerçek biçimde yaralar.

1920 (130-125)

Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın toprağındaınız. Huzur ve sessizlik içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar! Gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlatlarınız, bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.

Neşeli olmayan insanlardan iki türlü şüphe edilir; ya hastadır, veyahut o insanın başkalarına bildirmek istemediği bir kuruntusu, bir derdi vardır.

(15-300)

(2) Aile Hayatı:

Medeniyetin esası, ilerlemenin ve kuvvetin temeli, aile hayatındadır. Bu hayatta yozlaşma, muhakkak sosyal, ekonomik ve siyasi bozulmaya neden olur. Aileyi oluşturan kadın ve erkeklerin doğal haklarına sahip olmaları, aile vazifelerini yerine getirebilme gücünde olmaları lazımdır.

1924 (5-183)

Sosyal hayatın kaynağı, aile hayatıdır. Ailenin kadın ve erkekten kurulduğunu açıklamaya gerek yoktur.

1925 (86-65)

Eşini mutlu edebilecek herkes evlenmelidir... Çoluk-çocuk sahibi olmalıdır... Çocuk sevgisi insan için bir ihtiyaçtır.

1936 (101-62)

Çocukları serbestçe konuşmaya, düşündüklerini, duyduklarını olduğu gibi, ifade etmeye teşvik etmelidir; böylece hem hatalarını düzeltmeye imkân bulunur, hem de ileride yalancı ve ikiyüzlü olmalarının önüne geçilmiş olur. Kısacası çocuklarımızı artık, düşüncelerini hiç çekinmeden açıkça ifade etmeye, içten inandıkları savunmaya, buna karşılık da başkalarının samimi düşüncelerine saygı duymaya alıştırmalıyız. Aynı zamanda onların temiz yüreklerinde; yurt, ulus, aile ve yurttaş sevgisiyle beraber doğruya, iyiye ve güzel şeylere karşı sevgi ve ilgi uyandırmaya çalışılmalıdır. Bence bunlar, çocuk terbiyesinde, ana kucağından en yüksek eğitim ocaklarına kadar her yerde, her zaman üzerinde durulacak önemli noktalardır. Ancak bu şekildedir ki, çocuklarımız memlekete yararlı birer vatandaş ve mükemmel birer insan olurlar.

(79-79)

Evlilikte, iyi bir geçimin sağlanması ve devamlı olabilmesi için var olması gereken şartlar incelenip anlaşıldıktan sonra, dini, milliyeti, iyiliği, terbiyesi, ahlakı, dilleri farklı iki insanın birleşmelerindeki gariplik kadar dikkati çeken bir şey olmadığı kolaylıkla anlaşılıyor.

1918 (40-51)

Erkeklerin ahlakı, fikirleri ve hisleri üzerinde:

1. Güçlü ve hayatı bilen anneler yetiştirmek,
2. Kadın özgürlüğünü sağlamak,
3. Kadınlarla beraber olmak, etkendir.

1918(40-22)

Kadın meselesinde cesur olalım. Kuruntuyu bırakalım... Açılınlar, onların zihinlerini ciddi ilimler ve fen ile süsleyelim. Namusu, bilimsel ve sağlıklı bir şekilde açıklayalım Şeref ve gurur sahibi olmalarına birinci derecede önem verelim. Sonra 'Kişisel ilişkilere gelince, karakter ve ahlakımıza uygun eş arayalım ve onunla evlenme şartlarını açık ve kesin olarak kararlaştıralım. Ona uymakta kusur edince onun gereğini yapalım. Kadın da böyle hareket etsin...

1918 (40-45)

Türkiye Cumhuriyetinde kadın; bütün Türk tarihinde olduğu gibi bugün de en saygın yerde, her şeyin üstünde yüksek ve şerefli bir varlıktır.

(102-740)

Kadınlarımızın her millette olduğu gibi, bizim milletimiz için de ne kadar yüksek önemi olduğunu söylemeye lüzum yoktur. Bizim milletimizde kadın eskiden bu önemi hakikaten en yüksek derecede kazanmıştır. Büyük atalarımız ve onların anaları tarihin, olayların şahitliği ile ispatlanmıştır ki, gerçekten yüksek faziletler göstermişlerdir. Burada birçok noktalardan sayabileceğimiz o faziletlerin en büyüğü ve en önemlisi kıymetli evlâtlar yetiştirmeleriydi. Gerçekten Türk milletinin bütün

dünyada,yalnız Asya'da değil Avrupa'da bile büyük ezici gücünü göstermiş olması, görkemli savaşlar yapmış bulunması, hep böyle kıymetli ataların faziletli evlatlar yetiştirmesi ve daha beşikten çocuklarının ruhuna mertlik ve fazilet aşılması sayesinde olmuştur.

1923 (5-152:153)

Belki erkeklerimiz memleketi istila eden düşmana karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında varlıklarını ispat ettiler. Fakat erkeklerimizin meydana getirdiği ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Memleketin varoluş sebeplerini hazırlayan kadınlarımız olmuş ve kadınlarımız olmaktadır. Kimse inkâr edemez ki, bu harpte ve ondan önceki harplerde milletin yaşama gücünü ayakta tutan hep kadınlarımızdır.

1923 (5-149)

Bir toplum, bir millet erkek ve kadın demlen iki cins insandan oluşur. Mümkün müdür ki, bir kitlenin bir parçasını ilerletelim. Diğerini görmemezlikten geelim de kitlenin tümü ilerlemeye imkân bulabilsin? Mümkün müdür ki, bir toplumun yansı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilir? Şüphe yok, ilerleme adımları, dediğim gibi iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve ilerleme ve yenileşme sahasına birlikte kesin aşamalar yaptırmak lâzımdır. Böyle olursa inkılâp başardı olur. Memnuniyetle görmekteyiz ki, bugünkü gidişimiz gerçek ihtiyaçlara yaklaşmaktadır. Her halde daha cesur olmak lüzumu açıktır.

1925 (5-219:220)

Bu millet, esas terbiyesini aileden almaktadır. Türk milleti öyle analara sahiptir ki her devrin büyük adamları bu analar yetiştirmiştir. Türk kadını daha yüksek nesiller yetiştirmeye kabiliyetlidir.

(103-529)

Türk kadını dünyanın en aydın, en faziletli ve en ağır başlı kadını olmalıdır... Milletin kaynağı, sosyal hayatın esası olan kadın, ancak faziletli olursa görevini yerine getirebilir. Her halde kadın çok yüksek olmalıdır.

1925 (5-234:235)

Daha esenlikle, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. (Bu yol), büyük Türk kadınına çalışmamıza ortak yapmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına ilmi, ahlâki, sosyal, ekonomik hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve destekleyicisi yapmak yoludur.

1923 (5-151)

Bundan sonra Türk ırkı, kadınlarını, erkeklerinin yapmaya zorunlu olduğu erlik vazifesi dâhil, bütün hizmetlere ortak ederse, Etilerde, İskitlerde, onlarda olduğu gibi kendi ırkından başkalarının hiçbir yardımına muhtaç olmaksızın büyük milli ideallerine başlı başına ve bağımsız olarak yürümek kabiliyetini kazanabilir.

(102-741)

Türkiye Cumhuriyetinin esas düşüncesi kadınları değil, erkekleri bile, savaş alanına götürmemektir. Fakat Türk ulusunun yüksek varlığına, hangi taraftan olursa olsun, ilişildiği zaman, işte o vakit Türk kadınları Türk erkeklerinin sunduğu her yerde hazır ve faal olacaklardır. Bu, insanlığın yüksek huzuru, sükûnu ve dünya insanlığı için lazım bir ödev olduğundandır ki, Türk kadını bunu yapacaktır ve yapa gelmektedir ve yapar.

(102-742)

Siyasi ve sosyal hakların kadın tarafından kullanılmasının, insanlığın mutluluğu ve prestiji açısından çok gerekli olduğuna eminim.

1935(104-14)

Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınından daha la çalışan bir kadından bahsetmenin imkânı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını "Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluş ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar gayret gösterdim" diyemez.

1923 (5-148)

Kadınlarımızın genel görevlerde üzerlerine düşen paylardan başka kendileri için en önemli, en hayırlı, en faziletli vazifelerinden biri de iyi anne olmaktır. Zaman ilerledikçe, ilim geliştikçe, medeniyet dev adımlarıyla yürüdükçe, hayatın, asrın bugünkü gereklerine göre evlât yetiştirmenin güçlüklerini biliyoruz. Anaların, bugünkü evlâtlarına vereceği terbiye eski devirlerdeki gibi basit değildir, günün anaları için gerekli özelliklere sahip evlat yetiştirmek, evlatlarını günkü hayat için faal bir organ haline koymak, pek çok yüksek niteliği imalarına bağlıdır. Bu sebeple kadınlarımız hatta erkeklerden daha çok aydın, daha çok verimli, olgun, daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar. Eğer gerçekten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdırlar.

1923 (5-153)

Bir toplum, cinslerden yalnız birinin çağdaş gerekleri kazanmasıyla yetinirse, o toplum yarı yarıya güçsüz kalmış demektir. Bir millet ilerlemek ve medenileşmek isterse özellikle bu noktayı esas olarak kabul etmek zorundadır... İnsanlar dünyaya alın yazılarındaki kadar yaşamak için gelmişlerdir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bu nedenle bir toplumun bir organı faaliyette bulunurken, diğer bir organı hareketsiz kalırsa o toplum felçlidir. Bir hayatta çalışması ve başarılı olması için, çalışmanın ve başarılı olabilmenin bağlı olduğu bütün sebep ve şartları kabullenmesi gerekir. Bunun için, bizim toplumumuzda ilim ve fen lazım ise bunları aynı derecede hem erkek ve hem de kadınlarımızın kazanmaları lazımdır. Bilinmektedir ki, her safhada olduğu gibi toplum hayatında da iş bölümü vardır. Bu genel iş bölümü arasında kadınlar kendilerine ait olan vazifeleri yapacakları gibi, aynı zamanda toplumun refahı, mutluluğu için çok gerekli çalışma hayatına da gireceklerdir. Kadının ev işleri çok küçük ve önemsiz bir vazifedir.

1923 (5-84:85)

Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu bu vazifenin önemi gerekli şekilde anlaşılır, Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya kesin karar vermiştir. Bugünün ihtiyaçlarından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini sağlamaktır. Bundan dolayı kadınlarımız da bilgin ve bilgili erkeklerin geçtikleri bütün öğrenim aşamalarından geçeceklerdir. Sonra kadınlar toplum hayatında erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcısı ve destekleyicisi olacaklardır.

1923 (5-85)

Bir toplum aynı gayeye bütün kadınları ve erkekleriyle beraber yürümezse ilerlemesine ve medenileşmesine teknik bakımdan imkân, ilmi bakımdan da ihtimal yoktur.

1923 (5-150)

Bizim dinimiz hiçbir zaman kadınların erkeklerden geri kalmasını istememiştir, Allah'ın emrettiği şey, müslüman erkek ve kadın beraber olarak ilim ve irfan kazanmasıdır. Kadın ve erkek bu ilim ve irfanı aramak ve nerede bulursa oraya gitmek ve ona sahip olmak mecburiyetindedir. İslâm ve Türk tarihi incelenirse görülür ki, bugün kendimizi bin türlü kayıtlarla bağlı zannettiğimiz şeyler yoktur. Türk toplum hayatında kadınlar ilim ve irfan bakımından ve diğer hususlarda erkeklerden kalmamışlardır. Belki daha ileri gitmişlerdir.

1923 (5-85:86)

Şuna inanmak lazımdır ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir. 1923 (5-84)

Kadınlık meselesinde şekil ve dış görünüş ikinci derecededir. Asıl mücadele sahası, kadınlarımız için şekilde ve kıyafette başarıdan çok, asıl başarı olunması gereken saha (kadınların) nur ile irfan ile gerçek fazilet ile donatılmasıdır.

1923 (5-153:154)

Din gereği olan örtünmek, kısaca açıklamak gerekirse, denebilir ki, kadınlara it yaratmayacak ve terbiyeye aykırı olmayacak şekilde basit olmalıdır, örtünme şekli kadını hayatından, varlığından ayıracak bir şekilde olmamalıdır.

1923 (5-87)

Dini örtünme kadınlar için zorluk yaratmayacak kadınların sosyal hayatta, ekonomik hayatta, günlük hayatta, ilim hayatında, erkeklerle birlikte çalışmasına engel olmayacak şekilde basit olmalıdır. Bu basit şekil, toplumumuzun ahlak ve terbiyesine aykırı değildir.

1923 (5-150)

Öyle memleket bölgeleri geçtik ki, orada kadınlar erkeklerden daha çok sabana yapışmış, elinde çapası ile Türk'ün verimli topraklarını zenginleştirmeye çalışıyor, toprağı seviyor, ona gönülden bağlıdır.

Bütün bu insanlar Türkiye Cumhuriyeti zengin, kuvvetli ve muhteşem olsun diye kendi rızkının fazlasını seve seve, tereddütsüz, büyük bir fedakârlıkla devlet hazinesine veriyor.

1937 (7-591)

(3) Gençlik ve Spor:

Her şeye rağmen muhakkak bir ışığa doğru yürümekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet yalnız, aziz memleket ve milletim hakkındaki sonsuz sevgim değil, bugünün karanlıkları, ahlaksızlıkları, şarlatanlıkları içinde sırf vatan ve hakikat aşkıyla ışık ye ve aramaya çalışan bir gençlik gördüğümüdür.

1918(92-17)

Başımıza neler örölmek istenildiği ve nasıl karşı koyduğumuz ve daha doğrusu milletin arzu ve emellerine uyarak ve onun yardımıyla nasıl çalıştığımız görölmeli ve kuşaklar için ibret ve uyanış nedeni olmalıdır. Zaten her şey unutulur. Fakat biz her şeyi gençliğe bırakacağız, o gençlik ki hiç bir şeyi unutmayacaktır; geleceğin ümidi, ışıklı çiçekleri onlardır. Bütün ümidim gençliktedir.

1919 (58-471:472)

Gençler, vatanın bütün ümit ve geleceği size, genç nesillerin anlayış ve enerjisine bağlanmıştır.

1919 (58-248)

Gençliği yetiştiriniz. Onlara ilim ve irfanın müspet fikirlerini veriniz. Geleceğin aydınlığına onlarla kavuşacaksınız. Hür fikirler uygulama alanına konulduğu zaman Türk milleti yükselecektir.

1930 (16-34)

Gençler!

Cesaretimizi kuvvetlendiren ve devam ettiren sizsiniz. Siz almakta olduğunuz terbiye ve İrfan ile, insanlık meziyetinin, vatan sevgisinin, fikir hürriyetinin en kıymetli sembolü olacaksınız. Ey yükselen yeni nesil! Gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk; onu yükseltecek ve devam ettirecek sizsiniz.

1924 (5-184)

Milletin bağrından temiz bir nesil yetişiyor. Bu eseri ona bırakacağım ve gözüm arkamda kalmayacak.

1923 (105-3)

Asla şüphe yoktur ki, Cumhuriyetin gelecekteki evlatları bizden daha bolluk içinde ve daha mutlu olacaklardır.

1927 (7-535)

Gençler için vatani işlerde ölmek söz konusu olabilir. Ama korkmak asla!

1919 (63-127)

Türk çocuklarının kısmeti her başarılı hamleden hep sevinç veren neticeler almaktır. Türk çocukları; yürüdünüz, yürüyorsunuz, yürüyünüz! Yaptığınız hamleler sizi yüksek ideale ulaştırmak üzeredir. Durmayın, yürüyün...

Mutluluk, refah, sevinç ve hepsinden sonra dünyaya karşı yüksek bir gurur seni bekliyor. Türk çocukları! Son sözümün son kelimesine dikkat!...

Gurur, büyüklük, sende zaten vardır. Bunu gösterme! Onu kendi yüksek kutsal yerine (harimine) sakla! Gerekirse büyük alçak gönüllülüğünü göster. Fakat gene gerektiğe göster ezici yumruğunu

İşte bu niteliklerinle ispat edebilirsin ne olduğunu!...

Benim bugünkü ve yarınki Türk çocukluğundan beklediğim nitelik, bu şekilde belirmelidir.

1936(106-4)

Türkiye Cumhuriyetinin, özellikle bugünkü gençliğine ve yetişmekte olan çocuklarına hitap ediyorum:

Batı senden, Türk'ten çok geriydi. Anlamda, fikirde, tarihte, bu, böyleydi. Eğer bugün Batı nihayet teknikte bir üstünlük gösteriyorsa, ey Türk çocuğu, o kabahat da senin değil, senden öncekilerin affedilemez ihmalinin bir sonucudur.

Şunu da söyleyeyim ki; çok zekisin! Bu belli, fakat zekânı unut! Daima çalışkan ol!

1936(106-4)

Siz genç arkadaşlar, yorulmadan beni takibe söz vermişsiniz. İşte ben özellikle bu sözden çok duygulandım.

Yorulmadan beni takip edeceğinizi söylüyorsunuz. Fakat arkadaşlar, yorulmadan ne demek? Yorulmamak olur mu? Elbette yorulacaksınız. Benim sizden istediğim şey yorulmamak değil, yorulduğunuz zaman dahi durmadan yürümek, yorulduğunuz dakikada da dinlenmeden beni takip etmektir. Yorgunluk her insan, her canlı için doğal bir durumdur. Fakat insanda yorgunluğu yenebilecek manevi bir kuvvet vardır ki, işte bu kuvvet yorulanları dinlendirmeden yürütür.

Sizler, yani yeni Türkiye'nin genç evlatları, yorulsanız dahi beni takip edeceksiniz... Dinlenmemek üzere yürümeğe karar verenler asla ve asla yorulmazlar. Türk gençliği gayeye, bizim yüksek idealimize durmadan yorulmadan yürüyecektir.

1937 (5-280)

Genç fikirli demek, doğruyu gören ve anlayan gerçek fikirli demektir. Milletın egemen amaçlarının görüş noktası budur. Hepimiz ona uymak zorundayız.

1925 (86-24)

Bizim halkımız çok temiz kalpli, çok asil ruhlu, ilerlemeye çok kabiliyetli bir halktır. Bu halk eğer bir defa karşısındakilerin samimiyetle kendilerine hizmet ettiğine inanırsa her türlü hareketi derhal kabule hazırdır. Bunun için gençlerin her şeyden önce millete güven vermeleri lazımdır. 1923 (5-142)

Türk milleti ve onun küçük ve büyük yaştaki çocukları çelikten yapılmış heykellerdir; onların ne olduklarını anlamak için onlarla savaş meydanlarında boy ölçüşmek lazımdır. İşte böyle bir teşebbüstür ki, Türk gençliğinin binlerce sene evvelden beri tanınmış olan yüksek kıymet, kuvvet, kudret ve yenilmez zekâsının imtihanı olur.

1937 (15-87:88)

Sayın gençler, hayat mücadeleden ibarettir. Bundan dolayı hayatta yalnız iki şey vardır. Galip olmak (kazanmak), mağlup olmak (yenilmek). Size, Türk gençliğine terk edip bıraktığımız vicdani emanet, yalnız ve daima galip olmaktır ve eminim daima galip olacaksınız. Milletın yükselme neden ve şartları için yapılacak şeylerde, atılacak adımlarda kesinlikle tereddüt etmeyin. Milleti o yükselme noktasına götürmek için dikilecek engellere hep birlikte mani olacağız. Bunun için beyinlerinize, irfanlarınıza, bilgilerinize, gerekirse bileklerimize, pazularınıza, bacaklarınıza müracaat edecek, fakat neticede mutlaka ve mutlaka o gayeye varacağız... Bu millet, sizin gibi evlatlarıyla layık olduğu olgunluk derecesini bulacaktır.

1923 (5-133:134)

Spor yalnız beden yeteneğinin bir üstünlüğü sayılamaz. Anlayış ve zekâ, bu işe yardım eder. Zekâ ve kavrayışı geri olan kuvvetler; zekâ ve anlayışı yerinde olan daha az kuvvetlilerle başa çıkamazlar. Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim.

1930(89-130)

Her çeşit spor faaliyetlerini, Türk gençliğinin milli terbiyesinin ana unsurlarından saymak lazımdır. Bu işte, hükümetin şimdiye kadar olduğundan ciddi ve dikkatli davranması, Türk gençliğini spor bakımından da, milli heyecan içinde özenle yetiştirmesi önemli tutulmalıdır.

1937 (4-387)

Türk sosyal bünyesinde spor hareketlerini düzenlemekle görevli olanlar, Türk çocuklarının spor hayatını yükseltmeyi düşünürken, sadece gösteriş için bir müsabakada kazanmak emeliyle bir spor politikası oluşturmazlar. Asıl amaç, bütün her yaştaki Türkler için beden eğitimini sağlamaktır. "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" sözünü atalarımız boşuna söylememişlerdir.

1937 (15-86)

Fikri gelişmeye olduğu gibi, bedeni gelişmeye de önem vermek ve özellikle karakteri derin tarihimizin ilham ettiği yüksek derecelere çıkarmak lazımdır.

(18-86)

Başarılı olmak için her türlü yardımdan çok bütün milletçe sporun esasını, anlamak ve ona kalpten sevgi göstermek, onu vatani vazife saymak lazımdır.

1926 (54-106)

Her yarışmada arkalarında Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünmelerini, Türk sporcularına meslek kuralı olarak belirliyorum.

1931 (107-98)

Hangi milletin daha sportmen olduğu ancak harp meydanlarında anlaşılır, muharebe meydanlarındaki hayret uyandıran dayanıklılığı ve kahramanlığı; ruhu kadar bünyesinin de sağlamlığına bir delildir. Yalnız harp; milletlerin üstünlüğünü belirtmek için kullanılması uygun görülmeyen müthiş bir vasıta olduğundan ancak gördüğümüz, bildiğimiz usuller uygulanmaktadır.

1926 (89-130)

Türk milleti anadan doğma sportmendir. Henüz yürümeye başlayan köy çocuklarını bile harman yerlerinde güreşirlerken görürsünüz. Ata en çok ve en iyi binen yalnız Türk erkekleri değildir; Türk kadını da bu işi bilir.

1926 (89-130)

Biz henüz Avrupa derecesine gelmedik. Sporda tek ve belli bir amaç gözetmek lazımdır. Sporu ya propaganda için yapacağız yahut da bedeni gelişmemizi sağlamak için yapacağız.

1923 (8-98)

Dünyada spor hayatı, spor gayesi çok önemlidir. Bu kadar önemli olan spor bizim için daha da önemlidir. Çünkü ırk meselesidir. İrkin düzelmesi ve gelişmesi meselesidir.

1925 (54-105)

Sizi günlerce meşgul eden, uzun ve detaylı söylevim, en sonunda geçmişte kalmış bir dönemin hikâyesidir. Bunda, milletimin ve gelecekteki evlatlarımızın dikkatini çekebilecek bazı noktaları belirtebilmiş isem, kendimi mutlu sayacağım.

Bu söylevimle, milli hayatı sona ermiş varsayılan büyük bir milletin; bağımsızlığını nasıl kazandığını ve bilim ve tekniğin en son esaslarına dayalı, milli ve modern bir devleti nasıl kurduğunu ifadeye çalıştım.

Bugün ulaştığımız sonuç, asırlardan beri çekilen milli felaketlerden alınan derslerin ve bu aziz vatanın, her köşesini sulayan kanların bedelidir.

Bu sonucu, Türk gençliğine emanet ediyorum.

1927 (2-897)

GENÇLİĞE HİTABE ANKARA 20 EKİM 1927

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk bağımsızlığım, Türk Cumhuriyetini sonsuza kadar korumak ve savunmaktır.

Varoluşunun ve geleceğinin tek temeli budur. Bu temel senin en kıymetli hazinedir. Gelecekte de, seni bu hâzineden yoksun bırakmak isteyecek, iç ve dış düşmanların olacaktır. Bir gün, bağımsızlık ve Cumhuriyeti savunma mecburiyetinde kalırsan, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın durumun imkân ve şartlarını düşünmeyeceksin!

Bu imkân ve şartlar çok elverişsiz bir şekilde meydana gelmiş olabilir, bağımsızlık ve Cumhuriyetini yok etmeye yönelecek düşmanlar, bütün dünyada benzeri görülmemiş bir galibiyetin temsilcisi olabilirler. Zorla ve hile ile sevgili vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şartlardan daha çok üzücü ve daha çok tehlikeli olmak üzere, memlekette iktidara sahip olanlar ihmalde bulunabilir, doğru yoldan sapmış olabilir ve hatta vatana hainlikte bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri kişisel çıkarlarını istilacıların siyasî emelleriyle birleştirebilirler. Millet fakirlik ve yoksulluk içinde harap ve bitkin düşmüş olabilir.

Ey Türk geleceğinin evlâdı! İşte; bu durum ve şartlar içinde bile, vazifen; Türk bağımsızlık ve Cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur!

1927 (2-897:898)

f. KÜLTÜR, MEDENİYET VE TARİH

Türkiye Cumhuriyetinin temeli kültürdür. Bu sözü burada ayrıca açıklamaya lüzum görmüyorum. Çünkü bu, Türkiye Cumhuriyeti'nin okullarında birçok sebeplerle eser halinde tespit edilmiştir.

Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak, ders almak, düşünmek, zekâyı eğitmektir.

Yine insan, enerjisiyle ve fakat doğanın kendine değer verildikçe insana yaptığı sonsuz yardımıyla yükselen, genişleyen insan zekâsı sınırsız kavrayış anlamında "insanım" diyen özel bir nitelik kazanır.

İnsan, hareket ve faaliyetin, yani dinamizmin ifadesidir. Bu böyle olunca kültür, yukarda işaret ettiğimiz insanlık niteliğinde (bir) insan olabilmek için, esas unsurdur. Bunu kısaca açıklayalım: Kültür, doğanın yüksek verimlilikleriyle mutlu olmaktır. Bu ifade içerisinde çok şey saklıdır. Temizlik, saflık, yükseklik, insanlık v.b... Bunların hepsi insanlık niteliklerindedir. İşte kültür sözcüğünü master

şekline soktuğumuz zaman, doğanın insanlara verdiği yüksek nitelikleri kendi çocuklarına, torunlarına ve gelecek nesillere vermesi demektir.

Buraya kadar anlatmak istediğimiz; bugünkü Türkiye Cumhuriyeti çocukları, kültürel insanlardır. Yani hem kendileri kültür sahibidirler, hem de bu özelliği çevrelerine ve bütün Türk milletine yaymakta olduklarına inanmışlardır.

1936 (15-261:262)

Millî kültürün her alanda açılarak yükselmesini Türkiye Cumhuriyeti'nin temel dileği olarak sağlayacağız.

1932 (4-358)

Milletimiz bundan sonraki çalışmalarında da başarılı olabilmek için, millî hedefini bütün açıklık ve kesinliği ile, bütün vatandaşların nazarında ve vicdanında bütün parlaklığı ile belirlemiş bulunuyor. İsterseniz benim burada hedef dediğim şeyi, siz milletin ideali olarak kabul ediniz. Fakat bu değerlendirmeyi yaparken dikkat ediniz ki, hayalî bir anlama kendimizi kaptırmayalım. Milletimizin hedefi, milletimizin ideali bütün dünyada tam anlamı ile medenî bir sosyal toplum olmaktır. Bilirsiniz ki, dünyada her kavmin varlığı, kıymeti, hürriyet ve bağımsızlık hakkı, sahip olduğu ve yapacağı medenî eserlerle uyumludur. Medenî eser meydana getirmek kabiliyetinden yoksun olan kavimler, hürriyet ve bağımsızlıklarından ayrı tutulmaya mahkûmdurlar. İnsanlık tarihi baştanbaşa bu dediğimi doğrulamaktadır. Medeniyet yolunda sürümek ve başarılı olmak, hayatın şartıdır. Bu yol üzerinde duraksayanlar veyahut bu yol üzerinde ileri değil geriye bakmak cahilliği ve tedbirsizliğinde bulunanlar, medeniyetin coşkun seli altında boğulmaya mahkûmdurlar. Medeniyet yolunda basan yenileşmeye bağlıdır. Sosyal hayatta, ekonomik hayatta, ilim ve fen sahasında başarılı olmak için tek gelişme ve ilerleme yolu budur. Hayat ve geçime egemen olan kuralların zaman ile değişme, gelişme ve yemlenmesi zorunludur. Medeniyetin buluşlarının, tekniğin harikalarının, dünyayı değişiklikten değişikliğe uğrattığı bir devirde, asırlık köhne zihniyetlerle, geçmişe bağlılıkla varlığın korunması mümkün değildir.

1924 (5-183)

Memleketler çeşitlidir. Fakat medeniyet birdir. Ve bir milletin ilerlemesi için de bu tek medeniyete ortak olması lazımdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun düşüşü batıya karşı elde ettiği başarılarından çok, boş bir gururla kendisini Avrupa milletlerine bağlayan bağları kestiği gün başlamıştır. Bu bir hata idi, bunu tekrar etmeyeceğiz.

1923 (6-67)

Yüksek ve inkılâpçı bir kültür seviyesine varmak için, önümüzdeki yıllarda daha çok emek vereceğiz. Müspet bilimlerin temellerine dayanan, güzel sanattan seven, fikir terbiyesinde olduğu kadar beden terbiyesinde de kabiliyeti artmış ve yükselmiş olan erdemli, kudretli bir nesil yetiştirmek, ana siyasetimizin açık dileğidir.

1935 (7-573)

Asıl uğraşmaya mecbur olduğumuz şey, analarımızın ve atalarımızın oldukları gibi, yüksek kültürde ve yüksek fazilette dünya birinciliğini tutmaktır.

1932 (6-91)

Geçmişte sayısız medeniyet kurmuş bir ırkın ve milletin çocukları olduğumuzu ispat etmek için yapmamız lâzım gelen şeylerin hepsini yaptığımızı ileri süremeyiz; bugüne ve yarına bırakılmış daha birçok büyük işlerimiz vardır.

(89-100)

Dünyada, şimdiye kadar, başka başka milletlerin birlik kurdukları ve asırlarca yaşadıkları, tarihte görülmemiştir. Bizim kurmak istediğimiz birliğin tarihte geçmiş olan birliklerin çok üstünde olmasını isteriz.

Tarihi bu kadar yüksek bir idealin esas temel taşı, yalnız geçici politika da kalmaz. Bunun esas temel taşları lâzımdır ki, kültür ve ekonomi cevheriyle dolu olsun. Çünkü kültür ve ekonomi her türlü siyasete yön veren temel esaslardır.

1937 (6-281:282)

Ben sizin öz kardeşiniz, arkadaşınız, babanız gibi medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı; fikriyle, zihniyetiyle medeni olduğunu ispat etmek ve göstermek mecburiyetindedir. Medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı aile hayatıyla, yaşayış nedeni olduğunu göstermek mecburiyetindedir. Sonuç olarak medeniyim diyen Türkiye'nin, hakikaten medeni olan halkı baştan aşağıya dış görünüşüyle bile medeni ve olgun insanlar olduğunu fiilen göstermeğe mecburdurlar.

1925 (5-212)

Artık duramayız, kesinlikle ileri gideceğiz. Geriye ise hiç gidemeyiz. Çünkü ileri gitmeye mecburuz. Millet açıkça bilmelidir. Medeniyet öyle kuvvetli bir ateştir ki, ona ilgisiz kalanları yakar ve yok eder.

İçinde bulunduğumuz medeniyet ailesinde layık olduğumuz yeri alacağız, onu koruyacağız ve ilân edeceğiz. Refah, mutluluk ve insanlık bundadır.

1925 (5-210)

Memleket kesinlikle çağdaş, medeni ve yenilenmiş olacaktır. Bizim için bu, hayat davasıdır. Bütün fedakârlığımızın verimli olması buna bağlıdır.

Türkiye, ya yeni fikirle donatılmış, namuslu bir idare olacaktır veyahut olmayacaktır. Halk ile çok ilişkim vardır. O temiz kitle, bilmezsiniz, ne kadar yenilik taraftarıdır. Faaliyetlerimizde hiçbir zaman engeller bu yoğun tabakadan gelmeyecektir.

1927 (6-71)

Medeniyetin coşkun seli karşısında direnmek boşunadır ve o, gafil itaatsizlere karşı çok amansızdır. Dağları delen, göklerde uçan, göze görünmeyen zerrelerden yıldızlara kadar her şeyi gören,

aydınlatan, inceleyen medeniyetin kudret ve yüceliği karşısında çağdışı kalmış zihniyetlerle, ilkel, boş inançlarla yürümeye çalışan milletler yok olmaya veya hiç olmazsa esir olmaya ve aşağılanmaya mahkûmdurlar.

1925 (5-214)

Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler ve mensuplar memleketi olamaz; en doğru, en hakiki yol, medeniyet yoludur. Medeniyetin emir ve isteklerini yapmak, insan olmak için yeterlidir.

1925 (5.218)

Milletimizin hedefi, milletimizin ideali bütün dünyada tam manasıyla medeni bir toplum olmaktadır.

1928 (5-183)

Biz her vasitadan, yalnız ve ancak, bir görüş açısından faydalanırız. O görüş şudur: Türk milletini, medeni dünyada layık olduğu yere ulaştırmak ve Türk Cumhuriyetini sarsılmaz temelleri üzerinde, her gün, daha fazla kuvvetlendirmek... Ve bunun içinde, keyfi yönetim fikrini öldürmek...

1927 (2-S97)

Medeni dünya çok ilerdedir. Buna yetişmek, o medeniyet çemberine girmek mecburiyetindeyiz...

Medeni olmayan insanlar, medeni olanların ayaklan altında kalmaya mahkûmdurlar.

1929 (5-226)

Medeniyetin ne olduğunu başka başka tarif edenler vardır. Bence medeniyeti kültürden ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu görüşümü açıklamak için kültür ne demektir tarif edeyim.

Bir insan toplumunun;

a. Devlet hayatında,

b. Fikir hayatında yani ilimde toplum biliminde ve güzel sanatlar da.

c. Ekonomik hayatta yani tarımda, sanatta, ticarete, kara, deniz ve hava ulaştırıcılığında yapabildiği şeylerin ortak sonucudur.

Bir milletin medeniyeti dendiği zaman kültür adı altında saydığımız üç çeşit faaliyetin ortak sonuçlarının dışında ve başka bir şey olamayacağını zannederim şüphesiz her insan toplumunun kültür, yani medeniyet derecesi bir olamaz. Bu farklar devlet, fikir, ekonomik hayatların her birinde ayrı ayrı göze çarptığı gibi bu fark ünün ortak toplamı üzerinde de görülür. Önemli olan ortak sonuçlar arasındaki arktır. Yüksek bir kültür, onun sahibi olan millete kalmaz, diğer milletleri de etkiler, büyük kıtaları kapsar.

Belki bu nedenle olacak, bazı milletler yüksek ve geniş kapsandı kültüre medeniyet diyorlar. Avrupa medeniyeti, çağımız medeniyeti gibi.

1930(15-267)

Medeniyet demek, af ve hoşgörü demektir.

(79-28)

Memleketimizi çağdaşlaştırmak istiyoruz. Bütün çalışmamız Türkiye'de çağdaş, yani batılı bir hükümet meydana getirmektir.

1923 (6-68)

Biz, batı medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya medeniyet seviyesi içinde benimsiyoruz.

(15-176)

"Çağdaş uygarlığı" anlayabilmek, kavrayabilmek, dünya yüzünde eski uygarlıkları, bütün insanlığın ilk uygarlıklarını doğru tanıyabilmekle mümkündür.

1930 (15-188)

Ben ölürsem asil milletimizin beraber yürüdüğümüz yoldan asla ayrılmayacağına eminim; bununla rahatım.

1930 (8-44)

Türk milletinin her kişisi, aralarında birtakım farklar olmakla beraber genel olarak birbirine benzer. Bazı yapılış farklarını ise normal karşılamak lazımdır. Çünkü... Başka başka iklimlerin etkisi altında başka başka cinsten yerlilerle binlerce sene yaşamış, kaynaşmış bu kadar eski ve bu kadar büyük bir insan toplumunun bugünkü çocuklarının tamamı tamamına birbirine benzemeleri mümkün müdür? Her zaman her yerde küçük aile çocuklarının bile tamamen birbirlerine benzemeleri görülmüş bir şey değildir, Türk milletini yalnız bir bölgede, iklimi ayrı dar bir sahada meydana gelmiş zannetmek doğru değildir. Türk kavmi... Çok büyük bir sahada vücut bulmuş ailelerin birleşerek Sop (klan) ve Soplara birleşerek Boy (kabile) ve Boyların birleşerek Öz (aşiret) ve özlerin birleşerek siyasi bir topluluk olan El (şehir) ve en nihayet. Ellerin bir merkezde birleşmeleriyle büyük bir toplum meydana getirmişlerdir. Bu büyük Türk toplumunu oluşturan unsurların yapıları arasındaki fark büyük olmamakla beraber, kökenin genişliği, nüfusun çokluğu düşünülünce Türk kavimlerinin aralarındaki manevi bağlılığın gevşek olması ve çeşitli adlarla, çeşitli roller oynaması doğal görülür. Bu sebeptendir ki tarih, olaylarını yazdığı kavimleri nerede, nasıl ve ne sıfatta tanıdıysa o şekilde yazmıştır. Böyle olmakla beraber, bugünkü Türk milletinin esasları aynı kökün, aynı uzun ortak geçmişin tespit ettiği belirli tiptir. Türk tipi... Türk milletini yapan insanların tarihleri birdir.

1929 (14-354:357)

Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen gerçek insanı şaşkırtacak bir nitelik alır.

1931 (15-269)

Türk kabiliyet ve kudretinin tarihteki başarıları meydana çıktıkça, bütün Türk çocukları kendileri için lazım olan atılım kaynağını o tarihte bileceklerdir. Türk çocukları bu tarihten bağımsızlık fikrini kazanacaklar, o büyük başarıları düşünecekler, harikalar yaratan adamları öğrenecekler, kendilerinin aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu kabiliyetle kimseye boyun eğmeyeceklerdir.

1935(108-33)

Büyük devletler kuran atalarımız büyük ve kapsamlı medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, incelemek, Türklüğe ve dünyaya bildirmek bizler için borçtur.

(15-297)

Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.

1935 (15-297)

Tarih; bir milletin kanını, hakkını, varlığını hiç bir zaman inkâr edemez.

1931 (3-928)

Her safhası vatan için, çocuklarımızın torunları için şerefli olaylarla dolu bir kahramanlık destanı yaratan Anadolu muharebelerinin heyecan veren ayrıntılarını tarihe bırakıyorum. Millet; milletin ruh sanatı, müziği, edebiyatı ve tün güzel sanatları ve güzel olan kutsal kavganın ilahi şarkılarını sonsuz bir vatan aşkının büyük heyecanı ile daima söylemelidir.

1923 (4-305)

Millet için ve milletçe yapılan işlerin hatırası her türlü hatıraların üstünde tutulmazsa, milli tarih kavramının kıymetini takdir etmek mümkün olamaz.

1931 (4-353)

Tarihi yapan akıl, mantık, muhakeme değil, belki bunlardan çok duygulardır.

1923(5-116)

Eğer bir millet büyükse, kendisini tanımakla daha büyük olur.

(109-16)

Tarih ne güzel aynadır, insanlar, hele ahlakta gelişmemiş kavimler, en büyük kutsallıklar karşısında bile kıskançlık duygularına kapılmaktan kendilerini kurtaramıyorlar. Tarihe geçen büyük olaylarda, bu olaylara neden olanların ve olayları yaratanların tavır, hareket ve davranıştan onların ahlak durumlarını ne kadar açık gösterir..

1915 (12-27)

İnsanların tarihten alabilecekleri önemli dikkat ve uyanış dersleri; bence devletlerin genellikle siyasi müesseselerinin kurulmalarında, bu müesseselerin esaslarını değiştirmede ve bunların dağılmalarında ve yok olmalarında etkili olmuş olan sebeplerin ve etkenlerin incelenmesinden çıkan sonuçlar olmalıdır.

1926 (15-264)

g. TÜRK DİLİ:

Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır... Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği sayısız felaketler içinde ahlâkının, geleneklerinin, hatıralarının, çıkarlarının, kısaca bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde korunduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.

1929 (14-352)

Türk dili zengin, geniş bir dildir. Her kavramı ifade kabiliyeti vardır. Yalnız onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde çalışmak lazımdır.

1930 (110-63)

Milli duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması, milli duygunun gelişmesinde başlıca etkendir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir, yeter ki bu dil bilinçle işlensin. Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.

1930(111)

Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğe kavuşması için, tün devlet teşkilatımızın dikkatli, ilgili olmasını isteriz.

1932 (4-358)

Türk dilinin sadeleştirilmesi, zenginleştirilmesi ve kamuoyuna bunların benimsetilmesi için her yayın vasıtasından faydalanmalıyız. Her aydın hangi konuda olursa olsun yazarken buna dikkat edebilmeli, konuşma dilimizi ise ahenkli, güzel bir hale getirmeliyiz.

1938(112-54)

Milliyetin çok belirgin niteliklerinden biri de dildir. Türk milletindenim diyen insan, her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk kültürüne, topluluğuna bağlılığını iddia ederse buna inanmak doğru olmaz.

1931 (65-39)

Milli bilincin ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz.

(108-53)

Türk milletinin milli dili ve milli benliği bütün hayatında egemen ve esas kalacaktır.

1932 3-161)

h. GÜZEL SANATLAR:

Yüksek bir insan toplumu olan Türk milletinin tarihi bir özelliği de güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, doğuştan gelen zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlar sevgisini ve milli birlik duygusunu devamlı olarak ve her türlü vasıta ve önlemlerle besleyerek geliştirmek milli idealimizdir.

1933 (5-272)

Güzel sanatların her dalı için, T.B.M.M.'nin göstereceği ilgi ve emek, milletin insani ve medeni hayatı ve çalışkanlık veriminin artması için çok etkilidir.

1936 (4-373)

Güzel sanatlarda başarı; bütün inkılâpların başarılı olduğunun en kesin delilidir, Bunda başarılı olamayan milletlere ne yazıktır. Onlar, bütün başarılarına rağmen medeniyet alanında yüksek insanlık sıfatıyla tanınmaktan daima yoksun kalacaklardır.

1936 (106-4)

Hepiniz milletvekili olabilirsiniz, bakan olabilirsiniz; hatta Cumhurbaşkanı olabilirsiniz, fakat bir sanatkâr olamazsınız.

1930 (70-149)

İnsanlar olgunlaşmak için bazı şeylere muhtaçtır. Bir millet ki, resim yapmaz, bir millet ki, heykel yapmaz, bir millet ki tekniğin gerektirdiği şeyleri yapmaz; itiraf etmeli ki o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur. Hâlbuki bizim milletimiz, gerçek nitelikleriyle medeni ve ileri olmaya lâyıktır ve olacaktır.

1923 (5-66)

Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğini bilirim. Bu yapılmaktadır. Ancak bunda en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan Türk müziğidir. Bir ulusun yeni değişikliğine ölçü, müzikte değişikliği alabilmesi, arayabilmesidir... Ulusal; ince duyguları düşünceleri anlatan; yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir an, önce modern müzik kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak bu düzeyde Türk ulusal müziği yükselip, evrensel müzikte yerini alabilir.

1934(114-23)

Hayatta müzik lazım değildir. Çünkü hayat müziktir. Müzik ile ilgisi olmayan varlıklar insan değildirler. Eğer söz konusu olan hayat insan hayatı ise müzik mutlaka vardır. Müziksiz hayat zaten mevcut olamaz. Müzik hayatın neşesi, ruhu, sevinci ve her şeyidir. Yalnız müziğin çeşidi incelemeye değer.

1925 (5-235)

İnsanlarda bir takım ince, yüksek ve asil duygular vardır ki insan onlarla yaşar. İşte o ince, yüksek, derin ve asil duygular en çok duyabilen ve diğer insanlara duyurabilen şairdir.

1932 (115-65)

Dünyada medeni olmak, ilerlemek ve olgunlaşmak isteyen herhangi bir millet mutlaka heykel yapacak ve heykeltıraş yetiştirecektir. Abidelerin şuraya buraya tarihi hatıralar olarak dikilmesinin dine aykırı olduğunu iddia edenler, din hükümlerini gereği gibi araştırıp incelememiş olanlardır.

1923 (5-66)

Aydın ve dindar olan milletimiz, ilerlemenin sebeplerinden biri olan heykeltıraşlığı ist derecede ilerletecek ve memleketimizin her köşesinde atalarımızın ve bunlardan sonra yetişecek evlatlarımızın hatıralarını güzel heykellerle dünyaya ilan edecektir.

1923 (5-66)

Edebiyat denildiği zaman şu anlaşılır: Söz ve anlamı, yani insan beyninde yer eden, her türlü bilgileri ve insan karakterinin en büyük duygularım, bunları dinleyen veya okuyanların çok ilgisini çekecek şekilde söylemek ve yazmak sanatı. Bunun içindir ki, edebiyat, ister nesir şeklinde olsun, ister nazım şeklinde tıpkı resim gibi, heykeltıraşlık gibi, özellikle müzik gibi, güzel sanatlardan sayılmaktadır.

İnsanlıkta en müspet ilim ve en ince teknik esaslarına dayanan hayatla ve kanla karşılaşmak kendileri için kaçınılmaz olan askerlik gibi yüksek bir idealist meslek bile, kendini içinde bulunduğu topluma anlatabilmek ve bu büyük insanlık ve kahramanlık yolculuğunu hazırlayabilmek için uyandırıcı, yönlendirici, harekete geçirici ve nihayet fedakâr ve kahraman yapıcı vasıtayı edebiyatta bulur.

Bu itibarla, edebiyatın her insan topluluğu ve bu topluluğun şimdiki durumunu ve geleceğini koruyan ve koruyacak olan her kuruluş için en esaslı eğitim vasıtalarından biri olduğu, kolaylıkla anlaşılır.

Bunun içindir ki, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, edebiyat öğretiminde şu noktalara, özellikle önem ve kıymet vermelidir:

(1) Türk çocuğunun kafasını, doğuştan sahip olduğu dikkat ve özene göre oluşturmak; bu, Cumhuriyetin sağlıkla ilgili olan bakanlığa da düşen bir vazifedir.

(2) Güzel korunan Türk kafa ve zekâlarını açmak, yaymak, genişletmek. Bu, özellikle Kültür Bakanlığının vazifesidir. Bununla birlikte, kabiliyetli Türk çocuklarının kafalarına müspet ilim ve maddi teknik kavramları, [yalnız nazari (kuramsal) olarak değil, aynı zamanda pratik vasıtalar ile de] yerleştirmek.

(3) Bir taraftan da, Türk kafalarındaki kabiliyetleri, Türk karakterindeki sağlımlıkları, Türk duygularındaki yükseklik ve genişlikleri, kendilerini hiç zorlamadan, doğal bir şekilde ve olduğu gibi ifadeye onları alıştırmak.

Bunlar yapılıncaya, netice şu olacaktır: Türk çocuğu konuşurken, onun ifade ve anlatış şekli, Türk çocuğu yazarken, onun ifade üslûbu, kendisini dinleyenleri, onun yürüdüğü yola götürebilecek bu kabiliyeti sayesinde, Türk çocuğu kendisini dinleyen veya yazısını okuyanları peşine takarak yüksek Türk ideale iletebilecek, ulaştırabilecektir.

Bu edebiyat görüşü, böyle bir edebiyat öğretimi sayesinde ki, edebiyattan anlaşılan amaca ulaşmak mümkün olabilir.

1937 (15-272:273)

Sanat güzelliğin ifadesidir... Bu ifade söz ile olursa şiir, nağme ile olursa müzik, resim ile olursa ressamlık, yontma, oyma ile olursa heykeltıraşlık, bina ile olursa mimarlık... olur.

(115-84)

Sanatkâr da, toplumda uzun mücadele ve gayretlerden sonra alında işığı ilk hisseden insandır.

(127-160)

1. DAYANIŞMA VE BARIŞÇILIK:

(1) Dayanışma (Bağlılık - Solidarite):

İnsanlar birbirine bağlıdır. "Dim, toplumların büyüklüğünün sırrını, insanlara açmıştır; bu sır, insanların birbirine olan bağlıdır." Bütün insanlar, bir sosyal vücudun organlarıdır ve bu sebeple birbirine bağlıdır. Bir de insanlar, ölümlerin kültürel mirasçıları olduklarından aralarındaki bağlar, her zaman ve her yerde geçerlidir. Bu bağlar; doğaldır, sosyaldır ve ekonomiktir.

Doğal bağı bize öğrettiği şudur: özellikle, iş bölümü ve kültürel mirasçılık yüzünden, herkes sahip olduğu şeyin ve hatta kendi kişisel varlığının en büyük kısmını, atalara ve aynı zamanda ve bir zamanda yaşadığı insanlara borçludur.

Eğer böyle ise, yani eğer her yerde, insanın insana karşı bir borcu varsa, bütün borçlar gibi bunun da ödenmesi lazımdır.

Bu borçlar, kimin tarafından ödenmelidir? - İnsanlar arasındaki Doğal ve sosyal bağdan istifade ederek servet kazananlar tarafından! Çünkü eğer gelmiş geçmiş, ismi bilinmeyen binlerce, bağlı insanlar olmasaydı, zaten bu servet olmazdı.

Kime ödenmeli? - Doğal ve sosyal bağdan zarar görenlere! Gerçi, bu alacaklıların kişi olarak bilinmelerine imkân yoktur. Fakat bunların temsilcileri vardır; Devlet veyahut birçok sosyal yardımlaşma kurumları...

Nasıl ödenmeli? - Bir defa, devlete vergi, özellikle artar vergi olarak ve sonra bağış ve yardım kuruluşlarına kendiliğinden verilebilir.

Bu söylediklerimizden, insanların, birbirine bağlı ve birbirine yardımcı olmalarından, geçmişin ve günün nimetlerinden hepsinin aynı derecede faydalanamamış ve faydalanamamakta oldukları anlaşılıyor. Bu eşitsizliği gidermek için, bir kısım insanlardan, diğer bir kısım insanlar için adeta tazminat isteniyor. Bu farklı faydalanmanın başlıca sebebi, şüphesiz ki insanların, çeşitli nitelikler ve kabiliyetler yüzünden birbirlerine benzememeleridir. Bu noktada, şöyle bir teori söylenmektedir.

Gelişmenin amacı, insanları birbirine benzetmektir; dünya birliğe doğru yürümektedir; insanlar arasında sınıf, derece, ahlak, elbise, din, ölçü farkı gittikçe azalmaktadır. Tarih, yaşamak kavgasının, ırk, din, kültür, terbiye yabancılığı arasında olduğunu gösterir. Birliğe doğru yürüyüş, barışa doğru da yürüyüş demektir.

Bağlılık hakkında bir fikir edinmeğe en uygun olan düşünüş ve görüş, bu son yorum olabilir.

Fakat birer fikir olarak aldığımız bağlılık teorilerinin gereklerini, uygulamada "Sosyal güvenceler" adı altında toplamak mümkündür.

Bu sosyal güvencelere Devlet Sosyalistliğine yaklaşarak varılabilir. Bu yol, kanun yoludur.

- (a) İş Kurumu
- (b) Şehirlerin ve atölyelerin sağlık koruması (çevre ve iş sağlığı)
- (c) Bulaşıcı hastalıklara karşı korunma
- (d) İşçinin, ihtiyarlığa ve kazalara karşı sigortası (Emeklilik ve kazalara karşı sigorta)
- (e) Hasta ve ihtiyar yoksullara zorunlu yardım
- (f) Çiftçi sandıkları
- (g) Yardım cemiyetleri kurulması (Yardımlaşma kurumları)
- (h) Ucuz evler yapılması (Sosyal konut yapımı)
- (i) Okul çocukları için, okullarda kantinler

(j) Bütün bu gibi kurum ve kuruluşlara devlet bütçesinden yardım ve buna benzer hususları sağlamak için kanunlar.

Bağlılığın, saydığımız şekilde uygulamaları çoktur; fakat bu uygulama fikri, her yerde beğeni görmüş değildir; çok tenkitlere de uğramaktadır. Özellikle, bağlılık teorisinin uygulamalarını, kişinin sorumluluk duygusunu zayıflatan yahut yok eden bir hareket olarak görenler vardır. Diyorlar ki, zayıflığımızı, kusurumuzu, ayıplarımızı, toplumun üstüne atmak, kişisel sorumluluğu kaldırmaktır Hâlbuki ahlak kanununun temeli, kişisel sorumluluktur.

Bu tenkitler, zorla ve hukuki bir şekilde, sosyal borç fikrini bir yana bıraktırmaya yeterli olabilir. Bağlılığın, ahlaka esas teşkil edeceği de, sağlam bir iddia olmayabilir. Fakat, bağlılığın pratikte, şunları öğrettiğiyle görülmektedir.

(I) Başkasına olan bir iyilik, bize de iyiliktir. Başkasına olan kötülük, bize de kötülüktür. Bu sebeple, iyiliği sevmek ve kötülükten kaçınmak lazımdır.

(II) Yaptığımız işler etrafımızda sevinçler veya acılar halinde yankılar uyandırır. Bu durum bize, vicdani vazifeleri duyurur.

(III) Bağlılık, bizi başkaları için hoşgörülü yapar. Çünkü başkalarının kusurlarında bizim de istemeyerek çoğunlukla beraber suçlu olduğumuzu gösterir.

Kısaca, bağlılık "Herkes, kendi için" yerine "Herkes, herkes için" düşüncesini ortaya koyar. Bu düşünce sosyaldır, millidir, geniş ve yüksek anlamı ile insancıldır.

1930 (14-522:531)

(2) Barışçılık:

Türk Cumhuriyetinin en esaslı prensiplerinden biri olan yurttaki barış, dünyada barış gayesi, insanlığın ve medeniyetin refah ve ilerlemesinde en esaslı etken olsa gerektir. Buna elimizden geldiği kadar hizmet etmiş ve etmekte bulunmuş olmak bizim için iftihar nedenidir.

1933 (7-560)

Türkiye'nin emniyetini amaçlayan, hiçbir milletin aleyhinde olmayan bir barış istikameti Bizim daima prensibimiz olacaktır.

1931 (4-356)

Milletimiz, insancıl, çağdaş gayelere değer verir ve teknolojik, endüstriyel ve ekonomik doruk ve ihtiyacımızı takdir eder. Bunun için devlet ve milletimizin iç ve dış bağımsızlığı ve vatanımızın bütünlüğü saklı kalmak kaydıyla... Milliyet esaslarına uymakta olan ve memleketimize karşı saldırgan emel beslemeyen herhangi devletin teknolojik, ekonomik, endüstriyel yardımını memnuniyetle karşılarız...

1919 (6-12)

Yurtta barış, dünyada barış için çalışıyoruz.

1931 (7-551)

Barış yolunda nereden bir çağrı geliyorsa, Türkiye onu, istekle karşıladı ve yardımlarını esirgemedi.

1937(4-388)

Barış milletleri refah ve mutluluğa erdiren en iyi yoldur. Fakat bu kavram, bir defa ele geçirilince devamlı bir özen ve dikkati her milletin ayrı ayrı hazırlığını gerektirir.

1938(4-396)

Dış işlerinde dürüst ve açık olan siyasetimiz özellikle barış fikrine dayalıdır.

Uluslararası herhangi bir meselemizi barışçı yollarla çözümlmeyi aramak bizim çıkar ve anlayışımıza uyan bir yoldur. Bu yol dışında bir teklif karşısında kalmamak içindir ki, güvenlik prensibine, onun vasıtalarına çok önem veriyoruz. Uluslararası barış havasının korunması için Türkiye Cumhuriyeti yapabileceği herhangi bir hizmetten geri kalmayacaktır.

1929 (52-5025)

Bizim düşüncemize göre uluslararası siyasi güven ortamının gelişimi için, ilk ve en önemli şart milletlerin hiç olmazsa barışı koruma fikrinde, samimi olarak birleşmesidir.

1932 (4-357)

Biz, uluslararası ilişkilerde karşılıklı güven ve saygıyı amaçlayan açık ve samimi politikanın en ateşli taraftarıyız. Hassasiyetimiz, bu alanda ortaya çıkan durum ve yükümlülüklerimize karşı, bunların bizim için de geçerli ve gerçek bir güven sağlayıp sağlamayacağı noktasındadır.

1926 (4-336)

Barış prensibi insanlığın ilerlemesiyle paralel olarak kuvvetlenmektedir. Harpten büyük zararlar görmüş milletlerin bu prensibe daha büyük bir sadakat ve samimiyetle bağlı olacakları doğaldır... Bu prensibin bütün devletlerce temel siyaset sayılmasıyla ki, medeniyet için ve milletlerin mutluluk ve refahı için en gerekli olan barış yerleşmiş olur.

1930 (80-6787)

Eğer devamlı barış isteniyorsa kitlelerin durumlarını iyileştirecek uluslararası tedbirler alınmalıdır. Tüm insanlığın refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları kıskançlık, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir.

1935 (6-97)

Milletimizin, savunma vasıta ve kuvvetlerine özel önem vermesi gerektiğini söylemek vazifemizdir. Bizim içinde bulunduğumuz yakın çevrede barış idealinin memnuniyet verici ilerlemeler kaydetmiş olmasından teselli duyabiliriz. Türkiye Cumhuriyeti, uluslararası barışı ve onun önemini kuvvetlendirmek için, kendi etki ve gücünün olduğu sahada aynı arzuda olanlarla beraber, hayırlı faaliyetlerde bulunmuştur.

1933 (4-360)

Milli bağımsızlık bence bir hayat meselesidir. Millet ve memleketin çıkarları gerektirdiği takdirde, insanlığı meydana getiren milletlerden her biriyle medeniyet gereklerinden olan dostluk ve siyaset ilişkilerini büyük bir dikkatle takdir ederim. Ancak benim milletimi esir etmek isteyen her hangi bir milletin de, bu arzusundan vazgeçinceye kadar amansız düşmanıyım.

1921 (6-25)

Coğrafi durumları ne olursa olsun, milletler birbirine birçok bağlarla bağlıdırlar. (Dünyada milletler bir apartmanın sakinleri gibi kabul edilir.) Eğer bir apartman, sakinlerinden bazıları tarafından ateşe verilirse, diğerlerinin yangının etkisinden kurtulmasına imkan yoktur.

1935 (6-96)

i. TAASSUPSUZLUK:

"Hürriyet ihtimal ki zorla tesis olunur; fakat herkese karşı, taassupsuzluk göstermekle ve aldırmamazlıkla muhafaza edilir."...

Türkiye Cumhuriyetinde, herkes Allah'a istediği gibi ibadet eder. Hiç kimseye dinî fikirlerinden dolayı bir şey yapılmaz. Türk Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur. Türkiye'de, bir kimsenin fikirlerini zorla başkalarına kabul ettirmeye kalkışacak kimse yoktur ve buna müsaade edilmez. Artık samimi dindarlar, derin iman sahipleri hürriyetin gereklerini öğrenmiş görünüyorlar. Bütün bunlarla beraber, din hürriyetine, genellikle vicdan hürriyetine karşı taassup kökünden kurumuş mudur?

Bunu anlayabilmek için, taassupsuzluğun ne olduğunu inceleyelim. Çünkü bu kelimenin ifade ettiği manayı, zihniyeti, herkes kendine göre anlamaya çok yatkındır. Dini hürriyeti bir hak olarak görmeyen, acaba kalmadı mı?

Vicdan hürriyetini, insan ruhunun, Allah'ın yüce hüküm ve nüfuzu altında, dini hayatı idare için, sahip olduğu haktan ibaret olduğunu bellemiş olanlar, acaba bugün nasıl düşünmektedirler? Bu gibiler, kendileri gibi düşünmeyenlere içlerinden olsun kızmıyorlar mı?

Bu saydığımız zihniyete sahip olduğu düşünülen kimselere; hür düşünürlerimiz, acaba bir acı hisle, bir üzüntü ile bakıyorlar mı?

Bu saydığımız gibi, çeşitli inanışlı kimseler, birbirlerine kin, nefret besliyorlarsa, birbirlerini hor görüyorlarsa ve hatta sadece birbirlerine acıyorlarsa, bu gibi kimselerde taassupsuzluk yoktur, bunlar mutaassıptırlar (bağnazdırlar). Vatandaşının veya herhangi bir ihsanın vicdani inanışlarına karşı, hiçbir kin duymayan, aksine saygı gösteren kimsede taassupsuzluk vardır. Hiç olmazsa, başkalarının kendininkine uymayan inanışlarını bilmemezlikten duymamazlıktan gelir taassupsuzluk budur.

Fakat gerçeği söylemek gerekirse diyebiliriz ki, hürriyeti, hürriyet için sevenler, taassupsuzluk kelimesinin ne demek olduğunu anlayanlar, bütün dünyada çok azdır. Her yerde, genel olarak geçerli olan, taassuptur. Her yerde görülebilen barış manzarasının temeli, taassup ile hür fikrin birbirine karşı kin ve nefreti üstündedir; temelin devrilmemesi, kin ve nefret tabanındaki dengeyi tutan fazla kuvvet sayesinde. Bu söylediklerimizden şu sonuç çıkar ki, aramızda, hürriyet engellerinin yok olduğuna, bizim gibi düşünen ve hissedenerle birlikte yaşadığımız yargısına varmak zordur. O halde, görülen, taassupsuzluk değil, zayıflığın güçsüz bıraktığı taassuptur.

Şüphesiz, fikirlerin, inanışların başka başka olmasından, şikâyet etmemek lazımdır. Çünkü, bütün fikirler ve inanışlar, bir noktada birleştiği takdirde, bu hareketsizlik belirtisidir, ölüm işaretidir. Böyle bir hal, elbette arzu edilmez. Bunun içindir ki, gerçek hürriyetçiler, taassupsuzluğun genel bir nitelik olmasını arzu ederler. Fakat, hatta, iyi niyetle bile olsa, taassup hatalarına karşı, dikkatli olmaktan vazgeçemiyorlar. Çünkü iyi niyetler, hiçbir zaman, hiçbir şeyi tamir edememişlerdir. İnsanların, ruhun selameti için yakıldıklarını biliyoruz. Herhalde bunu yapan Engizisyon papazları, iyi niyetlerinden ve iyi iş yaptıklarından bahsederlerdi; belki de, cidden, bu sözlerinde samimi idiler. Fakat bir ahmaklığı yahut bir hainliği iyi bir kılıfa uydurmak güç değildir; en nihayet bu, bir isim değiştirmek meselesidir. İşte, bu nedenledir ki, aldırmamazlığı, kayıtsızlık derecesine kadar götürmemek önemlidir. Gerçi, hür olmak herkesin hakkıdır ve bunun için gerçek hürriyetçiler, hürriyetçi olmayanlara karşı da geniş davranılmasını isterler. Fakat bunların hiçbir zaman elleri ayakları bağlı olduğu halde kurbanlık koyun durumuna razı olacakları asla kabul edilmemelidir.

Unutulmamalıdır ki, bazı insanlar geleceği, geçmişin arasından görmekte ısrarlıdırlar. Bunlar, ilgimizi kestiğimiz geleneklere karşı mutlaka, bağlılığın iadesini isterler. Bu gibi insanlar kendi inandıkları gibi, inanmayan kimseleri istedikleri gibi ezemezlerse, kendilerini cenderede (sıkışmış gibi) hissederler.

Herhalde, taassupsuzluğun arzu edildiği gibi genelleşmesi, huy haline gelmesi, fikri terbiyenin yüksek olmasına bağlıdır.

1930(14-507:515)

j. İŞ BÖLÜMÜ VE ÇALIŞMA

(1) İş Bölümü:

İnsanların; maddi, fikri, hayati birtakım ihtiyaçları vardır. Bir toplumun da, ortak ihtiyaçları vardır. Herkes kişisel ihtiyaçlarını, tek başına karşılayamaz. Toplum üyelerinden her biri, bir iş, bir şey yapar. Bütün bu işler ve şeyler, her insanın ve toplumun ihtiyaçlarını karşılar. Demek oluyor ki, bir toplumun ve onun üyelerinin işleri, kişiler arasında bölünmüştür. Buna, iş bölümü derler.

İş bölümü, medeniyetin her safhasında görülmüştür. İlkel kavimlerde, esaslı olarak işler, kadınla erkek arasında bölünmüştü. Erkek, av gibi hayvani besinleri, kadın da meyve toplamak, tarımla uğraşmak gibi bitkisel besinleri temin etmek işlerini yaparlardı. İşlerin böyle bölünmüş olması, kadınla erkeğin özelliklerine göre değildi. Bunun esası düşünce şekliydi, bir takım boş inançlar yüzündendi. Bu inançlar, bugün bile Afrika vahşilerinde vardır. Mesela, kadının ineğe teması haramdır. Kadınlar fıstık yağı çıkarırken erkeklerin orada bulunması günahdır.

İlkel insan topluluklarında, şu türlü de bir iş bölümü oldu. Mesela bazı aşiretler yalnız çömlekçilik yaparlardı, bazıları yalnız silahlar yaparlardı. Esnaf toplulukları devrinde, iş bölümü çoğaldı. Çünkü her esnaf topluluğu bir iş görür. Bazen aynı sanat bir çok dallara ayrılır. Marangozluk, doğramacılık gibi. Hatta bir sanat dalına ait işler, ayrı ayrı adamlara gördürülür. Mesela odun, evvela oduncular, sonra bıçkıcılar sonra kerestecilerden geçer.

Bugünkü büyük sanayi devrinde ise, iş bölümü çok ileri gitmiştir. Her memlekette, binlerce faaliyet dalı vardır.

İş bölümü, maddi işlerde olduğu gibi, fikri, siyasi, idari işlerde de çoğalmıştır. Meselâ, ilim, herbiri bir konu ve metoda sahip, birçok kısımlara ayrıldı. Bir adamın, bir ilmi tamamen kavramasına imkân kalmadı.

İş bölümünü geliştiren sebepler, nüfus çokluğudur. Sanat ve mesleklerin çokluğu ve bunların ayrı ayrı kişiler tarafından yapılması, yani iş bölümü sayesinde hayat şartları dayanılır bir halde tutulabilmektedir.

Aynı zamanda, büyük uzmanlaşmalar, icatlar, ilerlemeler bu sayede olmaktadır. İş bölümü, insanlar arasında mevcut olan doğal ve tarihi bağlara, yeni birçok kuvvetli bağlar ilâve etmiştir. Bu yeni bağlar, insanlara birbirlerinin eksiklerini tamamlatan, yalnız bugünü değil, yarını da sağlamaya çalışan bağlardır.

1930 (14-516:521)

(2) Çalışma:

Çalışma, kişisel ve sosyal bir zorunluluktur.

(a) Maddi servetin lüzumu:

Maddi servet;

(I) İnsanın kendisi için lâzımdır.

Çünkü insanın maddi ihtiyaçları vardır. Bunlar karşılanmadıkça, insan yaşayamaz. İnsanın; fikri, ahlâki ihtiyaçları da vardır. Bunlar karşılanmadıkça, insanlık ve ahlâk bağımsızlığı korunamaz, insan gibi yaşanamaz, insanın morali bozulur.

(II) Servet, aile ve devlet açısından da lazımdır.

Çünkü yarından emin olmayan bir insan, bir aile kurmayı düşünemez yahut yaşama vasıtasından yoksun aileler kurulur. Yaşama vasıtaları olmayan ailelerden oluşan bir devlet varlığı da sağlam olmaz.

Bir insan için mutluluk denilen şey, bu saydığımız şartların tamamındadır. İnsan; maddi, fikri, sosyal hayat vasıtalarından yoksun, çaresizlikler içinde kalırsa, hayatta ümitsizliğe düşer, gözlerini geleceğe çevirmeksizin yaşar. İnceleme ve araştırma için vakit bulamaz. Kendisinde fikir hayatı durur. Hayat, onun için bir esaret olur. İradesinden bile vazgeçmeye mecbur olabilir. Anlaşıyor ki, insanın servet edinmesi lazımdır. İnsanın servet edinebilmesi için, çalışması zorunludur. Fakat insan yalnız hürriyet vasıtası olarak, servet sahibi olmalıdır. Yoksa servete esir olmak için değil.

Şüphesiz, herkes aynı sağlık, aynı karakter ve kabiliyette değildir. Fakat herkes aynı hayat kanununa tabidir. Çalışmadan hiçbir şey kazanılamaz. Herkes, belirli bir şekil ve sınır içinde, bir taraftan yeteneğinin, gücünün, kaynak ve çevresinin etkisi altındadır. Diğer taraftan da ihtiyaçlarının esiridir. İşte insan, bu zıt şartlar içinde, faydalı bir sonuç elde etmeye çalışmak zorundadır. Faydalı bir sonuçtan söz ediyoruz. Evet, çünkü sonuçsuz uğraşmak çalışma sayılmaz. Hiçbir şey yapmamak veyahut sonuçsuz, manasız şeyler yapmak, çalışma kanununa karşı büyük kabahattir.

1930 (14 532:537)

(b) Doğa, bir şey vermez, her şeyi kazanmak lazımdır. Kazanmanın yolları hangileridir?

Tip olarak en ilkel, çıplak ve her şeyden yoksun bir insanı ele alalım. Bu türlü bir insan için mirastan söz edemeyiz. Çünkü aldığımız örnek, ailesiz, sabit meskensiz ilkel bir insandır. Bu noktada kazanmanın doğal kanunlarını arayacak olursak, yalnız tek bir esas görülür. Çalışmak. Bundan başka çare yoktur. İnsan, doğal olarak, kişiliğine sahiptir. Bu özellik, insanı bütün dünyaya sahip kılabilir. Yani, insan, zekâsı, sanatı, iradesi sayesinde, bütün unsurları kontrolü altına alabilir. Bu, bize, çalışmanın yüksek kıymetini, ahlaki özelliğini ve her şeyden kutsal olan bir hakkı, çalışmak hakkını gösterir. Çalışma, insanların bedensel kuvvetlerini geliştirir ve hayat için şart olan şeyleri sağlar. Çalışmaksızın, fikri gelişme ve ahlaki olgunlaşma da mümkün değildir. "Tembellik, bütün kötülüklerin anasıdır."

1930 (14-533:535)

(c) Çalışmak, bir cezalandırma değildir:

Çalışmaktan; gayret sarfından, bir cezadan, bir sıkıntıdan, bir kötülükten kaçır gibi kaçınmak, çok kötü ve tedbirsizce bir harekettir. Çalışmak, aslında, zahmetli değildir. Yalnız, tutulan işin cinsi ile, kişinin kabiliyetleri ve zevkleri arasında uygunluk olmalıdır. Çalışmak, ilk sıkıntılara ve isteksizliklere üstün

gelindikten sonra, en şiddetli bir zevktir. Çalışmayı ceza saymak, onun güzelliğini ve iyiliklerini tanımamak, doğaya karşı haksızlık olur.

İnsan, çalıştığı işin, eli altında veyahut kafasının içinde eserini büyütmekte ve yükselmekte gördüğü zaman, ne büyük zevk duyar. Bu eser, ister çiftçinin hasadı, ister mimarın evi veyahut heykeltıraşın heykeli, ister bir âlimin veya sanatkârın keşfi, kitabı olsun zevk birdir. Bu zevk bütün zahmetleri; saban arkasında dökülen terleri, sanatkârın, düşünürün bazen pek acılı olan yorgunluklarını derhal unutturur.

(d) Çalışmak sosyal bir vazifedir:

İnsan çalışır, fakat işini, ancak toplum sayesinde geliştirebilir, faydalı, kıymetli bir duruma getirebilir. Ancak toplum sayesinde ki, kendisiyle her işçi arasında devamlı bir alışveriş meydana gelir.

Yapılan işin, kimseye faydası yok ise onun için çalışmak verimsiz bir uğraşı olarak kalır. Bu nedenle, topluma faydalı bir iş yapmak lâzımdır; bu durum, çalışmayı sosyal bir vazife hükmü haline koyar.

Çalışmak, genel kanundur, gelir sahipleri zenginler bile, bu kanunun dışında kalamazlar; mevcut servetini milli servetin artmasına yardım edecek şekilde kullanılmalıdır. Bir zengin, bedeni çalışma yapmayabilir; fakat bu takdirde, faaliyetini fikir uğraşlarına yöneltmelidir.

1930(14-75:76)

Bir insan, hayatında büyük bir başarı kazanabilir, fakat yalnız onunla övünerek kalmak isterse, o başarı da unutulmaya mahkûmdur. Onun için çalışmak ve daima başarı aramak, herkes için esas olmalıdır.

(15-301)

Başarılarda gururu yenmek, felâketlerde ümitsizliğe direnmek lâzımdır.

1930(15-90)

Bir insan milyoner olur. Fakat bir gün bütün servetini kaybeder, düşebilir. Ancak, o adamın içinde cevher varsa, çalışma kudreti, çalışma aşkı yaşıyorsa gene kazanıp eski servetini elde edebilir.

(19-342)

İnsanlar kişisel olarak çalışırlarsa başarılı olamazlar. Çünkü Allah insanları yaratırken onlara öyle bir zorunluluk vermiştir ki, her insan diğer insanlarla birlikte çalışmaya mecbur ve mahkûmdur. Bu ortak çalışma adeta bir ilahi ihtiyaç olunca, amaçları birleştirmenin nasıl zorunlu olduğunu kolayca anlarız.

1923 (5-125:126)

Milli hedef belli olmuştur. Ona ulaşacak yolları bulmak zor değildir, önemli olan, çetin olan o yollar üzerine çalışmaktır. Denebilir ki, hiçbir şeye muhtaç değiliz, yalnız tek bir şeye çok ihtiyacımız vardır: Çalışkan olmak. Toplumsal hastalıklarımızı incelersek temel olarak bundan başka, bundan önemli bir hastalık keşfedemeyiz; hastalık budur. O halde ilk işimiz bu hastalığı esaslı bir şekilde tedavi etmektir.

Milleti çalışkan yapmaktır. Servet ve onun doğal sonucu olan [refah ve mutluluk yalnız ve ancak çalışkanların hakkıdır.

1923 (5-59)

Hayat demek mücadele, çarpışma demektir. Hayatta başarı, mutlaka mücadelede başarılı olmakla mümkündür.

1927 (2-434)

Herhangi bir kişinin, yaşadıkça memnun ve mutlu olması için lüzumlu olan şey, kendisi için değil, kendisinden sonra gelecekler için çalışmaktır.

Makul bir adam, ancak bu şekilde hareket edebilir. Hayatta tam zevk ve mutluluk ancak gelecek nesillerin şerefi, varlığı, mutluluğu için çalışmakta bulunabilir.

1937 (5-277)

Her gün, sabah, akşam gece ne zaman vakit bulabilirsiniz; bir çeyrek, yarım saat, ne kadar zaman; ayırabilirsiniz kendi içinize çekilin, o gün yaptığınız işi göz önünden ve düşüncelerinizin tartısından bir defa geçirin, ne ettiğinizi ne işlediğinizi her gün bir defa kendi kendinize yoklayın. Şuurunuzdan alacağınız cevapların ne kadar faydalı olacağını hayal bile edemezsiniz.

(18-176)

Vatanımıza ve bağımsızlığımıza göz dikenlere yalnız askeri yönden üstün gelmek yeterli değildir. Memleketimiz hakkında saldırgan emeller besleyecek olanların her türlü ümitlerini kırarak şekilde siyasi, idari ve ekonomik yönden kuvvetli olmak lazımdır... Kurtuluş ve bağımsızlık için yaptığımız mücadeleyi tamamlamak ve tanrının milletimize yaradılıştan verdiği beceri ve yetenekleri en üst derecede geliştirmek ve memleketimize bağışladığı bütün kuvvet ve servet kaynaklarından en iyi biçimde faydalanarak zayıflık nedenlerimizi ortadan kaldırmak için bundan böyle hiç bir fırsat ve zamanı boşa harcamayarak çalışmaya mecburuz.

1922 (5-46:47)

(e) Meslek nasıl seçilir ve yapılır:

(I) Meslek Seçimi:

Her zoraki çalışma, sert ve ağır gelir. İnsanın çalışmaktan hoşlanması ve zevk duyması için, mesleğini, yeteneklerine "uygun ve kuvveti ile uyumlu olarak seçmiş olması lazımdır. Bu nedenle, gençlikte en önemli mesele meslek seçimidir. Kişisel mutluluk ve aynı zamanda sosyal çıkar, buna bağlıdır. Herkes, yeteneği ile uyumlu bir mevkide bulunmalıdır. Genellikle, bir mesleğin görünüşteki faydalarına kapılan bir genç o vazifenin zorluklarıyla uyumlu bir şekilde yeteneklerini geliştirememiş ise, çok fazla ve

faydasız çalışmaya mecbur olur. Ya hiç başarılı olamaz veya aşığı bir derecede kalır ve kendinden de memnun olmaz. Bundan fazla olarak, başkasının daha yararlı olacağı bir mevkii tutmakla, haksızlık etmiş olur. Gençler, kıskançlıktan ve başkalarının elde ettikleri parlak sonuçlar hayalinden sakınmalıdırlar. Tedbirli olma ve sosyal vazife kaygısı bunu gerektirir. Biri subay üniformasının sırmaları hoşuna gittiği için asker olmak ister, bir diğeri de, bir yazarın veya bir ressamın kazandığı servet ve şöret gözlerini kamaştırdığından, zekâ ve öğrenimini göz önüne almadan, yazar veya sanatkâr olmak isterse, bu gibi hareketlerin sonucu genellikle hayal kırıklığıdır. Diğeri bir görüşle bu gibiler, toplum için kaybolmuş kuvvetlerdir. Bunlar daha iyi idare olunsalardı kendilerinin hayatı kurtarılmış ve insanlığın mutluluğu arttırılmış olurdu. Her halde mantıklı ve doğru olan şudur. Herkes, kendi yeteneğine göre bir iş tutmalıdır. Her işte insanın kıymeti belli olur. İşini iyi yapanın bulunduğu durum ne olursa olsun, o iyi bir adam olabilir. İnsan, kendine göre bir mesleğe girmeyip de diğeri girmekle, hürriyetini kısıtlar ve sanıldığından fazla geleceğini yanlış tespit eder. Zira sapılan bir yol kolayca terk edilemez. Her mesleğin gerekleri, adetleri ve inançları vardır. Bunlara, insan zorunlu olarak bağımlı olur.

1930(14-539:541)

(II) Meslek Faziletleri:

Her meslek, bazı yetenekler ve özel nitelikler ister. Bu şüphesizdir. Fakat bazı ortak faziletler vardır ki, bunlar aynı zamanda kişinin başarısı ve kendisine verilen işlerin iyi gitmesi için lazımdır. En ast dereceden, en yukarıya kadar, genel koşullar aynıdır.

Üstlere karşı özenle iş görme, doğruluk, saygılı olma, astlara karşı, iyi niyet ve kabul edilen işte gayret, istikamet, ağız sıklığı, bu gibi faziletler olmaksızın ne arkadaşlar arasında iyi ilişkiler olur ve ne de iş başarılı olur. Meslek vazifesi, yalnız kişinin başarı ve güvenliğini değil, belki daha çok toplumun refahını ilgilendirir.

Vatan bütün evlâtlarının çalışması ile ve yardımı ile yaşar ve bundan başka toplumun mekanizmasında faydasız hiçbir parça yoktur. Devleti idare eden bakanla, vatanın refahına elinin işi ile yardım eden sanatkâr arasında, yalnız küçük bir fark vardır, o da şudur. Birinin vazifesi bir diğeriinkinden daha önemlidir. Fakat, her ikisinde de iyi yapılmak şartıyla, ahlâki değer aynıdır.

Bundan dolayı, herkes kendisine düşen işten memnun olmalıdır. Mesleği ne olursa olsun, bir fayda sağlayacak ve bir vazife görecektir. İnsan, vazifesini cesaret, cüret, bağlılık ve namuslu olarak yapınca, elinden geleni yapmış olur. Aynı zamanda, bu vazifeyi diğeriğine karşı kıskanmadan yapmalıdır. Yolunda yalnız olmayacaksın, orada aynı hedefi takip eden başkaları ile beraber yürüyeceksin. Bu hayat yarışında diğeri yetenekleri itibariyle sizi geçebilirler.

Bir başarı, elinizden kaçabilir. Bundan dolayı onlara kızmayınız ve elinizden geleni yapmışsanız, kendi kendinize de kızmayınız. Asıl önemli olan, başarı değil gayrettir. İnsanın elinde olan ve onu memnun eden, ancak gayrettir.

1930 (14- 541:512)

(III) Teşebbüs Fikri :

Bir tembellik veya ahlâkî gevşeklik, genellikle, insanı atalarının yaşadıkları aynı işte ve aynı noktada tutar.

"Babam, Büyükbabam böyle yaptılar. Ben niçin başka türlü yapayım." derler. Nesilden nesile, dış hayatın genel şartları değişir. Yeni şartlara uymayan ve geleneklerde ısrar eden yalnız kalmaya, zayıf düşmeye, yıkılmaya ve ölüme mahkûmdur. Bugün iddia edilemez ki, bir gezinti için, yavaş giden eski bir araba, yolun güzelliklerinden istifadeye uygun iyi bir ulaşım vasıtasıdır. Bir işte, ekspres treni ile giden bir rakiple rekabet söz konusu olunca, araba ile gitmek, geç kalmak için en emin bir vasıtaadır. Her şey böyledir.

Her şeyde en iyi ve kuvvetiyle uyumlu olanı aramalıdır. İnsan cesaret edebilmeli ve tehlikeyi göze alabilmelidir. İnsan, yeni bir teşebbüste, özel bir zevk duyar; kuvvetini ve değerini anlar; o zaman, kendi kendini daha iyi takdir eder ve başkalarına takdir ettirir. Yalnız kalınca, kendi kudretsizliğinin acısını hisseder.

1930 (11-542:543)

Bir milleti yaşatmak için birtakım temeller lâzımdır ve bilirsiniz ki,, bu temellerin en önemlilerinden biri sanattır. Bir millet sanattan ve sanatkârdan yoksunsa tam bir hayata sahip olamaz. Böyle bir millet bir ayağı topal, bir kolu çolak, sakat ve hasta bir kimse gibidir. Hatta kastettiğim manayı bu söz de ifadeye yeterli değildir. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş olur... Bir millet sanata önem vermedikçe büyük bir felâkete mahkûmdur. Birçok unsurlar o felâketin derecesini fark etmez. Fark ettiği gün de ne kadar müthiş bir etkinlikle çalışmak gerektiğini tahmin edemez.

1923 (5-125:126)

3. EKONOMİK HAYAT

a. EKONOMİK FAALİYETLERİN ONEMİ:

Tarih, milletlerin yükselme ve gerileme sebeplerini ararken birçok siyasi, askeri, toplumsal sebepler bulmakta ve saymaktadır. Şüphe yok, bütün bu sebepler toplumsal olaylarda etkindirler. Fakat bir milletin doğrudan doğruya hayatıyla, yükselişiyle, gerilemesiyle ilgili ve bağlantılı olan, milletin ekonomisidir. Tarihin ve tecrübenin tespit ettiği bu gerçek, bizim milli hayatımızda ve milli tarihimizde de tamamen meydana çıkmıştır. Gerçekten Türk tarihi incelenirse bütün yükselme ve gerileme sebeplerinin bir ekonomi meselesinden başka bir şey olmadığı anlaşılır. Tarihimizi dolduran bunca başarılar, zaferler veyahut mağlubiyetler, çöküşler ve felaketler, bunların hepsi; meydana geldikleri

devirlerdeki ekonomik durumumuzla ilgili ve bağlantılıdır. Yeni Türkiye'mizi layık olduğu seviyeye yükseltebilmek için, mutlaka ekonomimize birinci derecede önem vermek mecburiyetindeyiz. Çünkü zamanımız tamamen ekonomi devresinden başka bir şey değildir.

1923(5-99:100)

Bütün dünyada olduğu gibi memleketimizde de en başta bulunan önemli işimiz ekonomidir. Bu işte en yüksek başarıyı sağlamaya çalışmak çok önemlidir, gereklidir. Bunun için bu işte bütün devlet teşkilatının, bütün yurttaşların ve hepimizin ciddi duygularla ilgili olmamız gereği doğaldır. Yeni devletimizin, yeni hükümetimizin bütün esasları, bütün programları ekonomik programlarından çıkmalıdır.

1923 (18-105)

Türkiye'mizi lâayık olduğu seviyeye yükseltebilmek için, mutlaka ekonomimize birinci derecede önem vermek mecburiyetindeyiz... Fakat biz itiraf etmeye mecburuz ki, ekonomimize gerektiği kadar önem vermemiş bulunuyoruz. Bir milletin doğrudan doğruya yaşamın gerektirdikleri ile uğraşamaması, o milletin yaşadığı devirler ve devirleri tespit eden tarih ile çok ilgilidir. Bu nedenle biz de eğer uğraşamamış isek, gerçek sebepleri geçirdiğimiz devirlerde ve özellikle tarihimizde arayabiliriz. Fakat böyle bir inceleme yaptığımız zaman, maalesef itirafa mecburuz ki, biz henüz şimdiye kadar gerçek, ilmî, müspet anlamı ile millî bir devir yaşayamadık. Bu nedenle millî bir tarihe sahip olamadık.

1923 (5-100)

Kurtuluş ve bağımsızlık için yaptığımız savaşı tamamlamak ve Tanrının milletimize doğuştan verdiği yetenek ve kabiliyeti en yüksek derecede geliştirmek ve memleketimize bağışladığı bütün kuvvet ve servet kaynaklarından en iyi biçimde faydalanarak zayıflığımızın sebeplerini yok etmek için bundan böyle hiçbir fırsat ve zaman ziyan etmeyerek çalışmaya mecburuz. Ancak bu çalışma yıllarca takip edilecek ve uygulanacak bir programa dayalı olmazsa başarısızlığa mahkûmdur.

1922 (5-46:47)

Ekonomik teşkilât, teknik temeller üzerine yerleşerek yükseldikçe, yurdun verimi çok daha fazla artmış olacaktır. Ancak, bütün özenimizi vererek vatanın teşkilâtlanması hızını artırmak gerektir.

1935 (4-371)

Ekonomi demek, herşey demektir. Yaşamak için, mutlu olmak için, insan varlığı için ne lazımsa onların hepsi demektir. Tarım demektir, ticaret demektir, çalışma demektir, herşey demektir.

1923 (5-110)

Hayat demek ekonomi demektir. Yaşayabilmek için mutlaka tutumlu olmalı.

1923 (37-113)

Türkiye'nin ilk ve önde gelen fikri politik değildir, ekonomiktir. Biz tüketimde olduğu kadar üretimde de dünyanın bir parçası olmayı arzu ediyoruz.

(38-143)

Başarılı olabilmek için gerçekten memleketin ve milletin ihtiyacına uygun ana program üzerinde bütün milletin beraberce ve uyum içinde çalışması lazımdır... Milli eğitim programlarımız gibi, devlet daireleri için düşünülecek programlar bile, ekonomik programlara dayanmaktan kendilerini kurtaramazlar.

1923(5-111)

Her şeyden önce hayat ve bağımsızlığımızı sağlamaktan ibaret olan milli amacımıza erişmekten başka bir şey düşünemeyiz. Bundan dolayı, bizce önemli olan nokta mali gücümüzün buna yeterli olup olmayacağıdır.

1922 (4-222)

Yaşamak için güçlü bir devlet ve her şeyi yapabilmek için esas ekonomi olunca, bütün görüşlerimizi, bütün çalışmalarımızı bunda mutlaka başarılı olmakta toplamalıyız. Her çalışma kolunu bu esas noktaya dayandırmalıyız. Mesela Milli Eğitim programımız ne olacaktır? Milli Eğitim Programımız bu olacaktır ki, onu takip eden insanlar iyi çiftçi, kunduracı, fabrikatör, tüccar olacak, iyi uygulayıcı kişi, faydalı kişi, verimli kişi, olacak, bunları öğreten programların, bunları öğreten memleketlerin ve kuramların tamamı Milli Eğitim olacaktır.

1923 (37-113:114)

Çalışmaya mecbur olduğumuz hususlardan en önemlisi ekonomidir. Çünkü millet yoksul kaldıkça hiçbir şey yapamaz. İlk önce zengin olmalıdır. Çünkü her şeyi yapan paradır, öncelikle ekonomiye önem vermek lazımdır.

Millete verimli ve yararlı elemanlar yetiştirmek ekonominin zorunluluklarındandır. Bunun için de Milli Eğitime birinci önceliği vereceğiz. Ekonomide faydalı olabilmek için teoriler ve kavramlar ile vakit geçiştirecek zamanımız kalmamıştır. Bir millet ne kadar gelişmiş ve ilerlemiş olursa olsun, yol gösterilmeye, aydınlatılmaya muhtaçtır. Bundan kaçınmak olamaz. Bu yol gösterme ve aydınlatmanın millet içinde daha çok faal ve teşebbüslerinde başarılı olmuş insanlar tarafından yapılması lazımdır. Geçmişte ve hali hazırda olduğu gibi gelecekte de milletimizi refah ve mutluluğa kavuşturacak yollar için rehberlik etmek milli ve vicdanî vazifemizdir. Böyle bir vazifeyi yapabilmek için egemenliğine kıskanç olan bir millet içinde, aynı şekilde düşünür ve din düşünürlerinin birleşmesi gereklidir.

1923 (37-35)

b. EKONOMİK FAALİYETLERE İLİŞKİN FİKİR HAYATI:

Zaferinin vasıtası yalnız kılıçtan ibaret kalan bir millet, bir gün girdiği yerden kovulur rezil edilir, sefil ve perişan olur, öyle milletlerin sefaleti, perişanlığı o kadar büyük ve üzücü olur ki, kendi memleketinde bile mahkûm ve esir bir halde kalabilir. Onun için gerçek fetihler yalnız kılıçla değil sabanla yapılandır. Milletleri vatanlarında bağlamanın, millete istikrar sağlamanın vasıtası sabandır, saban kılıç gibi değildir. O kullanıldıkça kuvvetlenir. Kılıç kullanan kol çok geçmeden yorulduğu halde, sabanını kullanan kol zaman geçtikçe toprağın daha çok sahibi olur. Kılıç ve saban; bu iki fatihten birincisi, ikincisine daima mağlup oldu. Tarihin bütün olayları ve hadiseleri hayatın bütün gözlemleri bunu doğruluyor.

1923 (5-117)

Makinesiz tarım olmaz. El emeği güçtür. Birlesiniz. Birliklerle makine alırsınız. Senede yüz dönüm ekeceğinize on misli, yüz misli fazla ekersiniz. Memleketimiz gerçek çiftçi memleketidir. Henüz bu hususa tam hak kazanmış değiliz. Fakat tarım memleketi olacağız. Bu da makine ile olacaktır.

1925 (5-209)

Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür. O halde, herkesten daha çok refah, mutluluk ve servete hakkı olan ve daha layık olan köylüdür.

1922 (4-219)

Türk köylüsünü "efendi" yerine getirmedikçe memleket ve millet yükselmez.

(64-94)

Milletimiz çok büyük elemeler, mağlubiyetler, facialar görmüştür. Bütün bunlardan sonra yine bu topraklarda bulunuyorsa bunun temel sebebi şundandır: Çünkü Türk çiftçisi bir eliyle kılıcını kullanırken, diğer elindeki sabanla topraktan ayrılmadı. Eğer milletimizin büyük çoğunluğu çiftçi olmasaydı, biz bugün dünya yüzünde bulunmayacaktık.

1923(5-117)

Memleketimiz şu iki şeyin memleketidir: Biri çiftçi, diğeri asker. Biz çok iyi çiftçi ve çok iyi asker yetiştiren bir milletiz. İyi çiftçi yetiştirdik, çünkü topraklarımız çoktur, iyi asker yetiştirdik, çünkü o topraklara göz koyan düşmanlar fazladır... Bundan sonra da daha iyi çiftçi ve daha iyi asker olacağız. Fakat bundan sonra asker oluşumuz artık eskisi gibi başkalarının hırsı, şan ve şöhreti, keyfi için değil; yalnız ve yalnız bu aziz topraklarımızı korumak içindir.

1923 (5-131)

Çiftçilerimizin gayretiyle memleketimizin verimli tarlaları birer kalkınma kaynağı olacaktır. Şüphesiz bu kalkınma kaynaklarını dünyadaki düşmanlara karşı savunmak için kıymetli bir ordumuz da bulunacaktır.

1923 (5-131:132)

Çiftçilerimizi kredi, üretim kooperatifleri gibi ekonomik kuruluşlara kavuşturmak ve bu kuruluşları ilerletmek ve geliştirmek gayedir. Küçük sanat sahibi esnafı zorluk ve zayıflıktan kurtarmak ve onları daha kuvvetli, güvenli bir duruma getirmek için gereken kredi müesseselerini yaratmak düşündüğümüz esaslı noktalardan biridir.

1931 (7-550)

Bu dakikada dinleyenlerim çiftçilerdir, sanatkârlardır, tüccarlardır ve işçilerdir. Bunların hangisi bir diğerine karşı olabilir. Çiftçinin sanatkâra sanatkarın çiftçiye ve çiftçinin tüccara ve bunların hepsine, birbirine ve işçiye muhtaç olduğunu, kim inkar edebilir.

Bu gün mevcut fabrikalarımızda ve daha çok olmasını dilediğimiz fabrikalarımızda kendi işçimiz çalışmalıdır. Refah içinde ve memnun olarak çalışmalıdırlar ve bütün bu saydığımız sınıflar aynı zamanda zengin olmalıdır ve hayatın gerçek tadım tadabilmelidir ki, çalışmak için kudret ve kuvvet bulabilsin. Bu nedenle programdan bahsedildiği zaman, âdeta denebilir ki, bütün halk için bir "Çalışma Milli Andıdır. Ve böyle bir çalışma milli andı durumunda olan program etrafında toplanmaktan meydana gelecek olan (mesleki) kuruluşu ise sıradan bir parti gibi düşünmemek lazımdır, ve sonra meydana gelebilecek olan böyle bir kuruluşun şimdiye kadar olduğu gibi milletin azim ve iman ile ve birlik ve dayanışmasının birbirine yardımcı olmasıyla başarılı olacağı hakkındaki inancım kuvvetlidir ve tamdır.

1923 (5-112)

Bir milletin yaşlı vatandaşlarına ve emeklilerine karşı tutumu, o milletin yaşama kudretinin en önemli ölçüsüdür. Geçmişte güçlü iken, bütün kuvvetiyle çalışmış olanlara karşı minnet hissi duymayan bir milletin geleceğe güvenle bakmaya hakkı yoktur. Böyle bir toplumda adalet, şefkat hissi, içgüdü kaybolmuş demektir!

1925 (39)

Tarımın kıymetini, önemini köylüye anlatmak ve gerçekten en çok faydayı sağlayacak faaliyete yöneltmek için ona ilim vermek, ona öğretmek lazımdır.

1923 (37-112)

Bugüne kadar ekonomik alanda arzu ettiğimiz derecede büyük başarılar görülüyorsa, bunu doğal karşılamak lazımdır. Bu, Türk milleti ekonomik alanda kabiliyetsizdir demek değildir. Bunu belki diyenler vardır. Fakat bunlar Türk milletinin gerçek tarihini bilmeyenler ve onu gerçek değeriyle tanımamış olanlardır.

Bütün insanlığa tarımı, sanatı ilk öğreten Türk milleti idi. Türk milletinin dünyaya eğiticilik yapmış olduğuna artık gerçek bilim adamlarının şüphesi kalmamıştır. Türk milletinin bundan sonra layık olduğu derecede ekonomik alanda yükseleceğine kimsenin şüphesi olmamalıdır.

1931 (5-264:265)

Ormanlar memleketin çok önemli bir servet kaynağıdır. Tarımla uğraştığımız kadar ormanlarımıza da önem vermeliyiz.

1923 (37-13)

Bir milleti, uğradığı herhangi bir felaketten kurtarmakta, bir millete doğru yolu göstermekte, ileri gelen kişilerin sahip olduğu büyük önem inkar edilemez. Hatta diyebiliriz ki, bu günü görmek; millet büyüklerinin iffet ve namusu, gayreti, milli vatanseverliği ve özellikle çıkar düşkünü olmama hisleri sayesinde kısmet olmuştur. Fakat bugün, ulaştığımız nokta gerçek kurtuluş noktası değildir. Bu fikrimi açıklayayım: Bir milletin felakete uğraması demek, o milletin hasta, hastalıklı olması demektir... Bu nedenle kurtuluş, toplumdaki hastalığı teşhis ve tedavi etmekle elde edilir. Hastalığın tedavisi bilimsel ve teknik bir şekilde olursa şifa bulur. Yoksa aksine hastalık devam eder ve tedavi edilemez bir hale gelir. Bir toplumun hastalığı ne olabilir? Milleti millet yapan, ilerleten ve yükselten kuvvetler vardır: Fikir kuvvetleri ve sosyal kuvvetler...

Fikirler, anlamsız, mantıksız safsatalarla dolu olursa, o fikirler hastadır. Aynı şekilde, sosyal hayat akıl ve mantıktan yoksun, faydasız ve zararlı birtakım inançlar ve geleneklerle dolu olursa felç olur.

Önce fikir ve sosyal güçlerin kaynaklarını temizlemekle (işe) başlamak lazımdır. Memleketi, milleti kurtarmak isteyenler için onur, iyi niyet ve fedakârlık çok gerekli olan niteliklerdendir. Fakat bir toplumdaki hastalığı görmek, onu tedavi etmek, toplumu asrın gereklerine göre ilerletebilmek için, bu nitelikler yeterli olmaz. Bu niteliklerin yanında ilim ve fen lazımdır, ilim ve fen teşebbüslerinin faaliyet merkezi ise okuldur. Bu nedenle okul lazımdır.

Okul adını hep beraber saygıyla yücelterek söyleyelim. Okul genç beyinlere insanlığa saygıyı, millet ve memlekete sevgiyi, bağımsızlık şerefini öğretir... Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için takibi gereken en güvenli yolu belletir... Memleket ve milleti kurtarmağa çalışanların aynı zamanda mesleklerinde birer namuslu uzman ve birer bilim adamı olmaları lazımdır. Bunu sağlayan okuldur. Ancak bu şekilde her türlü teşebbüsün mantığı sonuçlara ulaşması mümkün olur.

Bayanlar, Baylar;... Memleketimizin en gelişmiş, en hoş, en güzel yerlerini üç buçuk yıl kirli ayaklarıyla çiğneyen düşmanı mağlup eden zaferin sırrı nerededir. Bilir misiniz? Orduların yönetiminde ilim ve fen kurallarını rehber olarak kabul etmektedir. Milletimizi yetiştirmek için asıl olan okullarımızın, kültür kurumlarımızın kurulmasında aynı metodu uygulayacağız. Evet milletimizin siyasi, sosyal hayatında, milletimizin fikri terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır. Okul sayesinde, okulun vereceği ilim ve fen sayesinde ki Türk milleti, Türk sanatı, ekonomisi, Türk şiir ve edebiyatı bütün güzelliğiyle gelişir.

1922 (5-42:44)

Ekonomi ile ilgili noktaları göz önünde tutarken diğer her hangi Bakanlık ve makamları ilgilendiren bütün devlet işlerinin, milli ekonomi açısından mutlaka kârlı ve hiç olmazsa zararsız olması kuralını

esas olarak göz önünde tutmalıyız. Bu kurala ters düşebilecek kanun, yönetmelik yapılmamalı veya herhangi bir tedbirin alınması ancak milli ekonomi fikrinin feda edilmesine değecek hayati bir çıkara dayanmak ve bu hareketin kesin gerekçeni ilgililerle birlikte Bakanlar Kurulunda ve meclis komisyonlarında görüşülmeli, yapılacak ekonomik fedakârlık bile bile yapılmalıdır. Sırası ve zamanı geldikçe mevcut kanun ve usullerimiz bu görüş ile yenilenmelidir. Memleketin bütün ekonomik işlerini düzenlemek için adeta kurmay subay gibi çalışacak bir teşkilata ihtiyaç görünüyor.

1931 (50-11:63)

Tam bağımsızlık için şu genel kural vardır, milli egemenlik için bir kanun vardır diyoruz. Bugün de büyük bir zaferin etkenleri ve yapıcıları olduğumuzu ifade ediyoruz. Bu noktada çok kesin olan bir gerçeği hep beraber tekrar etmek mecburiyetindeyiz. Bu kadar büyük, bu kadar kutsal ve ulu hedefler yalnız kağıt üzerinde prensiplerle ve kanun maddeleriyle ve sadece hırslarla, arzularla elde edilemez. Tam olarak gerçekleştirilebilmek için tek kuvvet, hakiki en kuvvetli temel ekonomidir.

Siyasi, askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferler ile taçlandırılmazlarsa elde edilen zaferler kalıcı olamaz, kısa zamanda söner. Bu nedenle, en kuvvetli ve parlak zaferlerimizin bile sağladığı ve daha da sağlayacağı faydalı sonuçlardan yararlanabilmek için ekonomimizin, ekonomik egemenliğimizin sağlanması, güçlendirilmesi ve genişletilmesi lazımdır. Efendiler, bu kadar verimli ve bu kadar kuvvetli olan yeni hükümetimizin, düşmansız kalacağını sanmak doğru değildir. Bu güzel temelleri bile kundaklayarak onu çökertmeye çalışacaklar olacaktır. Onun hayatına, verimliliğine karşı suikastler tertip etmeye girişecekler bulunacaktır. Bütün bunlara karşı en kuvvetli silahımız ekonomideki büyüme, sağlamlık ve başarımız olacaktır. Efendiler, içinde bulunduğumuz halk devrinin, milli devrin, milli tarihini yazabilmek içinde kalemlerimiz sabanlar olacaktır. Bence halk devri, ekonomi devri kavramı ile ifade edilir.

Öyle bir ekonomik devir ki, onda memleketimiz bayındır olsun, milletimiz refaha kavuşsun ve zengin olsun. Bu noktada bir görüş ve düşünceyi size hatırlatayım. "El kanaatü kenzi lâyüfnâ" kanaat etmeyi (yetinmeyi) tükenmez bir hazine saymak fakirliği erdem bilmek görüş ve düşünüşüne de artık (bu) ekonomi devri son versin.

Efendiler, bu görüş ve düşünüşü mutlaka yanlış yorumlamak yüzünden bu millete, bu memlekete çok büyük kötülük edilmiştir. Biliriz ki, Allah dünya üzerinde yarattığı bu kadar nimetleri, bu kadar güzellikleri insanlar istifade etsin, varlık içinde yaşasın diye yaratmıştır ve en büyük ölçüde yararlanabilmek için de bugün evrenden esirgediği zekâyı, akli insanlara vermiştir. Eğer vatan denilen şey kupkuru dağlardan, taşlardan, bataklık sahalardan, çıplak ovalardan ve vatan; şehirler, köylerden oluşsaydı, onun zindandan hiçbir farkı olmazdı. Ve gerçekten bu dediğimiz görüş ve düşünüşün sahipleri bu kıymetli vatanımızı böyle zindan ve cehennem yapmaktan başka bir şey yapmamışlardır. Hâlbuki bu vatan çocuklarımız ve torunlarımız için cennet yapılmaya çok layık bir vatandır. İşte bu memleketi böyle bayındır duruma, cennet haline getirecek olan ekonomik nedenler ve etkenler ile ekonomik faaliyetlerdir. Bunun için öyle bir ekonomi devri lazımdır ki, artık milletimiz insanca yaşamasını bilsin, insanca yaşamanın neye bağlı olduğunu öğrensin ve o yollara başvursun. Hepimizin, arzumuz şudur ki, bu memleketin insanları ellerinde örnekleriyle tarımın, ticaretin, sanatın, çalışmanın, hayatın bir temsilcisi olsun. Ve artık bu memleket böyle fakir ve bu millet itibarsız değil,

belki memleketimize zengin memleketi, zenginler memleketi bu yeni Türkiye'nin adına da çalışanlar ülkesi denilsin. İşte millet böyle devir içinde bulunuyor ve böyle bir devre yükselecektir. Ve böyle bir devrin tarihini yazacaktır. Ve böyle bir devirde, böyle bir tarihte en büyük makam, en büyük hak çalışanlara ait olacaktır.

1923 (5-107:108)

Bir köylü ev sanayii kurulması için çareler düşünmek akla gelir. Bizde köylü, evine, aile ve çocuklarının yaşamasına gerekli olan yiyecek, içecek ve herkes gibi giyecek için para sarf etmemelidir. Köylü ailenin, elbisenin aba ve kaba bez dokuma tezgahı, sabanı gibi olmalıdır. Bu esasın yaygınlaştırılması ileriye ait bir ideal olmakla beraber, bu gayeye varmak için tedbirler düşünmek ve teşebbüslerde bulunmak çok lüzumludur. Aksi takdirde her şey yolunda gittiği zaman ancak yaşayabilen ve memleket nüfusunun üçte ikisini oluşturan bu insanlar hava gibi, tarım hastalıkları gibi ve nihayet piyasa gibi tesirlerin müsaade etmemesi halinde bütün kusuru hükümete ve vergilere yüklemekten çekinmeyeceklerdir.

1931 (50-1-31:32)

Memleket üretiminin artması, çeşitlendirilmesi için olduğu kadar herkes gibi köylünün de refah içinde yaşamasını temin için bir (tesis kredisine) ihtiyaç vardır. Bu görüş, büyük çiftlik ve arazi işletenlere ait olmayıp daha çok küçük çiftçileri ilgilendirir. Varlığından büyük iş tutarak büyük kâr yapmak için her şeyi borçla sağlamanın yolunu bulanlar genellikle üzücü sonuçlarla karşılaşmışlardır. Bu gibilere gerçek varlık ve ihtiyaçlarından daha çok kredi açmak ve böylece onları kötü neticelerle karşılaşmaya teşvik etmek uygun değildir.

Söz konusu tesis kredisinin köylüye nakit olarak verilmesinin uygun olmayacağı şüphesizdir. Bu amaçla ayrılacak para ile bağ ve meyve fidanlıklarının kurulması, yerli pulluk ve tezgah atölyeleri ve tohum ve hayvan ıslahı müesseseleri kurulması ve nihayet buralarda dağıtılacak maddelerin fiyatlandırılarak uzun vadelerle toplanması tercih edilir.

(50-11-42:43)

Memleket ürünlerinin pazarlamasını yapmak büyük bir ekonomik işimizdir.

Bir taraftan kredi kooperatifleri ile üretimi kolaylaştırır ve maliyet fiyatlarımızı düşürürken diğer taraftan satış fiyatını artırmak lazımdır ki, üreticilerin emeği ziyan olmasın. Satış tedbirleri, birçok aracının elde ettiği kârın mümkün olduğunca fazlasının çiftçiye kalmasını sağlamaktan başka mallarımızın standardizasyonunu, ambalajını, kalite kontrol mücadelesini, kendiliğinden sağlayacaktır. Bundan başka ürün, alıcının istediği zaman teklif edeceği fiyatla değil, en uygun zamanında tüketici piyasalara arz edilmek suretiyle değer fiyatına satılacaktır.

(50-11-52)

c. EKONOMİK FAALİYETLERE İLİŞKİN DEVLET HAYATI:

Yeni Türkiye Devleti temellerini süngü ile değil, süngünün de dayandığı ekonomi ile kuracaktır... Yeni Türkiye devleti bir ekonomi devleti olacaktır.

1923 (5-56)

Ekonomik kalkınma; Türkiye'nin, hür, bağımsız daima daha kuvvetli, daima daha refahlı Türkiye idealinin, bel kemiğidir. Türkiye bu kalkınmada iki büyük kuvvet serisine dayanmaktadır:

Toprağının iklimleri, zenginlikleri ve başlı başına bir servet olan coğrafi durumu ve bir de, Türk milletinin silah kadar makine de tutmaya yaraşan kudretli eli ve milli olduğuna inandığı işlerde ve zamanlarda tarihin akışını değiştiren yiğitlikle beliren yüksek sosyal benlik duygusu...

1937 (4-383)

Milletimiz çiftçidir. Milletin çiftçilikteki çalışmasını, çağdaş ekonomik önlemlerle en yüksek düzeye çıkarmalıyız. Köylünün çalışması sonunda elde edeceği emek karşılığını, onun kendi menfaatine olmak üzere yükseltmek, ekonomi politikamızın temel ruhudur. Bu nedenle; bir yandan çiftçinin çalışmasını arttıracak, daha yararlı duruma getirecek bilgilerin, teknik araç ve gereçlerin kullanılması ve yaygınlaşmasına çalışırken, diğer yandan, onun emeğinin sonuçlarından en iyi şekilde yararlanmasını sağlayacak ekonomik önlemleri ortaya koymaya çalışmak lazımdır.

1922 (4-219)

Cumhuriyet hükümetinin her bakımdan vatandaşların hayatıyla, geleceği ile ve refahı ile ilgilenmesi doğaldır. Halkımız doğuştan devletçidir ki, her türlü ihtiyacı devletten istemek için kendisinde bir hak görüyor. Bu nedenle milletimizin karakteri ile partimizin programında tamamiyle bir uyum vardır.

1931 (5-262)

(Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin) Tek hedefi, ekonomi sahasında memleketin refahı için kendi serbestisini temin ve her memleketin ayrı ayrı iyiliğiyle, genel refaha hizmet etmekten ve siyasi sahada ise barış içinde yaşamak ve meşru müdafaa vasıtalarını, herkes için ve herkese karşı, olduğu gibi muhafaza etmekle beraber, diğer devletlerle karşılıklı olarak harp silah ve araçlarını azaltmaktır.

1933 (46)

Milli ekonomi yolunda emin olarak ve güvenerek kesin ve köklü adımlar atarken esas programımızın ilham ettiği genel tedbirleri tercih etmek en doğru yoldur. Toplumumuzdaki bütün çeşitli meslek sahiplerini faydalı olacak şekilde bu yolda elele vermiş, omuz omuza dayanmış bir hedefe yürüyen samimi yolcular yapmak, devletin ekonomideki yükünü azaltmak ve başarı zamanım kısaltmak tek çaredir.

1923 (18-105)

Bugünkü mücadelelerimizin amacı tam bağımsızlıktır. Bağımsızlığın bütünlüğü ise ancak mali bağımsızlık ile mümkündür. Bir devletin mâliyesi bağımsızlıktan yoksun olunca o devletin bütün hayatı kuruluşlarında bağımsızlık felç olur. Çünkü her devlet organı ancak mali kuvvetle yaşar. Mali bağımsızlığın korunması için ilk şart, bütçenin ekonomik bünye ile orantılı ve denk olmasıdır. Bundan ötürü; devlet bünyesini yaşatmak için dışarıya başvurmaksızın memleketin gelir kaynaklarıyla idareyi sağlama çare ve tedbirlerini bulmak lazımdır ve bu mümkündür .. Azami tasarruf milli prensibimiz olmalıdır.

1922 (4-222)

Bütün devlet organlarının canlı ve sağlıklı işlemesi bakımından büyük dikkatle üzerinde durulması gerekli olan mali hayatımıza temas ediyorum.

Cumhuriyet bütçelerinin belirgin olan ve daima kuvvetlenmesi gereken ortak özellikleri, yalnız denk oluşları değil, aynı zamanda, koruyucu, kurucu ve üretken işlere, her defasında daha fazla pay ayırmakta olmalarıdır.

1937 (4-384)

Her çeşit mali yükümlülüklerimizi, günü gününe yerine getirmek suretiyle, devlet itibarını, mali sermaye ve senetleri koruma ve sağlama hususunda, bütün tedbirleri almak ve bu konuda dikkatli bulunmak: prensibimizdir.

1937 (4-384)

Dış ticarete takip ettiğimiz ana prensip, ticari dengemizin aktif karakterini korumaktır. Çünkü Türkiye ödemeler dengesinin en önemli esasını bu oluşturur...

Dış ticaret politikamızın özelliği şudur; iç ve dış durumun gereklerini daima karşılamak suretiyle gelişmelere uyum sağlamak...

İhracat mallarımızın, hükümetin yakın kontrolü altında, satışlarının teşkilatlandırılması önemlidir.

1937 (4-380:381)

Karşılıklı genişlik ve kolaylık, takip ettiğimiz esastır, ihracatımızın kolaylaştırıldığı yerde ithalatın artmasından sakınmıyoruz. Bu ithalatı artırmaya ve kolaylaştırmaya çalışıyoruz.

1936 (4-374)

Milli ekonominin temeli tarımdır. Bunun içindir ki tarımda kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar bu amaca ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

Fakat bu çok önemli işi, isabetle amacına ulaştırabilmek için ilk önce, ciddi etüdlere dayalı bir tarım politikası tespit etmek ve onun için de, her köylünün ve bütün vatandaşların kolayca kavrayabileceği ve severek tatbik edebileceği bir tarım rejimi kurmak lazımdır. Bu politika ve rejimde yer alabilecek başlıca önemli noktalar şunlar olabilir:

Bir defa, memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olanı ise, bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın hiç bir sebep ve suretle, bölünemez bir nitelikte olması, büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliği, arazinin bulunduğu memleket bölgelerinin nüfus yoğunluğuna ve toprağın verim derecesine göre sınırlandırılması lazımdır.

Küçük büyük bütün çiftçilerin iş makinelerini arttırmak, yenileştirmek ve korumak tedbirleri, vakit geçirmeden alınmalıdır...

Memleketi; iklim, su ve toprak verimi bakımından, tarım bölgelerine ayırmak icab eder. Bu bölgelerin her birinde, köylülerin gözleri ile görebilecekleri, çalışmaları için örnek tutacaktan verimli, modern, pratik tarım merkezlerinin kurulması gerekir.

Gerek mevcut olan ve gerekse bütün memleket tarım bölgeleri için yemden kurulacak tarım merkezlerinin kesintiye uğramadan tam verimli olarak faaliyetlerini, şimdiye kadar olduğu gibi, devlet bütçesine ağırlık vermeksizin kendi gelirleri ile kendi varlıklarının idaresini ve gelişmesini sağlayabilmeleri için, bütün bu kurumlar birleştirilerek geniş bir işletme kurumu teşkil edilmelidir. Bir de başta buğday olmak üzere, bütün gıda ihtiyaçlarımızla sanayimizin dayandığı çeşitli hammaddeleri temin ve dış ticaretimizin esasını oluşturan çeşitli ürünlerimizin ayrı ayrı her birinde, miktarlarını arttırmak, kalitesini yükseltmek, üretim masraflarını azaltmak, hastalık ve düşmanları (böcekler) ile uğraşmak için gereken teknik ve yasal her tedbir, zaman geçirilmeden alınmalıdır.

1937 (4-379:380)

Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa sahip olması mutlaka lazımdır. Vatanın sağlam temeli ve gelişmesi buna bağlıdır. Bundan fazla olarak büyük araziye modern araçlarla işletip, vatana fazla üretim temin edilmesini teşvik etmek isteriz.

1929 (4-374)

Çiftçiye arazi vermek de hükümetin devamlı olarak takip etmesi gereken bir konudur. Çalışan Türk köylüsüne işleyebileceği kadar toprak temin etmek memleketin üretimini zenginleştirecek başlıca çarelerdendir.

1929 (4-347:348)

Tarım ve tarım ekonomisi alanında bilimsel ve pratik tecrübeler yapmak amacı ile, çeşitli zamanlarda, ülkenin çeşitli bölgelerinde birçok çiftlik kurmuştum.

Onüç yıl devam eden zorlu çalışmaları süresinde faaliyetlerini, buldukları iklimin yetiştirdiği her çeşit üründen başka her çeşit tarım sanatlarına da yönelen bu kurumlar; ilk yıllarda başlayan bütün kazançlarını gelişmelerine harcayarak büyük, küçük birçok fabrika ve imalathaneler kurmuşlar, bütün tarım makine ve aletlerini yerinde ve faydalı şekilde kullanarak bunların hepsini tamir ve önemli bir kısmını yeniden imal edecek tesisler meydana getirmişlerdir. Yerli ve yabancı birçok hayvan ırkları üzerinde cins ve verim bakımından yaptıkları incelemeler sonucunda bunların çevreye en uygun ve

verimli olanlarını tespit etmişler, kooperatif kurmak suretiyle veya aynı nitelikte başka şekillerde civar köylerle beraber faydalı şekilde çalışmalarda, bir taraftan da iç ve dış piyasalarla devamlı ve sıkı temaslarda bulunmak suretiyle faaliyetlerini ve üretimlerini bunların isteklerine uydurmuşlar ve bugün her bakımdan verimli, olgun ve çok kıymetli birer varlık haline gelmişlerdir. Çiftliklerin yerine göre, arazi düzeltmek ve düzenlemek, çevrelerini güzelleştirmek, halka gezecek, eğlenecek ve dinlenecek sağlıklı yerler, hilesiz ve nefis gıda maddeleri sağlamak, bazı yerlerde ihtikârla (yüksek fiyatla satış ve fırsatçılıkla) fiili ve başarılı mücadelede bulunmak gibi hizmetleri de söz edilmeye değerdir. Bünyelerinin dayanıklılığını ve başarılarının temelini oluşturan geniş çalışma ve ticari esaslar dâhilinde idare edildikleri ve memleketin diğer bölgelerinde de benzerleri kurulduğu takdirde tecrübelerini akla uygun iş sahasından alan bu kurumların, tarım usullerini düzeltmek, üretimi arttırmak ve köyleri kalkındırmak yolunda devletçe alman ve alınacak olan tedbirlerin isabetli seçim ve gelişmesine çok elverişli birer etken ve dayanak olacaklarına inanmış bulunuyorum. Ve bu inançla tasarrufum altındaki bu çiftlikleri bütün tesisleri, hayvanları ve demirbaşlarıyla beraber hâzineye hediye ediyorum.

1937 (7-585:586)

Memleketimiz tarım memleketidir. Bu itibarla halkımızın çoğunluğu çiftçidir, hayvan yetiştiricisidir. Bundan dolayı en büyük kuvveti, kudreti bu sahada gösterebiliriz ve bu alanda önemli girişimlerde bulunabiliriz.

1923 (5.111)

Gerek tarım ve gerek memleket servetimizin genel sağlığı bakımından önemi muhakkak olan ormanlarımızı da modern tedbirlerle iyi halde bulundurmak, genişletmek ve en büyük yararı sağlamak esas prensiplerimizden biridir.

1922 (4-220)

Orman servetimizin korunması lüzumuna ayrı işaret etmek isterim. Ancak, bunda önemli olan korunma esaslarını; memleketin türlü ağaç ihtiyaçlarını devamlı olarak karşılaması gereken ormanlarımızı dengeli ve teknik bir şekilde işleterek yararlanmak prensibine uygun bir şekilde bağdaştırmak zorunluluğu vardır.

1937 (4-380)

Geniş bir sulama politikasının uygulanmasına başlanabilmesi cidden gerekli görülmektedir. Memleketi yepyeni bir yaratıcılığa kavuşturacak olan sulama işlerinin derin ilgilerinizle gerçekleştirilmesi şüphe götürmez. Tarım ve ormancılıkta yeni tedbirlerle gelişmeye hizmetiniz yerinde olacaktır.

1927 (4-344)

Hasattan sonra ele geçecek ürün köylünün parası demektir... Para değerinin düşmesine karşı tedbir alındığı gibi; memleketimizin durumuna göre tahıl değeri üzerinde de daima hassasiyetle teklifler hazırlayacak bir büronun hizmeti yararlı olur.

1931 (50-1:5)

Memleketimiz ekonomik teşkilat ve çevre itibariyle kuvvetli bir halde bulunmuyordu. Kişilerin ekonomik güçleri de serbest rekabete dayanabilecek dereceye ulaşmamıştı. Tanzimat'ın açtığı serbest ticaret devri Avrupa rekabetine karşı kendisini savunamayan ekonomimizi bir de ekonomik Kapitülasyon zincirleriyle bağladı. Teşkilât ve kişisel kıymet açlarından ekonomi sahasında bizden çok kuvvetli olanlar memleketimizde, bir de fazla olarak, ayrıcalıklı durumda bulunuyorlardı. Kazanç vergisi vermiyorlardı. Gümrüklerimizi ellerinde tutuyorlardı. İstedikleri zaman istedikleri eşyayı, istedikleri şartlarla memleketimize sokuyorlardı. Bütün ekonomik sahalarımıza bu sayede mutlak egemen olmuşlardı...

Ekonomi politikamızın önemli amaçlarından biri de; toplumun genel çıkarlarını doğrudan doğruya ilgilendirecek ekonomik kuruluş ve teşebbüsleri mali ve teknik gücümüzün elverdiği oranda devletleştirmedir.

Topraklarımızın altında işlenmeden duran maden hazinelerini az zamanda işleterek, milletimizin yararına açık bulundurabilmek de ancak bu usul sayesinde mümkündür. Bununla beraber; sırf ekonomik kullanma maksadıyla gerek madenlerimizde ve gerek diğer ekonomik hususlarda bayındırlık işlerimizde kullanılmak istenilen sermayenin sahiplerine hükümetimizce her türlü kolaylığın gösterileceği şüphesizdir. Bu sermayelerin kanunlarımıza bağlı olması da doğaldır... Bundan sonra da genel ekonomik faaliyetlerimizin ekonomi politikamızı ayrıntılı olarak açıklamış ve tespit etmiş olduğum bu görüş çerçevesinde, bir plân dâhilinde, düzenli olarak yönlendirilmesine Bakanlar Kurulumuzun bütün gayretini adayacağı beklenir.

1922 (4-219:221)

Mali kanunlar ne kadar mükemmel yapılırsa yapılsın bunları eksiksiz anlamak ve devletin ve yükümlünün haklarını takdir eden bir zihniyetle uygulamak için yetenekli defterdar ve mal memuru yetiştirmek meselesi vatanın malı geleceği açısından alınacak tedbirlerin başında düşünülmelidir.

(50-1:17)

Kredi:

Tarımsal ve sanayi üretimi ile deniz ürünleri (balıkçılık ve süngercilik) faaliyetlerimizin kazançlı olması için tedbirler alınmalıdır. Bu arada tarım ve sanayi kredileri sorunu köklü bir şekilde çözümlenmelidir. Tarım kredi ve satış kooperatifleri aşamalı ve fakat devamlı bir uygulama ve gelişme yoluna girmelidir. Tesis kredisi ile bir köylü hayatı kurmak büyük işlerimizdendir.

İşletme:

Üzerinde yaşadığımız vatanın servet kaynaklarını işletmek geleceğimizi açıp aydınlatacak tedbirlerin başındadır.

Bu yola girmekte geciktiğimiz oranda, yaşayışımızın kuvvetlenmesi ve ileriye doğru gidiş hareketlerimizin süratlenmesi mümkün olmaz.

1931 (50-11:63:64)

Petrol işi kısa zamanda çözümlenmelidir. Memleketin petrol işindeki gerçek iu ortaya çıkaracak sondajlara başlayabilmek için önümüzdeki yıllarda mali kaynakların bulunması gerekli görünüyor, özetle, maden ve orman işleri sıkı tutulmalı...

İşletme yolunda ilk iş olarak uygulanmaya geçilecek bu noktalardan başka, aynı yolda ileri yürüyüşe devam için, madenlerimiz ve ormanlarımız üzerinde esaslı şekilde ve birbirini kovalayacak yeni işletme programları hazırlamak uygun olur,

1931 (50-11:65)

Büyük çoğunluğu oluşturan köylü çiftçimizin incelediğimiz hayatını şu üç esasa dayandırmak lazımdır.

Köylü, ailesiyle yaşamak için, yemek, içmek, giyinmek ve zorunlu ihtiyaçlarını temin etmek ihtiyacındadır. Yiyip içeceği ve giyeceği maddeleri ideal olarak kendisi üretmeli ve imal etmeli ve hayat için para karşılığında sağlayacağı şeyler asgari cins ve miktarlarda tutmalıdır. Bu şekilde köylü geçirdiği üretim yılının borcunu ödedikten sonra kendi hesabına ufak bir tasarruf da yapabilmelidir.

Köylü üretim için lazım olan yeterli krediyi, en uygun faiz ile ve malını paraya çevireceği zamana kadar ödemek zorunda kalmadan bulmalıdır.

Köylü ve hatta büyük çiftlik ve arazi sahipleri ürünlerini ölü fiyatla alacaklılarına teslim etmeye veyahut piyasanın en uygun olmayan zamanlarında aracılara satmaya mecbur olmamalı, aradaki birçok aracılara kâr etme imkanı sağlanmaksızın doğrudan piyasaya arz edecek veya mümkün olduğu kadar az aracı ile ana piyasaya yaklaşabilecek bir teşkilata sahip bulunmalıdır.

1931 (50-11:49)

Genel gelir ve masrafların toplanılan üzerinde üç aşağı beş yukarı değişiklik yapmak da bu meseleyi halletmeye yeterli görülüyor. Bu görünüşle bütçemiz izlik ve sıkışıklık manzarası arz ediyor. Nihayet birçok devlet işlerimiz de bu sıkışıklık içinde tıkanmış gibidir. Ertelenmesi mümkün olmayan bu işlere canlılık kazandırmak lazımdır. Siyasi olarak kurtulmuş olan bir halkın, yaşayış ve geleceğe gidiş hareketinde, ümitlerini beslemek ve kendi kudretine güven hislerini kuvvetlendirmek için, ona canlı bir akımın içinde yaşadığı hissini vermek lazımdır. Bunu yapamazsak parti birliği, hükümet kuvveti, sabretme öğütleri ve nihayet vaad (ümit) verici telkinlerle daha birkaç yıl, mesela bir meclis devresi, kazanmak mümkün olabilir.

Fakat sağlık, sosyal yardım, milli eğitim, imar ve işletme ve nihayet ekonomik faaliyet gibi maddi gelişme ve fiili sonuçlar getiren ve zamanla her şeyin olacağı kanaatini kuvvetlendiren uygulamaya bu günden fazla hissedilir bir canlılık vermek zorunluluğu karşısında olduğumuzu görüyorum. İleriyi karanlık gören kötümser zihniyetin bir gün bütün memlekete yayılma tehlikesini ancak bu şekilde önleyebiliriz.

(50-11:59:60)

Bir devlet ki, kendi vatandaşına koyduğu bir vergiyi yabancılara koyamaz; gümrük işlemlerini, vergilerini ülkenin ve milletin ihtiyaçlarına göre düzenlemekten alıkonmuştur ve bir devlet ki, (bunlardan da) fazla olarak yabancılar (yabancı uyruklular) üzerinde yargı hakkını uygulamaktan yoksundur; böyle bir devlete

elbette bağımsız devlet denilemez. Devletin ve milletin hayatına yapılan müdahaleler yalnız bu kadar değil, daha fazla idi. Doğrudan doğruya milletin hayati ihtiyaçlarından olan, mesela demiryolu yapmak için, fabrika yapmak için, hatta her hangi bir şey yapmak için devlet serbest değildi, mutlaka müdahale vardı. Bu nedenle yaşama hakkı kısıtlanan bir devlet bağımsız olabilir mi? Arz ettiğim gibi gerçekte devlet bağımsızlığını çoktan kaybetmişti ve Osmanlı ülkesi yabancıların serbest bir sömürgesinden başka bir şey değildi ve Osmanlı içindeki Türk milleti de tamamen esir bir duruma getirilmişti. Bu sonuç arz ettiğim gibi, milletin kendi iradesine ve kendi egemenliğine sahip bulunamamasından ve bu irade ve egemenliğin şunun bunun elinde kullanılagelmiş olmasından kaynaklanıyor. O halde kesinlikle diyebiliriz ki, biz milli bir devir yaşamıyorduk ve milli bir tarihe sahip bulunmuyorduk.

1923 (5-104)

d. EKONOMİK SİSTEM:

Ben ekonomik hayat denince, tarım, ticaret, sanayi faaliyetlerini ve bütün bayındırlık işlerini, birbirinden ayrı düşünülmesi doğru olmayan bir bütün sayarım... Bir millete bağımsız hüviyet ve kıymet veren siyasi varlık makinesinde; devlet, fikir ve ekonomik hayat mekanizmaları, birbirlerine bağlı ve birbirlerine bağımlıdır. O kadar ki, bu cihazlar birbirine uyarak aynı tempoda çalıştırılmazsa, hükümet makinesinin çekici gücü boşa harcanmış olur; ondan beklenen tam verim elde edilemez. Onun içindir ki, bir milletin kültür seviyesi üç sahada; devlet, fikir ve ekonomi sahalarındaki faaliyet ve başarılarının, sonuçlarının ürünü ile ölçülür.

1937 (4-379)

Memleketimizin ekonomik kaynakları bütün dünyanın hırslarını çekecek verim ve zenginliğe sahiptir. Halkımızın çiftçi olması, topraklarımızın dünyanın en bereketli topraklarından bulunması, maddi hayat için hiçbir endişeye yer bırakmamaktadır.

1922 (4-229)

İç ticarete gelince, bunda, en önde gördüğümüz esas; teşkilatlandırma ve belirli tipler üzerinde işleme ve akılcı çalışmadır. Kesin zorunluluk olmadıkça piyasalara karışılmaz; bununla beraber, hiçbir piyasa da başıboş değildir...

Tüccar, milletin emek ve üretiminin kıymetlendirilmesi için eline ve zekâsına güvenilen ve bu güvene layık olduğunu göstermesi gereken kişidir.

1937 (4-381)

Devlet gelirlerinin arttırılmasını, yeni vergiler konulmasından çok, devamlı bir programla mevcut vergilerin takdir ve toplanma usullerinin iyileştirilmesinde aramak lazımdır.

1937 (4-385)

Memleketin mali durumu, düzen, emniyet ve disiplin üzerine kuruludur.

(113-121)

iyi yöntem ve iyi uygulamanın memnun edici sonuçlarını vatandaş, hiçbir işte vergi konusu kadar hassasiyetle takdir etmez...

Vatandaşa hâzineye karşı yükümlülüğünün, en önemli vazifesi olduğunu anlatmak için, yorulmamak lazımdır. Şüphe yoktur ki, hele devletçi ve halkçı olan bir idare ve ekonomi hayatında, hazinenin kudret ve düzeni, başlıca dayanaktır. Cumhuriyetin kudreti de, her sahada ve milli savunma sahasında, ihtiyaçlarını karşılayan hazinesinin (mâliyesinin) düzenli oluşmadadır.

1936 (4-375)

Vatandaş olan bir kişinin, verginin kalkabileceğine inandırılması ve böyle bir düşünceye itilmesi, devletin yıkılmasını istemekle eşittir.

Askerlik nasıl bir vatan borcu ise, vergi de vatandaşın ödemesi gereken borcudur.

Vatandaş; millete karşı milletin büyüüp yaşaması için alınan tedbirlere karşı harekete geçirmek, en büyük ihanettir.

1931 (65-268)

Her vatandaşın arzu ettiğini yapmasını düşünmek hayalperestliktir. Yapılabilecek şey herkesin arzularının toplamının ortalaması olabilir.

1931 (5-261)

Bütün vatandaşlar gerektiğinde ağır yükümlülüklerle ve her türlü fedakarlığa katlanacaklardır. Hep beraber yapacağız. Vatandaşların şunu isterim bunu isterim demesi, şunu bunu yapmağa mecburum demektir. Bu yapılması gereken şeyler için vatandaş maddi, mali ve manevi varlığını hazır tutarsa, ancak o zaman ideale ulaşmak mümkündür.

1931 (5-261)

Memleketimizde yetişmeyen hammaddeler ve üretim maliyetine tesir ederek, dış ülkelerin ürettikleri mallar ile rekabeti güçleştiren her çeşit vergi ve resimlerin kaldırılması lazımdır.

Gerek bu konular üzerinde çalışırken, gerek herhangi bir mali karar alırken, ilk göz önüne getireceğimiz şey, milli faaliyet ve milli üretim, yani verginin bizzat ana kaynağı üzerinde yapacağı etkiler olmalıdır. Maliye memurları da içişleri memurları gibi, halkla devamlı ilişkisi olan kişilerdir. Bunların da, halk ile ilişkilerinde, halk için çalışan bir halk hükümetinin doğal niteliği olan azami dikkat ve özen göstermek ve azami güven ve inan vermek niteliklerinin gelişmesine, özellikle itina etmeleri lazımdır. Cumhuriyet rejiminde, hazine yararına demek, kanunun hazine lehine tespit ettiği hak ile kanunun

yükümlüyü karşılaştırdığı vazifeyi gayet denk bir halde elde tutmak demek olduğunu bir an hatırdan uzak tutmamak önemli prensibimizdir.

1937 (4-385)

Milli paranın kudretini ve milletin milletlerarası buhrana karşı yüksek varlığının esaslarını korumak başlıca gayemizdir.

1931 (4-355)

Samimi bir bütçeye ve gerçek bir ödeme dengesine dayanan paramızın fiili istikrar durumunu kesin olarak koruyacağız.

1937 (4-384)

Açık bir bütçenin, sayısız sakıncalarını iyi bilen Büyük Millet Meclisinin, denk bütçe yönünde kesin karar sahibi bulunması, devletin mali ve hatta genel politikası için büyük güvencedir.

1933 (4.360)

Takip ettiğimiz program, bir yönden tamamıyla demokratik, halkçı bir program olmakla beraber, ekonomik açıdan devletçidir.

1931(5-261)

Küçük esnafa ve büyük sanayicilere muhtaç oldukları kredileri kolayca ve ucuzca verecek bir kuruluş meydana getirmek ve kredinin normal şartlar altında ucuzlatılmasına çalışmak da çok lazımdır.

1937 (4-382)

Ekonomik alanda düşünürken ve konuşurken sanılmasın ki, biz yabancı sermayeye karşıyız; hayır, bizim memleketimiz geniştir. Çok çalışmaya ve sermayeye ihtiyacımız vardır. Bundan dolayı kanunlarımıza uymak şartıyla yabancı sermayelerine gerekli olan güvenceyi vermeye her zaman hazırız. Arzu edilir ki, yabancı sermaye, çalışmamıza ve sabit servetimize eklensin, bizim için ve onlar için, faydalı sonuçlar versin.

1923 (5-109)

Memleketimizi medeniyetin gerektirdiği dereceye bir an önce yükseltmek için, yalnız milli sermaye yeterli olmaz. Yabancı sermayeye ve uzmanlığına da ihtiyacımız vardır. Bu noktada dar bir milliyetçilikten çıkıyoruz, daha geniş milliyetçi oluyoruz.

(97-8)

Hükümetimizin her medeni devlet gibi dış borçlanmalar yapmasına lüzum vardır. Şu kadar ki, borç alınan yabancı paralarım... Ödemeye mecbur değilmiş gibi, amaçsız israf ve tüketim ile borçlarımızın yükünü arttırarak mali bağımsızlığımızı tehlikeye düşürmeye kesin şekilde karşıyız. Biz memlekette,

bayındırlığı, üretimi ve halkın refahını temin edecek, gelir kaynaklarımızı geliştirecek verimli borçlanmalara taraftarız.

1922 (4-223)

Benliğimize, varlığımıza hiç bir zarar vermeksizin, dış sermaye memleketimize girebilir.

(97-8)

Biz ekonomik genişliğin temelinde, ancak her mületin refah içinde yaşamaya ve ilerlemeye hakkı olduğunu kabul eden bir zihniyetle, bütün milletlerin birlikte çalışmaları yolunun bulunmasında görüyoruz.

1932 (4.357)

Ekonominin gelişmesi için başlıca gerekli olan; yollar, demiryolları, limanlar, kara ve deniz ulaşım araçları milli varlığın maddi ve siyasi kan damarlarıdır. Refah ve kuvvet vasıtasıdır.

1930 (15-266)

Ekonomik hayatın faaliyet ve canlılığı, ancak ulaştırma vasıtalarının, yolların, trenlerin, limanların durumu ve derecesiyle (nitelik ve niceliğiyle) orantılıdır.

1922 (4-221)

En güzel coğrafi durumda ve üç tarafı denizle çevrili olan Türkiye; sanayisi, ticareti ve sporu ile, en ileri denizci millet yetiştirmek kabiliyetindedir. Bu kabiliyetten yararlanmayı bilmeliyiz; denizciliği, Türkün büyük milli ideali olarak düşünmeli ve onu az zamanda başarmalıyız.

1937 (4-382)

Demiryolları bir ülkeyi medeniyet ve refah nurlarıyla aydınlatan kutsal bir meşaledir.

1937 (4-383)

Yollarımızı çağın, bugünkü ilerlemelerin gerektirdiği mükemmel bir duruma getirmemiz lazımdır. Ancak bu şekilde memlekette hüküm süren fakirlik ve sefaletle çare bulabiliriz.

1923 (5-51)

Paramızı, hayatımızı dış düşmanların etki ve saldırısından kurtarmak, bu memleketin dış düşmanlara esir olmasına müsaade etmemek ne kadar gerekiyorsa, aynı zamanda ve onlardan daha fazla bir uyanıklıkla iç düşmanları, yurt içindeki zararlı kişileri de dikkatle izlemek ve onların her hareketlerini gözden kaçırmamak mecburiyetindeyiz. Biz ancak bu gayretle, bu uyanışla çalışarak başarılı olacağız. Bütün dünya Türkiye'nin saygın varlığına özenecek ve milletimize lâayık ve hak etmiş olduğu yüksek yeri verecektir.

1923 (5-132:133)

Tam bağımsızlık, bizim bugün üzerimize aldığımız vazifenin asıl ruhudur. Bu vazife, bütün millete ve tarihe karşı yüklenilmiştir. Bu vazifeyi yüklenirken, uygulanabilme imkanı hakkında şüphe yok ki çok düşündük Fakat sonunda, edindiğimiz kanaat ve iman, bunda, başarılı olabileceğimiz biçimindedir. Biz böyle bir işe başlamış adamları. Bizden öncekilerin işledikleri hatalar yüzünden, milletimiz, sözde var olduğu zannedilen bağımsızlığa sahip bulunuyordu. Şimdiye kadar Türkiye'yi medeniyet dünyasında kusurlu gösteren neler düşünülebilirse, hep bu hatadan, bu hataya bağımlılıktan kaynaklanmaktadır. Bu hataya bağımlılığın sonucu; mutlaka, memleket ve milletin bütün onurundan ve bütün yaşama kabiliyetinden sıyrılmasını ve uzaklaşmasını gerektirebilir. Biz; yaşamak isteyen, onur ve şerefi ile yaşamak isteyen bir milletiz. Bir hataya bağımlılık yüzünden bu nitelikten yoksun kalmaya katlanamayız. Bilgin, cahil, istisnasız bütün millet fertleri, belki içinde buldukları güçlükleri tamamen anlamaksızın, bugün yalnız bir nokta etrafında toplanmış ve kanını sonuna kadar akıtmaya karar vermiştir. O nokta; tam bağımsızlığımızın sağlanması ve devam ettirilmesidir.

Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette siyasi, mali, ekonomik, adli, askeri, kültürel v.s. her hususta tam bağımsızlık ye tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımızın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, millet ve memleketin gerçek manası ile bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir.

1919(2-623)

Tasarruf ve Dış Borçlar:

Bir taraftan gelecek yılların para gelirini arttıracak ve bizi refah dolu zamanlara yaklaştıracak kaynakların verimli bir şekilde işletilmesine başlamakla beraber, diğer taraftan da günlük hayatımızdan tasarruf yollarını özenle aramak doğaldır. Basılı bütçede... inşaat, kira, harcırah ve kırtasiye, diğer harcamalar ve saire gibi masraflar indirilebilir...

Milli savunma hazırlığını ve teşebbüslerini bütçemize rahatlık verecek bir dereceye indirmek için mümkün olabilen dış teminatı maddi şekillerde çoğaltmak hususundaki siyasi faaliyetimize ciddiyetle devam edilmesi doğaldır. Bu hareket şekli, dış siyasette faaliyetimizi ifade eder ki, yalnız bu bile başlı başına bir faydadır. Meselâ Ege denizindeki, durumu dikkati çeken bazı adalar bir üs haline getirilmeyebilir.

Ana Program:

Bütün bu çeşitli işlerin birlikte düşünülmesi, iki taraflı ve karşılıklı bir ana programın lüzumunu gösteriyor. Bir taraftan devletin gelirini arttırmak, öte taraftan hükümetin her dalına ait gelişmeleri sağlamak için... bir çalışma planı çizilir. Bu planda, bugünkü bilgiye ve geleceğin... genel manzarasına göre işlerimizin her meclis devresi sonunda hangi hedeflere varacağı ana hatları ile tespit edilir. Ana programımızın uygulama hızı, bütün devlet işlerinde halkın hissedebileceği en az bir ölçüde olmalı ve bu, safha safha görülecek gelişmelere ve geniş imkanlara uyacak fiili bir çoğalmayla artmalıdır.

Mali yılın, üzerinde bulunan işleri yürütmekle beraber, kısmen hazırlık yılı olarak geçmesi bir deneme olur. Bu yıl içinde programların dayanacağı, özellikle mali nitelikli tedbirleri düşünebilir ve düzenleyebiliriz.

1931 (50-11-66:67)

Herhangi bir bölgede, tarımsal üretimi önemini hissettirecek derecede sarsan kuraklık olduğu, ilgililerin müracaatı üzerine mahalli makamlarca tespit ve Bakanlar Kurulu'nca tasdik edildiği takdirde, mevcut tehlikeli durumun derecesine göre o sene için arazi vergisinin bir kısmı veya hepsi affedilir. Affedilecek vergi oranı, kuraklığın doğuracağı derece ile orantılı olmalıdır.

1931 (50-11:3)

Beyannameye tabi olan yükümlülerin kendi yapacakları hesap üzerinden vergilerini ödedikten sonra araştırma yapılması yolundaki yeni şekil isabetli olacaktır.

Beyannameleri inceleyecek memurun yükümlü aleyhine bir şey gördüğü takdirde, bunu hazine lehine bizzat düzeltmeyerek bu işi bir komisyonun incelemesine arz etmesi çok yerindedir. Yalnız bu şekil, yükümlü aleyhine tek memurun karar vermesi sakıncasını yok etmekle beraber beyannamesini hazine aleyhine yapmış olan bir ticarethanenin kendi gösterdiği yanlış miktar üzerinde bunu sezecek memurla uyuşmasına engel olamaz. Yani yeni şekil, yükümlünün keyfi işleme uğramasına engel olmakla beraber, hazine hukukunun korunması açısından eksik görünüyor. Bunun için her halde beyannameyi ilk inceleyecek memurun hiç olmazsa İstanbul, İzmir, Adana, Mersin, Samsun, Ankara, Konya gibi yerlerde tek olmaması ve bu işin tasarıda belirtilen uzmanlardan birisi ile bir memurdan meydana gelmesi hazine hukuku açısından çok fayda sağlar.

1931 (50-11-5:6)

Genel ekonomik koşullar ne olursa olsun, köylüyü sade yaşamında gerekli olan vasıtalarla donatacak yine düşük faizli ve uzun vadeli bir tesis kredisi temin etmek (tir).

Çiftçileri, yılın ürününü paraya çevirmeleri mümkün olan zamandan önce borç ödemeye mecbur etmeyecek esaslı usuller koymalı (dır.)

1931 (50-11-46)

Dışarıdan yedek parça getirtmek her günkü işlerdendir. Bu parçaların tarifeye uygulanmasını çözümlmek için bütün gümrükte bir tek fen memuru bulundurulması yeterli olabilir. Böyle bir memur olmaması yüzünden, iş sahipleri bazen ucuz bir parçanın cinsini tespit ettirmek için dışarıdan bir kaç lira ücret karşılığında uzman veya fen memuru çağırarak zorunda bırakılıyor.

1931 (50-11:13)

Her cins ürünün yetiştiricileri tarafından yapılacak satış teşkilatı arasında, birlikler meydana getirmek ve nihayet bütün vatana yayılmış bir satış kooperatifi federasyonu kurmak bir taraftan da, bunların kredi kooperatifleri ile, bağlantı ve ilişkilerini düzenlemek amaç olmalıdır. Kredi kooperatiflerine oranla, çok nazik ve daha karışık bir şey olan satış kooperatiflerinde bu hedeflere varmak için, uzun yıllar bir idealist heyecanı ile çalışmak ve işçileri, birbirini kovalayan uygulama programlarına bağlamak lüzumlu görünür.

Kredi kooperatiflerinin yeni kanunla yürürlükteki kanunlarımız arasında az çok şekli bulmuş olmasına karşılık, satış kooperatiflerinin kuruluş şekli ve vazifeleri için yeni ve ayrıntılı hükümler koymak lazımdır. Ticaret kanunumuzun kooperatif işleri ile ilgili maddeleri açıklanmalı ve genişletilmelidir.

Üreticilere ürünün teslim alındığı anda peşin olarak önemli miktarda para ödenmesi, satış kooperatiflerinin esas olduğuna göre, bu kooperatiflerin de uygun faizli büyük kredilere ihtiyacı olacağı şüphesizdir. Ziraat bankası... Aşamalı olarak büyük bir ticari kuruluş durumuna gelecek satış kooperatifleri ile ilgilenmelidir. Ziraat bankası, tarım kredi kooperatiflerinin ana bankası rolünü alacağı gibi, satış kooperatiflerini besleyecek diğer bir ana bankaya da ihtiyaç vardır. Bu maksatla, bir dış ticaret bankası kurulması lüzumludur.

Bu bankaya, hazine ile beraber milli bankalarımız ve tüccarlarımız da belirli oranlarda hisselerle katılır. Böyle bir kuruluşun kendi işleteceği paranın faizinden daha düşük bir faizle dışarıdan da devamlı veyahut mevsimlik krediler bulacağı tahmin edilir. Nihayet, milli gücümüzle işin önemi karşılıklı değerlendirilerek bu ihtiyacın derecesi ve sağlanma şekli ayrıca incelenmeye ve tespitte değer bir konudur. Bununla birlikte yavaş yavaş şekillenip kuvvetlenecek satış kooperatifleri teşkilatı, şimdi bunun yanında çok kâr güden milli ihracat tüccarlarımızı, dış ticaret bankasının vereceği uygun kâra karşı, sermayelerini bu banka hisselerine yatırmaya özendirilebilir. Bir taraftan da, geçecek gelişme yılları süresinde bir sınıftan olanlar herhangi bir üretici durumuna da geçmek fırsatını bulurlar. Satış kooperatifleri teşkilatı teşebbüsü, fikir olarak milli ihracat tüccarlarımızı endişeye düşürebilir. Fakat yukarıda özetlendiği gibi bu kooperatiflerin meydana gelmeleri o kadar yavaş ve doğal bir yol takip edecektir ki, zaten sermayeleri olan tüccarlarımız için memlekette daha uzun yıllar iş sahası açıktır.

Özet olarak;

Tarım kredi kooperatifleri ile birlikte kurulacak satış kooperatiflerinde nüfusunun üçte ikisi üretici olan vatanımız için parlak bir geleceğin vaat eden çehresi görünmektedir.

Tüketim Kooperatifleri:

Memlekette tüketim kooperatifleri de kurulmalıdır. Bu kuruluşlar, başlangıçta özellikle sabit gelir ile yaşayan (memur, subay,... vs.) gibi vatandaşlara hizmet etmeyi amaçlayabilir. Bu kooperatifler amaçlarına ancak zamanla ulaşabilirler, ilk dönemlerde, tüketim kooperatiflerinin memleketteki sayıları oldukça önemli bir miktar teşkil eden küçük tüccarların ve esnafın endişesine yer vermeyecek ve bu yüzden kötü izlenimler uyandırmayacak kademeli bir yol takip ederek gelişmeleri uygun olur.

1931 (50-11-55:57)

Ürünün fiyat düşüklüğünün derecesi bolluk derecesi ile uyumlu değildir. Bundan çok fazladır. Ürünün yüzde elli fazlalığı karşısındaki fiyat düşüklüğü, yerine ve malına göre yüzde iki yüz ilâ yüzde dört yüz oranını buluyor. Bu düşüklükle beraber herhangi bir neden ile ürün miktarı az olan yerlerde durum ağırlaşmıştır.

1931 (50.1:3)

Hasattan sonra ele geçecek ürün köylünün parası demektir.

1931 (50-1:5)

Kesin satış ve mal tesliminden önce çiftçi daha uygun fiyatla diğer bir müşteri bulursa, tekele avansı iade etmek şartı ile, malını yeni müşteriye satabilmelidir.

1931 (50-1:6)

4. DİN

Din vardır ve lazımdır.

(64-102)

Din lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur. Yalnız şurası var ki din, Allah ile kul arasındaki bağılıktır.

1930 (25-116)

Tanrı birdir, büyüktür; dinsel usullerin oluşumlarına bakarak diyebiliriz ki: İnsanlar iki sınıfta, iki devirde düşünülebilir. İlk devir, insanlığın çocukluk ve gençlik devridir. İkinci devir, insanlığın erginlik ve olgunluk devridir.

İnsanlık birinci devirde tıpkı bir çocuk gibi, tıpkı bir genç gibi yakından ve maddi vasıtalarla kendisiyle ilgilenmeyi gerektirir. Allah, kullarının gerekli olan olgunlaşma noktasına ulaşmasına kadar onlarla içlerinden bazıları aracılığı ile ilgilenmeyi tanrılık gereğinden saymıştır. Onlara Hazreti Âdem Aleyhisselamdan itibaren kayıtlara geçmiş veya geçmemiş sayısız denecek kadar çok nebiler, (kendilerine kutsal kitap gönderilmemiş peygamberler), peygamberler ve elçiler göndermiştir. Fakat Peygamberimiz vasıtasıyla en son dini ve medeni gerçekleri verdikten sonra, artık insanlıkla aracı ile temasta bulunmağa lüzum görmemiştir.

İnsanlığın anlayış, aydınlanma ve olgunlaşma derecesi sayesinde her kulun doğrudan doğruya, tanrısal ilhamlarla temas edebilme kabiliyetine eriştiğini kabul buyurmuştur ve bu sebeptendir ki, Cenabı Peygamber, peygamberlerin sonuncusu olmuştur ve kitabı, en mükemmel kitaptır.

1927 (3-1241)

Arkadaşlar, Allah kavramı insan beyninin çok güç kavrayabileceği fizik ötesi bir meseledir.

(57-25)

Allah'ın emri çok çalışmaktır... Çalışmak demek, boşuna yorulmak, terlemek değildir. Zamanın gereklerine göre ilim ve fen her türlü medeni buluşlardan azami derecede yararlanmak zorunludur.

1923 (5-91)

Allah dünya üzerinde yarattığı bu kadar nimetleri, bu kadar güzellikleri insanlar yararlansın, varlık ve bolluk içinde olsun diye yaratmıştır ve azami derecede faydalanabilmek için de, bugün evrenden esirgediği zekâyı, akli insanlara vermiştir.

1923(5-108)

Allah birdir. Şanı büyüktür... Peygamberimiz efendimiz hazretleri, Allah tarafından insanlara dini gerçekleri duyurmaya memur ve elçi seçilmiştir. Bunun temel esası hepimizce bilinmektedir ki, yüce Kur'an'daki anlamı açık olan ayetlerdir. İnsanlara feyz ruhu vermiş olan dinimiz, son dindir. En mükemmel dindir. Çünkü dinimiz akla, mantığa, gerçeğe tamamen uyuyor ve uygun düşüyor. Eğer akla, mantığa ve gerçeğe uymamış olsaydı, bununla diğer ilahi tabiat kanunları arasında çelişki olması gerekirdi. Çünkü, tüm evren kanunlarını (maddi ve manevi alem kanunlarını) yapan tanrıdır.

1923 (5-93:94)

O (Hz. Muhammed), Allah'ın birinci ve en büyük kuludur. Onun izinde bugün milyonlarca insan yürüyor. Benim, senin adın silinir, fakat sonuca kadar o, ölümsüzdür.

1926 (117-23)

Ezan ve Kur'an'ı Türklerden başka hiçbir müslüman milleti bu kadar güzel okuyamaz. Bunlara muhteşem müzik ahengi veren Türk sanatkarlarıdır.

1933 (118-31)

Bizim dinimiz akla en uygun ve en tabii bir dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilime ve mantığa uygun olması lazımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen uygundur. Müslümanların toplumsal hayatında, hiç kimsenin özel bir sınıf olarak varlığını korumaya hakkı yoktur. Kendilerinde böyle bir hak görenler dini hükümlere uygun hareket etmiş olmazlar. Bizde ruhbanlık (özel bir din adamları sınıfı) yoktur, hepimiz eşitiz ve dinimizin hükümlerini eşit olarak öğrenmeye mecburuz. Her kişi dinini, din işlerini, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır. Orası da okuldur.

1923 (5-89)

Bizim dinimiz için herkesin elinde bir değer ölçüsü vardır. Bu değer ölçüsü ile herhangi bir şeyin bu dine uygun olup olmadığını kolayca takdir edebilirsiniz. Hangi şey ki akla, mantığa, toplum çıkarına uygundur; biliniz ki o dinimize de uygundur. Bir şey akıl ve mantığa, milletin çıkarına, islamın çıkarına

uygunsa kimseye sormayın. O şey dinîdir. Eğer bizim dinimiz akıl ve mantıkla uyuşan bir din olmasaydı, en mükemmel din olmazdı, en son din olmazdı.

1923 (5-128)

Bizim dinimiz, milletimize hakir (kötü), miskin (zavallı) ve zelil (aşağı) olmayı tavsiye etmez. Aksine Allah da Peygamber de insanların ve milletlerin yücelik ve şerefini muhafaza etmelerini emrediyor.

1923 (5-91:92)

Büyük dinimiz çalışmayanın insanlıkla ilgisi olmadığını bildiriyor. Bazı kimseler çağdaş olmayı inançsız olmak sanıyorlar. Asıl inançsızlık onların bu inancıdır. Bu yanlış yorumu yapanların amacı, İslamların inançsızlara esir olmasını istemek değil de nedir? Her sarıklıyı hoca sanmayın, hoca olmak sarıklı değil, akıllıdır.

1923 (5-128)

Türk milleti daha dindar olmalıdır, yani bütün sadeliği ile dindar olmalıdır demek istiyorum Dinime, bizzat gerçeğe nasıl inanıyorsam, ona da öyle inanıyorum. Bilince ters, ilerlemeye engel hiçbir şey kapsamıyor. Hâlbuki Türkiye'ye bağımsızlığını veren bu Asya milletinin içinde daha karışık, suni, boş inançlardan ibaret bir din daha vardır. Fakat bu cahiller, bu güçsüzler (zavallılar) sırası gelince, aydınlanacaklardır. Onlar aydınlığa yaklaşamazlarsa, kendilerini yok ve mahkûm etmişler demektir. Onları kurtaracağız.

1923 (6-70)

Milletimiz din ve dil gibi kuvvetli iki fazilete sahiptir. Bu faziletleri hiçbir kuvvet, milletimizin kalp ve vicdanından çekip alamamıştır ve alamaz.

1923 (5-66)

Milletimizin, memleketimizin ilim irfan yuvaları (okulları) bir olmalıdır. Bütün memleket evladı kadın ve erkek aynı şekilde oradan çıkmalıdır. Fakat nasıl ki her hususta yüksek meslek ve ihtisas sahipleri yetiştirmek gerekli ise, dinimizin gerçek felsefesini inceleyecek, araştırarak bilimsel ve teknik olarak telkin kudretine sahip olacak seçkin ve gerçek din ilim adamlarını da yetiştirecek yüksek öğrenim kurumlarına sahip olmalıyız.

1923 (5-89:90)

Camiler birbirimizin yüzüne bakmaksızın yatıp kalkmak için yapılmamıştır. Camiler itaat ve ibadet ile beraber din ve dünya için neler yapılmasının gerekli olduğunu düşünmek yani konuşup tartışmak danışmak için yapılmıştır.

1923 (5-94)

Camilerin kutsal minberleri halkın ruhi, ahlaki gıdalarına en yüksek, en verimli kaynaklardır. Minberlerden halkın anlayabileceği dille ruh ve düşünceye hitap olunmakla müslümanların vücudu

canlanır, düşünceleri temizlenir, imanı kuvvetlenir, kalbi cesaret bulur. Fakat buna karşılık hutbe okuyanların sahip olmaları gereken ilmi nitelikler, özel liyakat ve genel kültüre sahip olmaları önemlidir.

1922 (4-225)

Hutbeden amaç ahalinin aydınlatılması ve ona yol gösterilmesidir, başka şey değildir. Yüz, iki yüz, hatta bin yıl önceki hutbeleri okumak, insanları cahillik ve çağın gerisinde bırakmak demektir. Hatiplerin normal olarak halkın günlük kullandığı dil ile konuşmaları gereklidir...

Minberlerde söylenecek sözlerin bilinmesi ve anlaşılması, ilim ve fen gerçeklerine uygun olması lazımdır. Hutbeyi verenlerin siyasi olayları, sosyal ve medeni olayları hergün izlemeleri zorunludur. Bunlar bilinmediği takdirde halka yanlış telkinler verilmiş olur. Bu nedenle, hutbeler tamamen Türkçe ve günün gereklerine uygun olmalıdır. Ve olacaktır.

1923 (5-95)

İnsanlıkta; dini ihtisas ve derin dini bilgilere sahip olup, her türlü boş inanışlardan sıyrılarak, gerçek ilim ve fennin nurları ile temiz ve mükemmel oluncaya kadar, din oyunu aktörlerine her yerde rastlanılacaktır.

1927 (2-708)

Halkın temiz, saf duygularından yararlanarak milletin maneviyatına el uzatan kimseler ve onların izleyicileri ve taraftarları elbette ki bir takım cahillerden ibarettir. Bunlar Türk milleti için sorun oluşturacak durumların meydana gelmesinde daima etken olmuşlardır. Milletimizin önünde açılan kurtuluş ufuklarında devamlı yol almasına engel olmaya çalışanlar hep bu kurumlar ve bu kurumların mensupları olmuştur. Millete anlatılmalıdır ki, bunların millet bünyesinde yaptıkları tahribatı hissetmek lâzımdır. Bunların varlığını hoşgörü ile karşılayanlarla Menemen'de başı kesilirken kayıtsızlıkla seyretmeye katılanlar ve hatta alkışlamaya cesaret edenler aynıdır.

1931 (36-3)

Temeli çok sağlam bir dinimiz var. Malzemesi iyi; fakat bina, yüzyıllardır ihmal edilmiş. Harçlar döküldükçe yeni harç yapıp binayı takviye etmek lüzumu hissedilmemiş. Aksine olarak birçok yabancı unsur - yorumlar, boş inançlar binayı daha fazla hırpalamış.

(64-102:103)

Bizi yanlış yola sevk eden kötü yaradılışlılar, bilirsiniz ki, çoğu zaman din perdesine bürünmüşler, saf ve temiz halkımızı hep dinî kural sözleriyle aldata gelmişlerdir. Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz...

Görürsünüz ki, milleti mahveden, esir eden, harap eden kötülükler hep din perdesi arkasındaki dinsizlik ve kötülükten gelmiştir. Onlar her türlü hareketi dinle karıştırdılar.

1923 (5-127)

Hazreti Peygamber efendimiz, bütün müslümanların ve kutsal kitap sahiplerinin bildiği üzere, Allah tarafından dinî gerçekleri insanlık dünyasına duyurmaya ve anlatmaya memur edilmişler ve ismi

peygamberdir. Yani haber ulaştırmakla görevlidir. Ulu Tanrı, Kuran-ı Kerim'inde kendisine emirlik, saltanat ve ta vermiş değildir. Hükümdarlık vermiş değildir. Peygamberlik vazifesi ile göndermiştir. Tabiatıyla gerçek vazifesini tamamen kavramış olan Cenab-ı Peygamber bütün dünya insanlarına onu duyurdu. Hepinizce bilinmesi lazımdır ki, o devirde mesela doğuda bir Iran devleti, kuzeyde bir Roma İmparatorluğu vardı. Diğer teşkilatı ve kurulu devletler vardı ve Cenab-ı Peygamber devletlere gönderdiği peygamberlik mektuplarında buyurmuşlardır ki, "Allah bir ve ben onun tarafından size gerçeği anlatmakla vazifeliyim. Hak dini, İslam dinidir. Ve bunu kabul ediniz ve fakat ilave etmiştir "Ben size hak dinini kabul ettirmekle zannetmeyiniz ki, sizin milletinize, sizin hkmetinize elkoymuş olacağım. Siz hangi hükümet Şeklinde, hangi durumda bulunuyorsanız o yine aynı kalacaktır. Yalnız hak dinini kabul ediniz ve koruyunuz"...

1923 (37-102)

Cumhuriyet hükümetimizin bir Diyanet İşleri makamı vardır. Bu makama bağlı mft, hatip, imam gibi görevli birçok memurları bulunmaktadır. Bu vazifeli kişilerin ilim ve faziletlerinin derecesi bilinmektedir... vazifeli olmayan birçok insanlar da görüyorum ki, aynı kıyafeti giymekte devam etmektedirler. Bu gibiler içinde çok cahil, hatta okuması yazması olmayanlara rastladım, özellikle bu gibi bilgisizler, bazı yerlerde halkın temsilcileri imiş gibi onların önüne düşüyorlar. Halkla doğrudan doğruya ilişki kurmaya adeta engel olma sevdasında bulunuyorlar. Bu gibilere sormak istiyorum. Bu tutum ve yetkiyi kimden, nereden almışlardır?

Millete hatırlatmak isterim ki bu kayıtsızlığa müsaade etmek asla doğru değildir. Herhalde yetki sahibi olmayan bu gibi kişilerin, görevli olan kimselerle aynı elbiseyi taşımalarındaki sakınca bakımından hükümetin dikkatini çekeceğim.

1923 (19-212:213)

Her Şeyden nce Şunu en basit bir dini gerçek olarak bilelim ki, bizim dinimizde özel bir sınıf yoktur.

Ruhbanlığı (din adamları sınıfını) reddeden bu din, dinde tekelciliği kabul etmez. Mesela din bilginleri, mutlaka aydınlatma vazifesi din bilginlerine ait olmadıktan başka, dinimiz de bunu kesinlikle yasaklar. O halde biz diyemeyiz ki, bizde özel bir sınıf vardır. Diğerleri dinî yönden aydınlatma hakkından yoksundur. Böyle düşünecek olursak kabahat bizde, bizim cahilliğimizdedir. Hoca olmak için yani dinî gerçekleri halka telkin etmek için, mutlaka hoca elbisesi Şart değildir. Bizim yüce dinimiz her erkek ve kadın müslümana genel olarak araştırmayı farz kılar ve her erkek ve kadın müslüman, toplumu aydınlatmakla yükümlüdür.

Efendiler, bir fikri daha düzeltmek isterim. Milletimizin içinde gerçek din adamları, din adamlarımız içinde de milletimizin hakkıyla iftihar edebileceği bilginlerimiz vardır. Fakat bunlara karşı hoca elbisesi altında gerçek ilimden uzak, gereği kadar öğrenmemiş, ilim yolunda gereği kadar ilerleyememiş hoca görünüşlü cahiller de vardır. Bunların ikisini birbirine karıştırmamalıyız.

Seyahatlerimde birçok gerçek aydın din bilginlerimizle temas ettim. Onları en yeni ilmi terbiyeyi almış, sanki Avrupa'da tahsil etmiş bir seviyede gördüm. İslamiyet ruhu ve hakikatlerini çok iyi bilen din

adamlarımızın hepsi bu olgunluk derecesindedir. Şüphesiz ki, bu gibi din adamlarımızın karşısında imansız ve hain din adamları da vardır, fakat bunları onlara karıştırmak doğru olmaz.

1923(5-144:145)

Biz kişisel kahramanlık sahneleriyle meşgul olmuyoruz. Yalnız size Bomba sırtı olayını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasında mesafeniz sekiz metre, yani ölüm kaçınılmaz.. Birinci siperdekiler, hiçbiri kurtulmamacasına tamamen şehit oluyor, ikinci siperdekiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar özenilecek büyük bir sükûnet ve inançla biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, en ufak bir korku bile göstermiyor; sarsılmak yok! Okumak bilenler ellerinde Kuran-ı Kerim, cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler kelime-i şehadet çekerek yürüyorlar. Bu, Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren hayran olunacak ve tebrik edilecek bir örnektir. Emin olmalısınız ki Çanakkale muharebesini kazandıran, bu yüksek ruhtur.

1918 (35-16)

ATATÜRK'ÜN PAŞA CAMİİNDE YAPTIĞI KONUŞMA BALIKESİR 7 ŞUBAT 1923

Ey Millet, Allah birdir. Şanı büyüktür. Allahın esenliği, sevgisi ve iyiliği üzerinize olsun.

Peygamberimiz efendimiz hazretleri, Cenabı Hak tarafından insanlara dini gerçekleri duyurmaya memur ve, elçi seçilmiştir. Temel kanunu, hepimizce bilinmektedir ki, yüce Kur'an'daki manası açık olan ayetlerdir. İnsanlara feyz ruhu vermiş olan dinimiz, son dindir. En mükemmel dindir. Çünkü dinimiz akla, mantığa, gerçeğe tamamen uyuyor ve uygun düşüyor. Eğer akla, mantığa ve gerçeğe uymamış olsaydı, bununla diğer ilahi tabiat kanunları arasında çelişki olması gerekirdi. Çünkü tüm evren kanunlarını yapan tanrıdır.

Arkadaşlar; Cenabı Peygamber çalışmasında iki yere, iki eve sahip bulunuyordu. Biri kendi evi, diğeri Allah'ın evi idi. Millet işlerini Allah'ın evinde yapardı. Hazreti Peygamberin mübarek yolunda bulunduğumuz bu dakikada milletimize; milletimizin bugününe ve geleceğine ait hususları görüşmek maksadıyla bu kutsal yerde Allah'ın huzurunda bulunuyoruz. Beni buna eriştiren Balıkesir'in dindar ve kahraman insanlarıdır. Bundan dolayı çok memnunum. Bu fırsat ile büyük bir sevap kazanacağımı ümit ediyorum. Efendiler, camiler birbirimizin yüzüne bakmaksızın yatıp kalkmak için yapılmamıştır. Camiler itaat ve ibadet ile beraber din ve dünya için neler yapılmasının gerekli olduğunu düşünmek yani konuşup tartışmak, danışmak için yapılmıştır. Millet işlerinde her kişinin zihnini ayrı ayrı faaliyette bulunması zorunludur. İşte biz de burada din ve dünya için, geleceğimiz ve bağımsızlığımız için, özellikle egemenliğimiz için neler düşündüğümüzü meydana koyalım. Ben yalnız kendi düşüncemi söylemek istemiyorum. Hepinizin düşündüklerinizi anlamak istiyorum. Milli amaçlar, milli irade yalnız bir kişinin düşünmesinden değil, milletin bütün kişilerinin arzularının, emellerinin sonuçlarından ibarettir. Bundan dolayı benden ne öğrenmek, ne sormak istiyorsanız serbestçe sormanızı rica ederim.

Hutbeler hakkında sorulan sorudan anlıyorum ki, bugünkü hutbelerin şekli, milletimizin duygusal fikirleri ve lisanı ile medeni ihtiyaçlarıyla uygun görülmemektedir. Efendiler, hutbe demek topluma hitabetmek, yani söz söylemek demektir. Hutbenin manası budur. Hutbe denildiği zaman bundan bir takım kavram ve manalar çıkarılmamalıdır. Hutbeyi söyleyen hatiptir. Yani söz söyleyen demektir. Biliyoruz ki, Hazreti Peygamberin hayatta olduğu mutlu dönemlerde hutbeyi kendisi söylerlerdi. Gerek Peygamber efendimiz ve gerek, dört halifenin hutbelerini okuyacak olursanız görürsünüz ki, gerek Peygamberin, gerek dört halifenin söylediği şeyler o günün sorunlarıdır, o günün askeri, idâri, mâli ve siyasî, sosyal konularıdır. İslam toplumunun çoğalması ve İslam ülkeleri genişlemeye başlayınca, Cenabı Peygamberin ve dört halifenin hutbeyi her yerde bizzat kendilerinin söylemelerine imkân kalmadığından halka söylemek istedikleri şeyleri bildirmeye bir takım kişileri memur etmişlerdir. Bunlar herhalde en büyük ve ileri gelen kişiler idi. Onlar camilerde ve meydanlarda ortaya çıkar, halkı aydınlatmak ve doğru yolu göstermek için ne söylemek lazımsa söylerlerdi. Bu şeklin devam edebilmesi için bir şart lâzımdı. O da milletin lideri olan kişinin halkla doğruyu söylemesi, halkı dinleme! ve halkı aldatmaması! Halkı genel durumdan haberdar etmek son derece önemlidir. Çünkü her şey açık söylendiği zaman halkın beyni faaliyet halinde bulunacak iyi şeyleri yapacak ve milletin zararına olan şeyleri reddederek şunun veya bunun arkasından gitmeyecektir. Ancak millete ait olan işleri milletten gizli yaptılar. Hutbelerin halkın anlayamayacağı bir lisanda olması ve onların da bugünün gereklerine ve ihtiyaçlarımıza temas etmemesi, Halife ve Padişah sıfatını taşıyan despotların arkasından köle gibi gitmeye mecbur etmek içindi. Hutbeden amaç halkın aydınlatılması ve ona yol gösterilmesidir, başka şey değildir. Yüz, ikiyüz, hatta bin yıl önceki hutbeleri okumak, insanları cahillik ve çağın gerisinde bırakmak demektir. Hatiplerin normal olarak halkın günlük kullandığı dil ile konuşmaları gereklidir. Geçen yıl Millet Meclisinde söylediğim bir nutukta demiştim ki "Minberler halkın akılları, vicdanları için bir ilim irfan kaynağı, ışık kaynağı olmuştur." Böyle olabilmek için minberlerde söylenecek sözlerin bilinmesi ve anlaşılması, ilim ve fen gerçeklerine uygun olması lazımdır. Hutbeyi verenlerin siyasi olayları, sosyal ve medeni olayları her gün izlemeleri zorunludur.

Bunlar bilinmediği takdirde halka yanlış aşlamalar yapılmış olur. Bu nedenle, hutbeler tamamen Türkçe ve günün gereklerine uygun olmalıdır. Ve olacaktır.

NOT: Bu konuşmanın bazı metinleri "Din" bölümünde bulunmaktadır.

EK-A: DOĞU ANADOLU İLLERİ ERZURUM KONGRESİ BEYANNAMESİDİR. ERZURUM 7 AĞUSTOS 1919

Mütarekenin imzalanmasından sonra gittikçe artan sözleşmeyi bozan davranışlar ve İzmir, Antalya, Adana ve yöresi gibi memleketimizin önemli parçalarının fiilen işgali ve Aydın ilinde yapılan dayanılmaz Yunan faciaları ve Ermenilerin Kafkas içinde sınırlarımıza kadar dayanan soykırım ve Müslümanların yok edilmesi politikasıyla istila hazırlıkları ve Karadeniz kıyısında Pontus hayalini gerçekleştirmek amacıyla hazırlıklar yapılması ve yalnızca bu amaçla Rusya kıyılarından akın akın göçmen adı altında gelen yabancı Rumların ve bu arada da silahlı eşkiya çetelerinin gönderilmesi ve çağırılması gibi olaylar

karşısında kutsal vatanın parçalanma ve dağılma tehlikesi gören milletimiz hiçbir millî iradeye dayanmayan Merkezi Hükümetimizin bu acılara ve facialara çare bulamayacağına (bu) meşum (uğursuz) örnekleri görerek inanmış ve birçok etkenler karşısında belki daha acı ve sindirilmez ve kabul edilmez kararlara da baş eğeceğinden çok kuşkulu bulunuyor.

Bundan dolayı kendini en yakın ve en kanlı tehlikeler karşısında gören Doğu Anadolu illerinin kutsal değerlerinin kendilerince korunması amacıyla her yönden milli vicdandan doğmuş cemiyetlerin katılımıyla sonradan toplanmış olan **Erzurum Kongresi 7 Ağustos 1919 tarihinde çalışmasına son vererek Tanrının lütfü ile aşağıdaki kararları aldı:**

1. Trabzon ili ve Canik Sancağı'yla [Sancak: (Eskiden, illerle ilçeler arasında yer alan ülke bölümü.)] doğu illeri adını taşıyan Erzurum, Sivas, Diyarbakır, Elâzığ, Van, Bitlis illeri bu saha içindeki bağımsız livalar [Liva: (Merkeze direkt / doğrudan bağlı sancak.)] hiçbir neden ve bahane ile birbirlerinden ve Osmanlı toplumundan ayrılması düşünülmeyen bir bütündür.

Mutluluk ve felakette beraber olmayı ve kaderi üzerinde aynı amacı hedef sayar. Bu bölgede yaşayan bütün Müslüman unsurlar birbirlerine karşı karşılıklı bir fedakarlık duygusu ile dolu, soy ve sosyal durumlarına saygılı öz kardeşlerdir.

2. Osmanlı vatanının bütünlüğü ve milli bağımsızlığımızın sağlanması ve saltanat ve hilafet

Makamının korunması için Kuvayı Milliye'yi (Milli güçleri) etken ve milli iradeyi egemen kılmak esastır.

3. Her türlü işgal ve müdahale, Rumluk ve Ermenilik oluşturma amacına yönelik sayılacağından, birlikte savunma ve direnme esası kabul edilmiştir. Siyasal egemenlik ve toplum dengesini bozacak şekilde Hıristiyan unsurlara yeni bir takım ayrıcalıklar verilmesi kabul edilmeyecektir.

4. Merkezi Hükümetin yabancı devletlerin bir baskısı karşısında buraları terk ve ihmal etmek zorunda kalması ihtimaline karşı hilafet ve saltanat makamına bağlılığa ve milli varlık ve haklara kefil olan önlem ve kararlar alınmıştır.

5. Vatanımızda öteden beri birlikte yaşadığımız Müslüman olmayan unsurların Osmanlı Devleti yasaları ile doğrulanmış, kazanılmış haklarına tümüyle saygı duymaktayız. Mal ve can ve ırzlarının korunması (dokunulmazlığı) zaten dini icaplar, milli gelenekler ve yasalarımızın gereklerinden olduğu esası kongremizin genel kanısıyla da doğrulanmıştır.

6. İtilâf Devletlerince mütarekenin imza edildiği 30 Ekim 1918 tarihindeki sınırimız içerisinde kalan ve her bölgesinde olduğu gibi Doğu Anadolu illerinde de ezici çoğunluğu Müslümanlardan oluşan ve kültürü ekonomik üstünlüğü Müslümanlara ait bulunan ve birbirinden ayrılmaları imkansız ve öz kardeş olan din ve soydaşlarımızın oturmakta bulunduğu ülkemizin bölünmesi görüşünden tümüyle vazgeçilmesiyle varlığımızı tarihi, ırki ve dini haklarımıza saygı gösterilmesine ve bunlara ters düşen girişimlerin geçerli sayılmamasına ve bu şekilde bütünü ile hak ve adalete dayalı bir karara varılması beklenir.

7. Milletimiz insancıl, çağdaş amaçları yücelten ve fenni, teknolojik ve ekonomik durum ve ihtiyacımızı takdir eder. Bundan dolayı devlet ve milletimizin iç ve dış bağımsızlığı ve vatanımızın bütünlüğü saklı kalmak koşulu ile altıncı maddede açıklanan sınır içerisinde milliyet esaslarına saygılı ve ülkemize karşı istila amacı beslemeyen herhangi bir devletin fenni, teknolojik ve ekonomik yardımını memnuniyetle karşılıyoruz. Ve bu hakça ve insanca koşulları içeren bir barışın da bir an önce karar altına alınması, insanlığın esenliği ve dünyanın dirlik ve düzenliği adına başlıca milli isteğimizdir.

8. Milletlerin kendi kaderlerini kendilerinin belirledikleri bu tarihi dönemde merkezi hükümetimizin de milli iradeye bağlı olması zorunludur. Çünkü; milli iradeye dayanmayan herhangi bir hükümetin kendine göre ve kişisel kararlarına milletçe uyulmadığı gibi, dışı karşı da geçerli olmadığı ve olamayacağı şimdiye kadar belgelenmiş olaylar ve sonuçlarıyla görülmüştür. Bundan dolayı milletin içinde bulunduğu sıkıntı ve kuşkudan kurtulmak çarelerine kendisinin başvurmasına gerek kalmadan merkezi hükümetimizin milli meclisi hemen ve zaman kaybetmeden toplaması ve bu şekilde milletin ve memleketin kaderi hakkında alacağı bütün kararlara Milli Meclis'in denetimine sunması zorunludur.

9. Vatanımızın uğradığı acılar ve olaylar ile ve bütünüyle aynı amaçla milli vicdandan doğan cemiyetlerin birleşmesinden ve bütünleşmesinden meydana gelen genel kitle bu kez Şarki Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (Doğu Anadolu Haklarını Koruma Cemiyeti) unvanı ile adlandırılmıştır.

Bu cemiyet her türlü partililik akımlarından tamamen uzaktır. Bütün Müslüman vatandaşlar, cemiyetin doğal üyeleridirler.

10. Kongre tarafından seçilen bir Temsilciler Heyeti kabul edilmiş ve köylerden başlamak üzere il merkezlerine kadar mevcut olan milli teşkilat birleştirilmiş ve doğrulanmıştır.

KONGRE HEYETİ

AMASYA GÜMÜŞHANE VE TORUL ÜYESİ MESUDİYE İmza İmza İmza

BİTLİS ERZURUM AKÇEABAT BAYBURT HINIZ TEMSİLCİSİ İmza İmza İmza İmza İmza

ALUCRA VAN TORTUM KARAİSARI ŞARKİ BİRECİK TEMSİLCİSİ İmza İmza İmza İmza İmza

REŞADİYE SUŞEHİRİ SİİRT'TEN TOKAT TEMSİLCİSİ İmza İmza İmza İmza

KIĞI TEMSİLCİSİ İSPİR TOKAT TEMSİLCİSİ SİVAS SİİRT-ERUH İmza İmza İmza İmza İmza

ZARA RİZE ELEŞKİRT ŞEHİRİ VAN TEMSİLCİSİ İmza İmza İmza İmza

TERCAN TEMSİLCİSİ KARAKİLİSE KURUÇAY MAÇKA İmza İmza İmza İmza

HASANKALE TEMSİLCİSİ OF KIĞI TEMSİLCİSİ ERZİNCAN İmza İmza İmza

YUSUFELİ SİİRT'TEN PÜLÜMÜR TEMSİLCİSİ TRABZON İmza İmza İmza İmza

BAYAZIT VAKFIKEBİR KOYULHISAR PÜLÜMÜR TEMSİLCİSİ İmza İmza İmza

EK-B: GENEL KONGRE BİLDİRİSİDİR SİVAS 11 Eylül 1919

Genel Kongre Bildirisidir:

Bütün milletçe bilinen tehlikeli iç ve dış olayların sağladığı milli uyanıştan doğan Kongremiz aşağıdaki kararları almıştır.

1. Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında kabul edilen mütarekenin imzalandığı 30 EKİM 1918 tarihindeki sınırlarımız içerisinde kalan ve her noktasında ezici Müslüman çoğunluğun oturduğu Osmanlı ülkesinin bölgeleri, birbirlerinden ve Osmanlı toplumundan bölünmez ve hiçbir nedenle ayrılmaz bir bütün oluşturur; anılan ülkede yaşayan tüm Müslüman unsurlar birbirlerine karşı, karşılıklı saygı ve fedakarlık duygularıyla dolu olarak soy ve toplum hakları ile çevre koşullarına tam olarak uyan öz kardeşlerdir.
2. Osmanlı toplumunun bütünlüğü ve milli bağımsızlığımızın sağlanması ile yüce Hilafet ve Saltanat makamının korunması için, milli güçleri etken ve milli iradeyi egemen kılmak esası kesindir.
3. Osmanlı ülkesinin herhangi bir parçasına karşı meydana çıkacak müdahale ve işgale ve özellikle vatanımızda bağımsız birer Rumluk ve Ermenilik kurma amacına yönelik hareketlere karşı Aydın, Manisa ve Balıkesir cephelerinde yerel kuvvetlerin yaptığı gibi birlikte savunma ve karşı koyma esasını meşru kabul edilmiştir.
4. Öteden beri aynı vatan üzerinde birlikte yaşadığımız tüm Müslüman olmayan unsurların her türlü hakları, eşitlik esasına dayalı olarak korunmuş olduğundan, anılan unsurlara siyasal egemenlik ve toplumumuzun dengesini bozacak ayrıcalıklar verilmesi kabul edilmeyecektir.
5. Osmanlı hükümeti bir dış baskı karşısında memleketimizin herhangi bir parçasını terk ve ihmal etmek zorunda kaldığı takdirde, Hilafet ve Saltanat makamı ile vatan ve milletin dokunulmazlık ve bütünlüğünü güvence altına alacak her türlü önlem ve kararlar alınmıştır.
6. İtilaf Devletlerince ateşkes sözleşmesinin imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihindeki sınırlarımız içerisinde kalıp büyük çoğunluğu Müslümanlar ile meskûn olan, kültür ve uygarlık üstünlüğü Müslümanlara ait bulunan ülke bütünlüğümüzün bölünmesi görüşünden tamamen vazgeçerek bu topraklar üzerindeki tarihi, ırkî, dini ve coğrafi haklarımıza uyulması ve buna ters düşen girişimlerin geçersiz sayılmasını ve bu şekilde hak ve adalete dayalı bir karar alınmasını bekleriz.
7. Milletimiz insancıl, çağdaş amaçları yücelten ve fenni, teknolojik ve ekonomik durum ve ihtiyacımızı takdir eder. Bundan dolayı devlet ve milletimizin iç ve dış bağımsızlığı vatanımızın bütünlüğü saklı kalmak koşulu ile altıncı maddede açıklanan sınır içerisinde milliyet esaslarına saygılı ve ülkemize karşı istila amacı beslemeyen herhangi bir devletin fenni, teknolojik ve ekonomik yardımını memnuniyetle

karşılız. Ve bu hakça ve insanca koşulları içeren bir barışın da bir an önce karar altına alınması, insanlığın esenliği ve dünyanın dirlik ve düzenliği adına başlıca milli isteğimizdir.

8. Milletlerin kendi kaderlerini kendilerinin belirledikleri bu tarihi dönemde merkezi hükümetimizin de milli iradeye bağlı olması zorunludur. Çünkü; milli iradeye dayanmayan herhangi bir hükümetin kendine göre ve kişisel kararlarına milletçe uyulmadığı gibi, dışa karşı da geçerli olmadığı ve olamayacağı şimdiye kadar belgelenmiş olaylar ve sonuçlarıyla görülmüştür. Bundan dolayı milletin içinde bulunduğu sıkıntı ve kuşkudan kurtulmak çarelerine kendisinin başvurmasına gerek kalmadan merkezi hükümetimizin milli meclisi hemen ve zaman kaybetmeden toplaması ve bu şekilde milletin ve memleketin kaderi hakkında alacağı bütün kararları Milli Meclis'in denetimine sunması zorunludur.

9. Vatan ve milletimizin uğradığı zulümler ve üzüntüler ile ve tamamen aynı amaç ve maksatla milli vicdandan doğan vatani ve milli cemiyetlerin birleşmelerinden oluşan teşkilat bu defa Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (Anadolu ve Rumeli Haklarını Koruma Cemiyeti) unvanı ile adlandırılmıştır. Bu cemiyet, her türlü partililik akımlarından ve kişisel ihtiraslardan tamamen uzak ve arındırılmıştır. Tüm Müslüman vatandaşlarımız bu cemiyetin doğal üyeleridirler.

10. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin 4 EYLÜL 1919 tarihinde Sivas şehrinde toplanan Genel Kongresi tarafından kutsal amacı takip ile ve genel teşkilatı yönetmek için bir Temsil Heyeti seçilmiş ve köylerden il merkezlerine kadar tüm milli kuruluşlar güçlendirilmiş ve birleştirilmiştir.

Genel Kongre Heyeti

1919 (135)

EK-C: MİLLİ ANT İSTANBUL 28 OCAK 1920

1. Osmanlı Devleti'nin, özellikle Arap çoğunluğunun yerleşik olduğu, 30 Ekim 1918'de mütarekenin imzalandığı tarihte, düşman ordularının işgali altında kalan kesimlerin kaderi, halkının serbestçe verecekleri karara uygun olarak belirlenmesi gerekeceğinden, adı geçen mütareke hattı içinde ve dışında din, ırk ve soy bakımından birleşik ve birbirine karşı saygı ve fedakârlık duygularıyla dolu olarak soy ve toplum hakları ile çevre koşullarına tam olarak uyan Osmanlı Müslüman çoğunluğunun yerleşmiş bulunduğu bölgelerin hepsi gerçekten veya hükmen hiç bir şekilde bölünmez bir bütündür.

2. Halkı, ilk serbest kaldıkları zaman halkın oylarıyla anavatana katılmış olan üç sancak [Kars, Ardahan, Artvin] için gerektiğinde yeniden serbestçe halkoyuna başvurulmasını kabul ederiz.

3. Türkiye ile yapılacak barışa bırakılan Batı Trakya'nın hukuki durumunun saptanması da, halkın tam bir serbestlik içinde açıklayacakları oylara uygun olarak yapılmalıdır.

4. İslam Hilafet ve Saltanat Merkezi ve Osmanlı hükümet merkezi olan İstanbul şehri ile Marmara Denizi'nin güvenliği her türlü tehlikeden uzak (korunmuş) olmalıdır. Bu ilke saklı kalmak şartıyla, Akdeniz ve Karadeniz Boğazlarının dünya ticaret ulaşımına açılması hakkında, bizimle diğer bütün ilgili devletlerin birlikte verecekleri karar geçerlidir.

5. İtilaf Devletleri ile düşmanları ve bazı ortakları arasında kararlaştırılan antlaşma esasları çerçevesinde azınlıklar hukuku komşu ülkelerdeki Müslüman ahalinin de aynı hukuktan yararlanmaları güvencesiyle tarafımızdan desteklenecek ve sağlanacaktır.

6. Milli ve ekonomik gelişme olanağını elde etmek ve daha çağdaş ve düzenli bir yönetim şeklinde işleri yürütmeyi başarabilmek için, her devlet gibi, bizim de, gelişme sebeplerimizin sağlanmasında tam bir hürriyet ve bağımsızlığa kavuşmamız, varlığımızın ve hayatımızın esasıdır. Bu sebeple, siyasî, adlî, mali ve benzeri gelişmelerimize engel kayıtlara karşıyız.

Gerçekleşecek borçlarımızın ödeme koşulları da bu ilkelerle çelişmeyecektir.

İmza : Erzurum Milletvekili Celalettin Arif

EK-D: CUMHURİYET HALK PARTİSİ GENEL BAŞKANI GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA NIN BEYANNAMESİ ANKARA 21 NİSAN 1931

Aziz vatandaşlarım; yıllardan beri şahsıma ve başkanı bulunduğum Cumhuriyet Halk Partisine güvenerek verdiğiniz devlet ve millet işlerini hakiki gereklerine uyarak yapmaya çalışmaktayız. Yapılmış işler, yüksek görüşlerinizin önündedir; onları takdir ve tenkit etmek sizin hakkınızdır; ancak biz, memleket ve millet işlerini, içinde yaşanan genel şartlar ve olaylara göre, çok isabetli yaptığımızı, vicdanen inanmış bulunuyoruz. Bu inançladır ki, bu defaki seçimde bile başlamış olduğumuz inkılap ve yükselme çalışmalarımıza devam (etmek) için güveninizi istemek üzere huzurunuzda çıkıyoruz.

Şimdiye kadar olduğu gibi huzurunuzda yapılacak açıklamalarımız, açık ve kesin olacaktır; çünkü onlar yarın size hesabının verilmesi muhakkak olan yapılacak olumlu işlerin ifadesidir.

Aziz vatandaşlarım; esasen hep beraber üzerinde yürüdüğümüz yol bilinmektedir; çalışma ve faaliyet şeklimizin esasları partimizin (programında ve özellikle dört yıl önce, büyük kongre'mizin) onayına sunulan genel başkanlık programı beyannamesinde açıkça yer almaktadır. Son yıllardaki uygulamalarımız ile bu genel başkanlık beyannamesinin kapsamı karşılaştırılırsa, dört yıl önce, millete yapabileceğimizi arz ettiğimiz meseleler üzerinde ne kadar ciddi çalışıldığı ve en üst derecede başarılı olunulduğu kolaylıkla görülür. İşte bugün yeniden millete hatırlatmayı faydalı gördüğümüz noktalar şunlardır.

1. Cumhuriyet Halk Partisinin cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılâpçı özellikleri onun değişmeyen belirgin niteliğidir; bu niteliği şu noktalarla açıklanabilir:

a. Milli ideale sadık kalmak;

b. Milletın irade ve egemenliğini; devletin, vatandaşa; vatandaşın, devlete karşılıklı vazifelerinin hakkıyla yerine getirilmesini düzenleme yo lunda kullanmak;

c. Kişisel çalışma ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar, az zaman içinde milleti refaha, memleketi bayındırlığa erdştirmek için milletin genel ve yüksek çıkarlarının gerektirdiği işlerle, özellikle ekonomik alanda devleti fiilen ilgili kılmak.

2. Türkiye Cumhuriyeti halkını; ayrı ayrı sınıflardan oluşmuş değil ve fakat kişisel ve sosyal hayat içinde iş bölümü itibarı ile, çeşitli meslek lere ayrılmış bir toplum olarak görmek esas prensiplerimizdendir.

a. Çiftçiler;

b. Küçük sanat sahibi ve esnaf;

c. Amele ve işçi;

d. Serbest meslek sahipleri;

e. Sanayiciler;

f. Tüccarlar ve memurlar;

Türk toplumunu meydana getiren başlıca çalışma gruplarıdır; bunların her birinin çalışması, diğeri için ve tüm toplumun hayat ve mutluluğu için zorunludur. Partimizin bu prensiple amaçladığı gaye, sınıf mücadelesi yerine sosyal düzeni ve dayanışmayı sağlamak ve birbirine zarar vermeyecek (ters düşmeyecek, bozmayacak) şekilde, çıkarlarda uyum sağlamaktır; çıkarlar kabiliyet, beceri ve çalışma derecesi ile uyumlu olur.

3. Çiftçilerimizi; kredi, üretim kooperatifleri gibi ekonomik kuruluşlara kavuşturmak ve bu kuruluşları geliştirmek amaçtır.

4. Küçük sanat sahiplerini ve esnafı güçlüklerden ve yetersizliklerden kurtarmak ve onları daha kuvvetli, güvenli bir duruma getirmek için gerekli olan kredi müesseselerini yaratmak, düşündüğümüz esaslı noktalardan biridir.

5. Milliyetçi Türk amelesı ve işçileri varlıkları ve emekleriyle Türk toplumunun kıymetli organlarıdır; bu itibarla amele ve işçilerin hayat ve haklarını ve çıkarlarını göz önünde tutarız.

6. Serbest meslek sahiplerinin Türk milli varlığı için çok gerekli ve faydalı olan hizmetleri, partice daima takdirle göz önünde tutulur; kabiliyetleri ve hizmetleri karşılığını görmeleri için, faaliyet alanlarını açık ve güvenli bulundurmak, önem verdiğimiz vazifelerdendir.

7. Memleketin gelişmesinde büyük ticaret, fabrika, büyük arazi ve çiftlik sahiplerinin faaliyetleri önemlidir; normal çalışan ve tekniğe dayanan sermaye sahipleri teşvik ve korunmaya lâyıktır.

8. Milletın yüksek çıkarlarını daima gözönünde tutarak bütün dikkat ve emekleriyle hayatlarını vazifelerine adayan memurlar her türlü huzur ve refaha lâyıktırlar.

9. Devletin yüce varlığının sarsılmaz temeli olan ve milli ideali, milli varlığı ve inkılabı kollayan ve koruyan Cumhuriyet ordusunun ve onun kıymetli ve fedakâr mensuplarının daima saygı ve şeref mevkiinde tutulmasına, özel surette dikkat ederiz.

Sayın vatandaşlarım; Cumhuriyet Halk Partisinin kararlı, genel politikasını şu kısa cümle, açıkça ifade etmeye yeterlidir zannederim. "Yurtta barış, dünyada barış" için çalışıyoruz.

Bundan sonra arz etmek isterim ki, milli durumumuzu refaha ve gelişmeye doğru hareketli bir gidiş haline koymak konusundaki düşüncelerimize kuvvetle bağlıyız; bu yolda yürürken önem vermeye gerek gördüğümüz bazı esaslı noktaları da arbedeyim:

— Bütün inkılâp sonuçlarını, vatandaşların tam güvenliğini ve milli nizam ve intizamı, içişleri ve adli teşkilatları ile koruyan, büyük bir olay veya etki önünde sarsılmayan bir hükümet otoritesi kurmak ve işletmek işlerimizin temelidir.

— Vergi konularımızı milli ve uygulanabilir bir özenle ve milletin ödeme gücünden fazlasını amaçlamayan bir düşünceyle geliştirmek konusundaki çalışmalara devam edilecektir.

— Milli eğitimi, bugünküne oranla fazla çocuk okutacak basit bir program altında ileri götürmeyi önemli görüyoruz; fikrî olduğu gibi medeni gelişmeye de çok önem veririz; özellikle milli terbiyeyi, derin tarihlerimizin ilham verdiği yüksek derecelere çıkarmak, heyecanla takip ettiğimiz büyük emellerimizdendir.

— Sağlık ve sosyal yardım çalışmalarımızı, genel ihtiyaca uygun bir şekilde genişletme çarelerine başvurulacaktır; Türk toplumu içinde, gerçekten korunmaya ve yardıma muhtaç olanlar, dikkatle göz önünde tutulmaktadır.

— Bayındırlık işlerimizin her dalı fiili ve verimli bir uygulama programına dayanılarak takip edilecektir; bu işlerden büyük verim ve kuvvet vasıtası olan demiryolu inşaatına ısrarla devam edeceğiz; inşaat programlarının cidden acil olanların gerçekleştirilmesi yolunda çekilen sıkıntıların tamamen yerinde olduğu kanaatindeyiz. Şimdiki inşaatı devam etmekle beraber Sivas-Erzurum, Zonguldak-Havza hatlarının ve daha sonra Ergani-Diyarbakır hattının yapılmasına başlanacaktır; Ereğli, Mersin ve Samsun limanlarının inşaatları gireceğimiz çalışma döneminin uygun zamanlarında başlanacak işlerimizdendir. İl karayolları üzerinde çalışmakla beraber memleketi bağlayan iyi ve vasıflı karayolları ağına kavuşmak için mümkün olan tedbirler alınacaktır.

Ekonomik amaçlara hizmet edecek olan büyük bir su projesi idealimiz olmakla beraber, bugün olumlu olarak söyleyebileceğimiz şudur: Küçük sulama projelerimizi mütevazı bir şekilde başarmak ilk hedefimizdir.

— Ekonomik düşüncelerimizin, herhangi bir bakanlık veya makamı ilgilendiren bütün devlet işlerinde milli ekonomi açısından mutlaka kârlı olması kuralını, genellikle esas kabul ederiz. Eskiden kalmış kanunların ve usullerin zamanla bu görüşe göre düzeltilmesine önem veririz; üzerinde yaşadığımız vatanın servet kaynaklarını işletmek ve bu şekilde geleceğimizi açmak ve aydınlatmak için her tedbire baş vurulacaktır; memleket içindeki dokuma tezgâhlarını ve büyük-

küçük fabrika sanatlarını geliştirmek emelimizdir; dış ticaretimizin düzenlenmesi başlıca işimizdir; bu hususta ticaret adamlarının faaliyetini verimli kılacağız.

Milli ürün ve mamullerimizin sürümlerini kolaylaştırmak çarelerini koruyacak ve ihraçlarını sağlayacak tedbirlerle yakından ilgileneceğiz; sanayi kredisine önem vermekteyiz.

Vatandaşlarım; görüşlerimizi açık ve samimi olarak arz ettim; bunları milletimizin kuvvet ve canlılığına güvenerek, şimdiye kadar olduğu gibi, yapmada ve uygulamada başarılı olabileceğimize güvenim vardır.

Yapmaya gücümüz yetmeyecek işleri; uyuşturucu, oyalayıcı sözlerle yaparız diyerek, millete karşı, günlük politika takip etmek prensibimiz değildir.

Şimdi sevgili vatandaşlarım; sizden, bana ve şerefli yakın tarihimizin unutulmaz hatıralarım taşıyan partime, Cumhuriyet Halk Partisine güvenmenizi isterim.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde, millet ve devlet işlerini beraber başarabileceğimizi, çok vicdani düşüncelere dayanarak takdir ettiğim milletvekili adayı arkadaşlarımın isimlerini oylarınıza arz ederim; en isabetli, yüksek ve kesin karar sizindir...

1931(24-466:470)

EK-E: BEŞİNCİ DÖNEM ÜÇÜNCÜ TOPLANMA YILINI AÇIŞ KONUŞMASI ANKARA 1 KASIM 1937

Beşinci devrenin üçüncü yılını açıyorum.

Her şeyden önce, sevgili meclis arkadaşlarımla, yeni çalışma yılı başlangıcında, karşı karşıya bulunmaktan duyduğum derin sevinç ve mutluluğu ifade etmeliyim. Sizi, yüksek saygı ile selâmlar ve bu çalışma yılınızın da, millet ve memleket için verimli başarılarla dolu olmasını dilerim.

Sayın Millet Vekilleri,

Memnuniyetle görmekteyiz ki Cumhuriyet rejimi, yurdumuzda huzur ve sükunun en iyi yerleşmesini sağlamış bulunuyor. Vatandaşlar ve bu yurttan oturanlar, Cumhuriyet kanunlarının eşit şartları altında

kendileri için hazırlanan hürriyet, refah ve mutluluk imkânlarından en üst derecede istifade etmektedirler.

Milletimizin lâyük olduğu yüksek medeniyet ve refah seviyesine ulaşmasını engelleyecek hiç bir engel düşünmeye yer bırakılmadığını ve bırakılmayacağını huzurunuzda söylemekle bahtiyarım.

Tunceli'ndeki faaliyetlerimizin sonuçları, bu gerçeğin yakın ifadesidir.

İleri hükümetçiliğin belirgin özelliği, halkı, kudretine olduğu kadar şefkatine de samimiyetle inandırabilmesidir. Büyük, küçük bütün Cumhuriyet memurlarında bu anlayışın, en geniş ölçüde gelişmesine önem vermek, çok yerinde olur.

Özel idarelerin geçen yılki faaliyetleri; verimli olmuştur. Ancak, özel idareler ve belediyeler, büyük kalkınma savaşımızda başarı sonucunu artıracak vazifeler almalı ve özellikle hayatın ucuzlatılmasını sağlayacak, yerine göre tedbirler bulmalı ve yetkilerini tam kullanmalıdırlar.

Şehircilik işlerinde de, teknik ve plânlı esaslar dâhilinde çalışmak lazımdır. Bunun için belediyelerimizi yasal bir şekilde aydınlatmak, kılavuzlamak işiyle uğraşacak, merkezde, teknik bir büro kurulmasını tavsiye ederim.

Kendine inkılâbın ve inkılâpçılığın çeşitli ve hayati vazifeler verdiği Türk vatandaşının sağlığı ve sağlamlığı, her zaman, üzerinde dikkatle durulacak milli meselemizdir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının bu mesele üzerindeki sistemli çalışmaları, yüksek meclisi memnun edecek şekilde gelişmektedir.

Aynı bakanlık, kendine verdiğimiz göçmen işlerini de sosyal ve ekonomik politikamıza uygun olarak başarı ile yürütmektedir.

Bakanlığın, "Sağlam ve gülbüz nesil, Türkiye'nin mayasıdır." prensibini, çok iyi kavrayarak çalışmakta olduğunu takdire değer bulurum.

Yüce Milletvekilleri,

Bilindiği gibi, biz yurt güvenliği içinde kişilerin güvenliğini de, lâıyk olduğu derecede göz önünde tutarız.

Bu güvenlik, Türk Cumhuriyeti kanunlarının, Türk hâkimlerinin güvencesi altında, en ileri şekilde mevcuttur. Kanunlarımızda yaptığımız bazı değişiklikler ve kabul buyurduğunuz Suçüstü Kanunu, bu amaca kuvvetle hizmet etmiştir.

Adlî bünyemizin ve kanunlarımızın, daima bu yönde yapılacak incelemelerle Türkiye'nin dinamik hayatına, hiç şaşmadan uygunlukları sağlanmalıdır. Bu lüzum karşısında, kara ve deniz ticaret kanunlarımızın ekonomik bünyemizdeki gelişmelere daha uygun hale getirilmesinde, zaman geçirilmemesi yerinde olur. Bir de, şu nokta üzerinde durmama, izin vermenizi rica edeceğim. Güvenlik ve hak işleriyle ilgili usullerde ve kanunlarda, kolaylık, çabukluk, açıklık ve kesinlik esas olmalıdır. Bu sebeple, vatandaşların icra daireleriyle olan ilişkilerini kolaylaştırmak maksadıyla yapılan etütlerin, bir an önce kanun haline getirilmesini tavsiyeye layık bulurum. Bu işaret ve tavsiyelerimin, iyi karşılanacağına şüphe etmem; çünkü her sahada olduğu gibi, adlî usuller ve kanunlar sahasında da, Türk Cumhuriyetinin ve onun yüksek, değerli Meclisinin anlayışı, ileri anlayıştır.

Şimdi arkadaşlar, ekonomi hayatımızı gözden geçireceğim. Derhal bildirmeliyim ki, ben, ekonomik hayat denince; tarım, ticaret, sanayi faaliyetlerini ve bütün bayındırlık işlerini, birbirinden ayrı düşünülmesi doğru olmayan bir bütün sayarım. Bu arada şunu da hatırlatmalıyım ki bir millete bağımsız hüviyet ve kıymet veren siyasi varlık makinesinde, devlet, fikir ve ekonomi hayat mekanizmaları, birbirlerine bağlı ve birbirine bağımlıdırlar; o kadar ki, bu cihazlar birbirine uyarak aynı tempoda çalıştırılmazsa, hükümet makinesinin çekici gücü boşa harcanmış olur, ondan beklenen tam verim elde edilemez. **Onun içindir ki, bir milletin kültür seviyesi üç sahada; devlet, fikir ve ekonomi sahalarındaki faaliyet ve başarıları sonuçlarının toplamı ile ölçülür.**

Sayın Milletvekilleri,

Milli ekonominin temeli tarımdır. Bunun içindir ki, tarımda kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar, bu amaca ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

Fakat, bu çok önemli işi, isabetle amacına ulaştırabilmek için ilk önce, ciddi etütlere dayalı bir tarım politikası tespit etmek ve onun için de, her köylünün ve bütün vatandaşların kolayca kavrayabileceği ve severek tatbik edebileceği bir tarım rejimi kurmak lazımdır. Bu politika ve rejimde, yer alabilecek başlıca önemli noktalar şunlar olabilir:

Bir defa, memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olanı ise bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın, hiçbir sebep ve şekilde, bölünemez bir durum alması (dır). Büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliği, arazinin bulunduğu memleket bölgelerinin, nüfus yoğunluğuna ve toprağın verim derecesine göre sınırlandırılması lazımdır.

Küçük, büyük bütün çiftçilerin iş araç ve makinelerini artırmak, yenileştirmek ve korumak tedbirleri, vakit geçirilmeden alınmalıdır. En azından, en küçük bir çiftçi ailesi, bir çift hayvan sahibi yapılmalıdır; bunda, ideal olan öküz değil, beygir olmalıdır. Öküz, ancak bazı şartların henüz güç sağlanabileceği bölgelerde hoş görülebilir. Köylüler için, genellikle pulluğu pratik ve faydalı bulurum. Traktörler, büyük çiftçilere tavsiye edilebilir. Köyde ve yakın köylerde, ortak harman makineleri kullandırma, köylülerin ayırlamayacağı bir alışkanlık haline getirilmelidir.

Memleketi; iklim, su ve toprak verimi bakımından, tarım bölgelerine ayırmak gerekir. Bu bölgelerin her birinde, köylülerin, gözleriyle görebilecekleri, çalışmaları için örnek tutacakları verimli, modern, pratik tarım merkezlerinin kurulması gerektir.

Bugün, devlet idaresinde bulunan çiftliklerin ve bunların içindeki türlü tarım - sanayi kurumlarının bir kısmı; tarımsal hayat ve faaliyetinin bütün alanlarında her türlü teknik ve modern tecrübelerini tamamlamış olarak buldukları bölgelerde en faydalı tarım usul ve sanatlarını yaymaya hazır bulunmaktadır. Bu, bakanlık için, büyük kolaylıklar sağlayacaktır. Ancak, gerek mevcut olan ve gerekse bütün memleket tarım bölgeleri için yeniden kurulacak tarım merkezlerinin, kesintiye uğramadan tam verimli faaliyetlerini; şimdiye kadar olduğu gibi, devlet bütçesine ağırlık vermeksizin kendi gelirleriyle kendi varlıklarının idaresini ve gelişmesini sağlayabilmeleri için, bütün bu kurumlar birleştirilerek geniş bir işletme kurumu teşkil edilmelidir.

Bir de, başta buğday olmak üzere, bütün gıda ihtiyaçlarımızla, sanayimizin dayandığı çeşitli ham maddeleri sağlama ve dış ticaretimizin esasını oluşturan çeşitli ürünlerimizin ayrı ayrı her birinin, miktarını artırmak, kalitesini yükseltmek, üretim masraflarını azaltmak, hastalık ve düşmanları (böcekler) ile uğraşmak için gereken teknik ve yasal her önlem, zaman geçirilmeden alınmalıdır.

Orman servetimizin korunması lüzumuna ayrıca işaret etmek isterim. Ancak, bunda önemli olan, koruma esaslarını; memleketin türlü ağaç ihtiyaçlarını devamlı olarak karşılaması gereken ormanlarımızı dengeli ve teknik bir şekilde işleterek yararlanmak prensibine uygun bir şekilde bağdaştırmak zorunluluğu vardır. Buna Büyük Meclis'in, lâıyk olduğu önemi vereceğine şüphe yoktur.

Sayın Milletvekilleri,

Dış ticarete takibettiğimiz ana prensip, ticaret dengemizin aktif karakterini korumaktır. Çünkü, Türkiye ödemeler dengesinin en önemli esasını, bu oluşturur.

Son yılların rakamları ve geçirdiğimiz senenin bugüne kadar gösterdiği seyir ve yön, takibettiğimiz prensibin elde edilmiş, olumlu sonuçlarını göstermektedir.

Kontenjan usulü, belirli anlaşma şartlarımızı kabul etmiş memleketler için büsbütün kaldırılmıştır. Bu memleketlerden piyasanın kayıtsız şartsız ithalât yapabildiği sağlanmıştır.

Dış ticaret politikamızın özelliği şudur; iç ve dış durum gereklerini daima karşılamak suretiyle gelişmelere uyum sağlamak.

İç ticarete gelince, bunda, en önde gördüğümüz esas, teşkilatlandırma ve belirli tipler üzerinde işleme ve akılcı çalışmadır.

Kesin zorunluluk olmadıkça, piyasalara karışamaz; bununla beraber, hiçbir piyasa da başıboş değildir. Sırası gelmişken Cumhuriyetin tüccar anlayışını da kısaca ifade edeyim: tüccar, milletin emeğini ve üretiminin kıymetlendirilmesi için, eline ve zekâsına güvenilen ve bu güvene layık olduğunu göstermesi gereken kişidir. Bu bakımdan, ihracatçılar hakkındaki kanun, denetleme hakkındaki kanun, teşkilatlandırma hakkındaki hükümler, olumlu sonuçlarını vermektedir. İhracat mallarımızın, hükümetin yakın kontrolü altında, satışlarının teşkilatlandırılması önemlidir. Bunu göz önünde tutan Ekonomi Bakanlığı, geçen yıl içinde: Iğdır'da, Ege ve Trakya bölgelerinde türlü konulara ait satış kooperatifleri kurmuş ve onları faaliyete geçirmiştir, önümüzdeki yıl içinde, başta fındık olmak üzere, diğer belli başlı ürünlerimizi de ilgilendiren birlikleri meydana getirmelidir.

Sayın Arkadaşlar,

Sanayileşmek, en büyük milli davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük, küçük her çeşit sanayii kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan savunması olmak üzere, ürünlerimizi değerlendirmek ve en kısa yoldan, en ileri ve refahlı Türkiye idealine ulaşabilmek için, bu bir zorunluluktur.

Bu kanaatle, beş yıllık bir sanayi planının geri kalan ve bütün hazırlıkları bitirilmiş olan birkaç fabrikasını da, süratle başarmak ve yeni plan için hazırlanmak gerekir.

Sanayileşme karar ve hareketimize paralel olarak bu günkü mevzuatımızda düşünülecek değişiklikler ve ilave edilecek bazı yeni hükümler vardır. Bunların başlıcalarını şöyle özetleyebiliriz:

Sermayesinin tamamı veya büyük kısmı devlete ait ticari sanayi kuramların mali kontrol şeklini; bu kuramların bünyelerine ve kendilerinden istediğimiz ve isteyeceğimiz ticari usul ve zihniyetle çalışma gereklerine süratle uymalarını sağlamak... Bu gibi kuramların bugünkü usullerle çalışabilmelerine ve gelişmelerine imkân yoktur.

Mevcut Gümrük Tarifeleri Kanununda da, bugünkü politika ve eğilimimize uygun tedbirleri almak lazımdır.

Diğer önemli nokta, daha önce de işaret ettiğim gibi, memlekette, özellikle bazı bölgelerde, göze çaracak derecede önem kazanan hayat pahalılığı konusu ile uğraşmak... Bunun için İlmî bir araştırma yaptırılmalı ve tespit edilerek sebepleriyle birlikte (köklü) ve planlı şekilde mücadele edilmelidir.

Küçük esnafa ve büyük sanayicilere muhtaç oldukları kredileri kolay ve ucuz olarak verecek bir kuruluş meydana getirmek ve kredinin, normal şartlar altında, ucuzlatılmasına çalışmak da çok lazımdır.

Türkiye'de devlet madenciliği milli kalkınma hareketleriyle yakından ilgili önemli konulardan biridir.

Genel sanayileşme düşüncemizden başka, maden arama ve işletme işine, her şeyden önce, dış ödeme vasıtalarımızı, döviz gelirimizi artırabilmek için, devam etmeye ve özel bir önem vermeye mecburuz.

Maden Tetkik ve Arama Dairesinin çalışmalarının azami geliştirmesini ve bulunacak madenlerin, verimlilik hesaplarının yapıldıktan sonra, plânlı şekilde hemen işletmeye konulmasını sağlamamız lazımdır. Elde bulunan madenlerin en önemlileri için, üç yıllık bir plan yapılmalıdır,

Ereğli Şirketini satın aldığımızı ve Ereğli kömür havzasında akılcı bir üretim planının, günün meselesi olduğunu biliyorsunuz. Bunun tamamlanması çabuklaştırılarak, kömür üretimimiz kısa bir zamanda, en az bir misli artırılmalıdır.

Diğer taraftan, Maden Tetkik ve Arama Dairesinin, Divriği sahasında bulduğu ve cevher oran itibarıyla önemli olan demir madeni süratle işletmeye açılmalı ve Karabük demir çelik sanayimizin ihtiyaç planı dışındaki kısmının ihracatına başlanılmalıdır.

Liman işlerinde modern ve planlı çalışma ve tarifelerdeki indirimin uyandırdığı memnuniyetin verimli neticeleri, ticarete dikkati çekmiştir. Bu yolda devam edilmesi isabetli olacaktır.

Ekonomik bünyemizdeki gelişme, deniz ulaşım aracı ihtiyaçlarını her gün artırmaktadır. Yeni sipariş edilen gemilerden bir kısmı, önümüzdeki ilkbaharda gelmiş bulunacaktır. Fakat bunlar, bugünden görülmekte olan ihtiyaç hacmine cevap verecek sayıda ve oranda değildir.

Yeni gemiler inşa ettirmek ve özellikle eski tersaneyi, ticaret filomuz için, hem tamir hem yeni inşaat merkezi olarak faaliyete geçirecek imkânları hazırlamak lazımdır.

Şu günlerde, yüksek meclise su ürünleri ve Deniz Bank hakkında bir tasarı gelecektir. Konunun yüksek ilginizi çekeceğinden şüphe etmiyorum.

Arkadaşlar!

En güzel coğrafi durumda ve üç tarafı denizle çevrili olan Türkiye; sanayisi, ticareti ve sporu ile en ileri denizci millet yetiştirmek kabiliyetindedir. Bu kabiliyetten yararlanmayı bilmeliyiz; denizciliği, Türk'ün büyük milli ideali olarak düşünmeli ve onu az zamanda başarmalıyız.

Ekonomik kalkınma; Türkiye'nin, hür, bağımsız, daima daha kuvvetli, daima daha refahlı Türkiye idealinin, bel kemiğidir. Türkiye bu kalkınmada, iki büyük kuvvet serisine dayanmaktadır: Toprağının iklimleri, zenginlikleri ve başlı başına bir servet olan coğrafi durumu ve

bir de, Türk milletinin, silah kadar makine da tutmaya yaraşan kudretli eli ve milli olduğuna inandığı işlerde ve zamanlarda, tarihin akışını değiştiren yiğitlikle beliren yüksek sosyal benlik duygusu...

Sayın Milletvekilleri;

Demiryolları bir ülkeyi medeniyet ve refah nurlarıyla aydınlatan kutsal bir meşaledir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından beri, dikkatle, ısrarla üzerinde durduğumuz demiryolları inşaat politikası, hedeflerine ulaşmak için, durmadan başarı ile uygulanmaktadır.

Doğu ve güneyde, Sivas, Diyarbakır gibi, büyük merkezlere ulaşan hatlar, geçen yıl içinde, Sivas - Malatya hattı ile birbirine bağlanmıştır. Zonguldak'a varmış olan hat bile, bu zengin kömür havzasını, iç vatana (İç Anadolu'ya) bağlamış bulunuyor.

Sivas'tan sonra, doğuya doğru uzayıp gitmekte olan hat da, ilk durağı Divrik'e varmıştır. Bu kol önümüzdeki yıl, Erzincan'a ulaşmış olacaktır. Diyarbakır'dan doğuya uzanacak hattın da döşenmesine başlanmıştır.

Doğu demiryollarının satın alınmış olduğunu bilirsiniz. Güneyde Nusaybin'e giden hattın başka, yurt içinde bütün demiryollarının idare ve işletilmeleri, Cumhuriyet Hükümetinin elindedir.

Demiryolu inşaatımızın gelişmesi, İran transit yolunun gelişmesine ve motorize edilmesine de hizmet etmiştir.

İstanbul'dan itibaren başlayan Avrupa turist yolunun asfalt olarak inşasına devam edilmektedir.

Bu tür inşaatın bir plan dâhilinde, memleketin diğer bölgelerine de yaygınlaştırılması beklediğimiz milli başarılardandır.

Şose ve köprülerin inşaatı gelişmektedir. Demiryolu inşaat politikamızın uygulandığı yıllar içinde (78) köprü, geçişe açılmış bulunuyor. (23) köprü de inşa halindedir. Bu köprülerin her biri başlı başına birer fen (teknolojik) ve sanat eseri olarak, yeni nesillere, cumhuriyetin armağan ettiği abideler olacaktır. Demiryolu hatlarımızı iç bölgelere bağlayacak ve bu hatların bir an önce milli ekonomik kalkınmaya azami hizmetini sağlayacak olan kara yolu inşaatının, önümüzdeki devrelerde yoğunlaştırılması ve bir plan dahilinde yaygınlaştırılması lazımdır. Her bölgenin ihtiyacına göre, istasyonlarda yardımcı tesislerinde yapılması ve çeşitli malların gereği gibi gönderilmesini sağlayacak teknik şartlara uygun vagon mevcudunu arttırmak zorunludur. Bunda da büyük yardımların esirgenmemesini dilerim.

Su ve bayındırlık işlerine dikkatle devam edilmektedir.

Posta-Telgraf-Telefon işlerimizde esaslı bir gelişme vardır. Bununla beraber, şehirler arası telefon muhabereleşiminin bir an önce tamamlanmasına çalışılmalıdır.

Ankara'da yeni bir radyo istasyonunun inşasına başlanmış olduğunu, memnuniyetle kaydederim.

Sivil Hava Yolları İdaresi, devlet teşkilatı arasında, modern bir idare halinde yer almıştır.

Bütün teknik şartlar ve emniyet gerekleri içinde çalışmakta olan bu idarenin, büyük şehirlerimizin hepsi arasında, en modern ulaşım yolu rolünü bir an önce üstlenmesi ve uluslararası hatlarla da, kendi vasıtalarıyla, ulaşım sağlması imkânı, kısa zamanda gerçekleştirilmesi, beklediğimiz önemli işlerdendir.

Arkadaşlar,

Bütün devlet organlarının canlı ve sağlıklı işlemesi bakımından büyük dikkatle üzerinde durulması gerekli olan mali hayatımıza temas ediyorum.

Cumhuriyet bütçelerinin belirgin olan ve daima kuvvetlenmesi gereken ortak özellikleri, yalnız denk oluşları değil aynı zamanda, koruyucu, kurucu ve üretken işlere, her defasında daha fazla pay ayırmakta olmalarıdır.

Bu politikamızın, milli faaliyet üzerinde derhal yaratmaya başladığı etki ile ki, bütçe yalnız tahmin edilen rakamları gerçekleştirmekle kalmamış, daima fazlası ile de kapanmaya başlamıştır.

1936 yılı bütçesi, tahmine ve 1935 yılında gerçekleşen gelirlere göre, 22 milyon fazla ile kapanmıştı. 1937 bütçesinin de, bu güne kadar gösterdiği durum aynı ümidi, fazlasıyla verecek niteliktedir.

Bu sonuç; memleket ekonomisinin geliştiğini, halkın refaha ulaşmakta olduğunu ifade ettiği gibi, aynı zamanda, halk için çalışan bir hükümetin halkın yararına olarak aldığı tedbirlerdeki isabeti de doğrulamaktadır. Samimi bir bütçeye ve gerçek bir ödeme dengesine dayanan paramızın, fiili istikrar durumunu kesin olarak koruyacağız.

Her çeşit mali yükümlülüklerimizi, günü gününe yerine getirmek suretiyle, devlet itibarını, mali sermaye ve senetleri koruma ve sağlamlaştırma hususunda bütün tedbirleri almak ve bu konuda dikkatli bulunmak prensibimizdir.

Devlet gelirlerinin arttırılmasını, yeni vergiler konulmasından çok, devamlı bir programla mevcut vergilerin takdir ve toplanma usullerinin iyileştirilmesinde aramak lazımdır.

Son iki yıl içinde hayvan, tuz, şeker, çimento, petrol ve benzin, elektrik, hammadde resim ve vergilerinde yapılan ve her biri % 30-50 nispetinde bir vergi indirimini ifade eden hafifletmelerin üretimin teşviki bakımından, vatandaş ve memleket için olumlu ve hayırlı sonuçlar verdiğini görmekteyiz.

Hayvan vergisi ve Buhran ve Denge vergileri üzerinde incelemeler yapılarak bütçe denkliliği (denk bütçe) esasını bozmayacak şekilde kademeli olarak vergi indirimi çareleri düşünülmelidir.

Bundan başka, memleketimizde yetişmeyen hammaddeler ve üretim maliyetine tesir ederek dış ülkelerin ürettikleri mallar ile rekabeti güçleştiren her çeşit vergi ve resimlerin kaldırılması lazımdır.

Gerek bu konular üzerinde çalışırken, gerek herhangi bir mali karar alırken, ilk göz ününe getireceğimiz şey, milli faaliyet ve milli üretim, yani verginin bizzat ana kaynağı üzerinde yapacağı etkiler olmalıdır. Maliye memurları da, iç işleri memurları gibi, halkla devamlı ilişkisi olan kişilerdir. Bunların da, halk ile ilişkilerinde, halk için çalışan bir halk hükümetinin doğal niteliği olan azami dikkat ve özen göstermek ve azami güven ve inan vermek niteliklerinin gelişmesine, özellikle itina etmeleri lazımdır.

Cumhuriyet rejiminde, hazine yararına demek; kanunun hazine lehine tespit ettiği hak ile, kanunun yükümlüyü karşıladığı vazifeyi gayet denk bir halde elde tutmak demek olduğunu bir an hatırdan uzak tutmamak önemli prensibimizdir.

Tekel konusunda özen gösterilmesi gereken esas, bu kurumların mali monopol (Tekel), ticari kuruluş ve milli valörizasyon (değerlendirme) kurumu karakterlerinin dikkatle bağdaştırılmasıdır.

Dışarıya tütün satışları ve ihracat konusu, daha yakından ilgilenmeye değer niteliktedir. Gümrüklere gelince; bunda tesislere, çalışma usullerine ve kanuni konular bakımından gerekli iyileştirici tedbirlere hız verilmesi gerekmektedir.

Tekel ürünlerinin fiyatları üzerinde yapılan indirim, satışları artırmıştır. Bu usulün daima dikkate alınması faydalı olur.

Arkadaşlar,

Büyük davamız, en medeni ve refah seviyesi yüksek bir millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarda değil, düşüncelerinde de köklü bir inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi, beraber yürütmek zorundayız. Bu teşebbüste başarı, ancak, yasal bir plânla ve en akılcı bir şekilde çalışmakla mümkün olabilir. Bu sebeple okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak; memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek; memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesle yaşatacak kişi ve kurumları yaratmak; işte bu önemli prensipleri en kısa zamanda sağlamak, Kültür Bakanlığının üzerine aldığı büyük ve ağır mecburiyetlerdir. (Sorumluluklardır.)

İşaret ettiğim prensipleri, Türk gençliğinin beyninde ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutmak, üniversitelerimize ve yüksek okullarımıza düşen başlıca vazifedir.

Bunun için memleketi şimdilik üç büyük kültür bölgesi halinde düşünerek; batı bölgesi için, İstanbul Üniversitesinde başlanmış olan geliştirme programını daha radikal (köklü) bir şekilde uygulayarak cumhuriyete gerçekten modern bir üniversite kazandırmak; merkez bölgesi için, Ankara Üniversitesini kısa zamanda kurmak lazımdır. Ve Doğu bölgesi için Van Gölü sahillerinin en güzel bir yerinde her şubeden ilk okullarıyla ve nihayet üniversitesiyle modern bir kültür şehri yaratmak yolunda, şimdiden çalışmalara başlanmalıdır.

Bu hayırlı teşebbüsün, doğu vilayetlerimiz gençliğine kazandıracığı ilim ve irfan, Cumhuriyet Hükümeti için ne mutlu bir eser olacaktır.

Tavsiye ettiğim bu yeni teşebbüslerin, öğretmen ve öğreten ihtiyacını arttıracığı şüphesizdir. Fakat bu husus, hiç bir zaman, işe başlama cesaretini kırmamalıdır. Bakanlığın, geçen yıl içinde, bu yönden yaptığı tecrübeler, çok ümit verici niteliktedir.

Türk Tarih ve Dil Kuramlarının, Türk milli varlığını aydınlatan çok kıymetli ve önemli birer ilim kurumu niteliğini aldığını görmek, hepimizi sevindirici bir olaydır. Tarih Kurumu; yaptığı kongre, açtığı sergi, yurt içindeki kazıları ve ortaya çıkardığı eserlerle, şimdiden bütün ilim dünyasına kültürel vazifesini yerine getirmeye başlamış bulunuyor.

İlk resim galerimizi de bu yıl açmış bulunuyoruz.

Geçen yıl, Ankara'da kurulan Devlet Konservatuarının; müzikte, sahnede, kendisinden beklediğimiz teknik elemanları süratle verebilecek hale getirilmesi için daha fazla gayret ve fedakârlık yerinde olur. Her çeşit spor faaliyetlerini, Türk gençliğinin milli terbiyesinin ana unsurlarından saymak lazımdır. Bu işte, hükümetin şimdiye kadar olduğundan daha çok ciddi ve dikkatli davranması, Türk gençliğini, spor bakımından da, milli heyecan içinde özenle yetiştirilmesine önem verilmelidir.

Sevgili Arkadaşlarım,

Ordu, Türk Ordusu!... İşte bütün milletin göğsünü güven ve gurur duygularıyla kabartan şanlı ad! Onu, bu yıl içinde, kısa aralarla iki defa büyük kütleler halinde, yakından gördüm. Trakya ve Ege büyük manevralarında... Disiplinini, enerjisini, subaylarının bilgili gayretini, büyük komutan ve generallerimizin yüksek sevk ve idare kabiliyetlerini gördüm. Derin iftihar duydum, takdir ettim.

Ordumuz, Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesidir.

Ordumuz; Türk topraklarının ve Türkiye idealini gerçekleştirmek için sarf etmekte olduğumuz sistemli çalışmaların yenilmesi imkânsız güvencesidir.

Silahlanma ve teçhizat programımızın uygulanması, başarıyla ilerliyor. Bunları memleketimizde üretmek isteğimiz, gerçekleşme yolundadır. Harp sanayii tesislerimizi, daha çok geliştirme ve genişletmek için alınan tedbirlere devam edilmeli ve sanayileşme çalışmalarımızda da ordu ihtiyacı ayrıca göz önünde tutulmalıdır.

Bu yıl içinde, denizaltı gemilerini memleketimizde yapmaya başladık.

Hava Kuvvetleriniz için yapılmış olan üç yıllık program, büyük milletimizin yakın ve bilinçli ilgisi ile, şimdiden başarılı olmuş sayılabilir.

Bundan sonrası için, bütün uçaklarımızın ve motorlarının memleketimizde yapılması ve hava harp sanayimizin de, bu esasa göre geliştirilmesi gerekir. Hava Kuvvetlerinin kazandığı önemi göz önünde tutarak, bu çalışmayı planlamak ve bu konuyu lâyük olduğu önemi ile milletin gözünde canlı tutmak lâzımdır.

Büyük milli disiplin okulu olan ordunun; ekonomik, kültürel, sosyal savaşlarımızda bize aynı zamanda en lüzumlu elemanları da yetiştiren büyük bir okul haline getirilmesine, ayrıca özen ve gayret gösterileceğine şüphem yoktur.

Büyük Meclis,

Dış siyasetimiz, gecen yıl içinde de, barış ve uluslararası güç birliği yolunda gelişmiş ve yürüdüğümüz yönün değişmez olduğunu bir daha göstermiştir.

Milletler Cemiyetinin geçirmekte olduğu çetin safhalarda, Cumhuriyet Hükümeti, bu uluslararası kuruma olan bağlılığını, her safhada göstermek suretiyle, barış idealine en uygun (olan) yoldan ayrılmamıştır.

Büyük bir milli davamız olan Hatay işinin geçirdiği safhaları bilmektesiniz.

Milletler Cemiyetinin yüksek idaresi altında yapılmış olan görüşmeler, Hatay halkına lâîk olduğu mutlu ve bağımsız idareye kavuşması yolunda amaçladığımız gayeyi sağlayacak belgelerin kabul ve imzasıyla sonuçlanmıştır.

Yeni Hatay rejiminin yürürlüğe girmesine, kısa bir zaman kaldı.

Bu rejimi, kendileriyle en dostane bir zihniyetle işbirliği yapmış olduğumuz Fransızların, iyi niyetle ve amaçlanan gayeyi sağlayabilecek şekilde uygulamaya başlayacaklarına şüphe edilmemelidir.

Gelecekteki Türk-Fransız ilişkilerinin dilediğimiz şekilde gelişmesine, Hatay işinin iyi bir yönde yürümesi, esaslı bir ölçü ve etken olacaktır kanaatindeyim.

Balkan siyasetimiz, en mutlu bir işbirliği yaratmakta devam ederek kendisine çizilmiş olan barış yolunda her gün daha verimli sonuçlarla ilerlemektedir.

Cumhuriyet Hükümetinin, doğuda takip etmekte olduğu dostluk ve yakınlık siyaseti, yeni bir kuvvetli adım attı. Sâdâbât'ta, dostlarımız Afganistan, Irak ve İran ile imza etmiş olduğumuz dörtlü antlaşma, büyük bir memnuniyetle belirtmeye değer barış eserlerinden biridir. Bu andın etrafında toplanan devletlerin, aynı amacı güden ve barış içinde gelişmesini samimiyetle isteyen hükümetleri arasında, işbirliğinin, gelecekte de hayırlı sonuçlar vereceğinden emin bulunmaktayız. Cumhuriyet Hükümetinin, komşularıyla ve diğer büyük, küçük devletlerle olan ilişkilerinde, uyumlu bir istikrar (denge) ve gelişme göze çarpmaktadır.

Barış yolunda nereden bir çağrı geliyorsa, Türkiye onu, candan istekle karşıladı ve yardımlarını esirgemedi.

İspanya olayları dolayısıyla Akdeniz ve Karadeniz'de alınması gereken tedbirlere, Cumhuriyet Hükümeti, en geniş bir anlayışla katıldı.

Dünyanın her tarafında olduğu gibi, bizi ilgilendiren alanlarda ve bu arada, Akdeniz de, sükûn (huzur) ve istikrarın (denge) korunması, bizim yakından ve ilgi ile izlediğimiz bir konudur.

Şurasını da memnuniyetle belirtebilirim ki, Doğu Akdeniz ve Karadeniz suları ile Balkanlarda ve Yakın doğuda, geçen yıl işaret ettiğim iyi ilişkiler, aynı şekilde devam etmiştir.

Geçen yıldan beri, dost ve müttefik devletlerin önemli devlet adamları ile bizim devlet adamlarımız arasında karşılıklı ziyaretler yapılmış ve bu, dostluklarımızın gelişmesine neden olmuştur. Hükümet, bu son yıl içinde, devletlerle olan ticari ilişkilerini, memleketin ekonomik bünyesine uyacak sözleşme ve anlaşmalar yaparak düzenledi.

Bunlar arasında Fransa, İngiltere, Almanya ve Sovyet Rusya ile imzalanan önemli ticari anlaşmaları, özellikle belirtmek isterim. Hükümet dış teşkilatının; ekonomik kalkınma savaşımla ilgili daireler için bilgi ve istihbarat ufkunu genişleten yardımcı birer daire olarak, çalışmalarını düzenlemek lazımdır.

Dış siyasetimizin belirgin niteliğini kısaca anlatmış olmak için diyebilirim ki, tuttuğumuz siyasi yol ve hedeften ayrılmıyoruz. Son yıllarda, uluslararası ilişkilerde devamlı değişiklikler olmasına rağmen, biz bu karışıldığı ortasında, barışseverlik duygulan ile dolu olarak, karşılıklı dostluklarımıza uyuyoruz; onların nitelik ve sınırlarını genişletmeye elverişli anlayışla uluslararası durum ve

vazifemizi göz önünde tutarak çalışıyoruz. Bu yolda, özenle çalışmaya devam etmenin, hükümete tavsiye edeceğim en doğru karar olduğu kanaatindeydim.

Aziz Milletvekilleri,

Dünyaca bilinmektedir ki, bizim devlet idaresindeki ana programımız, Cumhuriyet Halk Partisi programıdır. Bunun kapsadığı prensipler, idarede ve siyasette bizi aydınlatıcı ana hatlardır. Fakat, bu prensipleri, gökten indiği sanılan kitapların doğmalarıyla asla bir tutmamalıdır. Biz, ilhamlarımızı, gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz.

Bizim yolumuzu çizen; içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin bin bir facia ve ıstırap dolu yapraklarından çıkardığımız sonuçlardır.

Elimizdeki programın ruhu, bizi yalnız bir kısım vatandaşla ilgilenmemizi yasaklar. Biz, bütün Türk milletine hizmet ediyoruz. Geçen yıl içinde, parti ile hükümet teşkilatını birleştirmekle, vatandaşlar arasında ayrılık tanımadığımızı fiilen göstermiş olduk. Bu olayın bizim, devlet idaresinde kabul ettiğimiz, "kuvvet birdir ve o milletindir" gerçeğine uygun olduğu meydandadır. Kuvvetin tek kaynağı olan, Türk milletinin seçkin vekillerini, büyük mutlulukla eğilerek selamlarım.

NOT: Bu konuşmanın bazı metinleri "Ekonomik Hayat" bölümünde bulunmaktadır.

İLAVE METİNLER:

Yargı, sağlık, sosyal malî, ekonomi ve bayındırlık işlerimizde, hiç durmadan aldığımız yeni önlemlerin iyi ve yerinde olduğuna emin bulunuyoruz.

Akdeniz'i, Karadeniz'e demirle bağladık. Anadolu'da özel şirketler elindeki bütün yolları satın aldık; İstanbul ve İzmir'de liman ve rıhtım işleri devlet eline geçti; Diyarbakır kapısında. Antalya'ya, Erzurum'a, kömür yurduna durmadan gidiyoruz.

Devlet Demiryolları Kurumu, bugün, kendi malımız olan beş yüz milyon liralık bir işi çevirmektedir.

Sayın Arkadaşlar!

Geçen dört yılın başlıca işlevi ekonomi alanında olmuştur. Birçok ülkeler, evrensel buhran karşısında sarsılmış ve umutsuzluğa düşmüşken biz, bu kapsamlı felâket karşısında irkilmedik. Yurdun ekonomisini yeni bir düzene yöneltmiş bulunuyoruz. Uluslararası ticareti denkleştirerek, iç pazarı harekete getirerek kendimizi korumayı başardık. Asıl önde tuttuğumuz iş, geniş bir sanayi programım gerçekleştirmeye başlamak olmuştur. Bu program, tamamıyla gerçekleştiği gün, şüphesiz yurttanın geçimi hissedilecek derecede genişleyecektir.

Tarım ve sanayi hareketlerimiz birbirini kollayan önlemlerle yapılmaktadır.

Maden ürünlerimiz, son zamanlarda özel bir gelişim gösterdi. Umudumuz odur ki, gelecek kongre, maden işleriyle beraber deniz ekonomisinde bu gün almakta olduğumuz tedbirlerin verimli sonuçlarını derlemiş olarak toplanacaktır.

Görüyorsunuz ki arkadaşlar; yepyeni bir güdümlü ekonomi düzeni kurmakla uğraşıyoruz. Partimizin ekonomi anlayışı; bu yöndeki programımızın, yurdun ihtiyaçlarını karşılayacak ve onu az

zamanda gelişmeye ve genişliğe erdirecek en iyi program olduğunu gösterecektir. Yeni öğütleriniz ve direktiflerinizle, yeniden ilerleme ve yükselme tedbirlerimizi kolaylaştıracağınıza şüphe yoktur.

1935 (4-366:367)

Devletin ekonomik sahadaki yapıcı ve yaptırıcı kudret ve prensibinin tarım işlerimizde de yaygınlaştırılması yolunda bir örnek olmak üzere tüzel kişiliği olan Tarım İşletmeleri Kurumu teşkil edilmiştir... Milli ekonominin temeli tarımdır.

Bunun içindir ki, tarımda kalkınmamıza büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yapılacak programlı ve pratik çalışmalar bu maksada ermeyi kolaylaştıracaktır. Fakat bu hayati işi, isabetle amacma ulaştırmak için, ilk önce, ciddi etütlere dayalı, bir tarım politikası saptamak ve onun için de her köylünün ve bütün vatandaşların, kolayca kavrayabileceği ve severek uygulayabileceği bir tarım rejimi kurmak gereklidir, tavsiyesinde bulunmuştuk.

Buna ait etüdlere tamamlanmıştır.

Cumhuriyetin on beşinci yılı planlı, sistemli tarım ve köy kalkınmasının başlangıcı olmalıdır.

1938 (4-391>

Memleketin iç hayatı, huzur ve güvenlik içinde geçmiştir. Cumhuriyetin iç siyaseti, vatandaşın yaşayışını hiçbir nüfuzun etkisinde bırakmaksızın ve rahatsız edilmeksizin temin etmektir. Bu siyaset, dikkatle takip edilmektedir. Bu hususta Cumhuriyet jandarma ve emniyet kuvvetlerinin hizmet ve fedakârlığı yüksek takdirinize layıktır.

1929 (4-346)

Bizimle beraber yaşayan müslüman olmayan unsurları aynı hak ve yetkilere sahip kabul ediyoruz. Müslüman ve müslüman olmayan unsurlarıyla birlikte hepimiz, bu devletin aynı şekilde vatandaşlarıyız. Ve bu nedenle hepimizin hukuku birdir, içimizde yaşayan müslüman olmayan vatandaşlarımıza bizim siyasi egemenliğimizi ve sosyal dengemizi bozacak fazla birtakım ayrıcalıklar veremeyiz... Devlet ve milletimiz içte ve dışta tam anlamıyla bağımsız kalacaktır. Bize başka bir idare şekli uygulanamaz.

1920 (5-12:13)

Düşmanlarımız, aynı zamanda Osmanlı devleti'ni kuran Türk milletinin de, asıl unsurunun da, bu memleketin gerçek halkının da yok olduğunu ve çöktüğünü zannettiler. İşte bunda çok aldandılar. Osmanlı devleti ve Osmanlı devleti gibi çok devletler kurmuş olan Türk milleti yok olmamıştır. Aksine hayatma vurulan bu darbelerden, dış düşmanların ve iç düşmanların bu acı ve nefret edilecek darbelerinden, birden bire bütün uyanıklığı ve bütün dikkati ile hayatım, şerefini, namusunu kurtarmak için büyük bir azimle başım kaldırdı; birlik ve beraberlik içinde ortaya atıldı.

İşte milletimiz o dakikadan itibaren milli devreye, yani halk devrinin başlangıcına girdi. Millet bu noktadan başladığı gün, kendisini hedefe götüren yolların ve bizzat hedefin bulunduğu ufukların karanlıklar içinde bulunduğunu hepimiz hatırlarız. Fakat bu durum milletimizi karamsarlığa düşürmedi. Büyük bir azim ile kutsal hedefe adımlarını attı.

1925(5-105:106)

Hükümeti ve partiyi zayıf düşüren önemli nedenlerden birisi de, halk şikâyetlerinin ve parti teşkilatındakilerin dileklerinin kayıtsızlığa uğramasıdır.

1931 (50-1:27)

Bütün inkılâp sonuçlarını, vatandaşların tam güvenliğini ve milli düzen ve disiplini, dahili ve adli teşkilât ve kanunlarıyla 'koruyan ve hiç sarsılmayan bir hükümet otoritesi kurmak ve işletmek, işlerimizin temelidir.

1931 (7-551)

Hükümet her yerde teşkilatıyla, şahıslarıyla, yetki ve vazifeleriyle kuvvetlendirilmeye muhtaçtır.

1931 (50-11:15)

Yabancı devletlerin güdümü ve himayesi kabul edilemez.

1927 (1-66)

İnsanlar, toplumsal hayatta haklardan ve vazifelerden örülmüş bir sistem içinde düşünülebilir. İnsanlar, insan kaldıkça bu sistemden çıkamazlar.

1929 (14-42)

KİTABIN İÇİNDEKİ METİNLERİN ALINDIĞI KAYNAKLAR VE KISALTMALARA ESAS OLAN NUMARALAR

KİTAP (KAYNAK) NO:

1. NUTUK, CİLT-I, M. K. ATATÜRK, 1960, TÜRK DEVRİM TARİHİ ENSTİTÜSÜ YAYINI.
2. NUTUK, CİLT-Ü, M. K. ATATÜRK, 1960, TÜRK DEVRİM TARİHİ ENSTİTÜSÜ YAYINI.
3. NUTUK, CİLT-III, M. K. ATATÜRK, 1960, TÜRK DEVRİM TARİHİ ENSTİTÜSÜ YAYINI.
4. ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİ, CİLT-I, 1945, TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ YAYINI.
5. ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİ, CİLT-II, 1952, TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ YAYINI.
6. ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİ, CİLT-III, 1954, TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ YAYINI.
7. ATATÜRK'ÜN TAMİM, TELGRAF VE BEYANNAMELERİ, M. K. ATATÜRK,
8. TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ YAYINI, DERLEYEN: NİMET ARSAN. 8. ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİ, CİLT-V, (TAMİM VE TELGRAFLARI) TÜRK İNKILÂP TARİHİ YAYINI.

9. ZABİT VE KUMANDAN İLE HASBİHAL, M. K. ATATÜRK, 1973, TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI.
10. ZABİT VE KUMANDAN İLE HASBİHAL, M. K. ATATÜRK, 1981, GNKUR. ATAŞE. BAŞKANLIĞI YAYINI.
11. ARIBURNU MUHAREBELERİ RAPORU, M. K. ATATÜRK, 1968, TÜRK TARİH KURUMU YAYINI, DERLEYEN: ULUĞ İĞDEMİR.
12. AN AF ART AL AR MUHAREB ATINA AİT TARİHÇE, M. K. ATATÜRK, 1962, TÜRK TARİH KURUMU YAYINI, DERLEYEN: ULUĞ İĞDEMİR.
13. ATATÜRKÇÜLÜK, 1992, GNKUR. BŞK. LIĞI YAYINLARI, (1,4. 1982 TARİHLİ MAKALE, ULUG İĞDEMİR).
14. MEDENİ BİLGİLER VE M. K. ATATÜRK'ÜN EL YAZILARI, AYŞE AFETİNAN, 1969, TÜRK TARİH KURUMU YAYINI.
15. ATATÜRK HAKKINDA HATIRALAR VE BELGELER, AYŞE AFETİNAN, 1959, TÜRK TARİH KURUMU YAYINI.
16. M. K. ATATÜRK'TEN YAZDIKLARIM, AYŞE AFETİNAN, 1981, KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINI.
17. ATATÜRK'TEN DÜŞÜNCELER, E. ZİYA KARAL, 1969, TÜRKİYE İŞ BANKASI YAYINI.
18. ATATÜRK'TEN DÜŞÜNCELER, E. ZİYA KARAL, 1981 MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI DEVLET KİTAPLARI YAYINLARI.
19. ATATÜRK'ÜN FİKİR VE DÜŞ ÜNCELERİ, UTKAN KOCATÜRK, 1971.
20. ATATÜRK'ÜN DÜŞÜNCE YAPISI, GÜRBÜZ. D. TÜFEKÇİ, 1981, TES- İŞ FEDERASYONUNUN 100 NCÜ YIL ARMAĞANI
21. ATATÜRK'ÜN ÖĞÜTLERİ, 1972, BAŞBAKANLIK BASIN YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINI.
22. ATATÜRK VE İKTİSAT, YÜKSEL ÜLKEN, 1981, TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI.
23. ATATÜRK'TEN HATIRALAR, CİLT-I, HASAN RIZA SOYAK, 1973, YAPI VE KREDİ BANKASI YAYINLARI.
24. ATATÜRK'TEN HATIRALAR, CİLT-II, HASAN RIZA SOYAK, 1973, YAPI VE KREDİ BANKASI YAYINLARI.
25. ATATÜRK'ÜN HUSUSİYETLERİ, KILIÇ ALİ, 1955.
26. ATATÜRK (KOMUTAN, DEVRİMCİ VE DEVLET ADAMI YÖNLERİYLE), 1980, GENELKURMAY ATAŞE. BŞK. LIĞI YAYINI.
27. ATATÜRK DER Kİ, AKIL AKSAN, 1981, KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINI.
28. KEMAL ATATÜRK DİYOR Kİ, MUSTAFA BAYDAR, VARLIK YAYINLARI.

29. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI, DİN EĞİTİM ÇALIŞMA GRUBU RAPORU, 1981.
30. HÂKİMİYETİ MİLLİYE GAZETESİ, (30.10.1933).
31. ÖZDEYİŞLERİYLE ATATÜRK, 1981, GNKUR. ATAŞE BŞK. LIĞI YAYINLARI.
32. DÜNYA SİYASETİNİN MERKEZİ ORTADOĞU, ERNEST JACKH.
33. TÜRK HAVA KURUMUNU AÇIŞ NUTKU, 1925.
34. ASKERİ TARİH BELGELERİ DERGİSİ, EKİM 1982, SAYI: 82, GNKUR. ATAŞE BŞK. LIĞI YAYINI.
35. ATATÜRK'ÜN ANAFARTALAR MUHAREBELERİNE AİT HATIRALARI, 1934, TÜRK TARİH KURUMU YAYINI. DERLEYEN: ULUĞ İĞDEMİR.
36. CUMHURİYET GAZETESİ, (9.2.1931).
37. GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN 1923 ESKİŞEHİR - İZMİT KONUŞMALARI, ARI İNAN, 1982, TÜRK TARİH KURUMU YAYINI.
38. "THE SATURDAY EVENING POST" DERGİSİ'NDE ISAAC F. MARCOSSON'UN ATATÜRK İLE MÜLAKATI. (20.10.1923).
39. TÜM SİVİL EMEKLİLER DERNEĞİ GENEL BAŞKANI M. NAMI OCAKÇIOĞLU'NUN, GENELKURMAY BAŞKANLIĞINAGÖNDERİLEN VE BELGE NİTELİĞİNDE OLDUĞU İFADE EDİLEN 2 MAYIS 1982 TARİHLİ AÇIKLAMASI.
40. M. K. ATATÜRK'ÜN KARLSBAD HATIRALARI, AYŞE AFET İNAN, 1983, TÜRK TARİH KURUMU YAYINI.
41. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ GİZLİ CELSE ZABITLARI, CİLT-I.
42. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ GİZLİ CELSE ZABITLARI, CİLT-II.
43. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ GİZLİ CELSE ZABITLARI, CİLT-III.
44. CUMHURİYET GAZETESİ, (28.12.1930).
45. CUMHURİYET GAZETESİ, (19.12.1930).
46. CUMHURİYET GAZETESİ, (29.12.1933).
47. CUMHURİYET GAZETESİ, (19.2.1931).
48. ATATÜRK'ÜN ÖZEL MEKTUPLARI, SAYI: 810, SAYFA: 11, 1961, SADİ BORAK, VARLIK YAYINLARI.
49. ULUS GAZETESİ, (7.5.1935).
50. M. K. ATATÜRK'ÜN 1931 YILINDA ANADOLU'YA YAPTIĞI SEYAHAT SONUNDA HAZIRLADIĞI NOTLAR. (ORİJİNAL BELGELER GNKUR. ATAŞE. BAŞKANLIĞINDADIR.)
51. ATATÜRK'ÜN ÖZEL MEKTUPLARI, SADİ BORAK, 1961 EKİN BASIMEVİ.

52. AYIN TARİHİ, SAYI: 68, 1929.
53. EN BÜYÜK KAYBIMIZ, PEYAMİ SAFA, 1938.
54. ATATÜRK'ÜN BAŞLICA NUTUKLARI, HERBERT MELZİG, 1942.
55. TÜRK DİLİ DERGİSİ, SAYI: 12, 1952, ŞEVKET AZİZ KANSU.
56. BELLETEN, TÜRK TARİH KURUMU, CİLT-III, SAYI: 10, 1939.
57. NÜKTE, FIKRA VE ÇİZGİLERLE ATATÜRK, CİLT-III, N. A. BANOĞLU.
58. ERZURUM'DAN ÖLÜMÜNE KADAR ATATÜRK'LE BERABER, CİLT-II, MAZHAR MÜFİT KANSU.
59. AYIN TARİHİ, CİLT-XX, SAYI: 65, 1929.
60. AYIN TARİHİ, CİLT-XXIV, SAYI: 82-83, 1931.
61. BELLETEN, TÜRK TARİH KURUMU, CİLT: XXXII, NO : 128, 1968, HİKMET BAYUR.
62. İLKÖĞRETİM MECMUASI, CİLT: IV, SAYI: 61, 1940.
63. REŞİT PAŞANIN HATIRALARI, CEVAT R. YULARKIRAN, 1939.
64. YAKINLARINDAN HATIRALAR, MAHMUT ESAT BOZKURT, 1955.
65. ATATÜRK'ÜN ADANA SEYAHATLERİ, TAHA TOROS, 1981.
66. TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİ, SAYI: 85, ATATÜRK'ÜN TÜRK'Ü VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'Nİ TARİFİ, FETHİ TEVETOĞLU, 1969.
67. ATATÜRK, TARİH VE DİL KURUMLARI (HATIRALAR), RUŞEN EŞREF ÜNAYDIN, 1954, TÜRK TARİH KURUMU YAYINI.
68. YÜCEL MECMUASI, CİLT-XIII, SAYI: 78, 1941 BEHÇET KEMAL- ÇAĞLAR.
69. TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİ, SAYI: 13, 1963, ABDÜLKADİR İNAN.
70. SUMERBANK DERGİSİ, CİLT-III, SAYI: 29, 1963, ULUĞ İĞDEMİR.
71. ATATÜRK VE DİN, SADİ BORAK, 1962.
72. CUMHURBAŞKANLARI. BAŞBAKANLAR VE MİLLİ EĞİTİM BAKANLARININ MİLLİ EĞİTİMLE İLGİLİ SÖYLEV VE DEMEÇLERİ, CİLT-I.
73. KURTULUŞ, KURULUŞ VE SONRASI, AVNİ DOĞAN, 1964.
74. ANADOLU İHTİLALİ, SABAHATTİN SELEK, 1968.
75. GÖRDÜKLERİM, DUYDUKLARIM, DUYGULARIM, ASIM US, 1964.
76. BİLİNMEYEN YÖNLERİYLE ATATÜRK, SADİ BORAK, 1966.
77. ATATÜRK'ÜN İZMİT BASIN TOPLANTISI, İSMAİL ARAR, 1969.

78. ATATÜRK'LE KONUŞMALAR, MUSTAFA BAYDAR, 1964.
79. FOTOĞRAFLARLA ATATÜRK VE ATATÜRK'ÜN HUSUSİYETLERİ, HAŞAN RIZA SOY AK, 1965.
80. AYIN TARİHİ, CİLT: XXIII-XXIV, SAYI: 79-80, 1930.
81. 7 NCI TÜRK DİL KURULTAYI, ULUĞ İĞDEMİR, 1955, TÜRK DİL KURUMU YAYINI.
82. KOMUTAN ATATÜRK, CELAL FRİKAN, 1972, TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI.
83. ASIM US'UN HATIRA NOTLARI, ASIM US, 1966.
84. ATATÜRK'ÜN BANA ANLATTIKLARI, FALİH RIFKI AT AY, 1955.
85. AYIN TARİHİ, CİLT; XXV, SAYI 84-85, 1931.
86. ATATÜRK'ÜN ŞAPKA DEVRİMİNDE KASTAMONU VE İNEBOLU SEYAHATLERİ (1925) MUSTAFA SELİM İMECE, 1959, TÜRKİYE İŞ BANKASI YAYINI.
87. ATATÜRK'ÜN YÜKSEK KUMANDANLIK KUDRET VE MEZİYETLERİ, ATATÜRK GÖRÜŞLER VE HATIRALARLA, ALİ FUAT CEBESÖY, 1962.
88. ATATÜRK VE DONANMA, RAŞİT METEL, 1965 T. C. DENİZ BASIMEVİ.
89. YÜCEL DERGİSİ, CİLT: X. SAYI: 57, 1939, FERİT CELAL GÜVEN.
90. YURT MÜDAFAASINDA TÜRK GENÇLİĞİ, KADRİ YAMAN, 1938.
91. ATATÜRK'TEN 20 ANI, MEHMET ALİ AGAKAY, 1963.
92. ATATÜRK'Ü ÖZLEYİŞ, RUŞEN EŞREF ÜNAYDIN, 1957 TÜRKİYE İŞ BANKASI YAYINI.
93. ÜLKÜ DERGİSİ, CİLT-II, SAYI: 22, 1948.
94. ÜLKÜ DERGİSİ, CİLT-VI, SAYI: 71, 1944.
95. AYIN TARİHİ, NO: 60, 1938, YUNUS NADİ.
96. ERZURUM'DAN ÖLÜMÜNE KADAR ATATÜRK'LE BERABER, CİLT-I, MAZHAR MÜFİT KANSU.
97. MUHİT MECMUASI, SENE: 3, NO: 32, HAZİRAN, 1931, ATA TÜRK'ÜN NUTUKLARINDAN ALINMIŞ VECİZELER.
98. ATATÜRK İÇİN, ÖLÜMÜNDEN SONRA HATIRALAR VE HA YATTAYKEN YAZILANLAR, İSMAİL HABİB SEVÜK, 1939.
99. ÜLKÜ DERGİSİ, CİLT-XII, SAYI: 70, 1938.
100. ULUS GAZETESİ, (20.3.1937).
101. TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİ SAYI: 25, 1964, ABDÜLKADİR İNAN.
102. BELLETEN, TÜRK TARİH KURUMU, CİLT-XX, SAYI: 80, 1956.

103. KEMAL ATATÜRK VE MİLLİ MÜCADELE TARİHİ, ENVER BEHNNAN ŞAPOLYO, 1958.
104. AYIN TARİHİ, SAYI: 17, 1935.
105. TASVİR GAZETESİ, (10.11.1946) ERCÜMENT EKREM TALU.
106. CUMHURİYET GAZETESİ, (10.11.1941) CEVAT ABBAS GÜRER.
107. YÜCEL MECMUASI, CİLT-VIII, SAYI: 45, KASIM 1938.
108. 1951 OLAĞANÜSTÜ TÜRK DİL KURULTAYI. ENVER BEHNNAN ŞAPOLYO, 1951.
109. BELLETEN, TÜRK DİLİ. NO: 33, 1938, TÜRK DİL KURUMU YAYINI.
110. TÜRK DİL KURUMU, YILLIK, MAHMUT ATİLA AYKUT, 1944.
111. TÜRK DİLİ İÇİN. SADRI MAKSUDI ARSAL, 1966.
112. ATATÜRK VE DİL BAYRAMI, ATATÜRK'E SAYGI. AYŞE AFETİNAN, DİL KURUMU YAYINI.
113. 15 NOT KİTABI, 1938.
114. AYIN TARİHİ, SAYI : 12, 1934.
115. MUHİT MECMUASI, SENE : 1 NO : 2, 1928.
116. ULUS GAZETESİ, 16.6.1955.
117. TÜRKİYE HARP MALÜLÜ GAZİLER DERGİSİ, SAYI: 158.1969, ATATÜRK HAKKINDA ANILARIM, ALİ RIZA ÜNAL.
118. İKİ HATIRA, 1961, TÜRK MİLLİYETÇİLERİNİN KALEMİYLE ATATÜRK, ABDÜLKADİR İNAN.
119. 20 NCİ ASIR MECMUASI, CİLT-III, SAYI: 66, 1953, HÜSREV GEREDİ.
120. ATATÜRK DİYARBAKIR'DA, KADRİ KEMAL KOP, 1938.
121. GAZİ VE ESERLERİ, MACİT BEHÇET, 1934.
122. ATATÜRK'ÜN MAARİFE AİT DİREKTİFLERİ, 1939, MAARİF VEKÂLETİ ANA PROGRAMI HAZIRLIK SERİSİ, A NO: 1.
123. BÜYÜK TARİH TRABZON'DA, 1938, DERLEYEN: TRABZON ÇOCUK ESİRGEME KURUMU.
124. ATATÜRK'ÜN İKİ CEPHESİ, BURHAN CAHİT.
125. ATATÜRK'ÜN AHLAK DÜŞÜNCELERİ VE TEFSİRİ, FAİK TÜRKMEN, 1935.
126. DÜNYA GAZETESİ, 30.8.1952.
127. ATATÜRK'E AİT HATIRALAR, 1949.
128. İKİ NESLİN TARİHİ, AHMET CEVAT EMRE, 1960.

129. KEMALİST DEVRİM VE İDEOLOJİSİ, İSMET GİRİTLİ, 1980.
130. ATATÜRK'ÜN ÖZEL ARŞİVİNDEN SEÇMELER, KÜLTÜR BA KANLIĞI YAYINLARI.
131. ATATÜRK'ÜN ADANA SEYAHATLERİ, TAHA TOROS, 1939.
132. TARİH II KİTABI, 1933 (ORİJİNAL BELGELERİ GNKUR. ATAŞE BŞK.LIĞINDADIR.)
133. ATATÜRKÇÜLÜK, BİRİNCİ KİTAP, (ATATÜRK'ÜN GÖRÜŞ VE DİREKTİFLERİ) 1983, GNKUR. BŞK. LIĞI YAYINI.
134. GENELKURMAY ATATÜRK ÖZEL ARŞİVİ. (Kı. : 3, Dos.: 1335/4-2, F. : 12, 12-1 : 3).
135. GENELKURMAY ATATÜRK ÖZEL ARŞİVİ. (Kı. : 5, Dos. : 335/5-1, F. : 14, 14-1).
136. GENELKURMAY ATATÜRK ÖZEL ARŞİVİ, (Kı. : 21, Dos : 336-6, F : 2- 5, 2-6).

NOT: Metinlerin altındaki rakamların açıklanması

1. Başta bulunan parantez dışındaki rakam; metnin Atatürk tarafından söylendiği veya yazıldığı tarihi.
2. Parantez içindeki ilk rakam; metnin alındığı kitabın (Kaynağın) sıra numarasını.
3. Parantez içindeki ikinci rakam; metnin alındığı kitabın (Kaynağın) sayfa numarasını belirtmektedir.